STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 09944

IN RUSISHE UN FRANTSOYZISHE TURMES

Petr Alekseevich Kropotkin

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פעטער קראַפּאָטקין

געזאַמעלטע שריפטען

אין רוסישע און פראַנצויזישע טורמעס

איבערזעצט פון י. קיסין

ארויסגעגעבען פון דער
קראַפּאָטקין ליטעראטור געזעלשאפט
ניו יאָרק, 1922

אין רוסישע און פראַנצויזישע תפיסות

אינהאלט.

דעם אויטאָר'ס פאָרוואָרט צו דער רוסישער אויסגאבע — — — — — VII
איינלייטונג — — — — — — — — — — — — — — — — — — — 13
קאפיטעל 1: די רוסישע תפיסות — — — — — — — — — — 19
קאפיטעל 2: די רוסישע תפיסות — פאָרטגעזעצט — — — — — 33
קאפיטעל 3: די פעטראפאוולער פעסטונג — — — — — — — — 77
קאפיטעל 4: דאָס פארשטויסענע רוסלאנד — — — — — — — — — 108
קאפיטעל 5: די פארשיקטע אין סיביר — — — — — — — — 131
קאפיטעל 6: די פאָרשיקונג אויף סאַכאַלין — — — — — — — 167
קאפיטעל 7: וואָס אויסלענדער זאָגען וועגען די רוסישע תפיסות 187
קאפיטעל 8: אין די פראנצויזישע תפיסות — — — — — — — 199
קאפיטעל 9: וועגען דער מאָראלער ווירקונג פון תפיסות אויף
די אַרעסטאַנטען — — — — — — — — — — — — — 231
קאפיטעל 10: זיינען תפיסות נויטיג? — — — — — — — — 263
ביילאגע א. — — — — — — — — — — — — — — — — — — 290
ביילאגע ב. — — — — — — — — — — — — — — — — — 291
ביילאגע ג. — — — — — — — — — — — — — — — — — — 293
ביילאַגע ד. — — — — — — — — — — — — — — — — — — 294

M. KISL...
WASHINGTON, D. C.
M. KISL...
WASHINGTON, D. C.

דעם אויטאָר׳ס פאָרוואָרט צו דער רוסישער אויסגאַבע.

דאָס בוך „אין רוסישע און פראַנצויזישע תפיסות״ איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן מעהרסטענס פון אַרטיקלען, וואָס איך האָב געשריבען פאַר דעם זשורנאַל „ניינטינט סענטשורי״ אין אָנהויב פון די אכציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט. אין ענגלאַנד האָט דאָן גענומען אויפוואַכען אַ אינטערעס אין דער רוסישער באַפרייאונגס באַוועגונג; אין די צייטונגען, וואָס זיינען אַ לאַנגע צייט געווען אונטער דעם איינפלוס פון אַגענטען פון דער רוסישער רעגירונג, האָבען ענדליך גענומען אַריינדרינגען ריכטיגע ידיעות וועגען די שרעקען, וואָס די אַרעסטירטע און פאַראורטיילטע רעוואָלוציאָנערען פלעגען אויסשטעהן אין די רוסישע תפיסות. מען האָט מיך געבעטען שרייבען וועגען די רוסישע געפענגניסען, און איך האָב זיך באַנוצט מיט דעם פאָרשלאַג, צו דערצעהלען וועגען דעם שרעקליכען צושטאַנד פון אונזערע תפיסות ב כ ל ל.

רעוואָלוציאָנערן, האָב איך געקלערט, פיהרן מלחמה מיט דער רעגירונג, און ווי שלעכט זייערע שונאים זאָלען זיי ניט באַהאַנדלען, וועט זיי זיין דערווידער צו באַקלאָגען זיך אויף זייער מזל. זיי ווייסען, אַז זיי זיינען אַ קעמפענדער צד, און זיי בעטען ניט קיין דערבאַרמונג. דער אמת איז אויף זייער זייט, און זיי גלויבען אין דעם ערפאָלג פון זייער קאַמף.

עס זיינען אָבער פאַראַן הונדערטער טויזענטער מענשען פון פאָלק, וועלכע מען כאַפּט יאָהר־איין, יאָהר־אויס פאַר גאָרנישט, מען מאַטערט זיי אין די אָסטראָגען, מען טרייבט זיי אין סיביר, און יעדערער, וואָס האָט נאָר אַרויפגעצויגען אויף זיך אַ מונדיר, מאַטערט און ערנידריגט זיי. וועגען זיי דאַרף מען שרייבען, האָב איך געקלערט, און איך האָב געפּרואווט דערצעהלען די ענגלענדער און אַמעריקאַנער, וואָס דאָס איז אַזוינס דאָס שרעקליכע סיסטעם פון

די רוסישע אַסטראָגען, צענטראַלע תפיסות, איבערשיקונגס צענ־טרען, עטאַפּען און קאַטאָרגע, אין סיביר און אויף סאַכאַלין.

איך האָב דאָס, נאַטירליך, געמוזט מאַכען בקיצור, ווייל דער אינטערעס צו די רוסישע געפענגניסען קאָן ביי אויסלענדישע לעזער זיין נאָר אַן אינדירעקטער. אין מאַטעריאַלען איז דעמאָלט קיין מאַנגעל ניט געווען. די רוסישע פּרעסע, באַנוצענדיג זיך מיט דער צייטווייליגער פרייהייט אין לאָריס־מעליקאָוו׳ס צייט, האָט געגע־בען אַ סך מערקווירדיגע דאַטען.

איך וואָלט אין מיינע אַרטיקלען העכסט וואַרשיינליך גאָר־נישט ניט געזאָגט וועגען דעם, ווי מען באַגעהט זיך אין רוסלאַנד מיט פּאָליטישע אַרעסטירטע, אויב די אַגענטען פון דער רוסישער רעגירונג וואָלטען מיך דערצו ניט געצוואונגען. באַאונרוהיגט פון די ידיעות, וואָס האָבען אָנגעהויבען אַריינדרינגען אין דער ענגלישער פּרעסע, האָבען זיי גענומען אָפּלייקענען די פעסטגעשטעלטסטע פאַקטען פון ברוטאַליטעט, וואָס זיינען פאָרגעקומען אין די צענ־טראַלע געפענגניסען; און די „פּעטראָפּאַוולאָווסקאַיאַ קרעפּאָסט״ האָבען זיי גענומען אַרויסשטעלען פאַר אַ מוסטער פון ווייכער, הו־מאַנער באַהאַנדלונג פון די רוצחים־רעוואָלוציאָנערן. און דאָס האָ־בען זיי געשריבען גראָד אין דער צייט, ווען אין דעם אַלעקסעיעווער ראַוועלין פלעגען פאָרקומען די שרעקען, וועגען וועלכע פּאָליוואַ־נאָוו האָט דאָ ניט לאַנג דערצעהלט אין דער פּרעסע!

באַזונדערס האָט מיך געצוואונגען צו שרייבען וועגען די פּאָ־ליטישע אַרעסטירטע אַ געוויסער ענגלישער גייסטליכער, לענסדעל (ל. נ. טאָלסטאָי האָט איהם אויסגעצייכענט כאַראַקטעריזירט אין זיין „תחית המתים״). אָט דער לענסדעל, וואָס איז אויף קוריער צוגען דורכגעפלויגען סיביר און האָט, נאַטירליך, גאָרנישט ניט געזעהן, האָט אָנגעשריבען אַ געמיין ביכעל וועגען די רוסישע גע־פענגניסען. אונזערע געפענגניסען זיינען דאָן געווען אונטער דער פאַרוואַלטונג פון איינעם אַ גאַלקין־ווראַסקי, אַ באַאַמטען מיט פּרעטענזיעס, וואָס האָט זיך געקליבען צונויפצורופען אַן אינטער־נאַציאָנאַלען געפענגניס קאָנגרעס אין פּעטערבורג, כדי צו פאַר־שטאַרקען זיין איינפלוס אין „אַניטשקאָוו״־פּאַלאַץ, און ער האָט אין לענסדעל׳ען געפונען דעם נויטיגען מענשען, וואָס זאָל לויבען זיי־נע „געפענגניס רעפאָרמען״.

טאָלסטאָי, דער מיניסטער פון אינערליכע אנגעלעגענהייטען, האָט אויך פּראָטעזשירט אָט דעם לויב־זינגער און האָט נאָך אפילו געהייסען ווייזען איהם די „פּעטראָפּאוולאָווסקאַיאַ קרעפּאָסט" — פארשטעהט זיך, ניט ראוועלינען נאָר דעם „טרובעצקאָי באַס־טיאָן". ווען איך האָב אין דער ענגלישער פּרעסע רעצענזירט לענס־דעל'ס ביכעל, איז דער ענטפער אויף מיינע באמערקונגען געווען אָנגעשריבען, ווי איך האָב זיך שפּעטער דערוואוסט, אין פּעטער־בורג. דער זעלביגער הערר גאַלקין־וורַאסקי האָט צוגעשיקט אַן ענטפער אין אַן ארטיקעל, וואָס דער ענגלישער גייסטליכער האָט געזאָלט פּארעפענטליכען אונטער זיין אייגענער אונטערשריפט; און ער האָט איהם אפּגעדרוקט אין „קאָנטעמפּאָרערי ריוויו". מיין ענטפער אויף יענעם ארטיקעל איז דער זיבעטער קאפּיטעל פון דעם פאָרליגענדען בוך.

אגב אורחא וויל איך זאָגען א פּאָר ווערטער וועגען יענעם ענטפער מיינעם. געשריבען האָב איך איהם אין ליאָנער געפענג־ניס. ענטפערען לענסדעל'ען, דאָס הייסט, די רוסישע באאַמטע, איז נויטיג געווען. סערגעי קראַווטשינסקי איז נאָך דעמאָלט אין ענגלאנד ניט געווען. האָב איך מיך געאיילט אָנצושרייבען מיין ענטפער איידער איך וועל געהן צום געריכט, און גלייך נאָכ'ן פּראָ־צעס, איידער מען וועט אונז, פּאראורטיילטע, שיקען אפּזיין אונ־זער טערמין ערגעץ־וואו אין א „צענטראַל". דער ארטיקעל איז געווען פאַרטיג. אָבער די ערשטע זאָרג פון דער פראנצויזישער רעגירונג איז געווען — אויפ'ן שטרענגסטען אופן צו פּארוועהרען ארויסצולאָזען פון דער געפענגניס וואָס ניט איז, וואָס איך וועל אָנשרייבען קעגען דער רוסישער רעגירונג. האָט מען מיר דעריבער געזאָגט, ווען איך האָב געוואָלט שיקען מיין ארטיקעל אין לאָנדאָן, אַז דאָס איז אונמעגליך. מען וועט דעם ארטיקעל פריהער מוזען שיקען אין פּאריז, אין מיניסטעריום, וואו מען וועט איהם פאר־האַלטען, אויב ער איז קעגען דער רוסישער רעגירונג.

צום גליק, איז דער דאָקטאָר פון דער ליאָנער געפענגניס גע־ווען הערר לאַקאַסאַן, א שרייבער איבער אנטראָפּאָלאָגיע, וואָס איז א פּאָר מאָל אריינגעקומען צו מיר אין קאַמער א שמועס צו טאָן וועגען אנטראָפּאָלאָגישע ענינים. זיין פרוי האָט גוט געקענט ענג־ליש, האָט ער פאָרגעשלאָגען, אַז זי זאָל צענזורירען מיין ארטיקעל,

דער דירעקטאָר פון דער געפענגניס האָט איינגעשטימט, נאָר די פאַראַנטוואָרטליכקייט זאָל אַראָפּגענומען ווערן פון איהם. און פרוי לאַקאַסאַן האָט, פאַרשטעהט זיך, באַלד דערזעהן, אַז דער אַרטיקעל איז גראָד פון יענע, וואָס דאַרפען ניט אַרויסגעהן פון געפענגניס; און דעריבער האָט זי גענומען די עבירה אויף זיך און באַלד אויף מאָרגען זיך געאיילט אָפּצושיקען מיין אַרטיקעל אין לאָנדאָן. — לאָמיך כאָטש איצט, אונטער די אויגען זי אָפּדאַנקען. גוטע מענשען זיינען פאַראַן אומעטום.

עס איז באַקאַנט, אַז די רוסישע מיניסטאָרן האָבען געוואָלט אויף דעמזעלביגען אופן זיך באַנוצען מיט די אַמעריקאַנער קענאַן און פראָסט, ווענען אַן אַמעריקאַנער זשורנאַל האָט געשיקט, אַז זיי זאָלען אויפ'ן אָרט אויספאָרשען דעם צושטאַנד פון די רוסישע תפיסות. אָבער דאָ זיינען די רוסישע מיניסטאָרן דורכגעפאַלען. קענאַן האָט זיך אויסגעלערנט רוסיש, האָט זיך באַקענט מיט אַלע פאַרשיקטע אין סיביר און האָט דערצעהלט דעם גאַנצען אמת, וואָס ער האָט אויסגעפונען.

איצט איז די פאַרשיקונג אין סיביר אָפּגעשאַפט געוואָרן, — ווענינגסטענס נאָך אַ געריכטליכען פּראָצעס; און ערטערווייז אינמיטען רוסלאַנד האָט מען אָנגעבויט „רעפאָרמירטע" געפענגניסען. דעריבער האָט מיין בוך, וואָס אָנבאַטרעפט די רוסישע תפיסות, הויפּטזעכליך אַ היסטאָרישען אינטערעס. אָבער זאָל מיין בוך זיין כאָטש אַ היסטאָרישער דאָקומענט וועגען דער אונערהערטער גרויזאַמקייט, מיט וועלכער די רוסישע ביוראָקראַטיע האָט באַהאַנדעלט אונזער פאָלק גאַנצע דרייסיג אָדער פערציג יאָהר נאָכדעם, ווי לייב־איינענשאַפט איז אָפּגעשאַפט געוואָרן. זאָלען אַלע וויסען, ווי די רוסישע ביוראָקראַטען האָבען אין פאַרלויף פון דרייסיג יאָהר ניט דערלאָזען די אונבאַדייטענדסטע רעפאָרמען, ווי זיי האָבען מיט די פיס געטראָטען אַלע עלעמענטאַרסטע מענשליכע רעכט.

און איבריגענס, זיינען דען די איצטיגע רוסישע תפיסות טאַקע אַ פאַרבעסערונג פון דעם, וואָס איז געווען פריהער? קאַלך און צוריבענעם ציגעל פאַרברויכט מען איצט אַביסעל מעהר אין די פאַרשידענע „פּרעלימינערע" געפענגניסען און אין די מוסטערהאָפ־

טע „קרעסטי", — דאָס איז אמת. אָבער דער ע צ ם איז דאָך געבליבען דערזעלביגער. און וויפיעל הונדערטער שרעקליכע אָפּ־טראָגען, איבערשיקונגען צענטרען און עטאַפּען בלייבען נאָך ביז היינטיגען טאָג אין די הענט פון אַלערליי רוצחים אין מונדירען! וויפיעל טויזענטער מענשען פון פאָלק ווערן ווי פריהער פאַרשיקט אין סיביר, — נאָר וואָס ווייטער, — אדמיניסטראַטיוו! וויפיעל גרוילטאַטען ווערן איצט, אין דער געגענוואַרטיגער מינוט, באַגאַנ־גען אין די תפיסות, וואָס זיינען שרעקליך איבערפילט! די דילען ווערן אפשר ריינער געוואַשען; אָבער דאָסזעלביגע סיסטעם פון „אַראַקטשעיעוושטשינאַ" איז געבליבען, אָדער איז נאָך ערגער גע־וואָרן, ווייל עס איז געוואָרן כיטרער און בייזוויליגער ווי פריהער. ווער דען פאַרוואַלט איצט די תפיסות, אויב ניט דיזעלביגע שונאים פון רוסישען פאָלק?

אין איינעם פון די קאַפּיטלען פון אָט דעם בוך ווערט באַ־שריבען, וואָס איך האָב געזעהן אין די פראַנצויזישע געפענגני־סען: אין ליאָנער (פון דעם דעפּאַרטאַמענט) און אין „צענטראַל", אין קלערוואָ. צו די, וואָס ווילען אודאי זאָגען, אַז אין דעם אַרטי־קעל זיינען מסתמא פאַראַן איבערטרייבונגען, ווייל איך נאָר זאָגען, אַז אין פראַנקרייך האָט מען דעם אַרטיקעל אויפגענומען פאַר אַזוי־פיעל אָביעקטיוו, אַז מען האָט זיך מיט איהם באַנוצט, ווי מיט אַ דאָקומענט, אין דעפּוטאַטען־קאַמער, אין די דעבאַטען וועגען גע־פענגניס רעפאָרמען. אין פראַנקרייך, פּונקט ווי אומעטום, איז דאָס סיסטעם פון געפענגניסען געבויט אויף אַ פאַלשען יסוד און פאָדערט אַ פולשטענדיגע רעוויזירונג, — אַן עהרליכע, ערנסטע, פאַרזיכטיגע רעוויזירונג מצד דער געזעלשאַפט.

די צוויי לעצטע קאַפּיטלען פון מיין בוך זיינען דעריבער פאַר־נומען מיט אַן אַנאַליז פון דעם העכסט שעדליכען איינפלוס, וואָס די געפענגניסען איבען אומעטום אויס אויף דער געזעלשאַפטליכער מאָראַל. דאָ ווערט אויך באַהאַנדעלט די פראַגע, צי די היינטיגע מענשהייט דאַרף שטיצען אַזעלכע אונצוויפעלהאַפט שעדליכע איינריכטונגען.

ווען איך וואָלט איצט געדאַרפט פון דאָס ניי שרייבען איבער אָט דער פראַגע, וואָלט איך געקאָנט ברענגען אַ סך פולערע באַ־

ווייזען פאַר מיינע אויספיהרונגען, שטיצענדיג זיך אויף א גאַנצער מאַסע באָאָבאַכטונגען און מאַטעריאַלען, וואָס זיינען אין דער צייט אָנגעזאַמעלט געוואָרן, און אויך אויף אייגענע נייע אויספאָר־שונגען, מיט וועלכע די ליטעראַטור איז באַרייכערט געוואָרן. אָבער גראַד דער איבערפלוס פון פאַרטיגע מאַטעריאַלען צווינגט מיך אָפּצוזאָגען זיך פון דעם געדאַנק צו פאַרנעמען זיך ווידער מיט דער העכסט וויכטיגער פראַגע. די לעצטע איז, איבריגענס, אַזוי דרינ־גענד, אַז עס וועלען אָהן ספק זיך געפינען יונגע קרעפטען, וואָס וועלען אויפנעמען די אַרבייט אין דער ריכטונג, וואָס איז דאָ אָנ־געוויזען געוואָרן. אין אַמעריקאַ האָט מען שוין אַזאַ אַרבייט אָנ־געהויבען.

בראָמליי, ענגלאַנד, פעברואַר 1906.

איינלייטונג.

אין דעם געדרענג פון לעבען, ווען אונזער אויפמערקזאמקייט
איז פארנומען מיט די אלטעגליכע קלייניגקייטען, זיינען
מיר אלע גענייגט צו פארגעסען אן די טיפע וואונדען, וואס צו־
פרעסען די געזעלשאפט, און מיר שענקען זיי ניט די אויפמערק־
זאמקייט, וואס זיי פארדינען אין דער ווירקליכקייט. אמאל דרינ־
גען אריין אין די צייטונגען סענסאציאנעלע „אויפדעקונגען”, וואס
באריהרן א וועלכע עס איז טונקעלע זייט פון אונזער געזעלשאפט־
ליכען לעבען; און טרעפט, אז אזעלכע אויפדעקונגען וועקען אונז
כאטש אביסעל אויף פון אונזער שלאף און ציהען אויף זיך די גע־
זעלשאפטליכע אויפמערקזאמקייט, דעמאלט ערשיינען אין די צײ־
טונגען, אין פארלויף פון א מאנאט אדער צוויי, אויסגעצייכענטע
ארטיקלען און „בריף אין רעדאקציע” וועגען דעם באטרעפענדען
ענין. אפטמאל ווערט אין אזעלכע ארטיקלען ארויסגעוויזען ניט
ווייניג געזונטער פארשטאנד און טיפע מענשליכקייט, אבער גע־
וועהנליך ווערט אזא אגיטאציע, נאכדעם ווי זי איז פלוצלונג אויפ־
געהויבען געווארן אין די צייטונגען און אין דער געזעלשאפט, באלד
אפגעשטארבען. מיר גיבען צו עטליכע נייע פאראגראפען צו די
שוין עקזיסטירנדיגע הונדערטער טויזענטער געזעצען; מיר מא־
כען עטליכע מיקראסקאפישע פארזוכען צו באקעמפען, דורך איינ־
צעלנע אנשטרענגונגען, א טיף איינגעווארצעלטען איבעל, וואס נאר
די אנשטרענגונגען פון דער גאנצער געזעלשאפט קאנען מנצח זיין,
— און דאן זינקען מיר ווידער אראפ אין די קלייניגקייטען פון
לעבען, ניט זארגענדיג וועגען די רעזולטאטען פון דער אגיטאציע,
וואס איז ערשט ניט לאנג אנגעפיהרט געווארן. און גוט איז נאך,
אויב, נאך דעם גאנצען אויפגעהויבענעם טומעל, איז די לאגע נאך
ניט ערגער געווארן.

אזא מזל האָבען שוין אַ סך געזעלשאַפטליכע פראגען, און באזונדערס די פראגע וועגען געפענגניסען און ארעסטירטע. אין אָט דער ריכטונג זיינען זעהר כאראקטעריסטיש די ווערטער פון מיס לינדא דזשילבערט (מרס. פריי, אַן אַמעריקאַנערין): „ווי נאָר אַ מענש פאַלט אריין אין געפענגניס, הערט די געזעלשאַפט אויף צו אינטערעסירען זיך מיט איהם". האָבענדיג געזאָרגט, אַז דער ארעסטאַנט זאָל האָבען „ברויט צום עסען, וואסער צום טרינקען און וואָס מעהר ארבייט", — האַלט די געזעלשאַפט, אַז אַלע איהרע פליכטען צו איהם זיינען דערפילט. פון צייט צו צייט נאָר ווערט עמיצער, וואָס האָט זיך באַקענט מיט דער געפענגניס פראגע, אויפהויבען אַן אגיטאַציע וועגען דעם שלעכטען צושטאַנד פון אונזערע תפיסות און אַנדערע פארהאַפטונגס פלעצער. די געזעלשאַפט, פון איהר זייט, אַנערקענט, אַז עס איז נויטיג עפּעס אָנהויבען צו טאָן, כדי אויסצוואָרצלען דאָס שלעכטס. אָבער אַלע אָנשטרענגונגען פון די רעפאָרמאַטאָרן צושלאָגען זיך אָן די פארגליווערטקייט פון דעם אָרגאַניזירטען סיסטעם, ווייל עס קומט דאָ אויס צו באַקעמפען דעם אַלגעמיין פארשפרייטען פּאַראורטייל פון דער געזעלשאַפט אנטקעגען די, וואָס זיינען באַשטראָפט געוואָרן פון געזעץ; און דעריבער ווערן די קעמפער באַלד מיעד, דערפיהלענדיג, אַז זיי זיינען איינזאַם: קיינער קומט זיי ניט צו הילף אין דעם קאַמף מיט'ן קאָלאָסאַלען איבעל. אזא שיקזאַל האָבען געהאַט דזשאָן האָוארד און אַ סך אַנדערע. געווים, קליינע גרופּען מענשען, וואָס האָבען אַ גוט האַרץ און אויסערגעוועהנליכע ענערגיע, קוקען ניט אויף די אַלגעמיינע גלייכגילטיגקייט און ארבייטען ווייטער פאר דער פארבעסערונג פון דער לאַגע פון די ארעסטירטע, ריכטיגער, וועגען פאַרקלענערן דעם שאָדען, וואָס די געפענגניסען ברענגען זייערע אונפרייוויליגע איינוואוינער. אָבער אָט די אַלע טוער, באַוועגט אויסשליסליך פון אַ פילאַנטראָפּישען געפיהל, אנטשליסען זיך זעלטען צו קריטיקירן די פּרינציפּען גופא, אויף וועלכע די געפענגניס איינריכטונגען זיינען באַגרינדעט; נאָך ווייניגער פארנעמען זיי זיך מיט אויספאָרשען די אורזאַכען, צוליעב וועלכע מיליאָנען מענשען פאַלען יעדען יאָהר אריין אין די געפענגניסען. די טוער פון אָט דעם טיפּ ווילען נאָר מילדער מאַכען דאָס שלעכטס, אָבער ניט אויסשניידען עס מיט די וואָרצלען.

יעדען יאָהר ווערן ארום א מיליאָן מענער, פרויען און קינדער פארשפארט אין די געפענגניסען פון איראפא אליין; און אויף דער אויפהאלטונג פון די קאטאָרזשנע און לאָקאלע געפענגניסען ווערט פארשווענדט יעדען יאָהר ארום הונדערט מיליאָן רובעל, ניט רעכענענדיג די הוצאות אויף די געריכטליכע און אדמיניסטראטיווע מאשין, וואָס שטעלט צו דעם מאטעריאל פאר די געפענגניסען. און פונדעסטוועגען, וועמען, אויסער די עטליכע פילאנטראָפען און פראָפעסיאָנעל פאראינטערעסירטע פערזאָנען, אינטערעסירן די רע־זולטאטען, וואָס אזעלכע אונגעהויערע פארשווענדונגען ברענגען? באצאָהלען דען אונזערע געפענגניסען די אונגעהויערע פארשווענ־דונג פון מענשליכער מיה, וואָס ווערט יעהרליך געמאכט, כדי זיי אויפצוהאלטען? גאראנטירן זיי דען דער געזעלשאפט, אז דאָס שלעכטס, מיט וועלכען אָט די אלע מיטלען, ווי דאָס ווערט אָנ־גענומען, קעמפען אונאויפהערליך, אז אָט דאָס שלעכטס וועט זיך ווידער ניט באווייזען?

אזוי ווי די אומשטענדען פון מיין אייגענעם לעבען האָבען מיר געגעבען די מעגליכקייט צו שענקען אביסעל אויפמערקזאמ־קייט אָט די וויכטיגע פראגען, בין איך געקומען צום שלוס, אז עס וועט אפשר ברענגען נוצען, ווען איך וועל מיט דעם לעזענדען עולם זיך טיילען מיט מיינע אייגענע באאָבאכטונגען איבער דעם גע־פענגנים לעבען, און אויך מיט יענע שלוסען, צו וועלכע מיינע באָ־אָבאכטונגען האָבען מיך געפיהרט.

מיט די געפענגניסען און מיט דער פארשיקונג האָב איך מיך צום ערשטען מאָל באקענט אין מזרח סיביר, אין פארבינדונג מיט די ארבייטען פון דעם קאָמיטעט, וואָס איז באשאפען געוואָרן אויסצוארבייטען א רעפאָרם פון דעם רוסישען סיסטעם פון פאר־שיקונג. דעמאָלט האָב איך געהאט די מעגליכקייט צו באקענען זיך, ווי מיט דער פראגע וועגען דער פארשיקונג אין סיביר, אזוי אויך מיט דעם צושטאנד פון געפענגניסען אין רוסלאנד; דעמאָלט האָב איך זיך אויך פאראינטערעסירט צום ערשטען מאָל מיט די גרויסע פראגען פון „פארברעכען און שטראָף.” שפעטער, פון 1874 ביז 1876, ווארטענדיג אויף מיין פראָצעס, איז מיר אויסגעקומען צו פארברענגען כמעט צוויי יאָהר אין פעטראָפאוולאָווסקאיא קרע־פאָסט אין סאנקט־פעטערבורג, וואו איך האָב אויף מיינע חברים־

געפאנגענע געקאַנט באַאָבאַכטען די שרעקליכע רעזולטאַטען פון דעם סיסטעם פון איינצעלנער פארהאפטונג. פון דאָרטען האָט מען מיך אריבערגעפיהרט אינ'ם נאָר וואָס אויסגעבויטען „דאָס פרעדוואַריטעלנאַוואַ זאַקליוטשעניא (דאָס הויז פון פרעלימינערער פארהאפטונג), וואָס האָט דעמאָלט זיך גערעכענט פאַר אַ מוסטער־האפטער געפענגניס אין רוסלאַנד; און פון דאַנען בין איך ענדליך געשיקט געוואָרען אין דער מיליטערישער געפענגניס ביי דעם פעטערבורגער מיליטערישען שפיטאָל.

ווען איך בין שוין געווען אין ענגלאַנד, אין 1881, האָט מען זיך צו מיר געווענדעט מיט אַ פאָרשלאַג מיטצוטיילען אין דער ענגלישער פרעסע וועגען דער לאַגע אין די רוסישע געפענגניסען פון מענשען, וואָס ווערן אַרעסטירט אויף באַשולדיגונגען אין פאָליטישע פארברעכענס. דערצעהלען וועגען דעם איז געווען אַ דרינגענדע נויטווענדיגקייט, צוליעב די סיסטעמאַטישע ליגענס, וואָס אַן אַגענט פון דער רוסישער רעגירונג פלעגט פארשפרייטען. איך האָב די פראגע באַריהרט אין אַן אַרטיקעל וועגען דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער פאַרטיי, געדרוקט אין „פאָרטנייטלי ריוויו" (אין יוני 1881). כאָטש קיין איינער פון די פאַקטען, וואָס ווערן געבראַכט אין דעם אויבענדערמאָנטען אַרטיקעל, זיינען ניט באַשטריטען געוואָרן פון די אַגענטען פון דער רוסישער רעגירונג, פונדעסטוועגען זיינען אין דערזעלביגער צייט געמאַכט געוואָרן פארזוכען דורכצופיהרן אין דער ענגלישער פרעסע ידיעות וועגען די רוסישע תפיסות, וואָס שטעלען זיי פאָר אין דעם בעסטען ליכט. דעמאָלט בין איך, פון מיין זייט, נעוווען געצוואונגען צו אנאַליזירן, אין אַ רייה אַרטיקלען אין „ניינטינט סענטשורי", די רוסישע געפענגניסען און פארשיקונג אין סיביר און ווייזען, וואָס זיי שטעלען מיט זיך פאָר. איך האָב, ווי ווייט מעגליך, געוואָלט זיך אָפּהאַלטען פון דערמאָנען די קלאַנגען וועגען די אונטערדריקונגען, וואָס אונזערע פּאָליטישע פריינד אין רוסלאַנד האָבען געליטען. איך האָב נאָר געוואָלט אין אַ רייה אַרטיקלען געבען אַ באַגריף וועגען דעם צושטאַנד פון די רוסישע געפענגניסען בכלל, וועגען דער פאַרשיקונג אין סיביר און די רעזולטאַטען פון דעם רוסישען געפענגניס סיסטעם. און איך האָב דערצעהלט וועגען די אונאויסשפרעכליכע מאַטערנישען, וואָס צעהנדליגער טויזענטער קרימינעלע

ארעסטאנטען מאכען דורך אין די געפענגניסען פון רוסלאנד, אויפ'ן וועג אין סיביר, און ענדליך אין סיביר גופא, אין יענער ריזיגער קרימינעלער קאלאניע פון דער רוסלענדישער אימפעריע. כדי צו דערגענצען מיינע אייגענע באאבאכטונגען, וואס וואלטען אפשר שוין געווען פארעלטערט, האב איך זיך באקענט מיט דער גרויסער ליטעראטור, וואס איז דעמאלט אין דער לעצטער צייט געשאפען געווארן אין רוסלאנד וועגען דער געפענגנים פראגע. אבער גראד אט דער שטודיום מיינער האט מיך איבערצייגט, ערשטענס, אין דעם, אז די לאגע איז געבליבען כמעט דיזעלביגע, ווי זי איז געווען מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק; און צווייטענס, אז כאטש די רוסישע געפענגנים באאמטע ווילט זיך זעהר האבען אין מערב אייראפא מענשען, וואס זאלען פארשפרייטען צוגעפארבטע ידיעות וועגען זייער כלומר'שט הומאנער טעטיגקייט, פונדעסטוועגען באהאלטען זיי ניט די רויהע ווירקליכקייט ניט פון דער רוסישער רעגירונג, ניט פון דעם רוסישען לעזענדען עולם. און אין די באריכטען און אין דער פרעסע זיינען זיי אפען מודה, אז די געפענגניסען געפינען זיך אין אן עקעלהאפטען צושטאנד. איינינגע פון אט די אפיציעלע באשטעטיגונגען וועל איך דא ווייטער ברענגען.

א קורצע צייט נאכדעם ווי איך האב געשריבען אין דער ענגלישער פרעסע וועגען די פיהרונגען אין די רוסישע געפענגניסען, — נעמליך, פון 1882 ביז 1886, — איז מיר אויסגעקומען צו פארברענגען דריי יאהר אין פראנצויזישע געפענגניסען: אין „פריזאן דעפארטאמענטאל" אין ליאן און אין „מעזאן סענטראל" אין קלערווא. א באשרייבונג פון דיביידע תפיסות איז געגעבען געווארן אין אן ארטיקעל אין „ניינטינט סענטשורי". מיין זיין אין קלערווא, אין נאהענטער שכנות מיט 1400 קרימינעלע פארברעכער, האט מיר געגעבען די מעגליכקייט זיך צוצוקוקען צו די רעזולטאטען, וואס מען באקומט אין אט דער געפענגנים, — איינער פון די בעסטע ניט נאר אין פראנקרייך, נאר, אויף ווי ווייט מיר איז באקאנט, אין גאנץ איירא‍פא. מיינע באאבאכטונגען האבען מיך באוועגט צו פארנעמען זיך מיט אן אלגעמיינער באטראכטונג פון דער פראגע וועגען דעם מאראלען איינפלוס, וואס די געפענגנים האט אויף די ארעסטירטע, אין פארבינדונג מיט די

מאָדערנע אנזיכטען אויף פארברעכערישקייט און איהרע אורזאַכען. א טייל פון אָט דער אויספאָרשונג איז געווען א טעמא פאר א רעפעראט, וואָס איך האָב געהאלטען ביי דער עדינבורגער פילאָסאָפישער געזעלשאפט.

איינשליסענדיג אין דאָס פאָרליגענדע בוך א טייל פון מיינע זשורנאל ארטיקלען איבער דער געפענגנים פראגע, האָב איך זייער פאקטישען מאטעריאל באנייט אויפ'ן גרונד פון די ידיעות, וואָס זיינען מעהרסטענס ארויסגענומען געוואָרן פון רוסישע אָפיציעלע אויסגאבען; איך האָב אויך אויסגעשלאָסען פון זיי דעם פאָלעמישען עלעמענט. די נייע אָנגעשריבענע קאפיטלען וועגען דער ארויסשיקונג אויף סאכאלין און וועגען איין עפיזאָד פון דעם לעבען פון די ארויסגעשיקטע פאָליאקען אין סיביר זיינען א דערגענצונג צו דער אלגעמיינער באשרייבונג פון די רוסישע שטראָף איינריכטונגען.

קאפיטעל 1.

די רוסישע תפיסות.

צום ערשטען מאָל איז מיר אויסגעקומען זיך צו באַקענען מיט די רוסישע געפענגנּיסען אין 1862, אין דער זאבאיקאַלער פּראָווינץ. איך בין דעמאָלט נאָר וואָס געקומען צופאָהרען אין איר־קוטסק, — א יונגער קאזאַקען אָפיציר, וואָס האָט נאָך ניט דער־גרייכט דעם עלטער פון פינף און צוואנציג יאָהר; אין צוויי מאָ־נאַטען נאָך מיין אָנקומען בין איך שוין באַשטימט געוואָרען סעקרע־טאר פון דעם אָרטיגען קאָמיטעט, וואָס האָט זיך פאַרנומען מיט דער פראַגע וועגען רעפאָרמירען די געפענגנּיסען. איך האַלט פאר ניט איבריג צו מאַכען דאָ עטליכע נויטיגע ערקלערונגען.

מיין בילדונג אין יענער צייט איז געווען ניט מעהר ווי אַ קורס אין אַ מיליטער שול. מיר האָבען, נאַטירליך, אַ סך צייט אָפּגעגעבען דער מאַטעמאַטיק און נאַטור־וויסענשאַפטען, אָבער אַ סך מעהר צייט פלעגט אוועקגעהן אויף אַ שטודיום פון דער מילי־טערישער קונסט, אַ קונסט פון פאַרניכטען מענשען אויף די שלאַכט־פעלדער. אָבער מיר האָבען דעמאָלט אין רוסלאַנד איבערגעלעבט אַן עפּאָכע פון אַ גרויסער אויפוואַכונג פון געדאַנק, — אַן עפּאָכע, וואָס איז געקומען נאָך דער גרויסער קרימער מפּלה; איז דע־ריבער קיין וואונדער ניט, וואָס אפילו אויף דעם בילדונגס קורס פון די מיליטערישע שולען האָט זיך אויך אָפּגערופען דער איינ־פלוס פון דער גרויסער באַוועגונג. עפּעס אַזוינס, וואָס איז גע־שטאַנען העכער פון מיליטאַריזם, איז דורכגעדרונגען אפילו דורך די ווענט פון „פּאַזשסקי קאָרפּוס“.

פון 1859 אָן האָט די רוסישע פּרעסע באַקומען אביסעל פריי־הייט, און זי האָט זיך ליידענשאַפטליך אָפּגעגעבען מיט דער באַ־האַנדלונג פון פּאָליטישע און עקאָנאָמישע רעפאָרמען, וואָס האָ־

בען געדאַרפט אָפּווישען די שפּורען פון דעם דרייסיג־יאָהריגען מיליטערישען רעזשים פון ניקאָלאַי דעם ערשטען. אָפּקלאַנגען פון דער אָנגעשטרענגטער אינטעלעקטועלער טעטיגקייט, וואָס האָט אויפגערעגט דאָס לאַנד, האָבען דערגרייכט אויך צו אונזערע שולצימערן. אייניגע פון אונז האָבען אַ סך געלייענט, וועלענדיג דערגענצען זייער בילדונג. בכלל האָבען מיר אַרויסגעוויזען אַ הייסען אינטערעס צו דער געפּלאַנטער איבערבויאונג פון אונזערע אַרכאַאישע איינריכטונגען; און ניט זעלטען פלעגען, צווישען לעקציעס וועגען טאַקטיק און מיליטערישער געשיכטע, אָנגעפיהרט ווערן לעבעדיגע דיסקוסיעס וועגען דער באַפרייאונג פון די פּויערים און אַדמיניסטראַטיווע רעפאָרמען. שוין אויפ'ן צווייטען טאָג נאָך דער פאַרעפענטליכונג פון דעם באַפעהל וועגען דער לאַנג ערוואַרטעטער און פיעל מאָל אָפּגעלעגטער באַפרייאונג פון די פּויערים, זיינען עטליכע עקזעמפּלאַרען פון דעם גרויסען און פאַרפּלאָנטערטען געזעץ אַריינגעפאַלען אין אונזער קליינעם, מיט זון־ליכט באַנאָסענעם ביבליאָטעק צימער, וואו מיר האָבען עס טאַקי באַלד גענומען פלייסיג שטודירן און קאָמענטירן. די איטאַליענישע אָפּערא איז פאַרגעסען געוואָרן, מיר האָבען גענומען פאַרברענגען אונזער פרייע צייט אין דיסקוסיעס וועגען די מעגליכע רעזולטאַטען פון דער באַפרייאונג און איהר באַדייטונג אין דעם לעבען פון לאַנד. געשיכטע בכלל און באַזונדערס די געשיכטע פון די אויסלענדישע ליטעראַטורען האָט זיך אין די לעקציעס פון אונזערע פּראָפעסאָרען פאַרוואַנדעלט אין אַ געשיכטע פון פילאָסאָפישען, פּאָליטישען און סאָציאַלען וואוקס פון דער מענשהייט. די טרוקענע פּרינציפּען פון זש. ב. סעי'ס „פּאָליטישער עקאָנאָמיע" און די קאָמענטאַרען אויף די ציווילע און מיליטערישע געזעצען, — געגענשטאַנדען, וואָס זיינען פריהער באַטראַכט געוואָרן פאַר גאַנץ איבריגע אין דער ערציהונגס סכעמע פון צוקונפטיגע אָפיצירען, האָבען איצט, אין זייער אָנווענדונג אויף די נויטען פון לאַנד, באַקומען, דוכט זיך, אַ ניי לעבען.

די קנעכטשאַפט איז געפאַלען, און אַלעמענס מוחות זיינען פאַרנומען געווען מיט די פאָרשטעהענדיגע רעפאָרמען, וואָס האָבען געדאַרפט געקרוינט ווערן פון קאָנסטיטוציאָנעלע גאַראַנטיען. דאָס לאַנד האָט ערוואַרט באַלדיגע און ברייטע רעפאָרמען. אַלע אונ־

זערע איינריכטונגען האָבען געפאָדערט א גרינדליכע איבערביי־טונג: זיי זיינען געווען עפּעס אַן אויסערגעוועהנליכער געמיש פון געזעצען וואָס זיינען איבערגעגאַנגען בירושה פון דעם אַלטען „מאָסקווער פּעריאָד"; „מאַסרעגלען פון פּעטער דעם ערשטען וואָס האָט געפּרואווט מיט דער הילף פון באַפעלען פון פּעטערבורג אויפ־בויען א מיליטערישע גרויסמאַכט; געזעצען, וואָס זיינען אַנט־שטאַנען א דאַנק די קאַפּריזען פון אַלערליי הויף קורטיזאַנען פון אויסגעלאַסענע אימפּעראַטאָרינס; און, ענדליך, די געזעצען פון ניקאָלאַי דעם ערשטען, יעדע שורה פון וועלכע איז געווען דורכגע־זאַפּט מיט מיליטערישען דעספּאָטיזם. דורשטיג האָבען מיר גע־לייענט די זשורנאַלען און צייטונגען פון יענער צייט, אין וועלכע עס איז ליידענשאַפטליך דיסקוטירט געוואָרן די נויטיגקייט פון אַלזייטיגע רעפאָרמען.

אָבער צו יענער צייט, צוזאַמען מיט דער אַלגעמיינער באַ־לעבונג, האָבען זיך גענומען באַוויזען בייזע סימנים פון רעאַק־ציע. כמעט ערב דער באַפרייאונג פון די פּויערים האָט אַלעקסאַנ־דער דער צווייטער זיך דערשראָקען פאַר דער אייגענער ארבייט, און ביסלעכווייז האָט די רעאַקציאָנערע פּאַרטיי גענומען געווינען אַן איינפלוס אין ווינטער פּאַלאַץ. ניקאָלאַי מילוטין, וואָס איז געווען די נשמה פון דער פּויערים רעפאָרם אין די ביוראָקראַטי־שע ספערען, איז פּלוצלונג געצוואונגען געוואָרן ארויסצוגעהן אין דעמיסיע עטליכע מאָנאַטען פאַר דער פאַרעפענטליכונג פון דעם באַפרייאונגס געזעץ; און די ארבייטען פון די ליבעראַלע קאָמיטע־טען זיינען איבערגעגעבען געוואָרן פאַר א נייער רעדאַקציע, א גינסטיגערער פאַר די גוטסבאַזיצער, צו די „קאָמיטעטען פון צוויי־טער צונויפרופונג", פאַר מיטגלידער פון וועלכע מען האָט מעהרס־טענס באַשטימט שקלאַפענהאַלטער פון דעם אַלטען שניט די אַזוי־גערופענע „קרעפּאָסטניקי" (אָנהענגער פון לייב־אייגענטום פון די פּויערים). דער פּרעסע האָט מען ווידער פאַרמאַכט דאָס מויל; עס איז פאַרבאָטען געוואָרן צו דיסקוטירן פריי דעם „סטאַטוט"; מען האָט קאָנפיסקירט איין צייטונגס נומער נאָכ'ן אַנדערן. „דען", די צייטונג פון איוואַן אַקסאַקאָוו, וואָס איז דעמאָלט געווען גאַנץ ראַדיקאַל, האָט געפאָדערט די נויטיגקייט פון צונויפרופען דעם „זעמסקי סאָבאָר" (א קאָנסטיטואירענדע פאַרזאַמלונג) און האָט

אפילו גאָרנישט ניט געהאט קענען צוריקרופען דאָס רוסישע מי־ליטער פון פוילען. פאַרהעלטניסמעסיג אונבאדייטענדע פויערים אונרוהען אין קאזאנער גובערניע און די גרויסע שרפה אין פעטערבורג אין מאי, 1862 (אין וועלכער מען האָט באשולדיגט די פּאָליאקען און רעוואָלוציאָנערן), זיינען געוואָרן אן אורזאך צו פאַרשטאַרקען די רעאַקציע. א לאַנגע רייה פּאָליטישע פּראָצעסען, וואָס זיינען באַלד געוואָרן א כאַראַקטעריסטישער שטריך פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטענס צייט, האָט זיך אָנגעהויבען מיט דעם, וואָס מען האָט פארשיקט אויף קאַטאָרזשנע אַרבייט דעם באַוואוסטען פּאָעט און פּובליציסט מיכאַיל מיכאַילאָוו.

די רעאַקציאָנערע כוואַליע, וואָס האָט זיך אויפגעהויבען אין פּעטערבורג פון 1861 אָן, האָט נאָך ניט באַוויזען צו דערגרייכען סיביר. דער טאָבאָלער גובערנאַטאָר האָט באַעהרט מיט א מיטאָג מיכאַילאָוו'ען אויף זיין וועג אין די מינען פון נערטשינסק. הערצען'ס „קאָלאָקאָל" איז געוועזען שטאַרק פאַרשפּרייט אין סיביר. און אין אירקוטסק, וואוהין איך בין אָנגעקומען אין סעפּטעמבער 1862, זיינען די קולטורעלע שיכטען פון דער געזעלשאַפט נאָך געוועזען פול מיט אָפּטימיסטישע האָפנונגען. „רעפאָרמען" זיינען דעמאָלט געוועזען אויף אַלעמענס צונג אין אירקוטסק; און איינע פון די רעפאָרמען, וואָס זיינען אָם ליידענשאַפטליכסטען דיסקוטירט געוואָרן, איז געוועזען די נויטיגקייט פון א פולשטענדיגער רעאָרגאַניזירונג פון דעם סיסטעם פון פאַרשיקונג.

איך בין באַשטימט געוואָרן אַדיוטאַנט צום זאבאַיקאַלער גובערנאַטאָר, גענעראַל באָלעסלאַוו קאַזימיראָוויטש קוקעל, א ליטווין, וואָס האָט פולשטענדיג סימפּאַטיזירט מיט די ליבעראַלע אידעען פון יענער צייט. און אין א מאָנאַט אַרום בין איך געוועזען אין דעם גרויסען סיבירער דאָרף טשיטאַ, וואָס מוראַוויאָוו האָט דערהויבען צום ראַנג פון דער הויפּטשטאָט פון זאבאַיקאַלער געגענד.

אין דער זאבאַיקאַלער פּראָווינץ געפינען זיך די באַוואוסטע נערטשינסקער מינען. אַהער פאַרשיקט מען פון אַלע עקען רוסלאַנד די פאַראורטיילטע אויף קאַטאָרזשנע אַרבייט; איז דעריבער גאָר קיין וואונדער ניט, וואָס די פראַגע וועגען פאַרשיקונג און קאַטאָרגאַ איז אָפט פון אונז אַרומגערעדט געוואָרן. כמעט יעדער איינוואוינער אָדער באַאַמטער איז געוועזען באַקאַנט מיט יענע

שרעקליכע באַדינגונגען, אונטער וועלכע מען פלעגט טראַנספּאָר־
טירן די אַרעסטאַנטען, וואָס פלעגן דערביי מוזען גיין צופוס
דעם גאַנצען וועג פון פערם ביז דער זאַבאַיקאַלער פּראָווינץ. אַלע־
מען איז געווען באַקאַנט דער שרעקליכער צושטאַנד פון די פאַר־
האַפטונגס פלעצער, סאַי אין די מינען פון נערטשינסקער געגענד,
סאַי איבער גאַנץ רוסלאַנד. און דעריבער האָט דאָס מיניסטעריום
פון אינערליכע אַנגעלעגענהייטען, אין פאַרבינדונג מיט דער רע־
ווידירונג פון דער אַלגעמיינער קרימינעלער געזעצגעבונג פון דער
אימפּעריע און פון דער פראַגע וועגען פאַרשיקונגג, געפּלאַנט
אויפצונעמען אַ גאַנצע רייה ראַדיקאַלע רעפאָרמען, בנוגע דעם
צושטאַנד פון געפענגניסען אין רוסלאַנד און סיביר.

— „מיר האָבען באַקומען אַ צירקוליאַר פון דעם מיניסטעריום
פון אינערליכע אַנגעלעגענהייטען", — האָט מיר איינמאָל געזאָגט
קוקעל, — „מען בעט אונז צונויפזאַמלען אַלערליי ידיעות וועגען
דעם צושטאַנד פון די געפענגניסען און מיטטיילען אונזער מיי־
נונג וועגען די נויטיגע רעפאָרמען. איהר ווייסט, וויפיעל אַרבייט
מיר האָבען איצט, פאַר אַזאַ אַרבייט איז ניטאָ ווער עס זאָל זיך נע־
מען. דער בערג דעפּאַרטאַמענט פאַרוואַלט די קאַטאָרזשנע געפענג־
ניסען פון נערטשינסקער געגענד. מיר האָבען אַריינגעשיקט אָנ־
פראַגען אויפ'ן רעגולערן אופן, אָבער קיינער ענטפערט אונז גאָר־
נישט. אפשר וועט איהר זיך נעמען פאַר אָט דער אַרבייט?" —
איך האָב, נאַטירליך, געענטפערט, אַז איך קאָן זיך ניט נעמען פאַר
אַזאַ אַרבייט, ווייל איך בין נאָך צו יונג און אינגאַנצן ניט באַקאַנט
מיט דער זאַך. אויף דעם האָט קוקעל איינפאַך געענטפערט:

— „נו, געווים. אָבער דאָך פאַרנעמט זיך מיט דער פראַגע,
שטודירט זי! אין „זשורנאַל פון מיניסטעריום פון אינערליכע אַנ־
געלעגענהייטען" וועט איהר געפינען אַ רייה אויסגעצייכענטע אַר־
טיקלען וועגען אַלערליי געפענגנים סיסטעמען. און וואָס אָנבאַ־
טרעפט דער פּראַקטישער זייט פון דער פראַגע, וועלען מיר זעהן
אויסצוגעפינען ריכטיגע דאַטען וועגען דעם איצטיגען צושטאַנד. באַ־
זוכט אַלע תפיסות, באַטראַכט זיי. און נאָכדעם וועלען אייך העל־
פען פּאָלקאָווניק פּעדאַמענקאָ און די הערען אַנדרעיעוו און יאַד־
רינצעוו, און אויך איינינגע בערג באַאַמטע. מיר וועלען באַטראַכ־
טען יעדע קלייניגקייט אינאיינעם מיט מענשען, וואָס זיינען פּראַק־

טיש באקאנט מיט דעם געגענשטאנד. אבער פריהער פון אלץ מוז מען צונויפזאמלען דאטען, צוגרייטען דעם מאטעריאל פאר אונזערע פארהאנדלונגען."

אויף אזא אופן בין איך גאר אומגעריכטערהייט געווארן סעקרעטאר פון זאבאיקאלער קאמיטעט וועגען דער געפענגנים רעפארם. עס איז זעלבסטפארשטענדליך, אז איך האב זיך מיט דעם שטארק געפרעהט און האב זיך גענומען צו דער ארבייט מיט מיין גאנצער יוגענדליכער ענערגיע. דער צירקולאר פון מיניסטעריום האט מיך אינספירירט. ער איז געווען אנגעשריבען אין א הויכען סטיל. דאס מיניסטעריום אליין האט אנגעוויזען אויף די חסרונות פון דעם געפענגנים סיסטעם און האט אויסגעדריקט זיין פולשטענדיגע גרייטקייט אויפצונעמען אויף אט דעם געביט ראדיקאלע רעפארמען פון דעם הומאנסטען כאראקטער. אין דעם צירקולאר איז, צווישען אנדערעס, אנגעוויזען געווארן אויף די פארשידענע שטראף סיסטעמען, וואס ווערן פראקטיצירט אין מערב אייראפא, אבער זיי אלע באפרידיגען ניט דאס מיניסטעריום; און אין עלאקווענטע אויסדרוקען שלאגט פאר דאס מיניסטעריום זיך אומצוקערן „צו די יסודות, וואס זיינען פראקלאמירט געווארן פון דער גרויסער עלטער־באבען און דעם גרויסען זיידען פון דעם מאנארך, וואס קיניגט איצט בשלום". פאר יעדען רוס, וואס איז מעהר־ווייניגער באקאנט מיט דער געשיכטע פון זיין פאטערלאנד, איז גענוג צו הערן דערמאנען וועגען דעם באריהמטען „נאקאז" פון יעקאטערינא דער צווייטער, וואס איז אנגעשריבען געווארן אונטער דעם איינפלוס פון די ענציקלאפעדיסטען, און וועגען די הומאניטארע טענדענצען, מיט וועלכע די ערשטע יאהרן פון אלעקסאנדער דעם ערשטענס צייט איז געווען דורכגעדרונגען, אז פאר איהם זאל שוין אויפשטעהן א גאנצע פראגראם. מיין ענטוזיאזם איז פארדאפעלט געווארן נאכדעם ווי איך האב דורכגעלייענט דעם צירקולאר.

אבער לײדער איז די זאך ניט אוועק אזוי ווייט, ווי איך האב ערווארט. דער בערג דעפארטאמענט, אונטער וועמעס רשות עס האבען זיך געפונען די קאטארזשניקעס, וואס האבען געארבייט אין די נערטשינסקער פאבריקען, האט זעהר ווייניג געזארגט וועגען די „גרויסע יסודות", וואס יעקאטערינא האט פראקלאמירט, און

האָט זיך מסתמא געהאַלטען ביי דער מיינונג, אַז וואָס וועניגער רעפאָרמען, אַלץ בעסער. די פיעל מאָל ווידערהאָלטע אַנפראַגען פון דעם גובערנאַטאָר זיינען געבליבען גאָר אָהן קיין שום ענטפער, — עס קאָן זיין דערפאַר, איבריגענס, וואָס דער דעפּאַרטאַמענט איז געווען דירעקט אונטערוואָרפען ניט צום גובערנאַטאָר, נאָר צו „זיין מאַיעסטעט'ס קאַבינעט" אין פּעטערבורג. אַ לאַנגע צייט האָט דער דעפּאַרטאַמענט פאַר'עקשנ'ט געשוויגען, און ווען ער האָט ענדליך צוגעשיקט אַ פּאַק „וועדאָמאָסטי" (אַן אַרטיגע אָפיציעלע צייטונג), האָט מען פון זיי אַפילו ניט געקאָנט באַשטימען ניט די גרויס פון די הוצאות אויף דער אויפהאַלטונג פון די אַרעסטירטע, ניט דעם ווערט פון זייער אַרבייט.

צום גליק האָבען זיך געפונען אין טשיטא ניט ווייניג מענשען, וואָס זיינען געווען גוט באַקאַנט מיט דעם צושטאַנד פון די קאַ־טאָרגא געפענגניסען, און עטליכע בערג באַאַמטע האָבען מיר אויך גערן געגעבען געוויסע אָנווייזונגען. צווישען אַנדערעס, האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז קיין איינע פון די זילבער מינען, ווי אויך אייניגע פון די גאָלד מינען, וואָס ווערן באַאַרבייט מיט דער הילף פון די קאַטאָרזשניקעס, האָבען קיין איינקונפט ניט געבראַכט, און די בערג באַאַמטע האָבען געהאַלטען פאַר נויטיג צו פאַרמאַכען דעם גרעסטען טייל פון די מינען. עס איז גאָר קיין גרענעץ ניט געווען צום ווילקיר און דעספּאָטיזם פון די פאַרוואַלטער אין די גע־פענגניסען, און די שרעקליכע קלאַגען, וואָס האָבען זיך געטראָ־גען איבער דער גאַנצער זאַבאַיקאַלער געגענד וועגען דער ברוטאַלי־טעט פון איינעם אַזאַ פאַרוואַלטער, מיט'ן נאָמען ראַזגילדעיעוו, האָבען נאָך די אויספאָרשונגען זיך אַרויסגעשטעלט פאַר פולשטענדיג ריכטיג. שרעקליכע סקאָרבוט עפּידעמיעס האָבען יעהרליך אויס־געקאָסעט די אַרעסטאַנטען אין די הונדערטער, און פון פּעטערבורג האָט מען אין דערזעלביגער צייט געשיקט באַפעהלען, אַז מען זאָל באַקומען וואָס מעהר גאָלד. דער רעזולטאַט איז געווען, אַז מען האָט הונגעריגע מענשען געצוואונגען צו אַרבייטען איבער די כחות. די ידיעות וועגען די געפענגנים געביידען האָבען באמת געקאָנט אַריינברענגען אין פאַרצווייפלונג: די געפענגניסען זיינען געווען איבערפילט מיט אַרעסטאַנטען און זיינען געווען דורך־און־דורך צו־פוילט פון דעם שמוץ, וואָס גאַנצע דורות אַרעסטירטע האָבען

דאָרטען איבערגעלאָזט. לויט די באריכטען, האָבען דאָ קיין פאַ־ליאַטיוועו גאָרנישט ניט געקאָנט העלפען, עס זיינען נויטיג געווען גרינדליכע רעפאָרמען. איך האָב פערזענליך באזוכט עטליכע גע־פענגניסען און האָב זיך איבערצייגט אין דער ריכטיגקייט פון די באריכטען. די זאַבאַיקאַלער באאַמטע האָבען דעריבער דרינגענד געפאָדערט, אַז די צאָהל אַרעסטאַנטען, וואָס ווערט אין אָט די פּראָווינץ געשיקט, זאָל פאַרקלענערט ווערן. זיי האָבען דערביי אָנגעוויזען אויף די פיזישע אונמעגליכקייט צו געפינען פאַר די אַרעסטאַנטען ניט נאָר אַרבייט, נאָר אַפילו אַ פּלאַץ וואו צו זיין.

ניט בעסער איז די לאַגע געווען מיט'ן איבערשיקען די פאַר־שיקטע דורכ'ן עטאַפּ; די אַרבייט האָט זיך געפונען אין דעם קלעגליכסטען צושטאַנד. אַן עהרליכער יונגער באַאַמטער, אַן אינ־זשענער לויט דער פּראָפעסיע, איז געשיקט געוואָרן צו באַטראַכ־טען די עטאַפּען, און ער האָט ערקלערט, אַז זיי מוזען אַלע אויף דאָס ניי אויסגעבויט ווערן; אַ סך פון זיי זיינען געווען צו־פוילט ביז צום פונדאַמענט, און קיין איינער איז ניט געווען גענוג גראָס אַריינצונעמען די גרויסע צאָהל אַרעסטאַנטען, וואָס פלעגט אַמאָל אין אַזאַ עטאַפּ זיך אָנזאַמלען. איך האָב באזוכט עטליכע עטאַפּען, האָב געזעהן די אַרעסטאַנטען פּאַרטיעס אין וועג און האָב נאָר געקאָנט שטאַרק רעקאָמענדירען, אַז מען זאָל אינגאַנצען אָפּ־שאַפען דאָס שרעקליכע עטאַפּען־סיסטעם, וואָס פיהרט נאָר צו אַ צוועקלאָזען מאַטערן פון טויזענטער מענער, פרויען און קינדער.

ווען אונזער אויספאָרשונג איז דערגאַנגען צו די אָרטיגע אָס־טראָגען, וואָס האָבען געדינט פאַר פאַרהאַפטונגס־פּלעצער פאַר די אָרטיגע אַרעסטאַנטען, האָבען מיר אויסגעפונען, אַז אַפילו אין אַ געוועהנליכער צייט זיינען זיי אָנגעפילט ביז צום העכסטען גראַד; עס איז אָבער לייכט זיך פאָרצושטעלען, וואָס דאָרטען מוז פאָרקו־מען, ווען מען פאַרהאַלט די אַרויסגעשיקטע אַרעסטאַנטען פּאַר־טיעס צוליעב פאַרפּלייצונגען פון טייכען אָדער צוליעב די שרעק־ליכע סיבירער פרעסט. אָט די אַלע אָרטיגע אָסטראָגען זיינען גע־ווען ריכטיגע קאָפּיעס פון דעם „טויטען־הויז", וואָס דאָסטאָיעוו־סקי האָט באַשריבען.

אַ קליינער קאָמיטעט, וואָס איז צונויפגעשטעלט געוואָרן פון גוטע מענשען און וואָס פלעגט זיך צונויפקומען פון צייט צו צייט

אין גובערנאַטאָר'ס הויז, האָט זיך ענערגיש גענומען באַטראַכטען די פראַגע, אויף וואָס פאַר אַן אופן מען קאָן די זאַך אויסבעסערן, ניט באַלעסטיגענדיג דערביי מיט נייע הוצאות ניט די מלוכה קאַסע און ניט דעם אָרטיגען בודזשעט, וואָס איז שוין אַזוי אויך געווען גענוג שווער. דער קאָמיטעט איז איינשטימיג געקומען צום שלוס, אַז די פאַרשיקונג, אין דער פאָרם ווי זי עקזיסטירט, איז אַ שמאַך פאַר דער מענשהייט; אַז זי פאַלט ווי אַ שווערע לאַסט אויף סיביר, און אַז רוסלאַנד קאָן אַליין זאָרגען וועגען איהרע אַרעסטאַנטען, אַנשטאָט שיקען זיי אין סיביר. איינמאָל אַז די פראַגע איז אַזוי אוועקגעשטעלט געוואָרן, האָט זיך אַרויסגעוויזען פאַר נויטיג ניט נאָר אַ רעפאָרם פון דעם קרימינעלען קאָדעקס און דער געריכטליכער פראָצעדור, — אַ רעפאָרם, וואָס איז פאַרשפּראָכען געוואָרן אין די מיניסטערישע צירקולאַרן, — נאָר אויך די איינפיהרונג אין רוסלאַנד גופא פון אַ נייעם געפענגנים סיסטעם.

אונזער קאָמיטעט האָט אָנגעוואָרפען אין אַלגעמיינע שטריכען דעם פּלאַן פון אַזאַ סיסטעם. די הויפּט־שטריכען פון דעם פּלאַן זיינען געווען: אָפּשאַפען די איינצעל־פאַרהאַפטונג; איינטיילען די אַרעסטאַנטען אין גרופען פון 10-20 מענשען אין די קאַמערן; אַ פאַרהעלטניסמעסיג קורצער טערמין פון פאַרהאַפטונג, און אַ פּראָדוקטיווע, גוט באַצאָהלטע אַרבייט. אין זיין באַריכט האָט אונזער קאָמיטעט אויפגעפאָדערט צו ענערגישער אַרבייט אין רוסלאַנד גופא, כדי צו פאַרוואַנדלען איהרע תפיסות אין איינריכטונגען פאַר דער אויסבעסערונג פון די פאַרברעכער; דערביי איז ערקלערט געוואָרן, אַז די זאַבאַיקאַלער פּראָווינץ איז פולשטענדיג גרייט צוצוטרעטען צו דער רעפאָרמירונג פון איהרע געפענגניסען נאָך דעם אָנגעוויזענעם פּלאַן, ניט פאָדערנדיג קיין נייע אויסגאַבען פון דער מלוכה קאַסע. אין דעם באַריכט איז אָנגעוויזען געוואָרן, וואָס פאַר אַ כאַראַקטער די אַרבייט אין די געפענגניסען דאַרף טראָגען, און דערביי איז די מיינונג פון די אויטאָרן פון באַריכט געווען, אַז די הוצאות פאַר דער אויפהאַלטונג פון די תפיסות דאַרפען געדעקט ווערן פון דער אַרבייט פון די אַרעסטאַנטען גופא, וואָס איז אַ גאַנץ דערגרייכבאַרע זאַך ביי אַ ריכטיגער אָרגאַניזאַציע. דער קאָמיטעט האָט אויסגעדריקט די האָפנונג, אַז עס וועלען זיך געפינען גענוג נייע מענשען, וואָס זיינען נויטיג, כדי דורכצופיהרן אין

לעבען אזא אלזייטיגע רעאָרגאניזירונג פון די געפענגעניסען; בעת ביי די אלטע פיהרונגען איז שווער געווען צו געפינען אן עהרליכען געפענגנים וועכטער, וועט דאָס נייע סיסטעם גאָר אָהן ספק ארויס־רופען נייע עהרליכע ארבייטער צו טעטיגקייט אויף אָט דעם געביט.

איך מוז מודה זיין, אז אין יענער צייט האָב איך נאָך אלץ געגלויבט אין דער מעגליכקייט צו פאַרוואנדלען די געפענגניסען אין רעפאָרמירונגס אנשטאלטען און האָב געמיינט, אז בארויבונג פון פרייהייט קאָן געהן האַנט אין האַנט מיט מאָראלער ווידערגעבורט; דעריבער האָב איך אזוי ענטוזיאסטיש באשריבען אָט די אלע שלו־סען... אָבער איך בין דאָך דעמאָלט אלט געווען אינגאנצען צוואנ־ציג יאָהר! די גאנצע ארבייט האָט פאַרנומען אכט אָדער ניין מאָ־נאטען, און די רעאקציע אין רוסלאנד האָט זיך אין דער צייט אלץ געשטארקט. דער פוילישער אויפשטאנד איז געווען א פּאַ־סיגער תירוץ, אז די רעאקציאָנערן זאָלען אראָפּוואַרפען די מאסקען און אָנהויבען אן אָפענע אגיטאציע, רופענדיג זיך אומצוקעהרען צו דער אלטער אָרדנונג, צו די אידעאלען פון לייב־אייגענטום. די גוטע אבזיכטען פון 1859-1862 זיינען אין הויף פאַרגעסען גע־וואָרן; לעבען אלעקסאנדער דעם צווייטען האָבען זיך באוויזען נייע טוער, וואָס האָבען געקאָנט זעהר קונציג איינשרעקען איהם און באנוצען זיך מיט זיין שוואכען כאראקטער. די מיניסטאָרן האָ־בען פאנאנדערגעשיקט נייע צירקולאַרן, דאָס מאָל שוין אָהן סטי־ליסטישע שעהנקייטען, וואָס זיינען פאַרביטען געוואָרן אויף דער געוועהנליכער, אָפיציעלער פראזעאָלאָגיע. אין אָט די צירקולאַרען איז קיין וואָרט ניט דערמאָנט געוואָרן וועגען רעפאָרמען, נאָר אָנשטאָט זיי האָט מען אָנגעוויזען אויף די נויטיגקייט פון א שטארקער מאכט און דיסציפּלין.

איין שעהנעם טאָג האָט דער גובערנאטאָר פון דער זאבאי־קאלער פּראָווינץ באקומען א באפעהל אוועקצולעגען זיין אמט און זיך אומקערען אין אירקוטסק, ביז א וייטערער פאַראָרדנונג. עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז מען האָט אויף איהם אָנגעגעבען א מסירה: מען האָט איהם באשולדיגט, אז ער איז זיך צו גוט באגאנגען מיט דעם פאַרשיקטען מיכאילאָוו'ען, אז ער האָט איהם ערלויבט זיך אויפצוהאלטען אין א פריוואטער מינע אין נער־

טשינסקער ראיאָן, וואָס זיין ברודער האָט אָרענדירט; מען האָט דעם גובערנאַטאָר אויך באַשולדיגט, אַז ער האָט אַרויסגעוויזען סימפּאַטיע צו די פּאָליאַקען. ווען דער נייער גובערנאַטאָר איז אָנגעקומען אין זאַבאַיקאַלער געגענד, איז אויך אויסגעקומען אי־בערצואַרבייטען פון דאָס ניי אונזער באַריכט, ווייל דער גובערנאַ־טאָר האָט זיך אָפּגעזאָגט איהם אונטערצושרייבען. מיט אַלע כחות האָבען מיר געקעמפּט, אָפּצוגעווינען כאָטש די הויפּט שלוסען פון דעם באַריכט; מיר האָבען מקריב געווען די פאָרם און האָבען אַזוי ענערגיש פאַרטיידיגט דעם עצם, אַז דער גובערנאַטאָר האָט סוף כל סוף געגעבען זיין אונטערשריפט, און דער באַריכט איז אָפּ־געשיקט געוואָרן אין פּעטערבורג.

וואָס איז פון איהם געוואָרן? מסתמא ליגט ער נאָך עד היום אין די אַרכיוועו פון מיניסטעריום. אין פאַרלויף פון די פאָלגענ־דע צעהן יאָהר איז די פראַגע וועגען רעפאָרמירן די געפענגניסען אינגאַנצען פאַרגעסען געוואָרן. נאָכדעם, אין 1872, 1877-78, און שפּעטער, האָט מען אָרגאַניזירט ספּעציעלע קאָמיסיעס וועגען דעם ענין. אָט די אַלע קאָמיסיעס האָבען ווידער און ווידער אַמאָל קריטיקירט די פאַרעלטערטע אָרדנונגען, זיי האָבען געשאַפען נייע סיסטעמען, — אָבער די אַלטע אָרדנונג איז ביז היינטיגען טאָג געבליבען אונבאַריהרט. נאָך מעהר, אַלע פאַרזוכען אויף רעפאָר־מען האָבען זיך אויף אַ פאַטאַלען אופן געענדיגט מיט דער אומ־קערונג צום אַלטען טיפּ פון רוסישען „אָסטראָג”.

אמת, פאַר דער צייט האָט מען אין רוסלאַנד אויפגעבויט עט־ליכע צענטראַלע געפענגניסען, אין וועלכע עס ווערן אויפגעהאַלטען קאַטאָרזשניקעס אין פאַרלויף פון 6-4 יאָהר, ביז זייער פאַרשי־קונג אין סיביר. מיט וואָס פאַר אַ צוועק האָט מען דאָס איינגע־פיהרט? אפשר מיט דער אַבזיכט צו „באַשרענקען” די צאָהל קאַ־טאָרזשניקעס, לאָזענדיג זיי אויסשטאַרבען, וואָרים די שטערבליכ־קייט אין די צענטראַלע תפיסות איז שרעקליך גרויס. פאַר די לעצטע יאָהרען האָט מען אויפגעבויט זיבען אַזעלכע געפענגני־סען*): אין ווילנא, סימבירסק, פּסקאָוו, טאָבאָלסק, פּערם און צוויי

---

*) דאָס איז געשריבען געוואָרן אין 1886.

אין כארקאווער גובערניע. אבער אורטיילענדיג נאך די אפיציעלע
באריכטען, אונטערשיידען זיי זיך אייגענטליך מיט קיין זאך ניט
פון די געפענגניסען פון דעם אלטען טיפ: „דיזעלביגע שמוץ,
דאסזעלביגע ליידיג־געהן פון די ארעסטאנטען, דיזעלביגע פאראכ־
טונג צו די פרימיטיוומטע פאדערונגען פון היגיענע”, — אזוי כא־
ראקטעריזירט די צענטראלע געפענגניסען א האלב־אפיציעלער בא־
ריכט. אין אט די אלע געפענגניסען זיינען אין 1880 געווען פאר־
שפארט 2,464 מענשען, דאס הייסט, מעהר איידער די געפענגני־
סען האבען געקאנט אריינגעמען, כאטש אין דערזעלביגער צייט איז
די צאהל פון קאטארזשאנעס־צענטראליסטען געווען אונבאדייטענד,
אין פארגלייך מיט דער אלגעמיינער צאהל קאטארזשאנעס, וואס
ווערען יעהרליך פארשיקט אין סיביר. אויף אזא אופן איז צו די
אלע אומגליקען, וואס באפאלען די קאטארזשניקעס, נאך צוגעקומען
א נייע צרה: א שטרענגע פארהאפטונג אין די צענטראלע גע־
פענגניסען; דאס איז דער רעזולטאט פון דער „רעפארם”, וואס
האט פארשלונגען עטליכע מיליאן פון דעם פאלקס געלט.

די פארשיקונג איז אין אלגעמיין געבליבען דיזעלביגע, ווי
איך האב זי געקענט אין 1862, אויסער אפשר איין וויכטיגע נייע
איינפיהרונג אין דעם מעטאד פון איבערשיקען די ארעסטאנטען.
עס האט זיך ארויסגעשטעלט, אז אנשטאט שיקען מיט'ן „עטאפ
צופוס”, וועט דער מלוכה קאסע אויסמאכען ביליגער אריבערצו־
פיהרען יעהרליך ארום 20,000 מענשען (כמעט צוויי דריטעל פון
וועלכע ווערען פארשיקט אהן א געריכטליכען פראצעס) פון פערם
ביז טיומען, דאס הייסט, פון קאמא ביז צום באסיין פון אב, אויף
פערד, און פון דארטען אויף בארזשעס, וואס ווערען געצויגען פון
דאמפערס. איין צייט איז די אויסגראבונג פון זילבער אין די
נערטשינסקער מינען כמעט אפגעשטעלט געווארן, און צוליב דעם
האט מען אויפגעהערט פארשיקען די קאטארזשניקעס אין אט
די אויסערגעווענליך אומגעזונטע מינען, וואס האבען (אקאטוי,
צום ביישפיעל) די ערגסטע רעפוטאציע. אבער עס הערט זיך,
אז מען פלאנט ווידער אנצוהויבען באארבייטען די מינען, און
דערווייל — האט מען באשאפען א נייעם גיהנם, ערגער פון אקא־
טוי: די קאטארזשניקעס פארשיקט מען איצט אויף א זיכערן
טויט אויף סאכאלין.

צום שלום מוז איך דערמאָנען וועגען די נייע עטאַפּען, וואָס מען האָט אויפגעבויט אויף אַ שטרעקע פון 3000 וויאָרסט, צווישען טאָמסק און סטרעטענסק (אויפ׳ן טייך שילקאַ); די אריבערפיהרונג פון די אַרעסטאַנטען פּאַרטיעס אויף אָט דעם וועג ווערט נאָך ביז היינטיגען טאָג געמאַכט צופוס*). די אַלטע עטאַפּען האָבען זיך פאַרוואַנדעלט אין רואינען; עס האָט זיך אַרויסגעוויזען פאַר אונמעגליך צו באַנייען די מאַסע צופוילטע קלעצער, און מען האָט געמוזט בויען נייע געביידעס. זיי זיינען געראַמער פון די אַלטע, דערפאַר אָבער זיינען אויך די אַרעסטאַנטען פּאַרטיעס געוואָרען גרעסער; און דעריבער הערשט אויף די נייע עטאַפּען דערזעלביגער געדרענג און דיזעלביגע אונריינליכקייט, ווי אין די אַלטע צייטען.

אויף וועלכע ווייטערדיגע „פאַרבעסערונגען” קאָן מען אָנוויזען פאַר די לעצטע פינף און צוואַנציג יאָהר? איך האָב כמעט פאַרגעסען צו דערמאָנען וועגען דעם פעטערבורגער „דאָם פּרעדוואַריטעלנאַוואַ זאַקליוטשעניאַ”, מיט וועלכען מען באַריהמט זיך געוועהנליך פאַר די אויסלענדער. אין איהם געפינען זיך 317 איינצעל־קאַמערן און עטליכע גרויסע קאַמערן, אַזוי אַז צוזאַמען קאָנען אין איהם אויפגעהאַלטען ווערן 600 מאַנסבילען און 100 פרויען, וואָס ווערן פאַרהאַלטען אין געפענגנים אין דער ערוואַרטונג פון זייער פּראָצעס. אָט דאָס זיינען, דוכט זיך, אַלע „פאַרבעסערונגען. ביים אַריינפאָהר אין אַ וועלכער עס איז רוסישער שטאָט וועט איהר דערזעהן אַ שמוציגען, אַלטען, פינסטערן „אַסטראָג”; קיין זאַך האָט זיך ניט אומגעביטען אין דעם לעבען פון אָט די אסטראָגען פאַר די לעצטע 25 יאָהר. ערטערווייז זיינען אויפגעבויט געוואָרן נייע תפיסות, דאָ און דאָרט האָט מען פאַרריכט אַלטע; אָבער דאָס געפענגנים סיסטעם און די באַהאַנדלונג פון די אַרעסטאַנטען איז געבליבען דיזעלביגע: אין די נייע געביידעס זיצט פעסט דער גייסט פון דעם אַלטען רעזשים, און ערוואַרטען אַן אמת׳ע באַנייאונג אין דער געפענגנים וועלט וועט מען קאָנען נאָר דעמאָלט, ווען די גאַנצע אָרדנונג פון רוסישען לעבען וועט באַ־

*) דאָס איז געשריבען געוואָרן אין 1886. ווי באַקאַנט, איז איצט די פאַרשיקונג אין סיביר אָפּגעשטעלט געוואָרן.

נייט ווערן. אין דער איצטיגער צייט אָבער פיהרן אלערליי „רעד־פאָרמען”, ניט זעלטען צו נאָך אַן ערגערן צושטאַנד.

וואָס עס זאָלען ניט האָבען געווען די חסרונות פון די תפיסות אין דער פריהערדיגער צייט, האָט זיך פונדעסטוועגען אין 1862 איבער'ן גאַנצען לאַנד פאַרבייגעטראָגען אַ ווינטעל פון ברייטען הומאַניזם, וואָס איז אַריינגעדרונגען דורך פאַרשידענע וועגען אפילו אין די טיפענישען פון די רוסישע געפענגניסען. און איצט . . . „האַלט זיי אַזוי שטרענג ווי מעגליך!” — טראָגט זיך דער ווידערקול איבער די רוסישע געפענגניסען.

צווייטער קאַפּיטעל.

די רוסישע תפיסות — פאָרטגעזעצט.

די געזעלשאַפטליכע מיינונג פון די אויפגעקלערטסטע מענ־
שען אין אייראָפּא איז שוין לאנג געקומען צום שלוס, אז אונזערע
שטראָף איינריכטונגען זיינען ווייט פון צו זיין פּולקאָם, און אז זיי
זיינען אין עצם א לעבעדיגער ווידערשפּרוך צו די מאָדערנע טעאָ־
ריען וועגען א פאַרנינפטיגער באהאנדלונג פון ארעסטירטע. מען
קאָן זיך מעהר ניט בארופען אויף דעם אלטען פּרינציפּ
lex talionis — דאָס רעכט פון געזעלשאַפטליכער נקמה
אנטקעגען דעם פאַרברעכער. מיר פאַרשטעהען איצט, אז סאַי
פאַרברעכער, סאַי העלדען זיינען אין א גלייכער מאָס פּראָדוקטען
פון דער געזעלשאַפט גופא; מיר אָנערקענען אין אלגעמיין, ווע־
ניגסטענס אין טעאָריע, אז אַפּנעמענדיג ביים פאַרברעכער די פרייי־
הייט, דאַרפען מיר אָנשטאָט דעם זאָרגען וועגען זיין רעפאָרמי־
רונג. דאָס איז דער אידעאַל, אָבער די ווירקליכקייט איז א ביי־
טערער שפּאָס איבער דעם אידעאַל. גאָר ניט קלערענדיג אפילו,
גיבען מיר אָפּ דעם מערדער אין דעם הענקער׳ס הענט; דער מענש,
וואָס איז ארייגעפאַלען אין געפענגניס, טראָגט פון איהר ארויס,
אָנשטאָט מאָראַלער אויסבעסערונג, א פאַרשטאַרקטען האס צו דער
געזעלשאַפט. די דערנידעריגענדיגע פאָרמען פון געצוואונגענער
געפענגניס ארבייט דערוועקען אין איהם א ווידערווילען צו אר־
בייט בכלל. האָבענדיג אויסגעליטען אלערליי דערנידערונגען מצד
די גליקליכערע מיטגלידער פון דער געזעלשאַפט, וואָס ווייסען ווי
צו זינדיגען, ניט פאַרברעכענדיג אנטקעגען די געזעצען, אָדער פון
מענשען, וועמען זייערע לעבענס־באַדינגונגען האָבען באשיצט פון
נסיונות, וואָס פיהרען צו פאַרברעכענס, — האָבענדיג אויסגעלי־
טען אלערליי דערנידערונגען מצד אזעלכע מענשען, לערנט זיך

דער פאַרברעכער אויס טיף צו האַסען אַט די גליקליכע מענשען, וואָס האָבען איהם דערנידעריגט, און ער דריקט אויס זיין האַס אין דער פאָרם פון אַלע נייע און נייע פאַרברעכענס.

אויב די שטראַף־איינריכטונגען פון מערב אייראָפּאַ זיינען ניט אימשטאַנד כאָטש ביז צו אַ געוויסען גראַד זיך צו דערנעהנטערן צו יענע אידעאַלען, די פאַרווירקליכונג פון וועלכע איז פאַר זיי גע־ווען די איינציגע עקזיסטענץ־באַרעכטיגונג, — איז וואָס בלייבט שוין איבער צו זאָגען וועגען די שטראַף־איינריכטונגען פון רוס־לאַנד? די אונגעהויערע לאַנגע טערמינען פון געפאַנגענשאַפט פאַר'ן פּראָצעס; די עקעלהאַפטע אומגעבונג פון די געפענגניסען; די צונויפשפּאַרונג פון הונדערטער אַרעסטאַנטען אין קליינינקע, שמוציגע קאַמערן; די הימעל־שרייענדיגע אונמאָראַליטעט פון די געפענגניס וועכטער, וואָס זיינען פּאַקטיש אַלמעכטיג, און וועמעס גאַנצע טעטיגקייט באַשטעהט אין איינשרעקען, אונטערדריקען און אַרויסדריקען פון די אַרעסטאַנטען די מיזעראַבעלע גראָשענס, וואָס די מלוכה קאַסע באַשטימט פאַר זיי; די געצוואונגענע פוילקייט, ווען קיין אַרבייט איז ניטאָ; אַ פולשטענדיגע אונאַכטונג אויף די מאָ־ראַלע נויטען פון די אַרעסטאַנטען; אַ מאָראַלע פאַרדאַרבונג פון די אַרעסטאַנטען און אַ ציניִשע פאַראַכטונג צו זייער מענשליכער ווירדע, — דאָס זיינען די כאַראַקטעריסטישע שטריכען פון גע־פענגניס לעבען אין רוסלאַנד. די אורזאַך פון אַט די ערשיינונגען ליגט, נאַטירליך, ניט אין דעם, וואָס די פּרינציפּען פון די רוסישע שטראַף־איינריכטונגען זיינען ווייניגער דערהויבען, איידער עהנ־ליכע פּרינציפּען אין מערב אייראָפּאַ. פאַרקערט, איך בין געניינט צו מיינען, אַז דער גייסט פון אַט די איינריכטונגען אין רוסלאַנד איז מענשליכער. עס איז קיין ספק ניט, אַז פאַר דעם אַרעסטאַנט איז ווייניגער דערנידעריגענד צו פאַרנעמען זיך מיט אַ ניצליכער אַרבייט אין סיביר, איידער פאַרברענגען די יאָהרען, קנייפּענדיג אַן אָנגעסמאָלעטע שטריק, אָדער קריכענדיג ווי אַ וועווערקע אין אַ ראָד, וואָס דרעהט זיך כסדר*); און אויב שוין אויסקלייבען צווי־שען צוויי איבלען, האָט דאָס רוסישע סיסטעם דעם פאָרצוג פאַר

*) דאָס איז ערשט ניט לאַנג אָפּגעשאַפט געוואָרען אין ענגלאַנד; דאָס אָנגעסמאָלעטע שטריק איז געבליבען.

דעם מערב־אייראפּעאישען, וואס אין רוסישען ווערט אויסגעשלאָסען טויט־שטראף. צום אומגליק אבער, ווערן די הומאנסטע פּרינציפּען אין ביוראקראטישען רוסלאנד ניט צום דערקענען, ווען מען נעמט זיי אנווענדען אין דער פּראקטיק. דעריבער, באטראכטענדיג די רוסישע געפענגניס און פארשיקונג, ווי זיי זיינען געווארן, ניט קוקענדיג אויף דעם גייסט פון געזעץ, מוזען מיר צוגעבען, איינאיינעם מיט אלע אויספארשונגען פון די רוסישע געפענגניסען, אז זיי זיינען א באליידיגונג פאר דער מענשהייט.

איינער פון די בעסטע רעזולטאטען פון דער ליבעראלער באוועגונג פון 1859־62 איז געווען די גריכטליכע רעפארם. די אלטע געריכטען מיט זייער פּאפּירענער פארשלעפעניש, קאלאסאלען כאבאר און פארקויפטקייט, זיינען געווארן א שטיק פארגאנגענהייט. דאס געריכט מיט געשווארענע, וואס האט שוין עקזיסטירט אין אוראלטען רוסלאנד, נאר וואס די מאסקווער צארען האבען אונטערדריקט, איז ווידער איינגעפיהרט געווארן. דורך דעם געזעץ וועגען דער באפרייאונג פון די פויערים זיינען איינגעפיהרט געווארן געריכטען פון וואלאסטען (דארפס־באצירקען) פאר קליינע פויערשע פּראצעסען. דער נייער סטאטוט וועגען געריכטען, וואס איז פארעפענטליכט געווארן אין 1864, פיהרט איין פרידענס־ריכטער; אין רוסלאנד ווערן אזעלכע ריכטער אויסדערוועהלט פון דער באפעלקערונג, און אין פוילען און ליטא ווערען זיי באשטימט פון דער קרוין.

אלע באשולדיגונגען, וואס פיהרן צום אפּנעמען די בירגערליכע רעכט, זיינען איבערגעגעבען געווארן אין יוריסדיקציע פון באצירק געריכטען, מיט דעם אנטייל פון געשווארענע און מיט א פּראצעס ביי אפענע טירן. די ווערדיקטען פון אט די געריכטען האבען געקאנט געבראכט ווערן אין אפּעלאציאנס געריכטען, און די ווערדיקטען פון די געשווארענע — אין קאסאציאנס געריכטען. די פּרעלימינערע אויספארשונג האט אנגעהאלטען איהר פריהערדיגען געהיימען כאראקטער; דאס הייסט, אין געגענזאץ צום ענגלישען סיסטעם און אין איינקלאנג מיט דעם פראנצויזישען, לאזט מען ניט צו קיין אדוואקאט צום באשולדיגטען אין דער צייט פון דער פּרעלימינערער אויספארשונג; אבער אין דערזעלביגער צייט איז געווען גאראנטירט די אונאפּהענגיגקייט פון די געריכטס אויס־

פארשער (וואס די שפעטערדיגע געזעצען האבען פולשטענדיג אפ־געשאפט). דאס זיינען בקיצור געווען די הויפט שטריכען פון דעם רעפארמירטען געריכט, לויט די געריכטס סטאטוטען פון 1864. וועגען דעם אלגעמיינעם גייסט פון אט דעם געזעץ קאן מען מיט רעכט זאגען, אז, מיט דער אויסנאם פון דער פראצעדור פון פרע־לימינערער אויספארשונג, איז ער געווען אין פולשטענדיגען איינ־קלאנג מיט די ליבעראלסטע אידעען, וואס זיינען דעמאלט געווען גאנגבאר אין דער יורידישער וועלט פון איירא́פא.

כמעט גלייכצייטיג מיט דער פארעפענטליכונג פון דעם נייעם געריכטס־סטאטוט, זיינען אפגעשאפט געווארן (דורך א דעקרעט פון 17טען אפריל 1863) די שענדליכסטע רעשטען פון דער אלטער קרימינעלער געזעצגעבונג: די עפענטליכע באשטראפונג מיט'ן קנוט און דאס שטעמפלען די פארברעכער. אט די ענדערונג איז אין א באדייטענדער מאס ארויסגערופען געווארן פון דער געזעל־שאפטליכער מיינונג פון לאנד, וועמען די שענדליכע ירושה פון דעם בארבארישען אלטערטום האט שטארק אויפגערעגט. די עמ־פערונג איז געווען אזוי שטארק, אז אין אייניגע ערטער האבען די גובערנאטארן זיך אפגעזאגט צו באשטעטיגען ווערדיקטען וועגען באשטראפען מיט'ן קנוט. און אייניגע גובערנאטארן (קוקעל איז געווען איינער פון זיי) האבען מתרה געווען דעם הענקער, אז אויב ער וועט זיך ניט באשרענקען מיט א כלומר'שטער באשטראפונג, קוים באריהרנדיג דעם פארברעכער'ס קערפער מיט'ן קנוט (אט דער פראפיטאבעלער צווייג פון דער קונסט איז די הענקער געווען גוט באקאנט), וועט ער אליין פאר דעם שווער באשטראפט ווערן. די קערפערליכע באשטראפונג איז אויף אזא אופן אפגעשאפט גע־ווארן, כאטש צום באדויערן ניט אינגאנצען: די וואלאסט גע־ריכטען האבען נאך ניט פארלארן דאס רעכט צו באשטראפען מיט שמיץ, און שמיץ זיינען אויך געבליבען, אינאיינעם מיט דער בייטש, אין די געפענגניסען אויף קאטארגא. פרויען האט מען געקאנט באַ־שטראפען קערפערליך נאר אין דעם פאל, ווען מען האט ביי זיי פריהער אינגאנצען אפגענומען אלע בירגערליכע רעכט.

אבער, ווי אנדערע רעפארמען פון אט דער צייט, זיינען די ביידע געזעצגעבערישע רעפארמען, וועגען וועלכע מיר האבען אוי־בען גערעדט, אין א באדייטענדער מאס פאראליזירט געווארן דורך

ענדערונגען, וואָס מען האָט שפּעטער אין זיי אריינגעטראָגען, און אויך דורך זייער ניט דערגענצטקייט. דאָס אַלטע קרימינעלע גע־זעץ, וואָס האָט אינגאַנצען ניט אַנטשפּראָכען דעם נייעם גייסט, איז געבליבען. צוואַנציג יאָהר זיינען אריבער פון דער צייט, ווען מען האָט צוגעזאָגט צו רעווידירן דאָס געזעץ; קאָמיסיעס זיינען געזעסען איינע נאָך דער אַנדערער; נאָך ערשט ניט לאַנג איז אין די צייטונגען ערשינען אַ ידיעה, אַז מען האָט ענדליך באַשטימט אַ צייט, ביז וועלכער די פּאַרעלטערטע קרימינעלע געזעצען דאַרפען רעווידירט ווערן, און אַז די באַרבאַרישע געזעצען פון 1845 וועלען אָפּגעשאַפט ווערן. אָבער דערווייל בלייבט נאָך אַלץ אין קראַפט דער סטאַטוט, וואָס איז ארויס פון די טיפּעניש ען פון ניקאָלאַי דעם ערשטען'ס קאָמיסיע; און אין אַ פאַרבעסערטער אויפלאַגע פון 1857 שיינט נאָך אַלץ פּאַראַגראַף 799, לויט וועלכען אַרעס־טאַנטען קאָנען באַקומען מיט דער בייטש פון 5 ביז 6000 שמיץ, און צוגעשמידט ווערן צו דער טאַטשקע אויף אַ צייט פון איינעם ביז דריי יאָהר.*)

נאָך טרויעריגער איז געווען דאָס שיקזאַל פון דער געריכטלי־כער רעפאָרם: זי האָט נאָך ניט באַוויזען אריינצוגעהן אין קראַפט, ווי זי איז שוין דערשטיקט געוואָרן פון מיניסטערשע צירקולאַרן. פריהער פון אַלץ איז זי ניט איינגעפיהרט געוואָרן אויף דעם גאַנצען שטח פון דער אימפּעריע, און אין 38 גובערניעס איז איבערגעלאָ־זען געוואָרן דאָס אַלטע געריכטס סיסטעם, און אַ דאַנק דעם איז דאָרטען ווייטער אָנגעגאַנגען דער אַלטער כאַאָס. ביז 1885 איז דאָס אַלטע סיסטעם אָנגעהאַלטען געוואָרן אין גאַנץ סיביר; און ווען מען האָט ענדליך אין 1864 איינגעפיהרט דעם סטאַטוט אין דריי סיבירישע גובערניעס, איז ער געווען אַזוי פאַרקריפּעלט, אַז ער האָט פאַרלאָרן זיינע בעסטע שטריכען. דאָס געריכט פון געשוואָ־רענע בלייבט נאָך אַלץ אַ חלום אויף יענער זייט אוראַל. די ליטווישע גובערניעס, פּוילען, די באַלטישע פּראָווינצען, ווי אויך איינינגע דרום־מזרח'דיגע און צפון'דיגע גובערניעס (איינשליסענדיג די אַרכאַנ־געלסקער) בלייבען נאָך אַלץ ביי דער אַלטער געזעצגעבונג; אין

*) דאָס אַלטע באַשטראָפונגס געזעץ איז אָנגעהאַלטען געוואָרן ביז דער גאָר לעצטער צייט.

ווילנער און מינסקער גובערניעס איז דער נייער סטאטוט פארקריפעלט געווארן פון די רעאקציאנערע טענדענצען פון דער איצטיגער רעגירונג.*)

אין יענע גובערניעס פון רוסלאנד, וואו עס איז איינגעפיהרט געווארן דער סטאטוט פון 1864, האבען די רעאקציאנערן אנגענומען אלע מיטלען, כדי צו שטערן אויף ווי ווייט מעגליך דער ווירקונג פון דעם סטאטוט, ניט אפשאפענדיג איהם פאקטיש. די געריכטס־אויספארשער האט מען איינגאנצען ניט געגעבען קיין מעגליכקייט צו באנוצען זיך מיט דער אונאפהענגיגקייט, וואס דער נייער סטאטוט גאראנטירט. דאס האט מען דערגרייכט אויף א זעהר איינפאכען וועג: מען האט די געריכטס־אויספארשער באשטימט נאר ווי „שטעלפארטרעטער"; אויף אזא אופן האט דאס יוסטיץ מיניסטעריום געקאנט זיי איבערפיהרן און אפזאגען, ווי אזוי איהם איז נאר איינגעפאלען. די מיטגלידער פון די באצירקגעריכטען זיינען געשטעלט געווארן אלץ אין א גרעסערע אפהענגיגקייט פון דעם יוסטיץ מיניסטער, וועלכער האט זיי באשטימט, און אויף וועמעס ווילען זיי האבען געקאנט אריבערגעפיהרט ווערן פון איין גובערניע אין א צווייטע, דאס הייסט, צוםביישפיעל, פון פעטערבורג אין . . . אסטראכאן. די פארטיידיגונגס פרייהייט איז געווארן א זאך פון דער פארגאנגענהייט; און די וועניגע אדוואקאטען, וואס האבען געפרואווט ארויסווייזען כאטש אביסעל אונאפהענגיגקייט אין זייערע רעדען, ווען זיי האבען פארטיידיגט פאליטישע פארברעכער, האט מען אהן צערעמאניעס ארויסגעשיקט אין סיביר אויפ'ן באפעהל פון דער דריטער אפטיילונג. איינגאנצען אומאפהענגיגע געשווארענע זיינען, פארשטעהט זיך, אוממעגליך אין א לאנד, וואו יעדער פויער־געשווארענער ווייס זעהר גוט, אז יעדער פאליציסט קאן איהם שלאגען, אפילו ביים טיר פון געריכט. און די ווערדיקטען פון די געשווארענע אפילו ווערן ניט גענומען אין אכט, אויב זיי געפעלען מיט עפעס ניט דעם גובערנאטאר. ניט קוקענדיג אויפ'ן ווערדיקט „ניט שולדיג", קאנען די באפרייטע ווידער ארעסטירט ווערן ביים ארויסגאנג פון געריכט און אריינ־

---

*) גאר ערשט ניט לאנג, אין 1896, זיינען די געריכטס סטאטוטען פארשפרייט געווארן אויף סיביר.

נעזעצט ווערן אין געפענגנים אויף אן אדמיניסטראטיווען באפעהל. עס איז גענוג אנצואווייזען כאטש אויפ'ן פראצעס פון דעם פויער באראנאוו. ער איז אנגעקומען אין פעטערבורג ווי א דעלעגאט פון זיין וואלאסט, מיט'ן צוועק צו באקלאגען זיך פאר'ן צאר אויף די אומגערעכטיגקייט פון די באאמטע, און איז דערפאר געשטעלט געווארן צום געריכט ווי א „בונטאווטשיק". דאס געריכט האט איהם ערקלערט אונשולדיג, און פונדעסטוועגען איז ער נאכאמאל ארעסטירט געווארען ביים אריינגאנג צום געריכט און ארויסגעשיקט געווארן אין קאלא. אויף אן עהנליכען אופן האט מען פארשיקט דעם ראסקאלניק טעטענאוו און א מאסע אנדערע. ווערא זאסוליטש, וועמען די געשווארענע האבען ערקלערט אונשולדיג, איז געשטאנען אין געפאהר ווידער ארעסטירט צו ווערן; און מען וואלט זי אהן ספק ארעסטירט, ווען איהרע חברים וואלטען ניט באוויזען אוועקצופיהרען זי, — דערביי איז איינער פון איהרע באפרייער דער'הרג'עט געווארען אין דעם צוזאמענשטויס, וואס איז פארגעקומען צווישען די באפרייער און דער פאליציי.

די דריטע אפטיילונג, די הויף אריסטאקראטיע און די גובערנאטארען האבען געקוקט אויף די נייע געריכטען, ווי אויף א מין פעסט, און האבען זיך באצויגען צו זיי מיט פולשטענדיגער פאראכטונג. א מאסע פראצעסען ווערען באטראכט אויף אן אדמיניסטראטיווען אופן ביי פארמאכטע טירען, ווייל די געריכטס אויספארשער, די ריכטער און די געשווארענע וואלטען, ווייזט אויס, געוועזען נאר א „שטערונג" פאר דער אדמיניסטראטיווער גערעכטיגקייט. די פרעלימינערע אויספארשונג אין אלע פראצעסען, וואו עס ווערט פארדעכטיגט א „פאליטישער עלעמענט", ווערט געפיהרט פון זשאנדארם-אפיצירען, אמאל אין דער אנוועזענהייט פון פראקוראר, וואס באגלייט די זשאנדארמען ביי הויז-זוכונגען און אויספארשונגען. אט דער פראקוראר, וואס ווערט צוגעשטעלט צו די זשאנדארמען אין די בלויע מונדירן און וועלכער ווערט אינערליך פאראכטעט פון זיינע חברים, פילט אויס אן אייגענארטיגע מיסיע: אונטער דער מאסקע פון אן אפהיטער פון געזעץ, העלפט ער דער אונגעזעצליכקייט פון דער געהיימער פאליציי. ער גיט צו איהר טעטינקייט א כלומר'שט געזעצליכען כאראקטער. דער ווערדיקט אין פאליטישע פראצעסען און די מאס פון באשטראפונג הענגט

איינגאנצען אָפּ פון דער אדמיניסטראַציע אָדער פון דעם דעפּאַרטאַ־מענט פון דער מלוכה פּאָליציי (אַ געענדערטער נאָמען פון דער געוועזענער דריטער אָפּטיילונג); אויף אַזאַ אופן ווערן שווערע באַ־שטראָפונגען, — ווי די פארשיקונג אין די פּאָלארנע געגענדען פון סיביר, אמאָל אויף דאָס גאַנצע לעבען, — ארויסגעלעגט נאָר אויפ'ן גרונט פון זשאנדארמסקע מסירות. בכלל נעמט די רוסישע רעגירונג אָן דעם מיטעל פון אדמיניסטראַטיווער פארשיקונג אין אַלע פאַלען, ווען עס איז ניטאָ די קלענסטע מעגליכקייט צו באַקומען אַ ווערדיקט „שולדיג", אפילו דורך אַ דרוק אויף דאָס געריכט. „מען פארשיקט אייך אויף אַן אדמיניסטראַטיווען אופן אין סיביר, ווייל מען קאָן אייך ניט שטעלען צום געריכט, מחמת עס זיינען איינגאַנצען ניטאָ קיין באַווייזען פון דעם פאַר־ברעך", — אין אַזאַ צינישער פאָרם ערקלערט מען דעם ארעס־טירטען וועגען זיין שיקזאַל. — „איהר דארפט זיך פרעהען, וואָס איהר האָט אָפּגעשניטען אַזוי לייכט", — גיבען צו די באַאמטע. און מען פארשיקט מענשען אויף פינף, צעהן, פופצעהן יאָהר אין אַ קליין שטעטעל פון אַ 500 איינוואוינער, ערגעץ וואו לעבען פּאָלארען קרייז. אויף אַזאַ אופן רעכענט מען זיך אָפּ ניט נאָר מיט „פּאָליטישע", מיט מיטגלידער פון געהיימע געזעלשאַפטען, נאָר אויך מיט רעליגיעזע סעקטאַנטען און בכלל מיט מענשען, וואָס יואָגען ארויסצואווייזען אַן אונצופרידענהייט מיט די האנדלונגען פון דער רעגירונג, מיט שרייבער, וועמעס ווערק מען האַלט פאַר „געפעהרליך", מיט אַלע „פּאָליטיש־אונפארלעסליכע"; מיט אר־בייטער, וואָס האָבען ארויסגעוויזען אַ צו שטאַרקע טעטיגקייט אין צייט פון סטרייקס; מיט אַלע מענשען, וואָס האָבען מינדליך באַ־ליידיגט „די הייליגע פערזענליכקייט פון זיין מאַיעסטעט, דעם צאַר־אימפּעראַטאָר" (און אַזעלכע האָט מען אין פארלויף פון זעקס מאָנאַטען אין 1881 אָנגערעכענט 2500 מענשען)... בכלל ווענ־דעט די רעגירונג אָן די אדמיניסטראַטיווע פארשיקונג אין פאַלען, ווען, באַנוצענדיג דעם אָפיציעלען שאַבלאָנעם לשון, „מען וואָלט ביי דער געריכטליכער פּראָצעדור געקאָנט ערוואַרטען „אַן אויפ־רעגונג פון דער געזעלשאַפטליכער מיינונג."

וואָס אָנבאַטרעפט די פּראָצעסען פון אַ פּאָליטישען כאַראַק־טער, זיינען נאָר די רעוואָלוציאָנערע געזעלשאַפטען פון דער ערשטער

צייט ארונטערגעפאַלען אונטער דאָס געזעץ פון 1864. שפּעטער, ווען די רעגירונג האָט זיך איבערצייגט, אַז די ריכטער זיינען גאָר ניט גענויגט צו פאַראורטיילען צו קאַטאָרזשנע ארבייטען מענשען, וואָס מען האָט פאַרדעכטיגט נאָר אין אַ באַקאַנטשאַפט מיט רעוואָ־לוציאָנערען, זיינען די פּאָליטישע פּראָצעסען איבערגעגעבען גע־וואָרען אין באַזונדערע געריכטען, די ריכטער פון וועלכע ווערן באַשטימט פון דער רעגירונג ספּעציעל פאַר דעם צוועק. אַן אויס־נאהם פון דעם כּלל איז געוועזען דער פּראָצעס פון ווערא זאַסוליטש. ווי באַקאַנט, איז זי פּראָצעסירט געוואָרען פון געשוואָרענע און ערקלערט געוואָרן פאַר אונשולדיג. אָבער, ווי פּראָפעסאָר גראַ־דאָווסקי האָט אין דער צייטונג „גאָלאָס" (וועלכע מען האָט שפּע־טער פאַרמאַכט) געשריבען, „אַלע אין פּעטערבורג האָבען גע־וואוסט, אַז דער פּראָצעס פון זאַסוליטש איז אריינגעפאַלען אין אַ געריכט פון געשוואָרענע נאָר אַ דאַנק אַ קריג צווישען גראַדאָנאַ־טשאַלניק פון איין זייט, און די מיניסטאָרען פון יוסטיץ און אינער־ליכע אַנגעלעגענהייטען פון דער אַנדערער; נאָר אַזעלכע „זשאַלוזיע דע מעטיע", וואָס זיינען אַזוי כאַראַקטעריסטיש פאַר דער איצ־טיגער לאַגע, גיבען אונז אַ מעגליכקייט כאָטש ווען עס איז אָפּצו־אָטעמען." איינפאַכער גערעדט, די הויף קאַמארילא האָט זיך צווישען זיך צוקריגט; איייניגע מיטגלידער איהרע האָבען באַשלאָ־סען, אַז עס איז אָנגעקומען אַ גינסטיגער מאָמענט צו דיסקרעדי־טירען טרעפּאָוו'ן, וועלכער האָט דעמאָלט געהאַט אַן אונגעהויערן איינפלוס ביי אַלעקסאַנדער דעם צווייטען, און דעם יוסטיץ מיניס־טער איז געלונגען צו באַקומען דעם אימפּעראַטאָר'ס ערלויבניש איבערצוגעבען דעם פּראָצעס פון זאַסוליטש אין אַ געריכט פון געשוואָרענע. ער האָט נאַטירליך גאָר ניט אויסגערעכענט, אַז מען וועט זי ערקלערן אונשולדיג, אָבער ער האָט געוואוסט, אַז דאָס עפענטליכע געריכט וועט אונמעגליך מאַכען, אַז טרעפּאָוו זאָל ווייטער בלייבען פּעטערבורגער גראַדאָנאַטשאַלניק.

און ווידער מסתמא אַ דאַנק „זשאַלוזיע-דע-מעטיע" איז ארויס אין עפענטליכקייט דורך אַ פּראָצעס דער סקאַנדאַליעזער פאַל פון געהיימראַט טאָקאַריאָוו, גענעראַל-לייטענאַנט לאָשקאַריאָוו און זייערע מיטהעלפער: דעם פאַרוואַלטער פון רעגירונגס אייגענטום אין מינסקער גובערניע, סעוואַסטיאַנאָוו, און דעם איספּראַווניק

קאפהער. אט די הערדען (טאקאריאוו איז געווען מינסקער גו־בערנאטאר, און לאשקאריאוו — א באאמטער פון מיניסטעריום פאר אינערליכע אנגעלעגענהייטען „וועגען פויערשע ענינים") האבען איינפאך אוועקגע'גנב'עט 2,000 דעסיאטין ערד, וואס האט געהערט צו די פויערים פון לאגישין, א קליינעם דארף פון מינסקער גובערניע, האבענדיג געקויפט דאס לאנד פון דער מלוכה פאר דעם נאמינאלען פרייז פון 14,000 רובעל, אין אויסצאהלונגען אויף 20 יאהר, צו 700 רובעל א יאהר. די בארויבטע פויערים האבען אנ־געגעבען א קלאגע אין סענאט. דער סענאט האט אנערקענט, אז די באטרעפענדע באאמטע האבען ניט קיין רעכט אויף דאס לאנד, און האט ארויסגעגעבען א באפעהל, אז מען זאל דאס פארכאפטע שטיק לאנד אומקערען. אבער דער באפעהל פון סענאט איז „פארלארען געגאנגען"... און דער פארוואלטער פון די מלוכה גיטער האט געמאכט דעם אנשטעל, אז ער וויים גארנישט וועגען דער פארארדנונג פון סענאט. דערוייל האט שוין דער גובערנאטאר גענומען אויפמאנען פון די לאגישינער פויערים 5474 רובעל ארענדע פאר'ן יאהר (אליין האט ער געצאהלט נאר 700 רובעל א יאהר). די פויערים האבען זיך אפגעזאגט צו צאהלען און האבען אוועקגעשיקט אין פעטערבורג „דעלעגאטען", אבער זייערע קלאגען אין מיניסטעריום פון אינערליכע אנגעלעגענהייטען, וואו לאשקאריאוו איז געווען „אן אנגעזעהענע פערזאן", האבען נאר געפיהרט צו דעם, אז מען האט זיי ארויסגעשיקט פון הויפטשטאט ווי „בונטאווששיקעס". ניט קוקענדיג אויף דעם, האבען די פוי־ערים זיך פארט אפגעזאגט צו צאהלען, און דעמאלט האט דער גובערנאטאר טאקאריאוו ארויסגעפאדערט מיליטער, כדי מיט זייער הילף אויסצופרעסען דאס געלט פון די פויערים. טאקאריאוו'ס פריינד, גענעראל לאשקאריאוו, איז תיכף, אויפ'ן באפעהל פון מי־ניסטער, ארויסגעשיקט געווארען אין דער שפיץ פון א מיליטערי־שער אפטיילונג, כדי „איינצושטעלען ארדנונג" אין לאגישין. מיט דער מיטווירקונג פון א באטאליאן אינפאנטעריע און 200 קאזא־קען, האט ער געשמיסען אלע איינוואוינער פון דארף, ביז זיי האבען איינגעצאהלט די ארענדע, און גלייך נאכדעם האט ער פייערליך מודיע געווען אין פעטערבורג, אז ער האט „איינגעשטילט די אומרוהען אין איינער פון די גובערניעס פון צפון־מעריב'דיגער

נענענד.״ נאָכמעהר, ער האָט נאָך שכל געהאַט פאַר אָט די „מיליטערישע עקספּעדיציע״ אויסצובעטען דעם אָרדען פון היילינען וולאַדימיר פאַר זיינע פריינט, טאָקאַריאָוו און דעם איספּראַווניק קאַפּהער.

אָט דער שרעקליכער פאַל, וואָס איז ברייט באַקאַנט געוואָרען איבער גאַנץ רוסלאַנד, וואָלט קיינמאָל ניט געקומען צום געריכט, ווען ניט די אינטריגען אין ווינטער פּאַלאַץ. ווען אַלעקסאַנדער דער דריטער האָט פאַרנומען דעם טראָן און זיך אַרומגערינגעלט מיט נייע מענשען, האָבען די נייע הויפליִיט ביי דער מאַכט געפונען פאַר נויטיג מיט איין קלאַפּ צו פאַרניכטען פּאַטאַפּאָוו׳ס פּאַרטיי, וואָס האָט דאַן געשטרעבט נושא חן צו זיין ביים צאַר. מען האָט באַדאַרפט דיסקרעדיטירן אָט די פּאַרטיי, און לאַשקאַריאָוו׳ס פּראָצעס, וואָס האָט פרידליך גערוהט אין די אַרכיווען אין פאַרלויף פון פינף יאָהר, איז אין נאָוועמבער 1881 אָפּגעגעבען געוואָרן פאַר אַן אונטערזוכונג אין סענאַט. מען האָט בכיון גענעבען דעם פּראָצעס די ברייטסטע פּובליציטעט; און אין פאַרלויף פון עטליכע טעג זיינען די פּעטערבורגער צייטונגען געווען איבערפולט מיט באַשרייבונגען וועגען דעם, ווי די באַאַמטע האָבען באַרויבט און באַגנב׳עט די פּויערים, ווי מען האָט זקנים־פּויערים פאַרשמיסען ביז צום טויט, ווי קאָזאַקען האָבען מיט דער הילף פון נאַגאַיקעס אַרויסגעפּרעסט געלט פון די לאַגישינער פּויערים, וועמעס ערד דער גובערנאַטאָר האָט אַוועקגערויבט. אָבער אויף איין טאָקאַריאָוו׳ן, וועמען דער סענאַט האָט פאַראורטיילט, וויפיל וועלען זיך געפינען אַזעלכע טאָקאַריאָווס, וואָס שניידען אין פרידען די פּרוכט פון זייער רויב סאַי אין די מערב׳דיגע, סאַי אין די מזרח׳דיגע גובערניעס, אין די צפון׳דיגע אַזוי גוט ווי אין די דרום׳דיגע? זיי ווייסען, אַז זייערע טאַטען וועלען קיינמאָל ניט קומען פאַר׳ן געריכט, אָדער, יעדענפאַלס, אַז אַ פּראָצעס, וואָס מען וועט אויפפיהרן קעגען זיי, וועט פאַרשוויגען ווערן אויף דעמזעלביגען אופן, ווי טאָקאַריאָוו׳ס פּראָצעס איז פאַרשוויגען געוואָרן אין פאַרלויף פון פינף יאָהר אויפ׳ן באַפעהל פון יוסטיץ־מיניסטער.

פּאָליטישע פּראָצעסען זיינען גאַר אינגאַנצען אַרויסגענומען פון דער יוריסדיקציע פון די געוועהנליכע געריכטען. עטליכע ספּעציעלע ריכטער, וואָס ווערן פאַר דעם צוועק באַשטימט, שטעהען

אונטער דער קאָמאנדע פון סענאט, און זיי באַשטימען די מאָסען פון שטראָף פאר פאָליטישע פארברעכער, ווען נאָר די רעגירונג האָט קיין חשק ניט זיך אפצורעכענען מיט זיי אויף א ווע‏לכען עס איז אנדערן, איינפאכערן אופן. א סך פּאָליטישע פּראָצעסען ווערן אונטערזוכט פון קריגסגעריכטען, אָבער ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס דאָס געזעץ פאָדערט פולשטענדיגע עפענטליכקייט אין קריגסגעריכטען, קומען די פארהאנדלונגען פון פּאָליטישע פּראָצעסען אין אָט די געריכטען פאָר בסודי סודות.

עס איז זעלבסטפארשטענדליך, אז פולשטענדיגע און ריכטיגע באריכטען פון די פּאָליטישע פּראָצעסען ערשיינען קיינמאָל ניט אין די רוסישע צייטונגען. פריהער האָבען די צייטונגען געמוזט רעפּראָדוצירן „רעדאגירטע" באריכטען פון „פּראַוויטעלסטווענני וועסטניק"; איצט אָבער האָט די רעגירונג איינגעפונען, אז אפילו אזעלכע באריכטען מאכען א צו שטארקען איינדרוק אויף די לעזער, ארויסרופענדיג אַלעמאָל סימפּאַטיע צו די פאראורטיילטע; דעריבער דרוקט מען אפילו אזעלכע באריכטען אויך מעהר ניט. לויט דעם געזעץ, וואָס איז פארעפענטליכט געוואָרן אין סעפּטעמבער 1881, האָבען די גענעראל־גובערנאטאָרן און גובערנאטאָרן א רעכט צו פאָדערן, „אז די אַלע פּראָצעסען, וואָס קאָנען אויפרעגען די מוחות, זאָלען געפיהרט ווערן ביי פארמאכטע טירן." לויט דעמזעלביגען געזעץ, טאָרן ביים פּראָצעס ניט זיין אַנוועזענד אפילו באאמטע פון יוסטיץ מיניסטעריום, און עס ווערן צוגעלאָזען נאָר „די פרוי אָדער מאַן פון די אָנגעקלאָגטע (וואָס זיינען אָפטמאָל אליין ארעסטירט), אָדער דער פאָטער, אָדער די מוטער, אָבער בשום אופן ניט מעהר ווי איין קרוב אויף יעדען אָנגעקלאָגטען." דאָס ווערט, ווייזט אויס, געטאָן, כדי די רעדען פון די באשולדיגטע אָדער וועלכע עס איז פאקטען, וואָס זיינען ניט שעהן פאר דער רעגירונג, זאָלען ניט דערגעהן צום עולם. אין דער צייט פון דעם פּראָצעס פון די „איין־און־צוואנציג" אין פעטערבורג, ווען צעהן מענשען זיינען פאראורטיילט געוואָרן צום טויט, איז נאָר דער מוטער פון איינעם, סוכאנאָוו, ערלויבט געוואָרן צו זיין אין געריכט. די פארהאנדלונגען פון א סך פּראָצעסען זיינען פאָרגעקומען אזוי, אז קיינער האָט אפילו ניט געוואוסט, וואו און ווען דער פּראָצעס איז פאָרגעקומען. אזוי, צום ביישפּיל, האָט מען א

לאנגע צייט ניט געוואוסט, וואָס עס איז געוואָרן פון דעם ארמיי־אָפיציר באָגאָראָדסקי (דעם זוהן פון דעם פּראוואַלטער פון „טרו־בעצקאָי באַסטיאָן" אין „פּעטראָפּאוולאָווסקאיא קרעפּאָסט"), וועמען מען האָט פאראורטיילט צו קאטאָרזשנע ארבייט פאר פאר־קערן מיט די רעוואָלוציאָנערען; וועגען דעם אורטייל האָט מען זיך נאָר צופעליג דערוואוסט פון דעם באשולדיגונגס אקט אין אנאנ־דערן, שפּעטערדיגען פּאָליטישען פּראָצעס. אין „פּראַוויטעל־סטווענני וועסטניק" ווערט ניט זעלטען ערקלערט, אז דער צאר האָט גנעדיגסט מילדער געמאכט דעם אורטייל פון געריכט און האָט פארביטען טויט שטראָף אויף קאטאָרזשנע ארבייט; אָבער דעם עולם בלייבט אומבאקאנט דער געריכטליכער פּראָצעס גופא, וואָס האָט געפיהרט צום אורטייל, ווי אויך דער כאראקטער פון די פארברעכען, פאר וועלכע די באשולדיגטע זיינען פאראורטיילט געוואָרן. נאָכמעהר, אפילו די לעצטע טרייסט פון די צום טויט פאראורטיילטע, די עפענטליכקייט פון דער הינריכטונג, איז ביי זיי אָפּגענומען געוואָרן. איצט הענגט מען אין געהיים, אין די פיר ווענט פון דער פעסטונג, אָהן דער אַנוועזענהייט פון אומגעווינשטע עדות. א געוויסע ערקלערונג, פארוואָס די רעגירונג האָט אזוי מורא פאר עפענטליכע הינריכטונגען, קאָן זיין דער פאָלגענדער פאקט: וועגען ריסאקאָוו'ן האָט זיך פארשפּרייט א קלאנג, אז ווען מען האָט איהם אָוועקגעשטעלט אויפ'ן עשאפאָט, האָט ער געוויזען דעם עולם זיינע צוקריפּעלטע הענט, און איבער דעם קלאַ־פּען פון די פּויקען האָט ער אויסגעשריען, אז מען האָט איהם גע־מאַטערט נאָכ'ן פּראָצעס. מען זאָגט, אז א גרופּע ליבעראַלען האָ־בען דערהערט זיין אויסגעשריי; און אָפּלייקענענדיג פון זייער זייט וועלכע ניט איז סימפּאַטיע צו די טעראָריסטען, האָבען זיי פונדעסטוועגען געהאַלטען פאר זייער פליכט צו פארעפענטליכען דאָס געשעהענע אין דער אונלעגאַלער ליטעראַטור און ציהען די אויפמערקזאמקייט פון דער געזעלשאַפט אויף דעם שענדליכען צו־ריקקער צו דער לאנג פארשוואונדענער פארגאַנגענהייט. איצט, א דאנק דער געהיימקייט פון הינריכטונגען, וועט די געזעלשאַפט גאָרנישט ניט וויסען, וואָס עס קומט פאָר אין די קאזעמאַטען פון „פּעטראָפּאוולאָווסקאיא קרעפּאָסט" צווישען דעם פּראָצעס און דער הינריכטונג.

דער פראָצעס פון די פערצעהן טעראָריסטען, צווישען וועלכע עס זיינען געווען ווערא פיגנער און לודמילא וואָלקענשטיין, האָט זיך געענדיגט מיט טויט־אורטייל פאר אכט פון די אָנגעקלאָגטע, און איז געפיהרט געוואָרן אין געהיים, אזוי אז לויט די ווערטער פון א קאָרעספּאָנדענט פון איין ענגלישער צייטונג, האָט קיינער ניט געוואוסט וועגען די זיצונגען פון געריכט, אפילו אין די הייזער, וואָס זיינען געשטאַנען בשכנות צו דער געביידע פון געריכט. אין עולם זיינען איינגאַנצען געווען ניין פּערזאָן, הויפּלייט, וואָס האָבען זיך געוואָלט איבערצייגען אין דער ריכטיגקייט פון די קלאַנגען, אז איינע פון די העלדינען אין דעם פּראָצעס איז א זעלטען שעהנע. א דאנק דעם אויבענדערמאָהנטען ענגלישען קאָרעספּאָנדענט איז באַקאַנט געוואָרן, אז צוויי פון די אָנגעקלאָגטע, שטראָמבערג און ראָגאַטשאָוו, זיינען היינגעריכטעט געוואָרן אין דער שטרענגסטער געהיימנים. אָט די ידיעה איז דערנאָך אָפיציעל באַשטעטיגט געוואָרן. אין „פּראַוויטעלסטווענני וועסטניק" איז ערקלערט גע־וואָרן, אז פון די אכט צום טויט פאַראורטיילטע זיינען זעקס „באַ־גנאַדיגט" און שטראָמבערג און ראָגאַטשאָוו זיינען אויפגעהאַנגען געוואָרן. אָט דאָס זיינען אַלע ידיעות, וואָס זיינען דערגאַנגען צום עולם וועגען דעם פּראָצעס; קיינער האָט אפילו ניט געוואוסט, וואו די היגריכטונג איז פאָרגעקומען. וואָס אָנבאַטרעפט די „באַגנאַ־דיגטע", וואָס האָבען געדאַרפט געשיקט ווערן אויף אייביגע קאַ־טאָרזשנע ארבייט, האָט מען זיי ניט געשיקט אויף קאַטאָרגע, נאָר זיי זיינען ערגעץ וואו פאַרשוואונדען. מען רעכענט, אז מען האָט זיי פאַרשפּאַרט אין די נייע פּאָליטישע געפענגנים פון שליסעל־בורגער פעסטונג. אָבער וואָס מיט זיי איז אין דער אמת'ן גע־שעהן, בלייבט א געהיימנים. עס זיינען אומגעגאַנגען קלאַנגען, אז אייניגע פון די שליסעלבורגער ארעסטאַנטען האָט מען צושאָ־סען פאַר א פיקטיווע אָדער ווירקליכע „איבערטרעטונג פון דער געפענגנים דיסציפּלין." און וואָס איז געשעהן מיט די אַנדערע? קיינער ווייס ניט. עס ווייסען אפילו ניט זייערע מוטערס, וואָס מיהען זיך אַליין אומזיסט אויסצוגעפינען עפּעס וועגען זייערע זיהן און טעכטער...*)

---

*) איצט איז באַקאַנט, אַז זיי זיינען געווען אין שליסעלבורג, וואו

אויב אזעלכע געריכטליכע גרוילטאטען ווערן אפגעטאן אונ־
טער דעם צודעק פון „רעפארמירטע געריכטליכע סטאטוטען”, וואס
קאן מען שוין ערווארטען פון „ניט רעפארמירטע” געפענגניסען?

אין 1861 האט מען באפוילען אלע גובערנאטארען צו מאכען
אן אלגעמיינע רעוויזיע פון די געפענגניסען. די רעוויזיע איז געווי־
סענהאפט אויסגעפירט געווארן, און דער רעזולטאט דערפון איז
געווען דער שלוס, — אין גרונד גענומען, שוין א לאנג באקאנטער,
— נעמליך, אז די געפענגניסען, ווי אין רוסלאנד גופא, אזוי אויך
אין סיביר, געפינען זיך אין אן עקלהאפטען צושטאנד. די
צאהל פארשפארטע אין יעדערער פון זיי איז ניט זעלטען געווען
צוויי מאל און דריי מאל אזוי פיל, ווי די באטרעפענדע געפענג־
ניס האט געקאנט ארייננעהמען נאכ'ן געזעץ. די געפענגניס גע־
ביידען זיינען געווען אזוי אלט און אין אזא רואינירטען צושטאנד,
שוין ניט ריידענדיג וועגען דער אונערהערטער שמוציגקייט, אז פאר־
ריכטען די געביידען איז געווען אונמעגליך, מען האט זיי געדארפט
פון דאס ניי איבערבויען.

דאס איז געווען, אזוי צו זאגען, דער דרויסענדיגער איינדרוק
פון די געפענגניסען; די ארדנונגען אינוועניג זיינען געווען נאך
טרויעריגער. דאס געפענגניס סיסטעם איז געווען דורך און דורך
צופוילט, און מען וואלט געדארפט רעפארמירן די געפענגניס בא־
אמטע אפשר נאך שטרענגער, איידער די געפענגניס געביידען.
אין דער זאבאיקאלער פראווינץ, וואו עס פלעגען זיך דאמאלט צור־
נויפקלייבען כמעט אלע קאטארזשניקעס, האט דער רעוויזיאנס
קאמיטעט איינגעזעהן, אז א באדייטענדע צאהל געפענגניס גע־
ביידען האט זיך פארוואנדעלט אין רואינען, און אז דאס גאנצע
סיסטעם פון פארשיקונג פאדערט גרינדליכע רעפארמען. בכלל
זיינען די קאמיטעטען אויף דעם גאנצען שטח פון רוסלאנד גע־
קומען צום שלוס, אז סאי די טעאריע, סאי די פראקטיק פון גע־
פענגניס סיסטעם נויטיגען זיך אין א פאלשטענדיגער רעווידירונג

זיי זיינען אפגעזעסען פינף און צוואנציג יאהר (זעה די מעמוארען אין
זשורנאל „ביל͏איע”), אבער איך לאז איבער די שורות אומפארענדערט,
ווייל זיי באווייזען, אין וואס פאר אן אונוויסענהייט מען האט דעמאלט
געהאלטען די רוסישע געזעלשאפט.

און רעאָרגאַניזאַציע, אז עס איז וועניג צו באשרענקען זיך מיט איבערבויען די געפענגניסען, נאָר מען מוז אויך פון דאָס ניי איבערבויען דאָס גאַנצע געפענגנים סיסטעם און באנייען די גאַנצע געפענגנים אדמיניסטראַציע, פון דער העכסטער ביז צו דער נידער־ריגסטער. די רעגירונג האָט פונדעסטוועגען פאָרגעצויגען צו בלייבען ביי די אַלטע אָרדנונגען. זי האָט אויפגעבויט עטליכע נייע געפענגניסען, וואָס האָבען אינגיכען ווידער ניט געקאָנט אריינ־נעמען די פון יאָהר צו יאָהר אַלץ וואקסענדע צאָהל ארעסטירטע. די קאַטאָרזשניקעס האָט מען גענומען אָפּגעבען אויף פּריוואַטע אר־ביימען אָדער פאָרדינגען צו די גאָלדמינען־אייגענטימער אין סיביר; עס איז איינגעאָרדענט געוואָרען אַ נייע קאָלאָניע פאר פארשיקטע אויף סאַכאַלין, מיט דעם צוועק צו קאָלאָניזירן דעם אינזעל, אויף וועלכען קיינער האָט זיך ניט געוואָלט באזעצען פריינויליג; מען האָט אָרגאַניזירט די הויפּט פאַרוואַלטונג פון געפענגניסען, — דאָס איז, דוכט זיך, אַלץ. די אַלטע אָרדנונג איז געבליבען אין קראַפט, די אַלטע זינד — ניט אויסגעוואָרצעלט. מיט יעדען יאָהר ווערן די געפענגניסען אַלץ מעהר און מעהר פארעלטערט; דער געפענגנים שטאַט, וואָס ווערט צוגעקליבען פון שיכור'ע, גראָבע באַאמטע, בלייבט אַלץ דערזעלביגער אין עצם. יעדען יאָהר פאָר־דערט דאָס יוסטיץ מיניסטעריום געלט אויף צו פאַרריכטען די גע־פענגניסען, און די רעגירונג פאַרקירצט אַלץ די רעכענונג פון נויר־טיגע הוצאות אויף אַ העלפט און אפילו נאָך מעהר; ווען, צום ביישפּיל, פאַר דער צייט פון 1875 ביז 1881 האָט דאָס מיניס־טעריום געפאָדערט איבער זעקס מיליאָן רובעל אויף די נויטיגסטע פאַרריכטונגען, האָט די רעגירונג ערלויבט אויסצוגעבען נאָר צוויי און אַ האַלב מיליאָן רובעל. צוליב דעם ווערן די געפענגניסען פאַרוואַנדעלט אין שטענדיגע צענטרען פון אָנשטעקענדיגע קראַנק־הייטען און ווערן אויף אַזוי פיל פאַרעלטערט, אַז, אורטיילענדיג נאָך די לעצטע באַריכטען פון דעם געפענגנים קאָמיטעט, פאָדערן וועניגסטענס צוויי דריטעל פון זיי אַ גרינדליכע איבערבויאונג. און אויב מען וואָלט פאַנאַנדערגעזעצט די ארעסטאַנטען, ווי די געפענגנים געזעצען פאָדערן, וואָלט רוסלאַנד געמוזט אויסבויען נאָך אַמאָל אַזוי פיל געפענגניסען, ווי זי האָט איצט. צום 1־טען יאַנואַר 1884 זיינען אין רוסלאַנד געווען 73,796 ארעסטאַנטען,

בעת אָרט איז (אין אייראָפּעאישען רוסלאַנד) געווען נאָר פאַר 54,253 מענשען. אין אייניגע געפענגניסען, וואָס זיינען אויסגע־רעכענט געוואָרען פאַר 200-250 מענשען, שפּאַרט מען אריין 800-700 אַרעסטאַנטען. אין די עטאַפּ געפענגניסען, אויפ'ן וועג קיין סיביר, אין וועלכע מען פאַרהאַלט די אַרעסטאַנטען פּאַרטיעס אויף א לענגערע צייט, צוליב די טייך פאַרפלייצונגען, איז די איבער־פילונג נאָך אַ שרעקליכערע. איבריגענס, באַהאַלט די הויפּט־פאַר־וואַלטונג פון געפענגניסען גאָר ניט דעם אמת. אין דעם באַריכט פאַר 1882, אויסצוגען פון וועלכע זיינען געבראַכט געוואָרן אין רוסישע צענזורירטע אויסגאַבען, ווערט אָנגעוויזען, אַז ניט קו־קענדיג אויף דעם, וואָס אין אַלע געפענגניסען פון דער אימפּעריע איז פאַראַן אָרט נאָר פאַר 76,000 מענשען, זיינען אין זיי ביז צום 1־טען יאַנואַר 1882 געזעסען 95,000 מענשען. לויט דעמזעל־בינען באַריכט זיינען אין פּעטראָקאָווער געפענגניס אויף אַ פּלאַץ, וואָס האָט געדאַרפט פאַרנומען ווערן פון א י י ן אַרעסטאַנט, גע־ווען פ י נ ף. אין צוויי פּוילישע גובערניעס און זיבען רוסישע איז די צאָהל אַרעסטאַנטען געווען צוויי מאָל אַזוי פיל, ווי דאָס האָט ערלויבט אַ קובישע אויסמעסטונג פון דעם אָרט, וואָס איז געמאַכט געוואָרן נאָך אַ מינימאַלער אויסרעכענונג פער מענשען; און אין עלף גובערניעס איז דיזעלביגע איבערפילונג געווען אין פּראָפּאָרציע פון 3 צו 2.*) צוליב דעם איז די טיפוס עפּידעמיע אין אייניגע געפענגניסען געווען אַ שטענדיגער גאַסט.**)

כדי צו געבען אַ באַגריף וועגען דער איבערפילונג פון די רוסישע געפענגניסען, וועט דאָס בעסטע זיין צו ברענגען דאָ עט־ליכע אויסצוגען פון פּרוי ק. (געבאָרענע קוטוזאָווא), וועלכער עס איז אויסגעקומען צו דערפיהלען אויף זיך אַליין דעם טעם פון רוסישען געפענגניס רעזשים, און וועלכע האָט וועגען דעם דער־צעהלט אין דעם זשורנאַל „אָבשטשעיע דיעלאָ", וואָס איז ארויס־

---

*) יעהרליכער באַריכט פון הויפּט דעפּאַרטאַמענט פון געפענגניסען פאַר 1882, זעה „וועסטניק יעוראָפּי", 1883, באַנד 1.

**) וו. ניקיטין, „געפענגניס און פאַרשיקונג", פּעטערבורג, 1880; „אונזערע שטראָף אייגריכטונגען", „רוסקי וועסטניק", 1881; באַריכ־טען פון מעדיציניִשען דעפּאַרטאַמענט פון אינערליכען מיניסטעריום פאַר 1883.

גענגעבען געוואָרן אין גענף. דער פרוי ק.׳ס שולד איז באשטאנען אין דעם, וואָס זי האָט געפיהרט א שול פאר פויערשע קינדער, ניט בעטענדיג פריהער קיין ערלויבניס ביים מיניסטער פון פאָלקס־בילדונג. אזוי ווי איהר פארברעך איז ניט געווען פון קיין קרי־מינעלען מין, און זי איז נאָך חוץ דעם געווען די פרוי פון אן אויס־לענדער, האָט גענעראל גורקאָ זיך באשרענקט מיט דעם, וואָס ער האָט זי ארויסגעשיקט אין אויסלאנד. דאָ ברענג איך איהר איי־גענע באשרייבונג פון איהר רייזע פון פעטערבורג ביז צו דער פריי־סישער גרענעץ. קאָמענטארן אויף איהרע ווערטער זיינען איבע־ריג, און איך קאָן נאָר פון מיין זייט באשטעטיגען, אז די באשריי־בונג איז ביז צו די קלענסטע דעטאלען פולשטענדיג אין איינ־קלאנג מיט דער ווירקליכקייט.

„איך בין ארויסגעשיקט געוואָרן, — שרייבט פרוי ק., — אין ווילנא צוזאמען מיט 50 אנדערע ארעסטאנטען, מענער און פרויען. פון דער אייזענבאהן סטאנציע האָט מען אונז אריבערגעפיהרט אין געפענגניס און געהאלטען אין פארלויף פון צוויי שעה, שפעט ביינאכט, אויפ׳ן הויף פון געפענגניס, אונטער א שלאקסרעגען. ענדליך האָט מען אונז פארטריבען אין א פינסטערען קאָרידאָר, וואו מען האָט אונז איבערגעצעהלט. צוויי סאָלדאטען האָבען מיך א כאפ געטאָן און גענומען באגעהן זיך מיט מיר אויף דעם אונ־פארשעמטסטען אופן; איך בין איבריגענס געווען ניט די איינ־ציגע אין דעם פרט, ווייל ארום מיר, אין דער פינסטער, האָבען זיך געהערט געשרייען פון פרויען. נאָך א סך קללות און מיאוס׳ער זידלעריי האָט מען אָנגעצונדען פייער, און איך האָב זיך דערזעהן אין א גאנץ גרויסען קאמער, אין וועלכען מען האָט קיין טריט ניט געקאָנט טאָן און זיך ניט אָנשטויסען דערביי אויף פרויען, וואָס זיינען געשלאָפען אויפ׳ן דיל. צוויי פרויען, וואָס האָבען פארנומען איין בעט, האָבען אויף מיר רחמנות געהאט און פאָרגעשלאָגען צוזולייגען זיך צו זיי... אויפכאפענדיג זיך אויף מאָרגען אין דער פריה, האָב איך נאָך אלץ ניט געקאָנט קומען צו זיך פון די סצענען, וואָס איך האָב איבערגעלעבט נעכטען; אָבער די ארעסטאנטינס, מערדערינס און גנב׳טעס, האָבען ארויסגעוויזען אזוי פיל גוטסקייט צו מיר, אז איך האָב זיך ביסלעכווייז דער־פיהלט בעסער. דעם פאָלגענדען אָוונט האָט מען אונז ארויסגע־

טריבען פון טורמע אויף איבערצעהלען, און געצוואונגען אונטער א גוס־רעגען זיך אויסצושטעלען אין אָרדנונג פאַר'ן געהן אין וועג. איך ווייס ניט, ווי אַזוי מיר איז געלונגען אויסצומיידען די פויסטען פון די געפענגנגים וועכטער, ווארים די אַרעסטאַנטען האָבען שלעכט פאַרשטאַנען, אין וואָס פאַר אַן אָרדנונג זיי דאַרפען זיך אויסמוס־טירן, און אַזעלכע עוואָלוציעס זיינען דורכגעמאַכט געוואָרן אונ־טער א האָגעל פון פויסטען און זידלערייען. די, וואָס האָבען דער־קלערט, אַז מען טאָר זיי ניט שלאָגען, האָט מען געשמידט די הענט, און אַזוי האָט מען זיי געשיקט צו דער סטאַנציע, — געגען דעם געזעץ, לויט וועלכען אַרעסטאַנטען דאַרפען געשיקט ווערן ניט־געשמידטערהייד אין פאַרמאַכטע געפענגנגים פוהרן.

„אָנגעקומען אין קאָוונא, האָבען מיר פאַרבראַכט א גאַנצען טאָג אין אומגעהן פון איין פּאָליציי באַצירק אין צווייטען. אין אָוועגט האָט מען אונז אָפּגעפיהרט אין די פרויען געפענגנגים, וואו די אויפזעהערין האָט זיך געזידעלט מיט דעם עלטסטען וועכטער, דראָהענדיג אויסצוהאַקען איהם די ציין. די אַרעסטאַנטקעס האָבען מיך פאַרזיכערט, אַז זי פיהרט טאַקי ניט זעלטען דורך אַזעלכע דראָהונגען... דאָ איז מיר אויסגעקומען צו פאַרברענגען א גאַנצע וואָך צווישען גנב'טעס, מערדערינס און פרויען, וואָס מען האָט אַרעסטירט „דורך א טעות". אומגליק פאַראייניגט מענשען. דעריבער האָט יעדע פון אונז געזעהן צו פאַרלייכטערן דאָס לעבען פון די אַנדערע; זיי זיינען אַלע געווען זעהר גוט צו מיר און האָבען אויף אַלערליי אופנים געזוכט מיך צו טרייסטען. דעם פאָריגען טאָג האָב איך גאָרנישט ניט געגעסען, ווייל אין טאָג פון אָנקומען אין געפענגנגים באַקומען די אַרעסטאַנטען ניט זייער ברויט'ל. איך בין געפאַלען אין חלשות פון מאַטקייט, און די אַרעסטאַנטקעס האָבען מיר געגעבען עסען און האָבען בכלל ארויס־געוויזען צו מיר אַן אויסערגעוועהנליכע גוטסקייט. די געפענגנגים אויפזעהערין האָט אויף איהר אייגענער אַרט דערפילט איהרע פליכטען: זי האָט זיך אַזוי אונפאַרשעהמט געזידעלט, באַנוצענ־דיג אַזעלכע אויסדרוקען, וועלכע אפילו א מאַן וואָלט שיכור'ערהייט זעהר זעלטען געוואַגט ארויסצוברענגען פון מויל... נאָך א וואָך זיין אין קאָוונא, בין איך ארויסגעשיקט געוואָרען צופוס אין די נעקסטע שטאָט. נאָך דריי טעג גאַנג זיינען מיר אָנגעקומען אין

מאריאמפאָל; מיינע פיס זיינען געווען אין וואונדען, און די זאָקען זיינען דורכגעזאפּט געוואָרן מיט בלוט. די סאָלדאטען האָבען מיך געראטען, איך זאָל בעטען א פוהר, אָבער איך האָב ליבערשט געליטען פיזישען ווענטאָג, איידער אויסהערן די זידלעריי און שמוציגע אָנצוהערענישען מצד די קאָנוואָי באאמטע. ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס איך האָב דאָס ניט געוואָלט, האָבען די סאָלדאטען מיך אוועקגעפיהרט צום קאָנוואָי אָפיציר, וועלכער האָט ערקלערט, אַז אויב איך האָב געקאָנט געהן אין פארלויף פון דריי טעג, וועל איך קאָנען געהן נאָך איין טאָג. אויפ'ן אנדערען טאָג זיינען מיר אָנגעקומען אין וואָלקאָוויסק, פון וואנען מען האָט אונז געזאָלט אָפּשיקען צו דער פּרייסישער גרענעץ. מיך און נאָך פינף ארעסטאנטינס האָט מען צייטווייליג אריינגעזעצט אין די איבערשיקונגס געפענגניס. די פרויען אָפּטיילונג איז געווען האלב צושטערט, און מען האָט אונז אריינגעזעצט צווישען די מענער... איך האָב ניט געוואוסט, וואָס צו טאָן, ווייל איך האָב אפילו ניט געהאט וואו זיך אוועקצוזעצען, סאיידען אויף דעם אויסערגעוועהנליך שמוציגען דיל; אָבער אויפ'ן דיל איז אפילו קיין שטרוי ניט געווען, און דער געשטאנק, וואָס האָט זיך אויפגעהויבען פון דיל, האָט מיך באלד געמאכט צום ברעכען... דער סאָרטיר איז געווען עפּעס עהנליכעס צו א גרויסער לוזשע, איבער וועלכער עס איז געווען אריבערגעוואָרפען א האלב־צובראָכענער לייטער; דער לייטער האָט זיך איינגאנצען איבערגעבראָכען אונטער דער משא פון איינעם פון די ארעסטאנטען, וואָס איז אויף אזא אופן אריינגעפאלען אין דעם שטינקענדיגען שמוץ. דערזעהענדיג אָט דעם סאָרטיר, האָב איך פארשטאנען די אורזאך פון דעם שרעקליכען געשטאנק אין דער איבערשיקונגס געפענגניס: די לוזשע איז דערגאנגען ביז אונטער דער געביידע, און דער דיל פון דער געביידע איז געווען איינגאנצען דורכגעזאפּט מיט עקסקרעמענטען.

„דאָ איז מיר אויסגעקומען צו פארברענגען צוויי טעג און צוויי נעכט, די גאנצע צייט אָפּשטעהענדיג ביים פענסטער... ביי דער נאכט האָט זיך פּלוצלונג געעפענט די טיר, און אין קאמער זיינען מיט שרעקליכע געשרייען אריינגעשטויסען געוואָרן שיכור'ע פּראָסטיטוטקעס. גלייך נאָך זיי האָט מען אריינגעפיהרט א משוגע'נעם, איינגאנצען א נאקעטען. די ארעסטאנטען האָבען זיך דערפרעהט

מיט איהם, ווי מיט א געגענשטאַנד פאַר שפּאַס, זיי האָבען איהם צורייצט ביז ווילדקייט, און ער איז ענדליך אומגעפאַלען אויפ'ן דיל אין קאָנוואולסיעס מיט שוים אויף די ליפּען. אויפ'ן דריטען טאָג האָט א אידישער סאָלדאַט, וואָס האָט געדינט ביי דער איבערשיקונגס געפענגניס, מיך אריינגענומען אין זיין צימער, א קליין קאַמערל, און איך בין דאָרטען געשטאַנען צוזאַמען מיט זיין פרוי... א סך ארעסטאַנטען האָבען מיר דערצעהלט, אז זיי זיינען ארעסטירט געוואָרען „דורך א טעות", זיינען אָפּגעזעסען 7—8 מאָנאַטען, און מען האָט זיי ניט ארויסגעשיקט כלומרשט דערפאַר, וואָס מען האָט ניט באַקומען געוויסע דאָקומענטען. מען קאָן זיך פאָרשטעלען זייער לאַגע, נאָך א זיבען־מאָנאַט'דיגען אָפּזיין אין דער עקסעלהאַפּטער אומגעבונג, ניט האָבענדיג אפילו קיין מעגליכקייט צו בייטען די וועש. זיי האָבען מיך געראַטען אונטערצוקויפען דעם אויפזעהער, און דעמאָלט וועט מען מיך באַלד צושטעלען צו דער פּרייסישער גרענעץ. אָבער איך בין שוין געווען אין פאַרלויף פון זעקס וואָכען אין וועג, קיין געלט האָב איך ניט געהאַט, און מיינע בריף זיינען, ווייזט אויס, ניט דערגאַנגען צו מיינע קרובים... ענדליך האָט מיך א סאָלדאַט ערלויבט צו געהן אין דער באַגלייטונג פון זיין פרוי צו דער פּאָסט, און איך האָב געשיקט א רעגיסטרירטען בריף אין פּעטערבורג". פרוי ק. האָט געהאַט איינפלוסרייכע קרובים אין דער הויפּטשטאָדט, און אין עטליכע טעג ארום איז אָנגעקומען א דעפּעש פון גענעראַל־גובערנאַטאָר, אז מען זאָל זי תיכף אָפּשיקען אין פּרייסען. „מיינע פּאַפּירען, — דערצעהלט פרוי ק., — האָבען זיך באַלד געפונען, מען האָט מיך ארויסגעשיקט אין איידקונען און ארויסגעלאָזען פריי".

מען מוז צוגעבען, אז דאָס בילד איז שוידערליך, אָבער עס איז אין איהם ניטאָ קיין שאָטען פון איבערטרייבונג. פאַר יעדען רוס, וואָס האָט געהאַט א „געפענגניס ערפאַהרונג", קלינגט יעדעס וואָרט פון דער אויבענגעבראַכטער דערצעהלונג ווי דער ריינער אמת, יעדע סצענע ווייזט אויס נאָרמאַל אין די ווענט פון דער רוסישער געפענגניס... זידלעריי, שמוץ, ברוטאַליטעט, קלעפּ, כאַבאַר, הונגער, — דאָס אַלץ קאָן מען געפינען אין יעדער געפענגניס: פון קאָוונאָ ביז קאַמטשאַטקאַ און פון ארכאַנגעלסק ביז ערזערום.

ווען איך וואָלט געהאַט מעהר פּלאַץ, וואָלט איך געקאָנט ברענגען אַ מאַסע עהנליכע דערצעהלונגען.

אַזוי זיינען די געפענגניסען פון מערב רוסלאַנד. אָבער זיי זיינען ניט בעסער אין מזרח און אין דרום. אַ קאָרעספּאָנדענט, וואָס איז גראָד געווען אין פּערמער געפענגנים, דערצעהלט וועגען איהר אַזוי אין דער צייטונג „פּאָריאַדאָק": „דער געפענגנים אויפזעהער דאָ איז געווען איינער אַ גאַוורילאָוו. דאָס שטענדיגע „געבען אין מאָרדע", שמיץ, איינשפּאַרן אין די קאַלטע פינסטערע קאַרצערן און פאַרהונגערן די אַרעסטאַנטען, — דאָס זיינען די כאַראַקטעריסטישע שטריכען פון אָט דער געפענגנים. פאַר יעדער קלאַגע גיט מען די אַרעסטאַנטען „אַ באָד" (דאָס הייסט, מען שמייסט), אָדער מען פאַרשפּאַרט אין טונקעלען קאַרצער... די שטערבליכקייט אין געפענגנים איז שרעקליך גרויס". אין דער וולאַדימירער געפענגנים זיינען געווען אַזוי פיל פאַרזוכען צו אַנטלויפען, אַז מען האָט געהאַלטען פאַר נויטיג צו מאַכען וועגען דעם אַ ספּעציעלע אויספאָרשונג. די אַרעסטאַנטען האָבען ערקלערט דעם רעוויזאָר, אַז צוליעב דעם, וואָס די סומען פאַר שפּייז זיינען אונבאַדייטענד, געפינען זיי זיך אין אַ צושטאַנד פון כראָנישען הונגער. זיי האָבען אַ סך מאָל געפּרואווט אָנגעבען וועגען דעם קלאָגען „דורך די באַאַמטע", אָבער פון דעם איז גאָרנישט ניט אַרויסגעקומען. ענדליך האָבען זיי באַשלאָסען אָנצוגעבען אַ קלאַגע אין מאָסקווער ראַיאָן געריכט, אָבער דער געפענגנים אויפזעהער האָט זיך דערוואוסט וועגען דער געפּלאַנטער קלאַגע און האָט ביי די אַרעסטאַנטען אָפּגענומען די „ביטע", וואָס זיי האָבען זיך געקליבען אַוועקצושיקען. מען קאָן זיך לייכט פאָרשטעלען דעם פּראָצענט פון שטערבליכקייט אין אַזעלכע געפענגניסען; איבריגענס, די רוסישע געפענגנים ווירקליכקייט איבערשטייגט אפילו אַלץ, וואָס די רייכסטע פאַנטאַזיע קאָן אויסטראַכטען.

די קאַטאָרגא אָפּטיילונג פון דער ציווילער געפענגנים איז אויסגעבויט געוואָרן אין 1872 פאַר 120 מענשען. אָבער שוין צום סוף פון יענעם יאָהר זיינען דאָרט געווען 240 מענשען, צווישען זיי 90 טשערקעסען, — אָט די אומגליקליכע קרבנות פון רוסישער עראָבערונג, וואָס בונטעווען זיך קעגען די קאָזאַקישע נאַהאַיקעס און ווערען הונדערטערווייז אַרויסגעשיקט אין סיביר. אָט די קאַ־

טאָרגאַ געפענגניס באַשטעהט פון דריי קאַמערן, אין איינעם פון וועלכע (27 פוס לאַנג, 19 פוס ברייט און 10 פוס הויך) זיינען איינגעשפּאַרט 31 אַרעסטאַנטען. פּונקט אַזאַ איבערפילונג געפינט מען אין די אַנדערע צוויי קאַמערן, אַזוי, אַז צוזאַמען קומט אויס פון 202 ביז 260 פוס שטח אויף אַ מענשען. מיט אַנדערע ווערטער, דאָס איז אַזוי, ווי מען וואָלט אַ מענשען געצוואונגען צו לעבען אין אַ קבר 8 פוס לאַנג, 6 פוס ברייט און 5 פוס הויך. עס איז גאָר קיין וואונדער ניט, וואָס די אַרעסטאַנטען שטאַרבען אויס, ווי פליגען אין הערבסט. פון דעם סוף 1872 ביז דעם 15טען אַפּריל 1874 זיינען אין געפענגניס אָנגעקומען 377 רוסען און 138 טשערקעסען; זיי האָבען געמוזט אויסשטעהן אין דער אַנטי־סאַניטאַרישער אומגעבונג פון דורכדרינגענדיגער פייכטקייט און קעלט, ניט האָבענדיג אפילו קיין קאָלדרע. אין פאַרלויף פון 15 מאָנאַט זיינען אויסגעשטאָרבען 90 רוסען און 86 טשערקעסען, דאָס הייסט, 24% פון דער גאַנצער צאָהל רוסישע אַרעסטאַנטען און 62% פון אַלע טשערקעסען, שוין ניט רעדענדיג, נאַטירליך, וועגען די, וואָס זיינען געשטאָרבען אַרויסקומענדיג פון געפענגניס, אויפ׳ן וועג קיין סיביר. די אורזאַכען פון אָט דער שרעקליכער שטערבליכקייט זיינען ניט געוועזן קיין רעזולטאַט פון אַ וועלכער עס איז ספּעציעלער עפּידעמיע; די אַרעסטאַנטען האָבען געליטען פון די פאַרשידענסטע פאָרמען פון סקאָרבוט וואָס איז ניט זעלטען געוואָרן געפעהרליך און האָט זיך אָפטמאָל געענדיגט מיט טויט*).

עס איז קיין ספק ניט, אַז קיין איין פּאָלאָרע עקספּעדיציע איז ניט געוועזן באַגלייט פון אַזאַ שטערבליכקייט, ווי די וואָס קומט פאָר פון זיין איינגעשפּאַרט אין איינער פון די רוסישע צענטראַל געפענגניסען. וואָס אַנבאַטרעפט די פערמער איבערשי־קונגס געפענגניס פאַר אַרעסטאַנטען, וואָס ווערן אַרויסגעשיקט

---

*) אפילו ניט אונטערנעמענדיג קיין רייזע אין סיביר, קאָן מען זיך דערקונדיגען, אַז די אויבענגעבראַכטע פאַקטען זיינען ריכטיגע. זיי זייַנען פאַרעפענטליכט געוואָרען אין אַן אפיציעלער אויסגאַבע (וועלכע מען קאָן געפינען אין ברויטישען מוזעאום), נעמליך, אין „זשורנאַל סודעבנאַי מעדיציני", וואָס ווערט אַרויסגעגעבען פון דעם מעדיצינישען דעפּאַרטאַמענט פון מיניסטעריום פון אינערליכע אנגעלעגענהייטען; זעה דעם זשורנאַל פאַר 1874, באַנד III.

אין סיביר, ווערן אין דערזעלביגער אָפיציעלער אויסגאבע גע־בראכט וועגען דעם די אונגלויבליכסטע ידיעות; עס ווייזט זיך ארויס, אז די געפענגנים איז נאָך א סך ערגער אפילו פון דער קאטאָרגא אָפטיילונג. פון די ווענט רינט; עס פעהלט אינ־גאנצען א ווענטילאציע; אין די זומער מאָנאטען ווערט זי אויף אזוי פיל איבערגעפילט, אז אויף יעדען ארעסטאנט קומט אוים אינגאנצען 124 קובישע פוס שטח (דאָס הייסט, א קבר 8 פוס לאַנג, 5 פוס ברייט און 3 פוס הויך) *).

דער גייסטליכער פון דער ערשטער כארקאָווער צענטראַלער געפענגנים האָט ערקלערט אין 1868 אין פארלויף פון א דרשה (זעה „כארקאָווסקיא יעפארכיאלניא וועדאָמאָסטי" פאר 1869), אז אין צייט פון פיער מאָנאטען זיינען פון די 500 מענשען, וואָס זיינען געוועזען אין דער געפענגנים, געשטאָרבען פון סקאָרבוט 2 0 0 מ ע נ ש ע ן. פון 330 ארעסטאַנטען, וואָס האָבען זיך דאָרט געפונען אין 1870, זיינען 150 געשטאָרבען דעמזעלביגען יאָהר, און 45 — אין פארלויף פון דעם נעקסטען האלב־יאָהר, ביי דערזעלביגער אַלגעמיינער צאָהל ארעסטאַנטען **).

די קיעווער געפענגנים איז געוועזען די פארשפרייטערין פון טיפוס עפידעמיע. אין פארלויף פון נאָר איין מאָנאט (אין 1881) זיינען דאָרט ארעסטאַנטען געשטאָרבען אין די הונדערטער; און אין קאַמערן וואָס זיינען נאָר וואָס באפרייט געוואָרען פון גע־שטאָרבענע, האָט מען אריינגעטריבען ניי־אָנגעקומענע, כדי זיי זאָ־לען אויך שטארבען. וועגען דעם אַלעם איז באריכטעט געוואָרן אין די רוסישע צייטונגען. אין א יאָהר ארום (דעם 12טען יוני, 1882), האָט א צירקולאַר פון דער הויפט פארוואַלטונג פון גע־

*) דאָרטען, באנד III.

**) זעה דר. לעאָנטאָוויטש אין „ארכיוו סודעבנאָי מעדיציני אי גיגיעני" פאר 1871, באַנד III; אויך דאָס „זאַמעלבוך", וואָס ווערט ארויסגעגעבען פון מעד. דעפּארט. פון מיניסטעריומס אר אינערליכע אנ־געלעגענהייטען פאר 1873, באַנד III, זייט 127; איך האַלט פאַר ניט איבריג צו באַמערקען, אַז סאַי דער „אַרכיוו", סאַי דאָס „זאַמעלבוך" זיינען פארבאָטען געוואָרן „פאַר אַ שעדליכע ריכטונג". אַפילו די אָפי־ציעלע סטאַטיסטיק קומט אָרויס „שעדליך" פאָר דער רוסישער ביוראָ־קראַטיע.

פענגניסען אזוי ערקלערט די אורזאכען פון אט דער עפידעמיע: 1) די געפענגנים איז געווען שרעקליך איבערפילט, כאטש עס איז געווען א פולשטענדיגע מעגליכקייט אריבערצופיהרן א סך ארעסטאנטען אין אנדערע געפענגניסען; 2) די קאמערן זיינען זעהר פייכט, די ווענט זיינען באדעקט מיט שימעל, און די דילען זיינען אין א סך ערטער דורכגעפוילט; 3) די סארטירען געפינען זיך אין אזא צושטאנד, אז די ערד ארום זיי איז אנגעזאפט מיט „עקסקרעמענטען", א. אז. וו., א. אז. וו. צום שלום פון באריכט ווערט געזאגט, אז א דאנק דיזעלבינע אנטיסאניטארישע באדינגונגען, ווערן אנדערע געפענגניסען באדראהט פון דערזעלביגער עפידעמיע.

מען וואלט געקאנט אננעמען, אז פון יענער צייט אן זיינען איינגעפיהרט געווארן איניגע אויסבעסערונגען, אז שריט זיינען גענומען געווארן קעגען אזעלכע עפידעמיעס. דאס וואלט מען יעדענפאלס געמעגט ערווארטען, אורטיילענדיג נאך די אפיציעלע ידיעות פון דעם סטאטיסטישען קאמיטעט *). אבער געוויסע פאקטען צווינגען צו באציהען זיך מיט פארדאכט צו דער ריכטיגקייט פון אפיציעלע ציפערן. אזוי זיינען אין דריי גובערניעס (פערמער, טאבאלער און טאמסקער) אנגעגעבען געווארן פאר'ן יאהר 1883 אינגאנצען 431 טויטע ארעסטאנטען פון אלע קאטעגאריעס. אבער אויב מיר ווילען אריינקוקען אין אנאנדער אויסגאבע פון דעמזעלביגען מיניסטעריום, אין מעדיצינישען באריכט פאר דעמזעלביגען יאהר 1883, וועט זיך ארויסווייזען, אז אין דיזעלביגע דריי גובערניעס, אין די געפענגנים שפיטאלען, זיינען געשטארבען 1,017 ארעסטאנטען**). און אפילו אין 1883, כאטש די געפענגניסען האבען פון עפידעמיעס ניט געליטען, ווערט די שטערבליכקייט אין די צוויי כארקאווער צענטראלע געפענגניסען אנגעוויזען בערך 104 אויף 846 ארעסטאנטען, ד. ה. 123 אויף א טויזענט; און דיזעלביגע באריכטען ווייזען, אז סקארבוט און טיפוס

---

*) זאמעלבוך פון ידיעות וועגען רוסלאנד פאר 1883. ס.-פעטערבורג, 1886.

**) באריכט פון מעדיצינישען דעפארטאמענט פאר 1883. ס. פעטערבורג, 1886.

זיינען נאָך אַלץ געווען שטענדיגע געסט אין די מערסטע רוסישע געפענגניסען, באזונדערס אין די, וואָס ליגען אויפ'ן וועג קיין סיביר.

די הויפט געפענגנים אין פעטערבורג, דער אזוי גערופענער „ליטווישער שלאָס", איז אביסעל ריינער פון אנדערע, אָבער בכלל איז דאָס א געביידע פון אַלטען פאַסאָן, א פייכטע און פינסטערע, וואָס עס איז שוין לאַנג צייט געווען ארױפצורייסען ביז'ן גרונט. די קרימינעלע ארעסטאַנטען גיט מען ארבייט, די פּאָ־ליטישע אָבער האַלט מען אין איינצעל־פּאַרהאַפטונג און גע־צוואונגענער אונטעטיגקייט; און איניגע פון מיינע פריינד, העלדען פון דעם „פּראָצעס פון 193", וועמען עס איז אויסגע־קומען צו פארברענגען צו צוויי יאָהר און מעהר אין די ווענט פון יענער געפענגנים, האָבען זי מיר באשריבען, ווי איינע פון די ערגסטע. די קאַמערן זיינען קליין, פינסטער און פייכט; דער געפענגנים אויפזעהער, מאקאראָוו, איז געווען איינפאַך א ווילדע חיה. וועגען די רעזולטאַטען פון איינצעל־פּאַרהאַפטונג אין אָט דער געפענגנים רעד איך אין אַן אַנדער אָרט. דאָ וועל איך נאָר באַמערקען, אַז די געוועהנליכע סומע אויף קויפען שפּייז פאַר די ארעסטאַנטען איז זיבען קאָפּיקעס א טאָג (ארעס־טירטע פון די פּריווילעגירטע שטאַנדען באַקומען צעהן קאָפּיקעס א טאָג), בעת א פונט שווארץ ברויט קאָסט פיער קאָפּיקעס...

אָבער מיט וואָס אונזער רעגירונג באַריהמט זיך, א געפענג־ניס, וועלכע מען ווייזט די אויסלענדער, — איז דאָס נייע „הויז פון פּרעלימינערער פאַרהאַפטונג" אין סאַנקט־פּעטערבורג. דאָס איז די אזוי גערופענע „מוסטערהאַפטע געפענגנים", — די איינ־ציגע פון איהר מין אין רוסלאַנד, — וואָס איז אויסגעבויט געוואָרן נאָכ'ן פּלאַן פון די בעלגישע געפענגניסען. איך בין מיט איהר באַקאַנט פון פּערזענליכער ערפאַהרונג, ווייל איך בין אין איהר אָפּגעווען דריי מאָנאַט, ביז מען האָט מיך אריבערגעפיהרט אין די געפענגנים ביים מיליטערישען שפּיטאַל. דאָס איז אפשר די איינציגע געפענגנים פאַר קרימינעלע ארעסטאַנטען אין רוסלאַנד, וואָס צייכענט זיך אויס מיט איהר ריינקייט. יע, אויף שמוץ אין אָט דער געפענגנים קאָן מען זיך ניט באַקלאָגען... דער בעזים און גאַנצע שטראָמען וואַסער, דאָס בערשטעל און די שמאַטע ווערען דאָרטען אונאויפהערליך באַנוצט. אָט די געפענגנים איז

אַ מין „אויסשטעלונג“, און די אַרעסטאַנטען מוזען זי אויפהאַלטען אין אַ בלענדענדיגען גלאַנץ. אַ גאַנצען פרימאָרגען קערן זיי, וואַשען און פּאָלירן די אַספאַלט דילען, טייער באַצאָהלענדיג פאַר זייער גלאַנץ. די אַטמאָספער פון דער געפענגניס איז אָנגעזאַפּט מיט קליינע טיילכלאַך אַספאַלט (איך האָב איינמאָל צוגעדעקט דאָס גאַז־לעמפּעל אין מיין קאַמער מיט אַ פּאַפּירענעם אַבאַזשור, און שוין אין עטליכע שעה אַרום האָב איך געקאָנט צייכנען מיט׳ן פינגער אוזאָרען אויפ׳ן שטויב, מיט וועלכען דאָס לעמפּעל איז באַדעקט געוואָרן); און אָט אַזאַ לופט מוז מען דאָס אָטעמען! די דריי אויבערשטע עטאַזשען ווערן אָנגעזאַפּט מיט די אויסדאַמפונגען פון די נידעריגערע; און אַזוי ווי די ווענטילאַציע איז אַ שלעכטע, ווערן די אַרעסטאַנטען אין אָווענט, ווען אַלע טירען זיינען פאַרמאַכט, כמעט דערשטיקט. עטליכע קאָמיטעטען, איינער נאָכ׳ן אַנדערן, זיינען באַשטימט געוואָרן מיט דער ספּעציעלער אויפגאַבע — צו געפינען מיטלען, ווי אויסצובעסערן די ווענטילאַציע. דער לעצטער פון אָט די קאָמיטעטען, אונטער דעם פאָרזיץ פון שטאַטס־סעקרעטאַר גראָט, האָט ערקלערט אין זיין באַריכט (אין יוני, 1881), אַז עס איז נויטיג איבערצובויען די גאַנצע געביידע (וואָס האָט אָפּגעקאָסט צוויי מאָל אַזוי פיעל, ווי עהנליכע געפענגניסען אין בעלגיען און דייטשלאַנד), ווייל די ראַדיקאַלסטע אויסבעסערונגען וועלען ניט בעסער מאַכען די ווענטילאַציע. די קאַמערן אין אָט דער געפענגניס זיינען צעהן פוס לאַנג און 5 פוס ברייט; און צו איין צייט איז צווישען די געצוואונגענע רעגעלען געווען — צו עפענען די פאָרטקעס אין די טירען פון די קאַמערן, כדי מיר זאָלען ניט דערשטיקט ווערן. שפּעטער האָט מען אָט דעם רעגעל אָפּגעשאַפט, און די פאָרטקעס געהאַלטען צוגעמאַכט, איבערלאָזענדיג צו אונז אַליין, צו מאַטערן זיך מיט דער טעמפּעראַטור, וואָס האָט זיך געוואַקעלט צווישען אַ שטיקענדער היץ און אַ סיבירער קעלט. ווען ניט דער פאַרקער מיט חברים דורך איבערקלאַפּען זיך, וואָלט איך אפשר באַדויערט, וואָס איך בין דעמאָלט ניט געווען אין מיין פינסטערן און פייכטען קאַזעמאַט אין פּעטראָפּאַוולאָווסקאַיאַ קרעפּאָסט. מיר דוכט זיך, אַז איך וועל קיינמאָל ניט פאַרגעסען די קינדער, וועלכע מיר איז איינמאָל אויסגעקומען צו באַגעגנען אין קאָרידאָר פון דעם הויז

פון פרעלימינערער פארהאפטונג. פונקט ווי מיר, האָבען זיי מאָנאַ־טען און אפילו יאָהרן לאַנג געוואַרט אויף זייער פּראָצעס; זייערע געל־גרויע, אויסגעצערטע פנים׳ער, זייערע דערשראָקענע, פאַר־לאָרענע בליקען האָבען געריעדט בעסער איידער גאַנצע בענד פון באַ־ריכטען און אויספאָרשונגען וועגען דער „גוטער ווירקונג פון איינ־צעל־פאַרהאַפטונג" אין אַ מוסטערהאַפטער געפענגניס. וועגען דער אַדמיניסטראַציע פון אָט דער געפענגניס, מיין איך, איז גענוג צו זאָגען, אַז אפילו די רוסישע צענזורירטע אויסגאַבען האָבען אָפען אָנגעוויזען, ווי די געפענגניס באַאַמטע האָבען צוגענומען פאַר זיך וואָס עס איז געווען באַשטימט פאַר די אַרעסטאַנטען. אין 1882 איז וועגען דעם באַשטימט געוואָרן אַן אויספאָרשונג, פון וועלכער עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז די ווירקליכקייט האָט ווייט איי־בערגעטראָפען די טונקעלע קלאַנגען. אָבער דאָס זיינען אַלץ קלייניגקייטען אין פאַרגלייך מיט דעם, ווי מען באַגעהט זיך אין אָט דער געפענגניס מיט די אַרעסטאַנטען. גראַד אין אָט דער געפענגניס האָט גענעראַל טרעפּאָוו געהייסען שמייסען באָגאָליובאָוו׳ען, ווייל דער לעצטער האָט ניט אָראָפּגענומען זיין היטעל פאַר דעם אַל־מעכטיגען סאַטראַפּ; און ער האָט געהייסען בינהען און שלאָגען די אַנדערע אַרעסטאַנטען, וואָס האָבען פּראָטעסטירט קעגען אַזאַ גוואַלדטאַט, און נאָכדעם האָט מען די פּראָטעסטאַנטען אַריינגע־זעצט אויף פינף טעג אין די קאַרצערס, וואָס זיינען געווען באַדעקט מיט עקסקרעמענטען, און וואו די טעמפּעראַטור האָט אָפטמאָל דערגרייכט 45 גראַד צוליב דער שכנות מיט דעם וואַש־הויז. נע־מענדיג דאָס אַלץ אין באַטראַכט, זעהט מען קלאָר, וואָס פאַר אַ ביטערע איראָניע עס איז דער לויב־געזאַנג פון דעם ענגלישען פאַנעגיריסט, דעם גייסטליכען לענסדעל, וואָס האָט געשריבען: „די, וואָס ווילען זיך איבערצייגען אין דעם, וואָס רוסלאַנד קאָן דערגרייכען, דאַרפען באַזוכען דאָס הויז פון פרעלימינערער פאַרהאַפטונג". אָ יע, דאָס אימפּערישע רוסלאַנד קאָן בויען געפענגניסען, אין וועלכע מען באַרויבט און מען שמייסט די אַרעס־טירטע, און די געביידען גופא פון אָט די געפענגניסען מוז מען איבערבויען פינף יאָהר נאָכדעם, ווי מען האָט זיי אויפגעשטעלט.

די שטראָפען, וואָס אונזערע קרימינעלע געזעצען באַשטימען,

קאָנען אין אַלגעמיין איינגעטיילט ווערן אין פיער קאַטעגאָריעס. צו דער ערשטער געהערט די קאַטאָרזשנע אַרבייט, מיט דער אָפּ־נעמונג פון אַלע ציווילע רעכט. דעם פאַראורטיילטען'ס אייגענטום געהט איבער צו זיינע יורשים. ער ווערט באַטראַכט ווי אַ ציוויל געשטאָרבענער, און זיין פרוי האָט דאָס רעכט ווידער חתונה צו האָבען. יעדער שיכור'ער געפענגנים וועכטער קאָן איהם שמייסען מיט ריטער וויפיל ער וויל נאָר. נאָכ'ן אָפּזיין אויף קאַטאָרזשנע אַרבייטען אין די סיבירער מינען אָדער אויף די פאַבריקען, פאַר־שיקט מען איהם ערגעץ וואו אין סיביר. די צווייטע קאַטעגאָריע איז די פאַרשיקונג מיט אָפּנעמען אַלע ציווילע רעכט, אָהער בלויז די רעכט, וואָס געהערן איהם לויט זיין געזעלשאַפטליכען שטאַנד. אין דער ווירקליכקייט מיינט אָט די שטראָף אַ לעבענסלאַנגע פאַר־שיקונג אין סיביר. צו דער דריטער קאַטעגאָריע געהערן אַלע אַרעס־טאַנטען, וואָס זיינען פאַראורטיילט געשיקט צו ווערן אין די „אַרעס־טאַנטסקע ראָטעס", ניט פאַרלירענדיג דערביי זייערע ציווילע רעכט. ענדליך, אין די פערטע קאַטעגאָריע (אויסלאָזענדיג די ווייניגער באַ־דייטענדע שטראָפען) געהען אריין מענשען, וואָס ווערן פאַרשיקט אין סיביר אָהן אַ פּראָצעס, אַדמיניסטראַטיוו, אויף אַ גאַנץ לע־בען, אָדער אויף אַן אונבאַשטימטען טערמין.

פריהער פלעגט מען די קאַטאָרזשניקעס שיקען גלייך אין סי־ביר: אין די מינען, וואָס האָבען געהערט צו „זיין מאַיעסטעט'ס קאַבינעט", דאָס הייסט, מיט אַנדערע ווערטער, וואָס זיינען גע־ווען דאָס פּריוואַטע אייגענטום פון דער אימפעראַטאָרשער פאַמי־ליע. איינגע פון אָט די מינען זיינען אָבער געווען אויסגעאַרבייט; וועגען די אַנדערע האָט מען אויסגעפונען (אָדער די אַדמיניסטראַ־ציע האָט געפונען פאַר באַקוועם אויסצוגעפינען), אַז זייער אויס־אַרבייטונג אין די הענט פון דער מלוכה באַצאָהלט זיך ניט, און מען האָט זיי דעריבער פאַרקויפט צו פּריוואַטע פּערזאָנען, וואָס האָבען געמאַכט אויף זיי אונגעהויערע פאַרמעגענס. צוליעב דעם אַלעמען האָט דאָס אייראָפּעאישע רוסלאַנד אַליין געמוזט זאָרגען וועגען דעם שיקזאַל פון איהרע קאַטאָרזשאַנעס. מען האָט אויס־געבויט אין רוסלאַנד עטליכע צענטראַלע געפענגניסען, וואו די פאַראורטיילטע זיצען אָפּ אַ דריטעל אָדער אַ פערטעל פון זייער טערמין, און דערנאָך פאַרשיקט מען זיי אויף סאַכאַלין. די גע־

זעלשאפט איז געוועהנט צו באטראכטען די קאטארזשניקעס, ווי דעם שעדליכסטען מין פארברעכער; אָבער אין רוסלאנד איז אזא באציהונג צו זיי קוים געדעכט. מאָרד, רויב, גנבה מיט איינברעכען, — אָט די אַלע פארברעכען ווערן באשטראָפט מיט קאטאָרגא; אָבער מיט קאטאָרגא באשטראָפט מען אין רוסלאנד אויך פאר א פארזוך אויף זעלבסטמאָרד, און פאר גאָט־לעסטערונג, וואָס איז אָפטמאָל נאָר אַן ארויסווייזונג פון אייגענארטיגע רעלי־גיעזע איבערצייגונגען; אויפ'ן זעלבען אופן ווערט באשטראָפט פאר „אויפשטאנד", אָדער, ריכטיגער, דאָס, וואָס מען רופט אין רוסלאנד אַן אויפשטאנד, ד. ה. דאָס איינפאכע ניט פאָלגען וועלכע עס איז באפעלען פון די באאמטע. קאטאָרגא ווערט אויך באשטימט פאר אַלערליי פאָליטישע פארברעכען, ווי אויך פאר זיין א „וואגא־בונד". אפילו צווישען מערדער זיינען פאראן ניט ווייניג מענ־שען, וואָס זיינען באגאנגען א מאָרד ביי אזעלכע אומשטענדען, אַז, ווען דער פראָצעס וואָלט געקומען צו געשוואָרענע, אָדער אין די הענט פון אן עהרליכען אדוואָקאט, וואָלטען זיי געווים ערקלערט געוואָרן ניט שולדיג. יעדענפאַלס ווערן ווייניגער פון א דריטעל פון די, וואָס מען פארשיקט יעהרליך אויף קאטאָרגא, דאָס הייסט, אינגאנצען פון 700 ביז 800 מענער און פרויען, פאראורטיילט ווי מערדער. די איבעריגע, — כמעט אין א גלייכער פראָפּאָרציע, — זיינען אָדער „וואגאבונדען", אָדער מענשען, וואָס ווערן פאר־אורטיילט פאר א וועלכען עס איז פון די אויבען אויסגערעכענטע פארברעכען.

דאָס אויפבויען פון צענטראַלע געפענגניסען איז ארויסגער־רופען געוואָרן פון א פארלאנג צוצוגעבען דער שטראָף א מעגליכסט שטרענגען כאראקטער. מען האָט באשלאָסען, אַז מיט די ארעס־טאנטען מוז מען זיך באגעהן אויפ'ן גרויזאמסטען אופן, און אויב זיי וועלען ניט אויסהאַלטען און וועלען שטארבען אין גרויסע צאָהלען, — איז אויך ניט אזא אומגליק! מיט אָט דעם צוועק ווערן פאר פארוואלטער און אויפזעהער אין אָט די געפענגניסען באשטימט מענשען מיט דעם גרויזאמסטען כאראקטער, מעהר־סטענטיילס פון דעמיסיאָנירטע מיליטער לייט; דערביי ווערן די ארעסטאנטען אָפּגעגעבען אין פולשטענדיגען רשות פון אָט די דעספּאָטען, מיט א באפעהל פון אויבען — ניט קוקען אויף דער מאָס

און דעם כאראקטער פון די באשטראפונגען. די געפענגניס וועכ־טער האבען גערעכטפערטיגט דעם צוטרוי פון די העכערע באאמ־טע: די צענטראלע געפענגניסען האבען באמת זיך פארוואנדעלט אין טארטור־קאמערן; און די שרעקען פון סיבירער קאטארגא זיינען א קינדער־שפיל אנטקעגען דעם לעבען אין די „צענטראלען". די אלע, ווען עס איז אויסגעקומען צו זיין אין זיי א געוויסע צייט, ערקלערן, אז דער טאג, ווען דער ארעסטאנט ווערט פון „צענטראל" ארויסגעשיקט אין סיביר, האלט ער פאר דעם גליק־ליכסטען טאג פון זיין לעבען.

אויב איהר וועט קומען אין אט די געפענגניסען, ווי אן „עהרען באזוכער", וואס זוכט שטארקע עמפינדונגען, וועט איהר זיין זעהר אנטוישט. איהר וועט נאר הערזעהן א שמוציגע גע־בײדע, וואס איז פול אנגעפאקט מיט לײדיג ארומגעהענדיגע ארעסטאנטען, וואס וואלגערן זיך פויל אויף די נארעס, וועלכע גע־הען אין דער לענג פון די ווענט און זיינען מיט קיין זאך ניט צוגע־דעקט, אויסער א דיקען שיכט שמוץ. מען קאן אייך ערלויבען ארײנצוקוקען אין די קאמערן פאר „אפגעזונדערטע" אדער פאלי־טישע ארעסטאנטען; אבער אויב איהר וועט אנהויבען פאנאנ־דערפרעגען די אײנוואוינער פון געפענגניס, וועט איהר כמעט אלע מאל הערן פון זיי דעם סטערעאטיפען ענטפער, אז זיי זיינען „מיט אלץ צופרידען". כדי צו באקאנען זיך מיט דער ווירקליכקייט פון געפענגניס, דארף מען אליין זיין אין דער פעל פון דעם ארעס־טאנט. דערצעהלונגען פון מענשען, וואס האבען דאס אליין דורכ־געמאכט, זיינען פאראן ניט פיעל; דאך זיינען אזעלכע דער־צעהלונגען פאראן, און איינעם פון די שטארקסטע פון זיי ברענג איך דא אונטען. ער איז אנגעשריבען געווארן פון אן אפיציר, וואס איז פאראורטיילט געווארן צו קאטארזשנע ארבייט פאר א באליידיגונג אין א מאמענט פון אויפרעגונג; דער אפיציר איז שפעטער באגנאדיגט געווארן פון צאר נאך עטליכע יאהר פאר־האפטונג. זיין דערצעהלונג איז פארעפענטליכט געווארן אין א קאנסערוואטיווען זשורנאל („רוסקאיא ריעטש", יאנואר, 1882), אין דער צייט, ווען, אונטער'ן איינפלוס פון דעם קורצען רעזשים פון לאריס־מעליקאוו, האט מען א סך גערעדט וועגען דער נויטיגקייט פון א געפענגניס רעפארם, און עס האט עקזיסטירט א

געוויסע פרייהייט פון פרעסע; די דאָזיגע דערצעהלונג האָט ניט אַרויסגערופען קיין באשטרייטונגען, און די ערפאהרונגען פון אונזערע פריינד באשטעטיגען פולשטענדיג די ריכטיגקייט פון דעם אויטאָר׳ס באשרייבונגען.

אייגענטליך איז די באשרייבונג פון דער מאטעריעלער לאַגע, אין וועלכער די ארעסטאנטען פון אַט דער צענטראַלער געפענגניס קומט אויס צו לעבען, קיין נייס ניט, ווייל די לאגע איז כמעט דיזעלביגע אין אלע רוסישע געפענגניסען. אזוי ווי ער ווייזט אָן, אז די געפענגניס איז געבויט געוואָרן פאר 250 מענשען און האָט געהט אין זיך פיער הונדערט, וועלען מיר זיך דאָ ניט אָפּשטעלען אויף איהר סאניטארישען צושטאנד. די שפייז איז אויך געוועזען ניט בעסער און ניט ערגער ווי אין אנדערע געפענגניסען. זיבען קאָפּיקעס א טאָג איז ניט צו פיעל פאר אַן ארעסטאנט, באזונדערס ווען מיר נעמען אין באטראכט, אז דער געפענגניס פארוואלטער און עלטסטער אויפזעהער זיינען „פאמיליען פאָטערס״, וואָס ווילען אפילו פון אַט דעם בעטלערישען טייל אָפּרייסען עפּעס פאר זיך. א פערטעל פונט שווארץ ברויט אויף פרישטיק; זופּ געקאָכט פון אָקסענעם הארץ און לעבער, אָדער פון זיבען פונט פלייש, 20 פונט צופוילטע האָבערנע גרויפּען און 20 פונט זויערקייט, — דאָס איז דאָס געוועהנליכע ארעסטאנטישע עסען, און א סך רוסישע ארעסטאנטען זיינען מיט דעם פולשטענדיג צופרידען. די מאָראלע לעבענס־באדינגונגען זיינען ווייט ניט אזוי צופרידענשטעלענדיג. א גאנצען טאָג האָבען ניט די ארעסטאנטען וואָס צו טאָן, און אַט די אונטעטיגקייט ציהט זיך וואָכען, מאָנאטען, יאָהרען. אמת, ביי דער געפענגניס זיינען פאראַן ווערקשטאטען (פון וועמעס ארבייט די געפענגניס באַמטע ווערן רייך). אָבער פאר די איבעריגע ארעסטאנטען איז ניט נאָר ניטאָ קיין ארבייט, נאָר אפילו קיין האָפנונג אויף ארבייט, אויסער אמאָל, ווען עס פאלט א שניי, וועט דער פארוואלטער צווינגען איין גרופּע ארעסטאנטען צונויפשארן דעם שניי אין קופּעס, און אנאנדער טייל ארעסטאנטען — צוואווארפען אָט די קופּעס. די טויטליכע איינטאָניגקייט פון ארעסטאנטישען לעבען ווערט אונטערבראָכען נאָר פון באשטראָפונגען. אין דער געפענגניס, וועלכע איך האָב אין זינען, צייכענען זיך די באשטראָפונגען אויס מיט

זייער פארשידענארטיגקייט און קאמפּליצירטקייט. פאר רויכערן און אנדערע עהנליכע פארברעכען האט מען דעם ארעסטאנט גע־צוואונגען צו שטעהן צוויי שעה אויף די קניה, אויף די שטיינערנע פּליטעס, אין אזא ארט פון געפענגניס, וואס מען האט ספּעציעל פאר דעם צוועק באשטימט, און וואו עס פלעגען אומגעהן ווינ־טערדיגע צוגווינטען. אנאנדער שטראף פאר עהנליכע זאכען זיינען געווען די קארצערן, איינער פון זיי א ווארעמער, דער אנ־דערער — א קאלטער, אין קעלער, מיט א טעמפּעראטור, ביי וועל־כער וואסער פריהרט. איןביידע קארצערן פלעגט די ארעסטאנטען אויסקומען צו שלאפען אויפ'ן שטיינערנעם דיל, און דערביי איז די לענג פון פארהאפטונג אינגאנצען אפּגעהאנגען פון דעם פאר־וואלטער'ס קאפּריז.

„איינע פון אונז, — זאגט דער אויבענדערמאנטער אויטאר, — זיינען געהאלטען געווארן אין די דאזיגע קארצערן אין פארלויף פון צוויי וואכען; נאך אט דעם טערמין האט מען איינינע שוין גע־מוזט בוכשטעבליך ארויסשלעפּען פון דארטען, און דערנאך פלעגען זיי אוועקגעהן אהין, וואו עס איז ניטא קיין טרויער און קיין זיפצען". וואס איז דער וואונדער, אז אין פארלויף פון פיער יאהר, וואס דער אויטאר האט פארבראכט אין אט דער געפענגניס, האט די שטערב־ליכקייט אין איהר דערגרייכט 30% א יאהר? „מען דארף ניט מיינען, — זאגט דער אויטאר ווייטער, — אז די מענשען, וואס זיינען אזוי שווער באשטראפט געווארן, זיינען געווען דורכאויס פארברעכעריש; מיר האבען באקומען אזעלכע שטראפען, אויב מיר האבען באהאלטען א שטיקעל ברויט, וואס איז איבערגעבליבען נאך מיטאג אדער אוועטברויט, אדער אויב מען האט ביי אן ארעס־טאנט געפונען א שוועבעלע". אונגעהערכזאמע האט מען בא־שטראפט אויף אנאנדער אופן. איינער, צום ביישפּיעל, איז געווען איינגעשפּארט אין פארלויף פון ניין מאנאטען אין אן איינ־צעלנעם פינסטערן קאמער (וואס איז ביים בויען באשטימט גע־ווען פאר די, וואס ליידען פון אויגען קראנקהייטען), און איז פון דארטען ארויסגעקומען א בלינדער, האבענדיג פארלארען אויך זיין פארשטאנד. אבער דאס זיינען אלץ קלייניגקייטען אין פאר־גלייך מיט דעם, וואס דער אויטאר דערצעהלט אונז ווייטער.

„אין די אווענטען, — זאגט ער, — פלעגט דער פארוואלטער

געווערנליך ארומקוקען די געפענגנים און זיך אפּגעבען מיט זיין באליעבטער באשעפטיגונג, — שמייסען די ארעסטאנטען. מען פלעגט ברענגען א זעהר שמאלען בענקעל, און באלד פלעגען אי־בער דער גאנצער געפענגנים אפּהילכען געשרייען, בעת דער פאר־וואלטער פלעגט, רויכערענדיג א ציגאר, צוקוקען און צעהלען די שמיץ. ריטער פלעגט מען באנוצען פון אויסערגעווערנליכער גרויס, און מען פלעגט זיי צוערשט איינווייקען אין וואסער, אז זיי זאלען ווערן בויגזאמער. נאך דעם צעהנטען שמיץ פלעגען די געשרייען געווערנליך אפּגעשטעלט ווערן, און מען האט נאר גע־הערט קרעכצען. געשמיסען האט מען געווערנליך אין גרופּען, צו פינף, צעהן און מעהר מענשען, און ווען די עקזעקוציע האט ענדליך אויפגעהערט, האט מען איהר ארט אלע מאל געקאנט בא־שטימען נאך א גרויסער לוזשע בלוט. אונזערע שכנים פון ארי־בער די געפענגנים ווענט, ווען זיי פלעגט אויסקומען אין דער צייט פארבייצוגעהן, האבען זיך געאיילט אריבערצוגעהן אויף די אנ־דערע זייט גאס, צלמ'ענדיג זיך פאר שרעק. נאך אזא סצענע פלעגט א צוויי־דריי טעג שטיל ווערן; דאס שמייסען האט, ווייזט אויס, געווירקט בארוהיגענדיג אויף דעם פארוואלטער'ס נערוועו. אבער באלד האט ער זיך ווידער גענומען צו דער ארבייט. ווען ער פלעגט זיין שטארק שיכור, און זיין לאנגע וואנצע פלעגט דער־ביי מאכטלאז אראפּהענגען, אדער ווען ער פלעגט קומען אהיים פון יאגד מיט א ליידיגען יאגדטאש, האבען מיר שוין געוואוסט, אז אין אווענט וועט מען שמייסען". מיר ווילען ניט ברענגען נאך אנדערע אזעלכע עמפּערענדיגע סצענען פון דעם לעבען פון אט דער געפענגנים, מיר וואלטען אבער געוואלט ציהען די אויפ־מערקזאמקייט פון די אויסלענדישע רייזענדע אויף די פאלגענדיגע איינצעלהייט אין אונזער אויטאר'ס דערצעהלונג:

„איינמאל, — זאגט ער, — איז צו אונז געקומען דער גע־פענגנים אינספּעקטאר. ער האט א קוק געטאן אויפ'ן קעסעל מיט עסענוואַרג און האט געפרעגט: צי זיינען מיר צופרידען מיט'ן עסען? און צו האבען מיר בכלל וועלכע עס איז קלאגען? די ארעסטאנטען האבען ניט נאר געענטפערט, אז זיי זיינען מיט אלץ צופרידען, נאר זיי האבען אויסגערעכענט אזעלכע שפּייז, וועלכע מיר האבען קיינמאל אפילו ניט אנגעזעהן. און דאס איז

גאַנץ נאַטירליך, — באַמערקט דער אויטאָר, — ווייל וואָלטען געווען קלאָגען, וואָלט דער אינספּעקטאָר געמאַכט אייניגע פאַר־וואורפען דעם פּאַרוואַלטער און וואָלט זיך אָוועקגעפאָהרען, בעת די איבערגעבליבענע אַרעסטאַנטען וואָלטען געמוזט באַצאָהלען פאַר זייער דרייסטקייט מיט שמיץ און קאַרצער".

די געפענגנים, וועגען וועלכער עס ווערט אויבען גערעדט, געפינט זיך לעבען פּעטערבורג. די לעזער קאָנען זיך לייכט פאָר־שטעלען, וואָס עס קומט פאָר אין די ווייטערע פּראָווינציעלע גע-פענגניסען. איך האָב שוין אויבען גערעדט וועגען פּערמער און כאַרקאָווער געפענגניסען; אורטיילענדיג נאָך די ידיעות פון „גאָלאָס", איז די צענטראַלע סימבירסקער געפענגנים אַ נעסט פון גנבה און רויב. נאָר אין צוויי פון אַלע צענטראַלע געפענגניסען, אין ווילנער און סימבירסקער, באַשעפטיגט מען די אַרעסטאַנטען מיט נוצליכער אַרבייט. אין טאָבאָלסק האָבען די באַאַמטע, נאָך אַ לאַנגען ישוב הדעת וועגען דעם, מיט וואָס מען קאָן באַשעפטיגען די אַרעסטאַנטען, אויסגעגראָבען דאָס געזעץ פון 27טען מערץ, 1870, לויט וועלכען די אַרעסטאַנטען דאַרפען זיך באַשעפטיגען מיט אַריבערטראָגען זאַמד, שטיינער אָדער קאָנאָנען קוילען פון איין אָרט אויפ'ן אַנדערן און צוריק. די טאָבאָלסקער באַאַמטע האָבען אַ געוויסע צייט אָנגעווענדעט דאָס געזעץ, וועלענדיג געבען די אַרעסטאַנטען באַשעפטיגונג און פאַרהינדערן די פאַרשפּרייטונג פון סקאָרבוט. אָבער אין אַנדערע קאַטאָרזשנע געפענגניסען זיינען נאָר ווייניג אַרעסטאַנטען פאַרנומען מיט קליינע אַרבייטען און פאַר־ריכטונגען, די מעהרהייט אָבער פאַרברענגען זייער לעבען אין אַב־סאָלוטען ליידיגגעהן. „אַלע אַרעסטאַנטען געפינען זיך אין דער־זעלביגער עקעלהאַפטער לאַגע, ווי אין די אַלטע צייטען", — זאָגט איין רוסישער פאָרשער *).

איינע פון די ערגסטע קאַטאָרזשנע געפענגניסען איז געווען די בעלגאָראָדער, אין כאַרקאָווער גובערניע, און גראָד אָט די גע־פענגנים איז אויסגעקליבען געוואָרן פאַר די פּאָליטישע פאַרברע־כער, וואָס זיינען פאַר'משפט אויף קאַטאָרזשנע אַרבייט; דאָ האָט מען זיי געהאַלטען פון 1874 ביז 1882, ווען מען האָט זיי אַרויס־געשיקט אין סיביר. די דריי ערשטע גרופּען פון אונזערע פריינד —

*) טאַלבערג אין „וועסטניק יעוראָפּי", נומער 5, 1879.

אין דאַלגושין און דמאַכאָווסקי'ס פּראָצעס, אין מאָסקווער פּראָצעס פון 50 און אין דעם פּראָצעס פון 193 — זיינען פארשיקט געוואָרן אין אַט די געפענגגנים. די שרעקליכסטע קלאַנגען זיינען ארומגעגאַנגען וועגען אַט דער געפענגנים: אַ קבר, אין וועלכען עס זיינען געווען באגראָבען זיבעציג פּאָליטישע פארברעכער, וואָס האָבען ניט געהאַט קיין מעגליכקייט צו פארקערן אויף אַ וועלכען עס איז אופן מיט דער אויסערליכער וועלט און האָבען אין דערזעלביגער צייט ניט געהאַט קיין באשעפטיגונגען. זיי האָבען געהאַט מוטערס, שוועסטער, וואָס האָבען, ניט קוקענדיג אויף די שטענדיגע אָפּזאָגען, אונאויפהערליך געקלאַפּט אין די טירן פון יעדען פּעטערבורגער באאמטען, בעטענדיג אַן ערלויבניש צו זעהן, — כאָטש נאָר אויף עטליכע מינוט, — זייערע זיהן און ברידער. די אייגוואוינער פון בעלגאָראָד האָבען געוואוסט, אַז מען באגעהט זיך מיט די ארעסטאַנטען אויפ'ן שענדליכסטען אופן. אָבער אין אַלגעמיין האָט מען ווייניג געוואוסט וועגען דעם, וואָס איז פאָרגעקומען אין געפענגנים, זעלטען נאָר פלעגט דערגעהן עפּעס אַ קלאַנג, אַז עמיצער איז געשטאָרבען אָדער אראָפּ פון זינען. אָבער אַפילו די מלוכה סעקרעטען האָבען מיט דער צייט אויפגעהערט צו זיין געהיימניסען. צוערשט האָט מען ערלויבט איין מוטער צו זעהן זיך מיט איהר זוהן איינמאַל אַ מאָנאַט, אין פארלויף פון נאָר איין שעה אין דער אנוועזענהייט פון דעם געפענגנים פארוואַלטער. און זי האָט קיין סך ניט געקלערט און האָט זיך באזעצט אונטער די סאַמע ווענט פון אָסטראָג צוליעב אָט די זעלטענע און קורצע שעה'ן פון זעהן זיך מיט'ן באַליעבטען זוהן. באַלד נאָכדעם איז מען אין 1880 אין פּעטערבורג געקומען צום שלום (נאָכ'ן אויפרייס אין ווינטער פּאַלאַץ), אַז עס האָט מעהר ניט קיין זין צו פארמאַטערן די פּאָליטישע ארעסטאַנטען אין בעלגאראד, אָפּזאָגענדיג זיי אין זייער רעכט — פארשיקט צו ווערן אויף קאטאָרזשנע ארבייט אין סיביר. אויף אַזאַ אופן זיינען אין אָקטאָבער, 1880, דרייסיג אונזערע חברים אריבערגעפיהרט געוואָרן פון בעלגאראד אין מצענסק. אַזוי ווי זיי האָבען צוליעב שוואַכען געזונט ניט געקאָנט באַלד געשיקט ווערן אין ווייטען וועג צו די נערטשינסקע מינען, האָט מען זיי אויף אַ געוויסע צייט איבערגעלאָזען אין מצענסק, ביז זיי וועלען אביסעל קומען צו זיך. דעמאָלט איז דער

לאנג באהאלטענער אמת ענדליך ארויסגעקומען. די ידיעות וועד נען די געפענגנים באדינגונגען אין בעלגאראד זיינען ערשינען אין דער רוסישער רעוואלוציאנערער פרעסע און זיינען טיילוויז אריינגעדרונגען אפילו אין די פעטערבורגער צייטונגען; אויסער דעם זיינען פון האנט צו האנט געגאנגען העקטאגראפישע עראי־ נערונגען פון די, וואס זיינען אפגעווען זייער שטראף אין דער בעלגאראדער געפענגנים. פון די עראינערונגען האט זיך דער עולם דערוואוסט, אז מען האט די ארעסטירטע געהאלטען פון דריי ביז פינף יאהר אין איינצעל־פארהאפטונג, געשמידט, אין פינסטערע, פייכטע קאמערן, 10 פוס לאנג און 6 פוס ברייט; אז מען האט זיי געהאלטען אין אבסאלוטער אונטעטיגקייט, פולשטענדיג איזא־ לירט פון וועלכען עס איז פארקער מיט דער אויסערליכער וועלט און מיט מענשען. אזוי ווי די רעגירונג האט פאר זייער אויפהאל־ טונג באשטימט איינגאנצען פינף קאפיקעס א טאג, האבען זיי זיך גענעהרט מיט ברויט און וואסער; איבריגענס, דריי אדער פיער מאל א וואך האט מען זיי געגעבען א קליינע טאש מיט הייסען געקעכטס, געקאכט פון א הויפען האבערנע גרויפען מיט א צומיש פון דער טייוועל וויים וואס. א צעהן־מינוטיגער שפא־ ציר איבער'ן הויף האט, אין דער מיינונג פון די באאמטע, פול־ שטענדיג באפרידיגט דעם ארעסטאנט'ס באדערפניש אין פרישער לופט. זיי האבען ניט געהאט ניט קיין בעטען, ניט קיין קישענס, ניט קיין מאטראצען, ניט קיין קאלדרעס; שלאפען האט מען גע־ מוזט אויפ'ן הוילען דיל, אונטערלעגענדיג אונטער'ן קאפ עפעס פון די קליידער און צודעקענדיג זיך מיט דעם ארעסטאנטען כא־ לאט. אונערטרעגליכע איינזאמקייט, אבסאלוטע שטילקייט און נעצוואונגענע אונטעטיגקייט! ערשט נאך דריי יאהר פון אזא מאטערניש האט מען זיי ערלויבט צו לייענען איינינע ביכער.

וויסענדיג, נאך א מעהר ווי צוויי־יאהריגער ערפאהרונג, די שווערקייט פון איינצעל־פארהאפטונג, מעג איך פריי זאגען, אז אין דער פארם, ווי זי ווערט פראקטיצירט אין רוסלאנד, איז זי איינע פון די גרוילזאמסטע מאטערנישען. דעם ארעסטאנט'ס גע־ זונט, ווי שטארק ער זאל ניט האבען געווען ביים אריינגעהן אין געפענגנים, ווערט אויף אייביג אונטערגעגראבען פון דער איינ־ צעל־פארהאפטונג. די מיליטערישע וויסענשאפט זאגט אונז, אז

אין יעדען באַלאַגערטען גארניזאָן, ווען מען גיט ארויס אין פאַר־לויף פון עטליכע מאָנאַטען זיינער פּראָוויאַנט, שטייגט די שטערבליכקייט אונגעהויער. אַט די באַמערקונג איז נאָך ריכ־טיגער אין באַצוג צו מענשען, וואָס געפינען זיך אין איינצעל־פאַרהאַפטונג. דער מאַנגעל אין פרישער לופט, די אפּוועזענהייט פון די נויטיגע איבונגען פון קערפער און גייסט, דאָס געצוואונ־גענע שווייגען, די אפּוועזענהייט פון יענער גרויסער מאַסע איינ־דרוקען, וועלכע מיר נעמען אריין אויף דער פרייהייט אונבאַ־וואוסטזיניג יעדע שעה, און שוין דער פאַקט אַליין, וואָס די גאַנצע גייסטיגע ארבייט באַשטעהט אויסשליסליך אין טעטיגקייט פון דער פאָרשטעלונג, — אַט די אַלע באַדינגונגען צוזאַמענגענומען מאַכען די איינצעל־פאַרהאַפטונג פאַר איינע פון די גרויזאַמסטע און ריכ־טיגסטע פאָרמען פון לאַנגזאַמער ערמאָרדונג. אויב עס געלינגט איינצושטעלען אַ פאַרקער מיט אַ שכנ׳ישען קאַמער (דורך לייכט איבערקלאַפּען זיך אויפ׳ן וואַנט), איז דאָס שוין אַזאַ ערלייכטע־רונג, וואָס איהר אונגעהויערע באַדייטונג קאָנען פּולשטענ־דיג אָפּשאַצען נאָר די, וועמען עס איז אויסגעקומען אין פאַרלויף פון אַ יאָהר אָדער צוויי צו זיין פולשטענדיג אָפּגעזונדערט פון דער איבעריגער וועלט. אָבער אַזאַ ערלייכטערונג ווערט אָמאָל אַ נייער קוואַל פון ליידען, ווייל אייערע אייגענע גייסטיגע לייַ־דען פאַרגרעסערן זיך נאָך מיט דער איבערציייגונג, וואָס וואַקסט יעדען טאָג, אַז דער פאַרשטאַנד פון אייער שכן הויבט אָן זיך צו פאַרטונקלען; אין די פּראַזען, וואָס ער קלאַפּט אויס, הויבט איהר אָן צו דערקענען שרעקליכע געשפּענסטער, וואָס דריקען זיין אויסגעמאַטערטען מאַרך. דאָס איז די גפענגנים־פאַר־האַפּטונג, וועלכע עס מאַכען דורך די פּאָליטישע ארעסטאַנטען אָפּטמאָל אין פאַרלויף פון דריי־פיער יאָהר, וואַרטענדיג אויפ׳ן פּראָ־צעס. אָבער זייער לאַגע ווערט באַדייטענד פאַרערגערט, ווען זיי פאַלען אריין אין די כאַרקאָווער צענטראַלע געפענגנים. ניט נאָר זיינען אין איהר די קאַמערן טונקעלער און נאַסער, ניט נאָר איז אין זיי דאָס עסען ערגער, איידער וואו ניט איז אנדערש, נאָר, אויי־סערדעם אַלעמען, האַלט מען זיי בכיון אין אַבסאָלוטער אונטעטיג־קייט. מען גיט זיי ניט קיין ביכער, ניט קיין שרייב־געצייג, ניט קיין אינסטרומענטען פאַר האַנט ארבייט. זיי האָבען ניט קיין מעגי

ליכקייט צו פאַרנעמען מיט עפּעס זייער אויסגעמאַטערטען מוח, קאָנצענטרירן אויף עפּעס די אונגעזונטע טעטיגקייט פון מאַרך; און וואָס שוואַכער עס ווערן די פיזישע קרעפטען פון די אַרעסטאַנטען, אַלץ מעהר נעמט זייער גייסטיגע טעטיגקייט אָן אַן אוננאָרמאַלען כאַראַקטער; דער מענש פאַלט אַמאָל אַריין אין אַ פינסטערע פאַרצווייפלונג... מענשען קאָנען אַריבערטראָגען די אונגלויבליכסטע פיזישע ליידען; אין דער געשיכטע פון מלחמות, פון רעליגיעזען מאַרטירערטום און אויף די שפּיטאָל־בעטלאַך, וועט איהר געפינען אַ מאַסע ביישפּיעלען פון דעם. אָבער די גייסטיגע ליידען, ווען זיי דויערן עטליכע יאָהר כסדר, זיינען אינגאַנצען אונערטרעגליך, און אונזערע פריינד האָבען דאָס אויף זיך אַליין ערפאַהרן. צוערשט פאַרשפּאַרט אין פעסטונגען אָדער אין הייזער פון פּרעלימינערער פאַרהאַפטונג, דערנאָך אַריבערגעפיהרט אין די צענטראַלע געפענגניסען, זיינען זיי שנעל אָפּגעשוואַכט געוואָרן, און אָדער זיי זיינען באַלד געשטאָרבען, אָדער זיי זיינען פון זינען אַראָפּ. ניט אַלעמאָל קומט די פּסיכישע צושטערונג פאָר אין אַזאַ שאַרפער פאָרם, ווי ביי דער פרוי מ—סקאַיאַ, אַ יונגע טאַלאַנטפולע קינסטלערין, וואָס האָט פאַרלאָרען דעם פאַרשטאַנד מיט אַמאָל, נאָכדעם ווי זשאַנדאַרמען האָבען זי פאַרגוואַלטיגט. די מעהרהייט געהען אַראָפּ פון זינען נאָך אַ שווערן לאַנגזאַמען פּראָצעס, דער פאַרשטאַנד לעשט זיך אוים מיט יעדער שעה אַלץ מעהר אין דעם אָפּגעשוואַכטען קערפּער.

אין יוני 1878 איז דאָס לעבען פון די אַרעסטאַנטען אין כאַרקאָווער געפענגנים געוואָרן אַזוי אונערטרעגליך, אַז זעקס פון זיי האָבען באַשלאָסען צו שטאַרבען אַ הונגער־טויט. אין פאַרלויף פון אַ גאַנצער וואָך האָבען זיי זיך אָפּגעזאָגט אָנצונעמען וועלכע עס איז שפּייז, און ווען דער גענעראַל־גובערנאַטאָר האָט געהייסען אָנווענדען אַ קינסטליכע נאַהרונג, זיינען אין דער געפענגנים פאָרגעקומען אַזעלכע סצענען, אַז די געפענגנים באַאַמטע האָבען געמוזט זיך אָפּזאָגען פון דורכפיהרן דעם פּלאַן. כדי צו ברעכען זייער עקשנות, האָט מען די אַרעסטאַנטען צוגעזאָגט אייניגע הנחות, ווי, צום ביישפּיעל, די ערלויבניש אַרויסצוגעהן אויף שפּאַציר און דאָס אַראָפּנעמען די קייטען פון קראַנקע; קיינער פון די צוזאָגען איז ניט דורכגעפיהרט געוואָרן. ערשט שפּעטער,

ווען עטליכע מענשען זיינען געשטאָרבען, און צוויי (פּלאָטניקאָוו און באָגאָליובאָוו) זיינען פון זינען אראָפּ, האָבען די ארעסטאַנטען באקומען אַן ערלויבניש צו זעגען האַלץ אין געפענגניס הויף, אינאיינעם מיט צוויי טאָטערן, וואָס האָבען קיין וואָרט רוסיש ניט פארשטאַנען. ערשט נאָך דרינגענדע פאָדערונגען, פאַר וועלכע מען האָט באצאָהלט מיט וואָכען אין פינסטערן קארצער, האָבען זיי באקומען ארבייט אין די קאַמערן, אָבער דאָס איז געשעהן ערשט צום סוף פון זייער דריטען יאָהר אין געפענגניס.

אין אָקטאָבער, 1880, איז די ערשטע פּארטיי, וואָס איז באַשטאַנען פון דרייסיג מענשען, מעהרסטענס פּאראָורטיילטע אין 1874, ארויסגעשיקט געוואָרן אין מצענסקער איבערשיקונגס געפענגניס ביז מען וועט זיי אָפּשיקען אין סיביר. ווינטער איז אָנגעקומען די צווייטע פּארטיי פון פערציג מענשען, וואָס זיינען פאראורטיילט געוואָרן אין דעם פּראָצעס פון 193. מען האָט זיי אַלע געזאָלט שיקען אין נערטשינסק, אויף די קארער גאָלדמינען. זיי האָבען אַלע גוט געוואוסט, וואָס פאַר א שיקזאַל זיי ערווארט דאָרטען, און דאָך האָבען זיי געדעכענט דעם טאָג, ווען זיי האָבען פאַרלאָזען דעם בעלגאַראָדער גיהנום, פאַר זייער טאָג פון באַפרייאונג. נאָכ'ן לעבען אין אָט דער צענטראַלער געפענגניס האָבען די קאָטאָרזשנע ארבייטען אין סיביר אויסגעזעהן ווי א גן־עדן.

איך האָב ביי מיר אַן ערצעהלונג, אָנגעשריבען פון א פּערזאָן, וואָס האָט געקריגען די ערלויבניס צו זעהן זיך מיט איינעם פון די ארעסטאַנטען אין מצענסקער איבערשיקונגס געפענגניס, און מיר איז ניט אויסגעקומען צו לייענען עפּעס ריהרענדערעס, ווי אָט די איינפאַכע ערצעהלונג. זי איז אָנגעשריבען געוואָרן אונטער דעם פרישען איינדרוק פון זעהן זיך אין מצענסק מיט א באליבטען ברודער, וועמען דעם אויטאָר איז ענדליך געלונגען צו זעהן ערשט נאָך א סך יאָהרען, וואָס דער ברודער איז געוועזען איינגעזאַנצען פארשוואונדען פון דער לעבעדיגער וועלט. מיט א ריהרענדער גוטסקייט שרייבט דער אויטאָר פון די ערשטע ערינערונגען נאָך עטליכע שורות וועגען די שרעקען פון בעלגאראָדער געפענגניס. „איך וועל ניט רעדען וועגען אָט די שרעקען, — ווערט געזאָגט אין די ערינערונגען, — ווייל איך איל מיך צו דערצעהלען וועגען יענעם שטראַל

פון פרייד, וואָס איז אריינגעדרונגען אין דאָס פינסטערע לעבען פון דעם אַרעסטאַנט," — און נאָכדעם זיינען גאַנצע זייטען פון די עראינערונגען פאַרנומען מיט דעטאַלירטע באַשרייבונגען פון יענער פרייד, וואָס עס האָט געגעבען דאָס קורצע זעהן זיך אין מצענסק מיט מענשען, וואָס זיינען אין פאַרלויף פון אַ סך יאָהרען געווען לעבעדיג באַגראָבענע.

„אַלטע און יונגע, עלטערן, פרויען, שוועסטער און ברידער, — זיי אַלע זיינען זיך צונויפגעקומען אין מצענסק פון אַלע עקען רוס־לאַנד, פון די פאַרשידענסטע געזעלשאַפטליכע קלאַסען, די געמיינ־שאַפטליכע פרייד ביים זעהן זיך און דער געמיינשאַפטליכער טרויער ביים שיידען זיך האָט זיי פאַראייניגט אין איין גרויסער פאַמיליע. וואָס פאַר אַ ליבע, טייערע צייט דאָס איז געווען!"

„אַ ליבע, טייערע צייט!" — וואָס פאַר אַ טיפער טרויער עס קלינגט אין דעם אויסרוף, וואָס האָט זיך אַרויסגעריסען פון טיפען הארצען, ווען מיר וועלען נעמען אין באַטראַכט, אַז דאָס האָט מען זיך געזעהן מיט אַרעסטאַנטען, וואָס האָבען געזאָלט פאַרלאָזען רוסלאַנד אויף אייביג, אַריבערגעהן אַ וועג פון 7000 וויאָרסט און פאַרשפּאַרט ווערן אין לאַנד פון טרערען און טרויער — סיביר. „אַ ליבע, טייערע צייט!" און דער אויטאָר פון די עראינערונגען באַשרייבט די איינצעלהייטען פון דעם זעהן זיך; ער דערצעהלט וועגען דער שפּייז, וואָס זיי האָבען געבראַכט די אַרעסטאַנטען, כדי צו דערהאַלטען זייערע כחות נאָך אַ זעקס־יאָהריגער פאַרהאַפטונג; וועגען די פאַרשידענע אַרבייטס אינסטרומענטען, וואָס מען האָט זיי געשאָנקען פאַר זייער צייט־פאַרטרייב; וועגען די זאָרגפעלטיגע צוגרייטונגען צו דער ווייטער און לאַנגער רייזע דורך סיביר; וועגען די שטיקלאַך מאַטעריאַל פאַר די פיס אונטער די קייטען, אַז די לעצטע זאָלען ניט אָנרייבען די פיס די פינף חברים אונזערע, וואָס האָבען געדאַרפט דורכמאַכען דעם גאַנצען וועג געשמידטע; און ענדליך קומט אַ באַשרייבונג פון אַ לאַנגער רייה פוהרען מיט צוויי אַרעסטאַנטען און צוויי זשאַנדאַרען אויף יעדערער, דאָס אָנקומען אויף די אייזענבאַהן סטאַנציע, און דער טרויער ביים שיידען זיך מיט געליבטע מענשען, קיינער פון וועלכע עס האָט זיך ביז איצט נאָך ניט אומגעקערט, און אַ סך זיינען שוין ניטאָ.

די אויבענגעבראַכטע ביישפּילען גיבען שוין אַ באַגריף וועגען

די רוסישע קרימינעלע געפענגנישען. א סך זייטען וואלט מען נאך געקאנט אנפילען, נעמענדיג ביישפילען פון אלערליי געפענגנישען, אבער דאס וואלט נאר געווען א ווידערהאלונג. סאי די אלטע, סאי די נייע געפענגנישען אונטערשיידען זיך מיט קיין זאך ניט איינע פון די אנדערע. אלע אונזערע שטראף איינריכטונגען זיינען אויס־געצייכענט כאראקטעריזירט געווארן מיט די ווערטער פון דיזעל־ביגע עראינערונגען, וואס איך האב שוין אויבען באנוצט.

„צום שלום, — זאגט דער אויטאר פון יענע עראינערונגען, — מוז איך צוגעבען, אז ענדליך האט מען פאר דער געפענגניס באשטימט א נייעם פארוואלטער. דער אלטער האט זיך געקריגט מיט'ן קאסיר: זיי האבען זיך ניט געקאנט צוטיילען אויף א פרידליכען אופן מיט די הכנסות פון די ארעסטאנטסקע פארציעס, און ענדליך האט מען זיי ביידען פארטריבען פון דארט. דער נייער פארוואלטער איז ניט אזא ווילדע חיה ווי זיין פארגענגער. איך האב אבער געהערט, אז אונטער איהם הונגערן די ארעסטאנטען נאך מעהר, און אז ער שעהמט זיך ניט צו פארפאהרן זיי מיט'ן פויסט אין פיזיאנאמיע". דער אויבענגעבראכטער אויסצוג סר־מירט אויסגעצייכענט די „געפענגניס רעפארמען" אין רוסלאנד. איין אויסוואורף פארטרייבט מען פון דינסט, אבער אויף זיין ארט זעצט מען ארויף אנ'אנדערן, אמאל נאך אן ערגערן. ניט מיט פארבייטען איין אויסוואורף אויף א צווייטען, נאר דורך א גרינד־ליכער רעפארם פון דעם גאנצען סיסטעם קאן מען דערגרייכען א וועלכען עס איז אויסבעסערונג אויף אט דעם געביט. צו דעמזעל־ביגען שלום איז אויך געקומען די ספעציעלע רעגירונגס קאמיסיע, וואס האט ניט לאנג צוריק באטראכט די פראגע. עס וואלט אבער געווים געווען די גרעסטע זעלבסט־טוישונג צו מיינען, אז עס זיי־נען מעגליך וועלכע עס איז אויסבעסערונגען ביי דעם עקזיסטירענ־דען סיסטעם פון מלוכה פארוואלטונג. ווענינגסטענס א האלב טוץ רעגירונגס קאמיסיעס זיצען ביים פארהאנדלען די אויבענדערמאנ־טע פראגען, און זיי זיינען אלע געקומען צום שלום, אז די רעגירונג מוז זיך אנטשליסען אויף זעהר גרויסע הוצאות, אנדערש וועלען אין אונזערע געפענגניסען הערשען די אלטע פיהרונגען. נאך מעהר ווי אין גרויסע הוצאות, נויטיגען זיך אונזערע געפענגניסען אין עהרליכע און פעהיגע מענשען, אבער נאך אזעלכע מענשען יאגט

זיך ניט די איצטיגע רוסישע רעגירונג, כאָטש זיי זיינען פאַראַן, און ניט ווייניג. איך וועל אָנווייזען, פאַר אַ ביישפּיל, אויף איינעם אַזאַ עהרליכען מענשען, דעם פּאָלקאָווניק קאָנאָנאָוויטש, דעם קאָמענדאַנט פון די קארער גאָלד־מינען. ניט אַריינציהענדיג די מלוכה קאַסע אין נייע הוצאות, האָט דער פּאָלקאָווניק קאָנאָנאָוויטש געפונען אַ מיטעל צו פאַרריכטען און ברענגען אין אָרדנונג די אַלטע און האַלב־צופוילטע געפענגנים געביידען, מאַכענדיג זיי מעהר־ווייניג באַקוועם צו באַוואוינען; מיט אונבאַדייטענדע סומען האָט ער אויסגעבעסערט די שפּייזען פון די אַרעסטאַנטען. אָבער עס איז גענוג געווען אַ צופעליגער ליבּ פון אַ טוריסט, וואָס האָט באַזוכט די קארער קאָלאָניע פון פאַרשיקטע, און אַן עהנליכער ליבּ אין אַ בריף, וואָס איז איבערגעכאַפּט געוואָרען אויפ'ן וועג פון סיביר, צו מאַכען פּאָלקאָווניק קאָנאָנאָוויטש פאַר אַ באַרדעכטיגע פּערזאָן אין די אויגען פון אונזער רעגירונג. ער איז באַלד אַנטלאַסען געוואָרען, און זיין יורש האָט באַקומען דעם באַפעהל אומצוקערן זיך צום אַלטען שטרענגען רעזשים. אויף די פּאָליטישע פאַרברעכער, וואָס זיינען געווען פאַרהעלטניסמעסיג פריי, נאָכדעם ווי זיי זיינען אָפּגעווען זייערע טערמינען, האָט מען צוריק אָנגעטאָן די קייטען; צוויי פון זיי האָבען אָבער ניט געוואָלט אונטערוואַרפען זיך דעם באַרבאַרישען באַפעהל און האָבען פאַרגעצויגען צו באַגעהן זעלבסטמאָרד. אויף קאַרא איז איינגעשטעלט געוואָרן די „אָרדנונג", וואָס די רעגירונג האָט געוואָלט. אַנאַנדער סיבירער באַאַמטער, גענעראַל פּעדאַשענקאָ, איז געוואָרן אומבאַליבט ביי דער רעגירונג דערפאַר, ווייל ער האָט זיך אָפּגעזאָגט צו באַשטעטיגען דעם טויט־אורטייל, וואָס אַ קריגס־געריכט האָט אַרויסגעגעבען פאַר דעם פּאָליטישען אַרעסטאַנט שטשעדרין. די אָנקלאַגע אויף שטשעדרינ'ען איז געווען, וואָס ער האָט אַ פּאַטש געטאָן אַן אָפיציר, בעת יענער האָט באַליידיגט צוויי זיינע חברות אין געפענגנים, באָגאָמאָלעץ און קאָוואַלסקאַיאַ.

אַזעלכע זאַכען זיינען גאַנץ נאַטירליך אין רוסלאַנד. באַשעפטיגט איהר זיך מיט פאַרשפּרייטען בילדונג, אָדער מיט פאַרבעסערן דאָס לעבען פון די אַרעסטאַנטען, אָדער מיט אַ וועלכער עס איז אַנדערער הומאַניטאַרער אַרבייט, וועט איהר אונפאַרמיידליך מוזען אַרויסרופען די אונצופרידענהייט און דעם פאַרדאַכט פון דער

רעגירונג; און אויב עס וועט זיך ארויסשטעלען, אז איהר זייט דער שולדיגער, וועט מען אייך הייסען אנגעבען אין דעמיסיע. לעבען פעטערבורג איז פאראן א קאלאניע פאר אינגערע און עלטערע קינדער. פאר אט די קינדער האט איינער א הערר גערד (אן אייניקעל פון בעריהמטען שאטלענדער, וואס האט געהאלפען אלעקסאנדער דעם ערשטען אין רעפארמירן אונזערע געפענגניסען) אפגעגעבען זיין גאנצע ענערגיע. ער האט זיך דער ארבי׳ט אפגעגעבען מיט׳ן גאנצען הארצען, און מען קאן איהם מיט רעכט אנרופען א צווייטער פעסטאלאצי. אונטער זיין גוטען איינפלוס זיינען פארברעכערישע קליינע גנבים און אנדערע קינדער, וועמען די גאס און די תפיסה האבען פארדארבען, געווארן מענשען אין פולען זינען פון ווארט. ארויסשיקען א אינגעל פון די אלגעמיינע ווערקשטאטען אדער פון קלאס, — דאס איז געוועזן די ערנסטעסטע שטראף, וואס מען האט פראקטיצירט אין דער קאלאניע; עס איז קיין וואונדער ניט, וואס אינגיכען איז זי געווארן א מוסטערהאפטע. אבער די רוסישע רעגירונג נויטיגט זיך ניט אין מענשען ווי גערד. האט מען איהם אנטלאסען פון זיין שטעל, און די קאלאניע, וועלכע ער האט פארוואלטעט אויף אזא הומאנעם אופן, האט זיך פארוואנדעלט אין א געוועהנליכע רוסישע געפענגניס, מיט דעם געוועהנליכען שטראף סיסטעם, איינשליסענדיג שמיץ און קארצער.

די אויבענגעבראכטע ביישפילען ווייזען אן גענוג קלאר אי אויף די חסרונות פון דעם סיסטעם, ווי אויך אויף דעם, וואס מען קאן ערווארטען פון אונזערע באאמטע. מיינען, אז א וועלכע עס איז רעפארם איז מעגליך אין אונזערע געפענגניסען, וואלט אונטער די איצטיגע אומשטענדען געוועזן אן אויגענשיינליכער אונזין. אונזערע געפענגניסען זיינען נאר אן אפשפיגלונג פון אונזער גאנצען לעבען אונטער דעם איצטיגען רעזשים; און אזוי וועלען זיי בלייבען, ביז וואנען אונזער רעגירונגס סיסטעם און דאס גאנצע לעבען אונזערע וועלען אויף א גרינדליכען אופן ניט געענדערט ווערן; דאן, און נאר דאן, וועט „רוסלאנד קאנען באווייזען, וואס זי איז אימשטאנד צו טאן”; אבער דעמאלט וועלען מיר, האף איך, געפינען א בעסערן מיטעל אין דעם קאמף מיט פארברעכען, איידער די אזוי גערופענע „אויסגעצייכענטע געפענגניסען.”

קאפיטעל 3.

די פעטראפּאוולער פעסטונג.

אן אונבאשרענקטע מאנארכיע איז ניט מעגליך אָהן א טאוער אָדער א באסטיל. די פעטערבורגער רעגירונג איז ניט קיין אויס־נאם פון דעם כלל, און זי האָט איהר אייגענע באסטיל — די „פעט־ראפּאוולאָווסקאיא קרעפּאָסט". פון דרויסען האָט זי ניט אזא פינס־טערן אויסזעהן, ווי עס האָט געהאט די פאריזער באסטיל. איהרע נידריגע שטיינערנע באסטיאָנען, וואָס קומען ארויס אויף דער נעווא, האָבען א גאנץ מאָדערנעם אויסזעהן. אין די ווענט פון דער פעסטונג געפינען זיך דער מינץ־הויף, די קאטעדראל מיט די קברים פון די מיטגלידער פון דער קייזערליכער פאמיליע, עטליכע געביידעס, וואָס ווערן פארנומען פון אינזשינערען און מיליטער־רישע באאמטע, און גרויסע ארסענאלען אין נייעם קרוינווערק אויף דער צפון׳דיגער זייט. בייטאָג זיינען די טויערן פון דער פעסטונג אָפען פאר דעם געוועהנליכען גאסען פארקער.

אָבער א געפיהל פון בלוט־פארגליווערענדיגען שרעק כאפּט ארום די איינוואוינער פון פעטערבורג, ווען זיי קוקען זיך איין אין די גרויע באסטיאָנען פון דער פעסטונג, וואָס ליגען אויף יענער זייט נעווא, אנטקעגען דעם קייזערליכען פאלאץ; און פינסטערע געדאנ־קען באהערשען זיי, ווען דער צפון ווינט דערטראָגט צו זייער אויער די דיסהארמאָנישע קלאנגען פון די פעסטונגס גלאָקען, וואָס קלינגען יעדע שעה אויס א מעלאנכאָלישע מעלאָדיע. א הונדערט־יאָהריגע טראדיציע פארבינדט די פעסטונג און אפילו איהר נאָמען מיט דעספּאָטיזם און ליידען. טויזענטער, צעהנדליגער טויזענטער פון פאָלק, מעהרסטענטיילס אוקראינער, האָבען דאָ אוועקגעלייגט זייער לעבען, לייגענדיג דעם פונדאמענט פון די באסטיאָנען אויפ׳ן ניד־ריגען, זומפּיגען אינזעל יעני־סארי. מיט׳ן נאָמען פון דער פעסטונג

זיינען ניט פארבונדען קיין עראינערונגען וועגען א וועלכער עס איז הערליכער פארטיידיגונג; איהר רוהם בארוהט איינגאנצען אויף די ליידען, וואס די אין איהר פארשפארטע שונאים פון זעלבסטהער־שאפט האבען דא דורכגעמאכט.

אין אט דער פעסטונג האט פעטער דער ערשטער געפלאגט און געמאטערט די שונאים פון דער נייער מיליטערישער אימפעריע, אין וועלכע ער האט אויף א געוואלטזאמען אופן געוואלט פארוואנד־לען רוסלאנד. דא האט ער געהייסען פארמאטערען זיין זוהן אלעקסעי, און מעגליך, אז ער האט איהם מיט זיינע אייגענע הענט געטויט, ווי אייניגע היסטאריקער באהויפטען. דא האבען, אין דער צייט פון דער הערשאפט פון די קייזערינען, די אלמעכטיגע הויפ־לייט באגראבען זייערע פערזענליכע שונאים, און געמאכט אז א סך משפחות זאלען זיך פארטראכטען: וואוהין זיינען פאר־שוואונדען זייערע אייגענע? האט מען זיי דערטרונקען אין דער נעווא, אדער מען האט זיי באגראבען לעבעדיגערהייד אין די שטיי־נערנע זעק פון דער פעסטונג? דא האט מען פארשפארט די העל־דען פון דער ערשטער און איינציגער אפענער רעוואלוציע אין פעטערבורג, די דעקאבריסטען, און דערביי האבען אייניגע פון זיי, צום ביישפיעל, באטענקאוו, פארבראכט דא צוועלף יאהר. דא האט מען געמאטערט און דערנאך אויפגעהאנגען קאראקאזאוו'ן. און פון יענער צייט אן האט א גאנצער דור מענער און פרויען, בא־גייסטערט מיט א הייסער ליעבע צום געדריקטען פאלק, אינספי־רירט פון פרייהייטס אידעען, וואס זיינען צו אונז אריינגעדרונ־גען פון מערב, אדער וואס זיינען אויסגעוואקסען אויפ'ן באדען פון אלטע פאלקס-טראדיציעס, — א גאנצער דור פון אירעאליס־טישער יוגענט האט זיך אנגעקליבען אין די ווענט פון דער פעס־טונג: אייניגע פון זיי זיינען פארשוואונדען אין איהר אויף אייביג, און אנדערע האבען געענדיגט זייער לעבען אויף איהר גלאסים — אויף דער תליה. פאר הונדערטער אנדערע איז די פינסטערע פעסטונג געווען נאר א צייטווייליגע וואוינונג, פון וועלכער מען האט זיי אין געהיים אוועקגעפיהרט אין די שנייאיגע וויסטען פון סיביר. א גאנצער דור, אויף וועלכען מען האט גע־קוקט מיט האפנונג, ווי אויף די ליטעראריש און וויסענשאפט־ליכע פארשטעהער פון רוסלאנד, איז צוועקלאז פארמוטשעט און

דערשטיקט געוואָרען! וויפיל פון זיי מאַטערן זיך נאָך ביז איצט אין פעסטונג? וואָס פאַר אַ טרויעריגע, פיינליכע עקזיסטענץ ציהען זיי דאָרטען? וואָס וועט זיין זייער ווייטערדיגער שיקזאַל?... קיינער קאָן אויף די פראַגען ניט געבען קיין ענטפער. אַ געפיהל פון עפּעס אַן אָבערגלויבערישען שרעק איז פאַרבונדען מיט דער פאַרשטעלונג גופא פון אָט דער קאָלאָסאַלער מאַסע שטיין, איבער וועלכער עס וועהט די אימפּעראַטאָרשע פאָהן. דאָס איז אונזער באַסטיל.

די פעסטונג מיט איהרע זעקס באַסטיאָנען און זעקס קורטינען, צוויי ראַוועלינען און אַ גרויסען קרוינווערק פון רויטע ציגעל, וואָס ניקאָלאַי דער ערשטער האָט געבויט אויף דער צפון זייט, פאַרנעמט איבער הונדערט דעסיאַטין. אינוועניג אין איהרע וועגט זיינען פאַראַן אַ סך וואוין־ערטער פאַר אַלערליי אַרעסטאַנטען. קיינער, אויסער דעם קאָמענדאַנט פון דער פעסטונג, ווייס ווי ניט אַלע*).

צווישען די אַנדערע געביידען פון דער פעסטונג דערהויבט זיך אַ דריי־עטאַזשיגע געביידע, וואָס מען האָט איינמאָל אין

*) פאַר מענשען, וואָס זיינען ניט באַקאַנט מיט דער פעסטונג טערמינאָלאָגיע, וועלען אפשר זיין ניט איבריג די פאָלגענדע ערקלערונגען. יעדע פעסטונג האָט די פאָרם פון אַ פיעלעקיגער פיגור: אויף די אַרויסטאַרטשענדיגע ווינקלען געפינען זיך די באַסטיאָנען, דאָס הייסט, פינף־עקיגע פלעצער, וואָס זיינען איינגעשלאָסען צווישען צוויי לאַנגע און צוויי קורצע וועגט און האָבען אויך נאָך אַנדערע, אינערליכע געביידען — אַ רודוט, אַ צוויי־עטאַזשיגע, פינף־עקיגע רייה פון זייליגע קאַזעמאַטען, וואָס זיינען באַשטימט פאַר דער פאַרטיידיגונג פון באַסטיאָן, אין פאַל די אויסערליכע וועגט וועלען צושטערט. יעדע צוויי באַסטיאָנען זיינען פאַראייניגט מיט אַ קורטין. אַזוי ווי די קורטין און די צוויי אינערליכע ווינקלען פון די באַסטיאָנען זיינען די שוואַכסטע טיילען פון די באַפעסטיגונגען, ווערען זיי אָפט מאַסקירט פון אַ דרייעקיגער געביידע אויסערהאַלב דער פעסטונג (וואָס איז אָבער אַרומגערינגעלט פון דעמזעלביגען גלאַסיס); אָט די באַפעסטיגונג רופט מען ראַוועלין. עס באַשטעהט פון צוויי וועגט, וואָס באַשיצען די קורטין און די ווינקלען פון באַסטיאָן, מאַכענדיג אונמעגליך צוצוטרעטען צום באַסטיאָן, ביז וואַנען דער ראַוועלין גופא איז ניט איינגענומען געוואָרן. די פעטראָפּאוולאָווסקאַיאַ קרעפּאָסט האָט נאָר צוויי ראַוועלינען: טרובעצקאָי אויף דער מערב'דיגער זייט און אַלעקסעיעווסקי — אויף דער מזרח'דיגער.

שפּאָס אָנגערופען „דער פּעטערבורגער אימפּעראַטאָרשער אוניווער־
סיטעט", ווייל אהער האָט מען געשיקט, נאָך די אוניווערסיטעטישע
אומאָרדנונגען פון 1861, הונדערטער סטודענטען. א מאַסע יונגע
לייט האָבען דאָ פּאַרבראַכט עטליכע מאָנאַטען, איידער מען האָט
זיי פאַרשיקט „אין מעהר אָדער ווענינער דערווייטערטע גובער־
ניעס פון דער אימפּעריע"; א דאַנק אַזאַ „צאַרישען חסד" איז,
פאַרשטעהט זיך, זייער וויסענשאַפטליכע קאַריערע אויף אייביג
צעשטערט געוואָרן.

אין דער פעסטונג איז אויך פאַראַן די אַזוי גערופענע יעקאַ־
טערינינער קורטין, וואָס קומט אַרויס צו דער נעוואַ; אונטער
איהרע שווערע אַמבראַזורען ביי די שטיינערנע ווענט, צווישען די
צוויי פעסטונג באַסטיאָנען, וואַקסען מאַי־בוימער. דאָ האָט
טשערנישעווסקי אין 1864 אָנגעשריבען זיין באַריהמטען ראָמאַן
„וואָס זאָל מען טאָן?" וואָס האָט אין יענער צייט אָנגעמאַכט א
גאַנצע רעוואָלוציע אין די באַציהונגען פון די סטודענטען צו פרוי־
ען, וואָס האָבען געקעמפט פאַר דאָס רעכט צו באַקומען וויסענ־
שאַפטליכע קענטניסען גלייך מיט די מענער. פון דער טיפענייש
פון קאַזעמאַט פון אָט דער קורטין האָט טשערנישעווסקי געלע־
רענט די יוגענט צו זעהן אין דער פרוי ניט א הויז־קנעכט, נאָר א
חבר און פריינד; און דאָס, וואָס ער האָט געלערענט, איז
אומזיסט ניט פאַרלאָרן געגאַנגען.

דאָ איז אויך געווען פאַרשפּאַרט ד. א. פּיסאַרעוו, דער פּאַרט־
זעצער פון טשערנישעווסקי'ס אַרבייט. ניט האָבענדיג קיין מעג־
ליכקייט צו באַשעפטיגען זיך מיט אַקטיווער טעטיגקייט אויף דער
פריי, האָט ער זי פּאָרטגעזעצט אין דער פעסטונג: דאָ האָט ער
אָנגעשריבען איינע פון די גלענצענדסטע און פּאָפּולערסטע דאַר־
לעגונגען פון „אָפּשטאַמונג פון מינים". אויף אַזאַ אופן זיינען
אומגעבראַכט געוואָרן צוויי מעכטיגע טאַלאַנטען, אין דער צייט
ווען זיי האָבען דערגרייכט די פולע קראַפט פון זייער אַנטוויקלונג.
טשערנישעווסקי איז פאַרשיקט געוואָרען אין סיביר, וואו מען האָט
איהם אָפּגעהאַלטען צוואַנציג יאָהר, צוערשט אין די מינען, און
דערנאָך, אין פאַרלויף פון דרייצעהן יאָהר, אין ווילויסק, א קליי־
נינקע שטעטעלע, וואָס ליגט ניט ווייט פון די פּאָלאַרע געגענטען.
א ביטע וועגען זיין באַפרייאונג, וואָס איז אונטערגעשריבען גע־

וואָרן פון מיטגלידער פון אַן אינטערנאַציאָנאַלען ליטעראַרישען קאָנגרעס, האָט ניט געמאַכט קיין איינדרוק. די רוסישע רעגירונג האָט אַזוי שטאַרק מורא געהאַט פאַר טשערנישעווסקי׳ס איינפלוס אין רוסלאַנד, אַז זי האָט איהם ערלויבט זיך אומצוקערן פון סיביר און זיך באַזעצען אין אַסטראַכאַן ערשט דאַן, ווען עס האָט שוין גאָר קיין רעד ניט געקאָנט זיין וועגען טשערנישעווסקי׳ס פריהער־דיגער ליטעראַרישער אַרבייט: דעם גרויסען שרייבער׳ס געזונט איז אינגאַנצען צושטערט געוואָרן פון צוואַנציג יאָהר לעבען אין נויט און אין גייסטיגע ליידען; אַ לעבען, וואָס איז אויף אַן אונפּרוכטבאַרען אופן פאַרשוועגדעט געוואָרן צווישען האַלב־ווילדע. דעם סענאַט׳ס פּראָצעס איבער טשערנישעווסקי׳ן איז אין דער אמת׳ען געווען אַ פאַריסעאישע קאָמעדיע; עס איז גענוג אָנצו־ווייזען, אַז צווישען די באַווייזען פון זיין שולד האָבען פיגורירט זיינע אַרטיקלען, וואָס די צענזור האָט אַלע דורכגעלאָזען, און זיין ראָמאַן, וואָס ער האָט אָנגעשריבען אין דער פעסטונג. מיט פּי־סאַרעוו׳ען איז מען זיך באַגאַנגען נאָך איינפאַכער: מען האָט איהם געהאַלטען אין פעסטונג, אַזוי לאַנג ווי מען האָט עס באַטראַכט פאַר נויטיג... ער איז דערטרונקען געוואָרן עטליכע מאָנאַטען נאָכדעם, ווי מען האָט איהם באַפרייט.

אין פאַרלויף פון 1870 און 1871 זיינען אין די קורטינען געווען פאַרשפּאַרט יונגע לייט פון ביידע געשלעכטער, וועמען מען האָט באַשולדיגט, אַז זיי געהערען צו ניעטשאַיעוו׳ס קרייזען, וואָס זייער לאָזונג איז געווען: „אין פאָלק!” זיי האָבען געלערנט די רוסישע יוגענט צו טראָגען די לעהרע פון סאָציאַליזם אין די טי־פעגישען פון די פאָלקס־מאַסען, טיילענדיג אין דערזעלביגער צייט מיט׳ן פאָלק זיין שווער לעבען פון אַרבייט. איינגיכען אַבער, אין 1873, איז געעפענט געוואָרן אַ נייע, אַ גראַמערע און אַ זיכערערע געפענגניס אין די וועגט פון פעסטונג, נעמליך דער טרובעצקאָי באַסטיאָן. פון יענער צייט אָן ווערט די יעקאַטערינינער קורטין אַן אויסשליסליך מיליטערישע געפענגניס, באַשטימט פאַר פּעטער־בורגער אָפיצערן, וואָס זיינען פאַר׳משפט געוואָרן צו זיצען אין פעסטונג פאַר עובר זיין אויף די מיליטערישע דיסציפּלין. אָבער די פּאָליטישע אַרעסטאַנטען, וואָס וואַרטען אויפ׳ן פּראָצעס ווערן געהאַלטען אין טרובעצקאָי באַסטיאָן. די גראַמע און הויכע

קאַזעמאַטען פון דער קורטין זיינען איבערגעמאכט, באַצירט און בכלל געמאכט געוואָרן מעהר־וועניג באַקוועם. אַזוי ווי מען קאָן פון דאַנען צוקומען צום טרובעצקאָי באַסטיאָן, קומען איצט אַהער קרובים זעהן זיך מיט די וועניג אַרעסטאַנטען, וואָס באַקומען אַזא פּריווילעגיע. דאָ זיצט אויך א ספּעציעלע קאָמיסיע, וואָס מאַכט די פּרעלימינערע אויספאָרשונגען אין מלוכה פּראָצעסען און קריגט אַרוים קאָנפעסיעס. סאָלאָוויאָוו, וואָס איז געהאַנגען געוואָרן אין 1879, איז, ווייזט אויס, געווען דער לעצטער „פּאָליטישער", וואָס איז געזעסען אין קורטין. איבריגענס, אייניגע באַוואוינער פון טרובעצקאָי באַסטיאָן פיהרט מען אויף עטליכע טעג אַריבער אין קורטין, כדי אָפּצוזונדערן זיי, פאַר עפּעס אומבאַקאַנטע צוועקען, פון די איבריגע חברים. מיר איז באַקאַנט איין פאַל אַזא מיט סאַבוראָוו'ען. מען האָט איהם אַוועקגעפיהרט אין קורטין און איינ־געשלעפּערט מיט מעדיקאַמענטען, כדי איהם צו פאָטאָגראַפירן... אַזוי, וועניגסטענס, האָט מען איהם געזאָגט, ווען מען האָט איהם געבראַכט צו זיך. יעדענפאַלס, שפּיעלט שוין די יעקאַטערינינער קורטין מעהר ניט די ראָל פון א פּאָליטישער געפענגניס. דער טרובעצקאָי באַסטיאָן, וואָס געפינט זיך דאָ דערביי, איז פאַר דעם צוועק איבערגעבויט געוואָרען אין 1872.

דאָ האַלט מען די „פּאָליטישע" ניט זעלטען צו צוויי־דריי יאָהר, ביז וואַנען עס ווערן אַרויסגעגעבען די אַנטשיידונגען פון די פאַרשידענע געהיימע קאָמיסיעס, וואָס קאָנען זיי שטעלען צום פּראָצעס, אָדער איינפאַך אַרויסשיקען זיי אין סיביר „אויף אַן אַדמיניסטראַטיווען אופן" אָהן קיין שום פּראָצעס.

דער טרובעצקאָי באַסטיאָן, אין וועלכען מיר איז אויסגעקו־מען צו פאַרברענגען מעהר ווי צוויי יאָהר, איז שוין מעהר ניט איינגעהילט אין אַזא געהיימניספולקייט, ווי אין 1873, ווען ער איז צום ערשטען מאָל געמאַכט געוואָרן פאַר א הויז פון פּרעלי־מינערער פאַרהאַפטונג פאַר פּאָליטישע. די צוויי און זיבעציג קאַמערן, אין וועלכע די אַרעסטאַנטען ווערן אויפגעהאַלטען, פאַר־נעמען צוויי עטאַזשען פון דעם רעדוט, א פינף־ווינקעלדיגע גע־ביידע מיט א הויף אינוועניג; איינער פון די פאַסאַדען פון אָט דער געביידע איז די וואוינונג פון דעם באַסטיאָנ'ס פּאַרוואַלטער; דאָ געפינט זיך אויך דער וואַך־צימער. די קאַמערן פון באַסטיאָן

זיינען גאַנץ גראָם; יעדערער פון זיי שטעלט מיט זיך פאָר א קאַזעמאַט מיט זיילען, באַשטימט פאַר א גרויסער פעסטונג קאַנאָן. יעדערער האָט עלף טריט (אַרום 25 פוס) אין דיאַגאָנאַל, האָב איך אויף אַזאַ אופן יעדען טאָג געקאָנט מאַכען א זיבענווערסטיגען שפּאַציר איבער מיין קאַמער, ביז מיינע קרעפטען זיינען איינגאַנצען ניט אונטערגעגראַבען געוואָרן פון דער לאַנגער פאַרהאַפטונג.

ליכט איז אין זיי פאַראַן זעהר ווייניג. די אמבראַזור, וואָס פאַרבייט דאָס פענסטער, איז כמעט פון דערזעלביגער גרויס, ווי די פענסטער פון געוועהנליכע געפענגניסען. אָבער די קאַמערן געפינען זיך אין דעם אינוועניגסטען טייל פון באַסטיאָן (דאָס הייסט אין רעדוט), און די פענסטער קומען אַרויס אויף די הויכע ווענט פון באַסטיאָן, וואָס געפינען זיך פון זיי אויף א דיסטאַנץ פון 15—20 פוס. אויסער דעם זיינען די ווענט פון רעדוט, וואָס האָבען געדאַרפט ביישטעהן אנטקעגען קאַנאָנען־קוילען, געוועזען כמעט פינף פוס דיק, און דער צוטריט פון ליכט ווערט נאָך מעהר געשטערט פון טאָפּעלטע ראַמען מיט קליינע שויבען און אַן אייזערנער גראַטע. און דער פּעטערבורגער הימעל, ווי באַקאַנט, צייכענט זיך ניט אויס מיט קיין באַזונדערער קלאָרקייט. די קאַמערן זיינען טונקעל*), — און דאָך האָב איך אין איינעם פון זיי, — אמת, דעם ליכטיגסטען אין דער גאַנצער געביידע, — אָנגעשריבען צוויי בענד פון מיין אַרבייט וועגען דעם אייז־פּעריאָד, און, באַנוצענדיג זיך מיט די קלאָרע זומער טעג, האָב איך געצייכענט די לאַנדקאַרטען, וואָס זיינען צוגעגעבען צו יענער אַרבייט. דער נידריגסטער עטאַזש איז זעהר טונקעל, אפילו זומער. די אויסוועניגסטע וואַנט פאַרהאַלט דאָס גאַנצע ליכט, און איך געדענק, אז אפילו אין לויטערע טעג איז גאַנץ שווער געוועזען צו שרייבען; אייגענטליך האָט מען דאָ געקאָנט אַרבייטען נאָר דעמאָלט, ווען די זונענשטראַלען זיינען אָפּגעשלאָגען געוואָרן פון די

*) די קאַמערן אין געוועהנליכע געפענגניסען, ווי צום ביישפּיל, אין דער ליאָנער, אין פראַנקרייך, כאָטש זיי האָבען פענסטער פון דערזעלביגער גרויס, קאָנען בנוגע זייער ליכטיגקייט ניט פאַרגליכען ווערען מיט די קאַזעמאַטען פון דער פעסטונג.

אויבערשטע טיילען פון ביידע ווענט. ביידע עטאזשען פון דעם גאנצען צפוכ'דיגען פאסאד זיינען זעהר טונקעל.

דער ד־ל אין די קאמערען איז באדעקט מיט געפארבטען וואילאק; די ווענט זיינען געמאכט אויף א באזונדערן אופן — זיי זיינען טאפעלטע; די ווענט גופא זיינען אויך באדעקט מיט וואילאק, אבער אויף א שטרעקע פון ארום פינף צאל געהט דא א דראטענע נעץ, וואס איז באדעקט מיט א דיקען לייווענט און איז פון אויבען ארומגעקלעפט מיט א געלען פאפיר. אט די מאַ־כינאציע איז אויסגעטראכט געווארן מיט'ן צוועק צו שטערן די ארעסטאנטען זיך דורכצורעדען מיט די שכנ'ישע קאמערן, דורך איבערקלאפען זיך אויפ'ן וואנט. אין די ביידע מיט וואילאק באדעקטע קאמערן הערשט די שטילקייט פון קברים. איך ווייס פון אנדערע געפענגנישען; אין זיי דערגעהט דאס אויסערליכע לעבען און דאס לעבען פון דער געפענגנים גופא צום אויער פון ארעס־טאנט דורך די טויזענטער פארשידענסטע קלאנגען, אפגעריסענע פראזען און ווערטער, וואס דערפליהען צו איהם צופעליג; דאך פיהלט ער זיך דארטען ווי א טיילכעל פון עפעס וואס לעבט. די פעסטונג אבער איז אן אמת'ער קבר. צו איך קומט ניט צו קיין איינציגער קלאנג, אויסער די טריט פון דעם סאלדאט אויפ'ן וואך, וואס גנב'עט זיך, ווי א יעגער, פון איין טיר צו דער אנדערער, כדי ארייינצוקוקען אין די טיר־פענסטערלעך, וואס מיר האבען אנ־גערופען „יודא'ס". אייגענטליך זייט איהר קיינמאל ניט אליין, שטענדיג פיהלענדיג א באאבאכטענדיג אויג, און אין דערזעלביגער צייט זייט איהר דאך פולשטענדיג איינזאם. ווען איהר פרואווען אנהויבען רעדען מיט דעם וועכטער, וואס ברענגט אייך קליידער פאר'ן שפאציר אויפ'ן געפענגנים הויף, ווען איהר איהם פרעגען אפילו וועגען וועטער, ווען איהר קיין ענטפער ניט באקומען. דער איינציגער מענש, מיט וועלכען איך פלעג יעדען אינדערפריה רע־דען א פאר ווערטער, איז געווען דער פאלקאווניק, וואס פלעגט קומען פארשרייבען די איינפאכע איינקויפונגען, וואס מען האט נעדארפט מאכען, ווי, צום ביישפיל, טאבאק, פאפיר א. אז. וו. אבער ער האט קיינמאל ניט געוואגט אנצוהויבען מיט מיר א שמועס, וויסענדיג, אז אויף איהם גופא גיט אכטונג דער וועכטער. די אבסאלוטע שטילקייט ווערט געשטערט נאר דורכ'ן קלינגען

פון דעם פעסטונג זייגער, וואָס קלינגט אויס אַלע פערטעל שעה „האָספּאָדי פּאָמילוי״, אַלע שעה — „קאָל סלאַווען נאַש האָספּאָד וו סיאָנע״, און צו דערצו נאָך אַלע צוועלף שעה — „באָזשע צאַריאַ כראַני״. די קאַקאָפאָניע, וואָס די גלאָקען מאַכען אָן, בייטענדיג שטענדיג דעם טאָן ביי די שאַרפע ענדערונגען פון דער טעמפּעראַ־טור, איז באמת שרעקליך, און עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס נערוועזע מענשען האַלטען אָט דאָס קלינגען פאַר איינע פון די פיינליכסטע זייטען פון דער פאַרהאַפטונג אין פעסטונג.

די קאַמערן ווערן באַהייצט פון קאָרידאָר מיט דער הילף פון גרויסע אויוועגס, און די טעמפּעראַטור איז אַלעמאָל זעהר הויך; דער צוועק איז, ווייזט אויס, צו פאַרהינדערן פייכטקייט אויף די ווענט. כדי אויפצוהאַלטען אזא טעמפּעראַטור, ווערן די אויוועגס פאַרמאַכט צו־פריה, ווען די קוילען האָבען נאָך ניט באַוויזען גוט דורכצוברענען, און צוליב דעם ליידען די געפאַנ־גענע אָפטמאָל פון שרעקליכען טשאַד. ווי די מעהרסטע רוסלענ־דער איינוואוינער, בין איך געוואוינט צו א גאַנץ הויכער צימער־טעמפּעראַטור, אבער איך האָב אויך ניט געקאָנט שלום מאַכען מיט אזא היץ, און נאָך וועניגער — מיט׳ן שטאַד, און ערשט נאָך א לאַנגען קאַמף האָב איך אויסגעפיהרט, אז מען זאָל מיין אויוועז פאַרמאַכען שפּעטער. מען האָט מיך געוואָרענט, אז אין אזא פאַל וועלען מיינע ווענט פייכט ווערן, און, ווירקליך, אינגיכען האָבען זיך די ווינקלען פון געוועלב באַדעקט מיט פייכטקייט און דער פאַפּיר אויף דער אויסערליכער וואַנט איז נאַס געוואָרן, ווי מען וואָלט איהם שטענדיג באַגאָסען מיט וואַסער. אָבער אזוי ווי איך האָב געמוזט אויסקלייבען צווישען פייכטע ווענט און א טעמפּע־ראַטור פון א באָד, האָב איך פאַרגעצויגען דאָס ערשטע, כאָטש איך האָב פאַר דעם געמוזט באַצאָהלען מיט א לונגען־קראַנקהייט און רעמאַטעס. שפּעטער האָב איך זיך דערוואוסט, אז אייניגע פון מיינע פריינד, וואָס זיינען געזעסען אין דעמזעלביגען באַס־טיאָן, זיינען געוועזן טיף איבערצייגט, אז מען האָט זייערע קאַמע־רען אויף עפּעס אַן אומבאַקאַנטען אופן אָנגעפילט מיט שטיקענ־דיגע, גיפטיגע גאַזען. אָט דער קלאַנג איז געוועזן ברייט פאַר־שפּרייט און איז אפילו דערגאַנגען צו אויסלענדער, וואָס האָבען געוואוינט אין פּעטערבורג; דער קלאַנג איז נאָך מערקווירדיגער

מיט דעם, וואָס מען האָט זיך ניט באַקלאָגט, אַז מען האָט זיי גע־פּרואווט פאַר׳סם׳ען אויף אַ וועלכען עס איז אַנדערען אופן, צום ביישפּיעל, דורך שפּייז. מיר דוכט, אַז דאָס, וואָס איך האָב אויבען געזאָגט, ערקלערט די אפּשטאַמונג פון דעם קלאַנג: כדי אַנ־צוהאַלטען די אויוועגס אין אַן אנגעברענטען צושטאַנד אין פאַר־לויף פון אַ מעת־לעת, האָט מען זיי פאַרמאַכט זעהר פריה, און די אַרעסטאַנטען האָבען געמוזט יעדען טאָג דערשטיקט ווערן פון טשאַד. נאָר מיט דעם קאָן איך ערקלערן די שטיקעניש אין האַלז, פון וועלכער איך פלעג מוזען ליידען כמעט יעדען טאָג, און נאָך וועלכער עס פלעגט געוועהנליך קומען אַ פולשטענדיגע מאַטקייט און אַלגעמיינע שוואַכקייט. איך האָב זיך באַפרייט פון אָט די אָנפאַלען, ווען איך האָב זיך דערשלאָגען, אַז מען זאָל ביי מיר איינגאַנצען ניט עפענען דעם לופטציהער.

ווען גענעראַל קאַרסאַקאָוו איז געווען קאָמענדאַנט פון דער פעסטונג, איז די שפּייז אין אַלגעמיין געווען גוט; כאָטש זי איז ניט געווען באַזונדערס נאַרהאַפטיג, האָט מען זי אָבער גוט געמאַכט. שפּעטער אָבער האָט זי זיך שטאַרק פאַרערגערט. קיין פּראָוויזיע פון דרויסען האָט מען ניט אַריינגעלאָזען, מען האָט ניט געטאָרט אַריינברייגנען אפילו קיין פרוכט; אַן אויסנאַם איז גע־מאַכט געוואָרן נאָר פאַר די „קאַלאַטשי", וואָס גוטהערציגע סוחרים גיבען די אַרעסטאַנטען אויף וויינאַכטען און פסח, נאָך אַן אַלטען רוסישען מנהג, וואָס איז נאָך ביז איצט פאַרבליבען. אונזערע קרובים האָבען אונז געקאָנט ברענגען נאָר ביכער. די פון די פאַרשפּאַרטע, וואָס האָבען קיין קרובים ניט געהאַט, האָבען זיך געמוזט צופרידענשטעלען מיט איבערלייענען פיעל מאָל דיזעלביגע ביכער פון דער פעסטונג ביבליאָטעק, אין וועלכע עס האָבען זיך געפונען צופעליגע ביכער, וואָס זיינען אונז איבער־געלאָזען געוואָרען בירושה פון עטליכע דורות אַרעסטירטע, אָנ־הויבענדיג פון 1826. דאָס געבען פרישע לופט האָט מען דער־פיהרט ביז צו אַ מעגליכען מינימום. אין פאַרלויף פון די ערשטע זעקס מאָנאַטען פון מיין פאַרהאַפטונג האָב איך געהאַט 30—40 מינוט שפּאַציר אין טאָג; אָבער שפּעטער, ווען די צאָהל פאַר־שפּאַרטע אין אונזער באַסטיאָן האָט דערגרייכט כמעט ביז 60 מענשען, און אַזוי ווי אויף שפּאַציר איז געווען נאָר איין געפּענג־

נים הויף, און אונטער 60° געאָגראַפישער ברייט ווערט טונקעל שוין ארום 4 אזייגער אין אָוועגט, האָט מען אונז געגעבען נאָר 20 מינוט אויף שפּאציר יעדען אנדערען טאָג זומער און צוויי מאָל א וואך ווינטער. מען דארף נאָך צוגעבען, אז א דאנק די שווערע אויסדאַמפונגען פון אמאָניאק, וואָס זיינען ארויסגעקומען פון קוימען פון דעם מיניץ־הויף, — א קוימען, וואָס האָט זיך דערהויבען איבער אונזער הויף, און דערפאר פלעגען די אויסדאמפונגען אריינפאלען אין הויף, ווען עס פלעגט בלאָזען א ווינט פון מזרח, — איז דאָ די לופט אמאָל געווען אינגאנצען פאר׳סם׳ט. איך האָב דעמאָלט ניט געקאָנט אריבערטראָגען דאָס שטענדיגע הוסטען פון די סאָלדאטען, וואָס האָבען א גאנצען טאָג געמוזט אריינאָטעמען דעם גיפטיגען רויך, און האָב געוועהנליך געבעטען, מען זאָל מיך אוועקפיהרען צוריק אין מיין קאמער.

אָבער אָט די אלע אומבאקוועמליכקייטען זיינען געווען קלייניגקייטען אין אונזערע אויגען, און קיינער פון אונז האָט זיי ניט געהאלטען פאר באזונדערס וויכטיג. מיר האָבען אלע זעהר גוט געוואוסט, אז פון דער געפענגנים קאָן מען קיין סך ניט ערווארטען, און אז די רוסישע רעגירונג האָט קיינמאָל ניט ארויסגעוויזען קיין צערטליכקייט צו די, וואָס האָבען געפּרואווט אראָפּוואַרפען איהר אייזערנעם יאָך. נאָך מעהר, מיר האָבען געוואוסט, אז דער טרובעצקאָי באַסטיאָן איז א פּאלאץ, אין פאַרגלייך מיט יענע געפענגניסען, אין וועלכע עס מאַטערן זיך יעהרליך הונדערטער טויזענטער פון אונזערע לאנדסלייט, ווערענדיג אונטערוואָרפען צו די אלע שרעקען, וואָס איך האָב אויבען באשריבען.

קורץ, די מאַטעריעלע באדינגונגען פון זיין פאַרשפּארט אין טרובעצקאָי באַסטיאָן זיינען ניט געווען באַזונדערס שלעכט, כאָטש אין אלגעמיין זיינען זיי, נאַטירליך, געווען גענוג שטרענג. מען דארף ניט פארגעסען, אז וועניגסטענס א העלפט פון די, וואָס זיינען געזעסען אין פעסטונג, זיינען אהין אריינגעפאלען איינפאך צוליעב א מסירה פון עפּעס א שפּיאָן, אָדער פאר זיין באַקאַנט מיט רעוואָלוציאָנערען; מען דארף אויך ניט פאַרגעסען דעם אומשטאנד, אז א באַדייטענדער טייל פון זיי זיינען, נאָך א פאַרהאַפטונג פון 2—3 יאָהר דאָ, גאָר ניט געשטעלט געוואָרן צום פּראָצעס, און אויב זיי פלעגען אפילו געבראַכט ווערן אין געריכט, פלעגט

מען זיי דאָרטען פּריישפּרעכען (ווי, צום ביישפּיעל, אין דעם פּראַ־צעס פון 193) און דערנאָך ארויסשיקען „אויף אַן אדמיניסטראַ־טיווען אופן” אין סיביר אָדער ערגעץ וואו אין א דערפעל אויפ'ן ברעג פון אייז־מער. די אויספאָרשונג ווערט געפיהרט געהיים און קיינעם איז ניט באקאַנט, ווי לאנג זי וועט דויערן; מען ווייס ניט, וועלכע געזעצען וועלען אנגעווענדעט ווערן: אַלגעמיין ציווילע אָדער געזעצען פון קריגס־צייט, און וואָס ערוואַרט דעם ארעסטירטען, — מען קאָן איהם פּריישפּרעכען, מען קאָן איהם אבער אויך אויפהענגען. קיין אַדוואָקאַט ווערט ניט צוגעלאָזען בעת דער אויספאָרשונג; עס ווערט אפילו פארבאָטען זיך דורכ־צוריידען אָדער דורכצושרייבען מיט די קרובים וועגען די אומ־שטענדען, וואָס האָבען געפיהרט צום ארעסט. אין פאַרלויף פון דער גאַנצער אומענדליך לאַנגער צייט פון דער אויספאָרשונג גיט מען די אַרעסטירטע ניט קיין אַרבייט. פעדערן, טינט, בלייפּע־דער זיינען שטרענג פארבאָטען אין די ווענט פון באַסטיאָן; פאר שרייבען גיט מען נאָר א גריפעל־ברעט; און ווען דער ראַט פון דער געאָגראפישער געזעלשאפט האָט געזוכט צו קריגען פאר מיר אַן ערלויבניש צו ענדיגען אַ וויסענשאפטליכע אַרבייט, האָט ער דאָס געמוזט בעטען ביים אימפעראַטאָר אַליין. באַזונדערס שווער רופט זיך אָפּ אָט די, אָפּטמאָל יאָהרענלאנגע, געצוואונגענע אונ־טעטיגקייט אויף אַרבייטער און פויערים, וואָס קאָנען ניט לייענען גאַנצע טעג; דעריבער באַמערקט מען דאָ א גרויסען פּראָצענט פון פסיכישע קראַנקהייטען. אין די מערב־אייראָפּעאישע געפענג־ניסען האַלט מען א צוויי־דריי יאָהר איינצעל־פאַרהאַפטונג פאר א גענוג שווערע שטראָף, וואָס זאָל קאָנען פיהרן צו משוגעת. אבער אין אייראָפּא איז דער אַרעסטאַנט אין זיין קאַמער פאַרנומען מיט א וועלכער עס איז האַנט־אַרבייט; מען ערלויבט איהם נאָר ניט צו לייענען און שרייבען, אָבער מען גיט איהם אַלע נויטיגע אינסטרומענטען אויף אויסצופיהרן אַ וועלכע עס איז אַרבייט. זיין לעבען איז ניט אויסשליסליך פאַרנומען מיט דער טעטיגקייט פון זיין פאָרשטעלונג אַליין; זיין קערפּער, זיינע מוסקולען זיי־נען אויך פארנומען. און דאָך זיינען קאָמפּעטענטע באַאָבאַכטער געצוואונגען, דורך ביטערער ערפאהרונג, צו קומען צום שלום, אַז צוויי־דריי יאָהר פון איינצעל־פאַרהאַפטונג זיינען צו געפעהר־

ליך. אין טרובעצקאָי באַסטיאָן איז דאָס לייענען געווען די איינציגע באַשעפטיגונג; אָבער די פאַרשפּאַרטע אין „אַלעקסעיעווסקי ראַוועלין" איז אפילו לייענען אויך ניט געווען ערלויבט.

אפילו די ווייניגע „מילדקייטען", וואָס ווערן איצט צוגעלאָזען ביים זעהן זיך מיט קרובים, האָט מען אויך זיך דערשלאָגען ערשט נאָך אַ שווערן קאַמף. אין אָנהויב איז דאָס זעהן זיך מיט קרובים באַטראַכט געוואָרן ניט ווי אַ רעכט פון דעם אַרעסטאַנט, נאָר ווי אַ חסד פון די באַאַמטע. מיט מיר האָט איינמאָל פּאַסירט, נאָכ'ן אַרעסט פון מיין ברודער, אַז איך האָב קיינעם פון מיינע קרובים ניט געזעהן אין פאַרלויף פון דריי מאָנאַטען. איך האָב געוואוסט, אַז מיין ברודער, מיט וועלכען איך בין געווען פאַרבונדען מיט מעהר ווי אַ צובונד פון ברודערליכער ליעבע, איז אַרעסטירט. דורך אַ בריעף פון עטליכע שורות האָט מען מיר געלאָזט וויסען, אַז וועגען אַלץ, וואָס האָט אַ שייכות צום אַרויסגעבען מיין אַרבייט, דאַרף איך מיך ווענדען צו אַנאַנדער פּערזאָן, און איך האָב גענומען פאַרשטעהן די אורזאַך, דאָס הייסט, אַז מיין ברודער איז אַרעסטירט. אָבער אין פאַרלויף פון דריי מאָנאַטען האָב איך ניט געוואוסט, פאַרוואָס מען האָט איהם אַרעסטירט; איך האָב ניט געוואוסט, אין וואָס ער ווערט באַשולדיגט; איך האָב ניט געוואוסט, וואָס פאַר אַ שיקזאַל עס ערוואַרט איהם. און עס פאַרשטעהט זיך, אַז איך וויל קיינעם אויף דער וועלט ניט ווינשען צו פאַרברענגען אַזעלכע דריי מאָנאַטען, ווי איך האָב פאַרבראַכט, ניט האָבענדיג קיין ידיעות וועגען דעם, וואָס עס קומט פאָר אויסערהאַלב די געפענגנים ווענט. ווען מען האָט מיר ענדליך ערלויבט צו זעהן זיך מיט מיין שוועסטער, האָט מען איהר שטרענג פאַרוועהרט צו זאָגען מיר עפּעס וועגען ברודער, אַנדערש האָט מען איהר געדראָהט ניט צו לאָזען איהר מעהר זיך זעהן מיט מיר. וואָס אַנבאַטרעפט מיינע חברים, האָבען אַ סך פון זיי קיינעם ניט געזעהן אין פאַרלויף פון די גאַנצע 2—3 יאָהר פון זייער פאַרהאַפטונג. אייניגע פון זיי האָבען ניט געהאַט קיין נאָהענטע קרובים אין פּעטערבורג, און זעהן זיך מיט פריינד איז ניט געווען ערלויבט; אַנדערע האָבען יע געהאַט קרובים, אָבער אַזעלכע, וועמען מען האָט פאַרדעכטיגט אין ראַקאַנטשאַפט מיט סאָציאַליסטען און ליבעראַלען, און דעריבער האָט מען זיי גערעכענט

פאר ניט ווערט אזא „חסד“, ווי זעהן זיך מיט׳ן ארעסטירטען ברודער אדער שוועסטער. אין 1879 און 1880 האט מען ערלויבט צו זעהן זיך מיט קרובים אלע צוויי וואכען. אבער מען דארף געדענקען, ווי אזוי מען האט זיך דערשלאגען אזא אויסברייטונג פון רעכט. מען האט עס באקומען נאך א שטארקען קאמף, דורך דעם באריהמטען הונגער־סטרייק, אין צייט פון וועלכען אייניגע פארשפארטע אין טרובעצקאי באסטיאן האבען אין פארלויף פון 5—6 טעג זיך אפגעזאגט צו נעמען וועלכע ניט איז שפייז, און האבען געענטפערט מיט א פיזישען ווידערשטאנד אויף אלע פרואווען פון קינסטליכער נאהרונג. שפעטער, איבריגענס, האט מען דאס רעכט, וואס איז אזוי שווער ערארבערט געווארן, צוריק אפגענומען. די צאהל פון זעהונגען מיט קרובים האט מען שטארק באשרענקט, און אן אייזערנע דיסציפלין איז ווידער איינגעפיהרט געווארן.

באזונדערס עמפערענד זיינען די מעטאדען, וואס ווערן אנגעווענדט ביים פיהרן די געהיימע אויספארשונגען: די אויספארשער באנוצען זיך מיט די שענדליכסטע מיטלען, כדי ארויסצורייסען ביים ארעסטירטען אן אומפארזיכטיגע קאנפעסיע, באזונדערס, ווען ער באהערשט ניט אינגאנצען זיינע נערווען. מיין פריינד סטעפניאק האט אין זיין ארבייט געגעבען עטליכע מוסטערן פון אזא באהאנדלען די ארעסטירטע; א מאסעביישפילען קאן מען געפינען אין פארשידענע נומערן פון „נאראדנאיא וואליא“. די אויספארשער שוינען אפילו ניט די הייליגע מוטערליכע געפיהלען. אויב די ארעסטירטע האט געבארן א קינד. — אן עופה׳לע, וואס האט אין קאזעמאט צום ערשטען מאל דערזעהן דאס ליכט, — פלעגט מען ביי דער מוטער אפנעמען דאס קינד און דראהען ניט אוועקצוגעבען עס, ביז די מוטער „וועט ניט וועלען זיין אויפריכטיגער“, דאס הייסט, מיט אנדערע ווערטער, ארויסגעבען איהרע חברים. זי האט געמוזט עטליכע טעג זיך אפזאגען פון שפייז אדער מאכען א פארזוך אויף זעלבסטמארד, אז מען זאל איהר אפגעבען דאס קינד... אויב עס ווערט דערלאזען אזא שרעקליכער חוזק מאכען פון די בעסטע מענשליכע געפיהלען, לוינט דען צו רעכענען וועגען די פארשידענע עהנליכע קליינע אפקומעגישען? און דאך פאלט דאס ערגסטע אויס ניט אויפ׳ן גורל פון

די אַרעסטירטע, נאָר פון די, וואָס געפינען זיך אויסערהאַלב די ווענט פון געפענגנים; אויף די, וועמעס גאַנצע שולד באַשטעהט אין דעם, וואָס זיי ליבען היים זייערע אַרעסטירטע טעכטער, ברידער און שוועסטער! די שוידערליכסטע מעטאָדען פון איינשרעקען, — העכסט גרויזאַמע און אין דערזועלביגער צייט אַזוינע ראַפינירטע, — ווערן פּראַקטיצירט פון די געדונגענע קנעכט פון דער זעלבסטהערשאַפט אויף די קרובים פון די אַרעסטירטע; און איך מוז זאָגען, אַז די געבילדעטע פּראָקוראָרען, וואָס זיינען אין דינסט פון דער מלוכה־פּאָליציי, זיינען נאָך אַמאָל ערגער פון די האַלב־אַנאַלפאַבעטישע זשאַנדאַרמען־אָפיצערען און באַאַמטע פון דער „דריטער אָפּטיילונג".

עס פאַרשטעהט זיך, אַז שטענדיגע פאַרזוכען אויף זעלבסטמאָרד זיינען דער אומפאַרמיידליכער רעזולטאַט; אַמאָל ווערן אַזעלכע פאַרזוכען געמאַכט מיט אַ שטיקעל גלאָז פון אַ צובראָכענער שויב, אָדער מיט קעפּלאַך פון שוועבעלעך, וואָס ווערן זאָרגפעלטיג צונויפגעקליבען און באַהאַלטען אין פאַרלויף פון עטליכע מאָנאַטען, אָדער דורך אויפהענגען זיך אויף אַ האַנטוך. פון די באַשולדיגטע אין דעם גרויסען פּראָצעס פון 193 זיינען 9 מענשען משוגע געוואָרן, און 11 האָבען געמאַכט פאַרזוכען אויף זעלבסטמאָרד. איך האָב זיך באַגעגענט מיט איינעם פון זיי נאָך זיין באַפרייאונג. ער האָט געמאַכט זעקס פאַרזוכען אויף זעלבסטמאָרד, און איצט האַלט ער ביים שטאַרבען אין אַ שפּיטאָל אין פראַנקרייך.

און דאָך, אויב מיר וועלען געדענקען די טרערן, וואָס ווערן פאַרגאָסען איבער גאַנץ רוסלאַנד, אין יעדען פאַרוואָרפענעם דערפעל, אין פאַרבינדונג מיט'ן שיקזאַל פון הונדערטער טויזענטער אַרעסטאַנטען, אויב מיר וועלען געדענקען די שרעקען פון אונזערע אָסטראָגען און צענטראַלע געפענגניסען, וועגען די זאַליץ־פאַבריקען אין אוסט־קוט, די גאָלד־מינען פון סיביר, וועט ביי אונז פאַרשווינדען יעדער חשק צו רעדען וועגען די ליידען פון אַ קליינעם הייפעל רעוואָלוציאָנערען. איך וואָלט גאָר וועגען זיי ניט גערעדט, ווען די פאַרטיידיגער פון דער רוסישער רעגירונג וואָלטען זיך ניט גענומען פאַרדרעהען די פאַקטען.

די רוסישע רעגירונג האָט עפּעס נאָך ערגערס פאַר די פּאָ־

ליטישע אַרעסטירטע, ווי זייער פאַרשפאַרונג אין טרובעצקאָי באַס־טיאָן. נאָכ׳ן פּראָצעס פון 16 (אין נאָוועמבער 1880), האָט מען זיך אין אייראָפּא מיט פאַרגעניגען דערוואוסט, אז פון די פינף פאַראורטיילטע צום טויט זיינען דריי באַגנאַדיגט געוואָרן פון צאַר. איצט ווייסען מיר די אמת׳ע באַדייטונג פון דער באַגנאַ־דיגונג. אָנשטאָט ווערן ארויסגעשיקט, לויט׳ן געזעץ, אין סיביר אָדער אין אַ צענטראַלע געפענגניס, האָט מען זיי אַוועקגעזעצט אין טרובעצקאָי ראַוועלין*) (אין מערב׳דיגען טייל פון פעטראָ־פּאַוולאָווסקאַיאַ קרעפּאָסט). די קאַזעמאַטען זיינען געוועזן אַזוי פינסטער, אַז נאָר אין פאַרלויף פון צוויי שעה אין מעת לעת האָט מען זיך אין זיי געקאָנט באַגעהן אָהן ליכט; פון די ווענט האָט אַזוי שטאַרק גערונען, אַז „אויפ׳ן דיל זיינען געוואָרן לוזשעס".

„ניט נאָר האָט מען קיין ביכער ניט געגעבען, נאָר מען האָט פאַר־באָטען אַלץ, וואָס וואָלט אויף אַ וועלכען עס איז אופן געקאָנט ווערן אַ צייט־פאַרטרייב". כדי צו מאַכען די פאַרשפאַרונג נאָך אונערטרעגליכער, פלעגט מען אין קאַמער אריינשטעלען אַ זשאַנ־דאַרם אָדער אַ סאָלדאַט. דער זשאַנדאַרם האָט ניט אַראָפּגעלאָזט די אויגען פון אַרעסטירטען; דער לעצטער האָט נאָר געדאַרפט אויף עפּעס אַ קוק טאָן, ווי דער זשאַנדאַרם האָט זיך באַלד געוואָר־פען אויספאָרשען דעם געגענשטאַנד פון זיין אויפמערקזאַמקייט. אויף אַזאַ אופן זיינען די שרעקען פון איינצעל־פאַרהאַפטונג פאַר־צעהנפאַכט געוואָרן. דער רוהיגסטער מענש האָט גענומען האַ־סען דעם שפּיאָן, וואָס האָט נאָכגעקוקט זיין יעדע באַוועגונג, יעדען בליק, און איז דערגאַנגען ביז וואַנזיניגען צאָרן. די קלענסטע אונ־געהאָרכזאַמקייט איז באַשטראָפט געוואָרן מיט קלעפּ און פינס־טערן קאַרצער. אַלע אונטערוואָרפענע אונטער אַזאַ רעזשים זיי־נען איינגיכען קראַנק געוואָרן. שיריאַיעוו איז נאָך אַ יאָהר פאַר־האַפטונג געוואָרען שווינדזיכטיג. אָקלאַדסקי, אַ שטאַרקער, גע־זונטער אַרבייטער, וועמעס מערקווירדיגע רעדע אויפ׳ן פּראָצעס איז געוועזן אָפּגעדרוקט אין די לאָנדאָנער צייטונגען, איז משוגע געוואָרן. טיכאָנאָוו, אויך אַ שטאַרקער מענש, איז קראַנק געוואָרן

*) אָן ערצעהלונג וועגען דעם איז געווען פאַרעפענטליכט אין „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ" און איז שפּעטער איבערגעדרוקט געוואָרן אין זאַמעלבוך „נאַ ראָדינע".

אויף סקאָרבוט און האָט אפילו ניט געקאָנט זיך אויפהויבען פון בעט. אויף אזא אופן זיינען אלע דריי, ניט קוקענדיג אויף די „באגנאַדיגונג”, אין פארלויף פון נאָר איין יאָהר שוין געווען מיט איין פוס אין קבר. פון די איבעריגע פינף, וואס זיינען געווען פאַראורטיילט אויף קאַטאָרזשנע ארבייט, זיינען צוויי, מאַרטינאָווסקי און צוקערמאַן, — אראפּ פון זינען, און אין אזא צושטאַנד האָט מען זיי שטענדיג געזעצט אין קאַרצער, אזוי, אז ענדליך האָט מאַרטינאָווסקי געמאכט א פארזוך אויף זעלבסטמאָרד.

אין דעמזעלביגען ראַוועלין האָט מען אריינגעזעצט נאָך עטליכע אנדערע, און די רעזולטאַטען זיינען אלעמאָל געווען די־זעלביגע: מען האָט זיי שנעל דערפיהרט צום קבר. אין זומער 1883 האָט די רעגירונג באַשלאָסען מילדער צו מאַכען דאָס שיקזאל פון אייניגע, אוועקשיקענדיג זיי אויף קאַטאָרגא אין סיביר. דעם 27טען יולי, 1883, האָט מען זיי אין געפענגנים וואַגאָנען געבראַכט אין מאָסקווע; און צוויי צופעליגע עדות, וועמען עס איז געלונגען זיי צו זעהן, האָבען געגעבען א בלוט־פארגליווערענדיגע באשרייבונג פון דעם צושטאַנד, אין וועלכען עס האָבען זיך געפונען די געוועזענע ארעסטאַנטען פון פּעטראָפּאַוולאָווסקאיא קרעפּאָסט. וואָלאָשענקאָ, אינגאַנצען באַדעקט מיט סקאָרבוט־וואונדען, האָט זיך ניט געקאָנט באוועגען. מען האָט איהם ארויסגעטראָגען פון וואַגאָן אויף א טראַג־בעטעל. פריבילעוו און פּאָמין זיינען געפאַלען אין חלשות, ווען מען האָט זיי ארויסגעטראגען אויף דער פרישער לופט. פּאַוועל אָרלאָוו, וואָס האָט אויך געליטען פון סקאָרבוט, האָט קוים געקאנט געהן. „ער איז אינגאנצען אויסגעבויגען ווי א דוהע, און איין פוס ביי איהם איז אינגאנצען איינגעדרעהט”, — דערצעהלט אַן עדות. טאַטיאַנא לעבעדעוו איז גע׳משפּט געוואָרן, און מען האָט זי פאַראורטיילט צום טויט, אָבער דערנאָך האָט מען זי באגנאַדיגט און פארשיקט אויף אייביגע קאָטאָרגע. איהר איז איבריגענס געווען אלץ איינס, אויף וויפיעל יאָהר מען האָט זי פאראורטיילט, ווייל לאנג וועט זי שוין אזוי אויך ניט לעבען. דער סקאָרבוט האָט זיך ביי איהר שרעקליך ענטוויקעלט: קיין יאסלעס זיינען אינגאַנצען ניטאָ, און די ציין זיינען אפּגעדעקט. דערצו איז זי נאָך אין די לעצטע גראדען פון שווינדזוכט... נאָך לעבעדעוו׳ן האָט זיך באַוויזען יאַקימאָווא

(קאַבאַזעווא) מיט אַ האַלב־יאָהריגען קינד אויף די הענט. **אויף** דאָס קינד קאָן מען ניט קוקען אָהן רחמנות: ער שטאַרבט, דוכט זיך, אַף יעדע מינוט. וואָס אנבאַטרעפט יאקימאָווא'ן אליין, האָט זי ניט געליטען באזונדערס ניט פיזיש, ניט מאָראליש, און ניט קוקענדיג אויף די אייביגע קאַטאָרגא, וואָס האָט זי ערוואַרט, איז זי אַלעמאָל רוהיג. די איבעריגע פּעטערבורגער האָבען זיך גע־פיהלט אויף אזוי פיעל בעסער, אַז זיי האָבען אַליין געקאָנט אַרי־בערגעהן פון איין וואַגאָן אין צווייטען... וואָס אנבאַטרעפט מיר־סקי'ן, האָט מען אויף איהם אינגאַנצען ניט אָנגעזעהן קיין שום שפּורען פון אַ פיער־יאָהריגער פאַרהאַפטונג אין פּעטראָפּאַוולאָווסקאַיאַ קרעפּאָסט. ער איז נאָר געוואָרן אַ סך מענליכער*). מיר־סקי איז, איבעריגענס, אין יענער צייט אַלט געווען אינגאַנצען 23 יאָהר.

אָבער אַפילו צווישען אָט די האַלבע בר־מינן'ס וויפיעל האָבען געפעהלט פון די חברים, וואָס זיינען גע'משפט געוואָרן צוזאַמען מיט זיי! וויפיעל פון זיי זיינען געבליבען באַגראָבען אין טרו־בעצקאָי ראַוועלין! פון זינט עס אַז איבערגעריסען געוואָרן יעדער דירעקטער פאַרקעהר מיט דער פעסטונג, איז גאָר ניט באַקאַנט ווע־גען דעם, וואָס קומט פאָר אין ראַוועלין; עס זיינען נאָר איבער פּעטערבורג אַרומגעגאַנגען שרעקליכע קלאַנגען וועגען אַ שענד־ליכער גוואַלדטאַט, און מען האָט דערביי אויף אָט די גוואַלטאַט אָנ־געוויזען, ווי אויף די אורזאַך פון לודמילאַ טערענטיעוואַ'ס טויט.

מיר האָבען ניט אויסגעשעפּט אַלע שרעקען... עס בלייבט נאָך איבער צו דערצעהלען וועגען די „גריבער" פון אַלעקסעיעווער ראַוועלין. מיט פיער יאָהר צוריק האָט מען אַ געוויסען מר. לענסדעל ערלויבט אַריינצוקוקען אין צוויי קאַזעמאַטען פון טרו־בעצקאָי באַסטיאָן, און ער האָט נאָכדעם פייערליך אָפּגעלייקענט אין דער ענגלישער פּרעס די עקזיסטענץ פון די האַלב־אונטערער־דישע קאַזעמאַטען אין טרובעצקאָי ראַוועלין, וואָס זיינען באַשרי־בען געוואָרן אין „טיימס"... מר. לענסדעל האָט געפרעגט: „וואו זיינען אַהינגעקומען אָט די אַלע „באַהעלטענישען", „גריבער"

*) „וועסטניק נאַראָדנאַי וואָלי", נומער 3, 1883, זייט 180; סטיינעק, „ראַשיע אָנדער דהי צאַרס", קאַפּיטעל 19.

און פינסטערע קאַזעמאַטען פון פעטראָפּאַוולאָווסקאַיאַ קרעפּאָסט, וועגען וועלכע מען האָט אונז אַזויפיל דערצעהלט?" אויף אָט דער אַרויספאָדערונג האָב איך דעמאָלט געענטפערט אַזוי:

„איך וועל ניט אָפּלייקענען די עקזיסטענץ פון די „גריבער" אין פעסטונג, שוין צוליב דעם אַליין, וואָס אין רוסלאַנד ווערן נאָך איצט אַפילו פאַרשוואונדען מענשען אַזוי שפּורלאָז, אַז קיינער קאָן ניט אויסגעפינען, וואו זיי געפינען זיך. פאַר אַ ביישפּיעל וועל איך אָנווייזען אויף ניעטשאַיעוו'ען. ער האָט אין מאָסקווע געטויט אַ שפּיאָן, איז אַנטלאָפען אין שווייץ און איז פון פעדע־ראַלען ראַט אַרויסגעגעבען געוואָרן מיט'ן באַדינג, אַז די רוסישע רעגירונג זאָל באַהאַנדלען ניעטשאַיעוו'ען, ווי אַ געוועהנליכען קרי־מינעלען פאַרברעכער, ניט ווי איהר פּאָליטישען שונא. אַ געריכט פון געשוואָרענע האָט איהם אין מאָסקוואַ פאַראורטיילט אויף קאַ־טאָרזשנע אַרבייט, און נאָך אַלערליי מאַטערנישען, — וועגען וועל־כע איך רעד אויף אַנאַנדער אָרט, — איז ער פ א ר ש ו ו א ו נ ־ ד ע ן. לויט'ן געזעץ האָט ער איצט געזאָלט זיין אויף קאַראַ, אויף סאַכאַלין, אָדער אין איינער פון די קאַטאָרזשנע קאָלאָניעס אין סיביר. אָבער מיר ווייסען, אַז אין 1881 איז ער ניט געוועזן אין קיין איינעם ניט פון די אַלע ערטער. וואו זשע איז ער? פאַר־אַ־יאָהרען איז אַרומגעגאַנגען אַ קלאַנג, אַז איהם איז גע־לונגען צו אַנטלויפען פון פעסטונג, אָבער דער קלאַנג איז ניט באַ־שטעטיגט געוואָרן; און איך האָב אייניגע אורזאַכען צו מיינען, אַז מיט צוויי יאָהר צוריק איז ער געוועזען — און אפשר געפינט ער זיך איצט אויך דאָרטען, — אין איינעם פון די פעסטונג קאַזע־מאַטען. איך באַהויפּט ניט, אַז מען באַהאַנדעלט איהם דאָרטען שלעכט; פאַרקערט, איך מיין, אַז ער, פּונקט ווי אַלע אַנדערע פּאָליטישע אַרעסטירטע, האָט באַוויזען צו געווינען די סימפּאַטיע פון זיינע וועכטער, און איך האָף, אַז מען האָט איהם אַריינגעזעצט אין אַ באַוואוינבאַרן קאַמער. ער האָט דאָך אָבער אַ רעכט צו זיין איצט אין סיביר און האָבען די פאַרהעלטניסמעסיגע פרייהייט אין דער קאַראַ'ער פרייער קאָמאַנדע, לעבען די מינען. ער האָט קרובים און פריינד, וואָס וואָלטען ענדליך געוואָלט אויסגעפינען: צי לעבט ער נאָך? און אויב ער לעבט, וואו געפינט ער זיך? און איך פרעג מר. לענסדעל'ן: איז ער פולקאָם זיכער אין דער

ריכטיגקייט פון דעם, וואָס עס האָבען איהם וועגען דער פעסטונג געזאָגט די מענשען, וועלכע האָבען איהם ערלויבט זי צו באַטראַכ־טען, און צי באַפולמאַכטיגט ער אָנצושרייבען ניעטשאַיעוו'ס פריינד, אַז אין דער פעסטונג זיינען ניטאָ קיין „גריבער", און אַז זיי דאַר־פען איהם זוכען ערגעץ אַנדערשוואו ?"*).

עס פארשטעהט זיך, אַז מיין פראגע איז, ווי מען האָט דאָס געדאַרפט ערוואַרטען, געבליבען אָהן אַן ענטפער; אָבער פון זינט דאַן האָט די רוסישע רעגירונג אַליין מודה געווען, אַז „גריבער" זיינען פאראַן אין פעסטונג, איבערלאָזענדיג פאר איהרע ענגלישע לויב־זינגער זיך ארויסצופלאָנטערן פון דעם ווידערשפרוך, ווי זיי וועלען אַליין וועלען. די רעגירונג האָט איבערגעגעבען צום געריכט סאָלדאַטען פאר צושטעלען בריף גראד אין אָט די „גרי־בער" פון אַלעקסעיעווער ראַוועלין!

אין 1882 זיינען אכצעהן סאָלדאַטען, וואָס זיינען געשטאַנען אויף קאַראַאול אין אַלעקסעיעווער ראַוועלין, איבערגעגעבען געוואָרן צום קריגס־געריכט, אינאיינעם מיט דעם סטודענט־מעדיקער דוב־ראָווי'ן **). מען האָט די סאָלדאַטען באַשולדיגט, אַז זיי האָבען אין געהיים איבערגעגעבען בריף פון דריי ארעסטירטע אין ראַ־וועלין צום סטודענט דובראָווי'ן, און פארקערט. דער באַשולדי־גונגס־אקט, וואָס איז אונטערגעשריבען געוואָרן פון מיליטערישען פראָקוראָר, פאָלקאָווניק מאַסלאָוו, איז אינגאַנצען פארעפענטליכט געוואָרן ***); דער ווערדיקט פון געריכט איז אָפּגעדרוקט גע־וואָרן אין די פעטערבורגער צייטונגען. פון דעם באַשולדיגונגס־אקט זעהט מען, אַז אין 1881 זיינען אין ראַוועלין געווען פאר־שפּאַרט פיער מענשען. אין טעקסט פון דעם אקט זיינען זייערע נעמען ניט אַנגעגעבען געוואָרען: דער פראָקוראָר רעדט וועגען זיי, ווי וועגען די ארעסטאַנטען, וואָס פארנעמען די קאַמערען נומער 1, נומער 5, נומער 6 און נומער 13. ביז נאָוועמבער 1879, — ווערט דערצעהלט אין אקט, — זיינען אין ראַוועלין געווען נאָר צוויי מלוכה פארברעכער: אין די קאַמערען נומער 5 און נומער

*) „גיינטוינשה סענטשורי", יוני, 1883.

**) זייערע נעמען ווערען דאָ געבראַכט אין דער ביילאַגע.

***) „וועסטניק נאַראָדנאַי וואָלי", נומער 1, נאָוועמבער, 1883.

6. אין נאָוועמבער איז געבראַכט געוואָרן אַ דריטער אַרעסטאַנט, וועמען מען האָט אַריינגעזעצט אין קאַמער נומער 1, און אין אַ יאָהר אַרום (דעם 19טען נאָוועמבער 1880) איז געבראַכט געוואָרן דער פערטער, וואָס האָט פאַרנומען דעם קאַמער נומער 13. אָט דער לעצטער אַרעסטאַנט, — ווי מען קאָן דאָס זעהן פון דעם אויבענדערמאָנטען אָפּיציעלען דאָקומענט, — איז געווען שיריאַ־יעוו. די סאָלדאַטען האָט מען, צווישען אַנדערעס, באַשולדיגט אין דעם, אַז זיי האָבען געפיהרט שמועסען „פון אַ פאַרברעכערישען אינהאַלט" מיט'ן אַרעסטאַנט נומער 5; אַז זיי האָבען איבערגעגעבען בריף פון די אַרעסטאַנטען נומערן 1, 5 און 13, פון איינעם צום אַנדערן, און אַז פון זינט דער לעצטער (נומער 13) איז אָנגעקומען, האָבען זיי אָנגעהויבען טראָגען בריף פון ראַוועלין צום סטודענט דובראָווי'ן און ברענגען אין ראַוועלין פּעריאָדישע אויסגאַבען, בריף און געלט, וואָס זיי האָבען איבערגעגעבען צו די דריי אַרעסטירטע אין ראַוועלין.

די שמועסען „פון אַ פאַרברעכערישען אינהאַלט", וואָס די סאָלדאַטען האָבען געפיהרט מיט'ן אַרעסטאַנט נומער 5, ווערן געבראַכט אין באַשולדיגונגס אַקט, נאָך די אָנווייזונגען פון די סאָלדאַטען גופא אין דער צייט פון דער פּרעלימינערער אויספאָרשונג; און עס ווייזט אויס, אַז אָט די שמועסען האָבען זיך טיף איינגעקריצט אין זכרון פון די סאָלדאַטען. „די סאָלדאַטען און מוזשיקעס, — האָט נומער 5 גערעדט, — ווערן איצט באַליידיגט, אָבער אינגיכען וועט אָנקומען אַ נייע צייט"... א. אז. וו.

נומער 5, — ווי מיר ווייסען דאָס איצט, — איז געווען ניט קיין אַנדערער, ווי נעטשאַיעוו. דרוקענדיג דעם טיף אינטערעסאַנטען אָפּיציעלען דאָקומענט, פון וועלכע מיר האָבען אויבען געבראַכט אויסצוגען, ברענגט אויך דער „וועסטניק נאַראָדנאַי וואָלי" עטליכע בריף, וואָס דער אויספיר קאָמיטעט האָט באַקומען פון נעטשאַיעוו'ען. איצט, הייסט דאָס, קאָן מען מיט זיכערהייט זאָגען, אַז די רוסישע רעגירונג האָט באַוואוסטזיניג און מיט אַ כיון געזאָגט ליגען, ווען זי האָט דער שווייצער רעפּובליק ביים אַרויסגעבען נעטשאַיעוו'ען פייערליך צוגעזאָגט, אַז דער לעצטער וועט באַטראַכט ווערן נאָר ווי אַ קרימינעלער פאַרברעכער. מען האָט נעטשאַיעוו'ען קיינמאָל ניט באַהאַנדעלט, ווי אַן איינפאַכען קרי־

מינעלען פארברעכער. פון מאסקווער געריכט איז ער פאראור־טיילט געוואָרן צו קאטאָרזשנע ארבייט, ניט צו זיין פארשפארט אין פעסטונג. אָבער מען האָט איהם ניט געשיקט ניט אין סיביר, ניט אין איינע פון די קאטאָרזשנע געפענגניסען. באלד נאָכ׳ן אורטייל האָט מען איהם ווי פארמויערט אין אלעקסעיעווער ראַ־וועלין, און ער איז דאָרטען געבליבען פון 1874 אָן. דער אָפי־ציעלער דאָקומענט, — דער באשולדיגונגס אקט, — רופט איהם אָן אָפען „מלוכה פארברעכער".

וואָס איז מיט נעטשאַיעוו׳ען געשעהן אין ראוועלין? איצט ווייס מען, אז די רעגירונג האָט צוויי מאָל פאָרגעשלאָגען נע־טשאַיעוו׳ען, ער זאָל „געבען אויפריכטיגע אויסזאָגונגען". דער ערשטער פאָרשלאג איז געמאכט געוואָרן דורך גראף לעוואשאָוו, און דער צווייטער — דורך גענעראל פאָטאפאָוו. נעטשאַיעוו האָט מיט צאָרן זיך אָפגעזאָגט. דער פאָרשלאג, וואָס גענעראל פאָטאַ־פאָוו האָט געמאכט, האָט נעטשאַיעוו׳ען אזוי אויפגעבראכט מיט דער פאָרם און מיט׳ן אינהאַלט, אז נעטשאַיעוו האָט אויף איהם געענטפערט מיט א הילכיגען פאטש דעם מעכטיגען סאטראפ פון אלעקסאנדער דעם צווייטען. מען האָט דערפאר נעטשאַיעוו׳ען שרעקליך צושלאָגען, אָנגעטאָן קייטען אויף די הענט און די פיס און מיט קייטען צוגעשמידט צו דער וואנט פון קאזעמאט. סוף 1881 האָט ער אָנגעשריבען, באנוצענדיג אנשטאָט א פעדער זיין נאָ־געל און אָנשטאָט טינט — זיין אייגען בלוט, א בריף צו אלעקסאַנ־דער דעם דריטען, — מיר וועלען דאָ אגב באמערקען, אז דער בריף איז געווען זעהר באשיידען, — אין וועלכען ער האָט אָנגעוויזען אויף זיין אונגעזעצליכע פארהאַפטונג אין פעסטונג... דעם בריף (א קאָפיע פון וועלכען נעטשאַיעוו האָט איבערגעגעבען דעם אויס־פיר קאָמיטעט, און וואָס איז שפּעטער אָפּגעדרוקט געוואָרן אין „וועסטניק נאראָדנאַי וואָלי") האָט נעטשאַיעוו איבערגעגעבען א פערזאָן, וואָס איז צופעליג פארבייגעגאנגען אונטער די פענסטער פון זיין קאזעמאט, אין דער צייט פון עפּעס א רעמאָנט אין ראַ־וועלין; דער קאָמענדאנט פון פעסטונג איז קיינמאָל ניט אריינ־געקומען צו נעטשאַיעוו׳ען אין קאמער, און דער אויפזעהער פון ראוועלין וואָלט, נאטירליך, אזא בריף ניט איבערגעגעבען.

אָנהויבענדיג פון 1882 האָבען מיר ניט קיין דירעקטע ידיעות

פון נעטשאַיעוו׳ען אַליין. אין דעצעמבער 1882 זיינען אַרומגע־גאַנגען קלאַנגען, אַז, ניט קאָנענדיג מעהר אַריבערטראָגען די שטענ־דיגע צודרינגליכקייטען, האָט ער געמאַכט עפּעס אַ סצענע דעם אויפזעהער, און מען האָט איהם דערפאַר שרעקליך צושלאָגען און אפשר נאָך געשמיסען אויך; נאָך דיזעלביגע קלאַנגען זאָל ער האָ־בען באַגאַנגען זעלבסטמאָרד אין עטליכע טעג אַרום. די איינ־ציגע ריכטיגע ידיעה איז, אַז דעם 5טען אָדער 8טען דעצעמבער איז איינער פון די אַרעסטירטע אין ראַוועלין געשטאָרבען. דער אויספיר קאָמיטעט האָט פאַררעכענט נעטשאַיעוו׳ען פאַר געשטאָר־בען, און סוף 1883 האָט ער פאַרעפענטליכט אויסצוגען פון זיינע בריף. עס קאָן אָבער זיין, אַז ער לעבט נאָך ביז היינטיגען טאָג.

אַנאַנדער אַרעסטאַנט פון אַלעקסעיעווער ראַוועלין, שיריאַ־יעוו, איז געשטאָרבען דעם 16טען סעפּטעמבער 1881. ווען מען האָט אויפגעהערט אַרויסצולאָזען די אַרעסטאַנטען אויף שפּאַציר, און מען האָט פאַרקלאַפּט זייערע פענסטער (אַ רעזולטאַט פון נע־טשאַיעוו׳ס פאַרזוך איבערצוגעבען דעם בריף) און אפילו די לופט־ציהער, האָט ביי שיריאַיעוו׳ען שנעל זיך אַנטוויקעלט טובערקולאָ־זיס. נעטשאַיעוו האָט מיטגעטיילט, אַז שיריאַיעוו איז געשטאָר־בען אין אַ צושטאַנד פון אונגעוועהנליכער אויפרעגונג און האָט געמיינט, אַז מען האָט איהם פאַר׳סמ׳ט מיט עפּעס אַן אויפרעגענ־דען מיטעל, וואָס מען האָט איהם איינגעגעבען, כדי אַרויסצוקריגען פון איהם וועלכע עס איז ידיעות. די השערה איז גאַנץ וואַרשיינ־ליך. האָט מען דאָך איינגעגעבען עפּעס אַזעלכע שלאָף־מיטלען סאַבוראָוו׳ען, מיט׳ן צוועק, ווי די אויסוואָרפען האָבען געזאָגט, צו „פּאָטאָגראַפירן“ איהם. קאָנען מיר דען זיין זיכער, און איז דען סאַבוראָוו אַליין זיכער אַז אין דער ראָל פון „פאַרשלעפערונגס מיטעל“ האָט פיגורירט נאָר כלאָראָפאָרם אָדער אָפּיום? מענשען, וואָס באַהאַלטען זייערע שענדליכע מעשים אונטער׳ן צודעק פון געהיימנים, וועלען זיך דאָך פאַר קיין זאַך ניט אָפּשטעלען.

ווער אָבער זיינען געווען די אַרעסטאַנטען נומער 1 און נו־מער 6? נומער 1 איז וואַרשיינליך געווען אַ טעראָריסט. וואָס אַנבאַטרעפט נומער 6, האָט ער ניט געשריבען קיין בריף צו די איב־ריגע דריי אַרעסטירטע, און מיר ווייסען וועגען איהם נאָר פון נעטשאַיעוו׳ס בריף. דאָס איז איינער אַ שעוויטש, אַן אָפיציר, אַן

אקאדעמיקער, וועמען די פעסטונג האט דערפיהרט ביז צו משוגעת, וועמעס געשרייען עס האבען געהערט אלע דורכגעהער ביי די וועגט פון ראוועלין. און וואס איז באשטאנען זיין שולד? ער איז ניט געוועז קיין פאליטישער פארברעכער; ער האט ניט געהערט צו קיין רעוואלוציאנערער ארגאניזאציע; אפילו זיין נאמען איז די רעוואלוציאנערען אונבאקאנט. און וואס זשע אבער איז באשטאנען זיין שולד? — — — — — — — — — — — —
מיר האבען וועגען דעם ניט קיין ריכטיגע ידיעות. אבער די גע־שיכטע מיט שעוויטש׳ען דארף זיין באקאנט אין פעטערבורג, און פריהער אדער שפעטער וועט דער אמת ארויסקומען. מיר זיינען נאר זיכער אין איין זאך, נעמליך, אז שעוויטש איז ניט געוועז קיין פאליטישער פארברעכער און איז ניט געוועזן פארמישט אין קיין פאליטישען פראצעס, אנהויבענדיג פון 1866. ער איז דערפיהרט געווארען ביז צו משוגעת אין אלעקסעיעווער ראוועלין, ווי א שטראף פאר עפעס אנאנדער פארברעך.

זיינען די „גריבער" פון אלעקסעיעווער ראוועלין די איינציגע אין רוסלאנד? — געווים ניט. ווער ווייס, וויפיעל אזעלכע „גרי־בער" געפינען זיך אפשר אין אנדערע פעסטונגען, אבער אויף זיכער ווייסען מיר איצט וועגען די „גריבער" פון סאלאוועצקי מא־נאסטיר, וואס ליגט אויף איינעם פון די אינזלען אויפ׳ן ווייסען ים.

אין 1882 האבען מיר מיט א געפיהל פון גרויסער פרייד אי־בערגעלייענט אין די פעטערבורגער צייטונגען, אז איינער פון די ארעסטאנטען, וואס איז אפגעזעסען אין סאלאוועצקער קאזעמאט פ ו פ צ ע ה ן י א ה ר, איז ענדליך באפרייט געווארן. איך רעד דא וועגען פושקינ׳ען. אין 1858 איז ער געקומען צום שלום, אז די לעהרע פון דער פראוואסלאווער קירך איז ניט אין איינ־קלאנג מיט׳ן אמת. ער האט איבערגעגעבען זיינע אידעען אין דער פארם פון א בוך און סכעמאטישע צייכנונגען; צוויי מאל, אין 1861 און אין 1863, איז ער געפארן אין פעטערבורג, וואו ער האט זיך געווענדט צו די קירכליכע אויטאריטעטען מיט דער ביטע צו פארעפענטליכען זיין ארבייט. — „די וועלט, — האט פושקין געזאגט, — איז פארטרונקען אין זינד; קריסטוס האט

ניט אײנגאַנצען דורכגעפיהרט איהר אויסלעזונג, דעריבער מוז קאַמען אַ נייער משיח". אַזעלכע געדאַנקען האָבען אין 1866 געפיהרט צו זיין אַרעסט און אַרויסשיקונג, אין דער באַגלייטונג פון צװיי זשאַנדאַרמען, אין סאָלאָװעצקער געפענגניס, נאַטירליך, אָהן קיין שום אויספאָרשונג און פראָצעס. דאָרטען האָט מען איהם אַרײנגעזעצט אין אַ פינסטערען און פייכטען קאַמער, אין װעלכען מען האָט איהם אָפּגעהאַלטען פופצעהן יאָהר. ער האָט געהאַט אַ פרוי, אָבער אין פאַרלויף פון 14 יאָהר, דאָס הייסט, ביז 1881, איז איהר ניט געװען ערלויבט צו זעהן זיך מיט איהר מאַן. לאָריס־מעליקאָװ, װאָס איז געװאָרן דיקטאַטאָר נאָכ'ן אויפרייס אין װינטער פּאַלאַץ, האָט איהר ערלויבט צו זעהן זיך מיט'ן מאַן, ביז דאַן אָבער האָט מען פּושקינ'ען געהאַלטען אין דער שטרענגסטער געהיימקייט, װי אַ מלוכה פאַרברעכער. די גאַנצע צייט איז קיינעם ניט געװען ערלויבט אַרײנצוקומען אין זיין קאַזעמאַט, אויסער דעם אַרכימאַנדריט פון מאָנאַסטיר: נאָר װי אַן אויסנאַם האָט מען איינמאָל אין קאַזעמאַט אַרײנגעלאָזען דעם באַװאוסטען טוריסט נ. דיקסאָן. פּרוגאַװין, װאָס איז געװען אַ באַאַמטער ביים אַרכאַנגעלסקער גובערנאַטאָר, האָט באַזוכט פּושקינ'ען אין 1881. צו דער צייט פון פּרוגאַװינ'ס װיזיט איז ער שוין אַלט געװען 55 יאָהר, און ער האָט געזאָגט צו זיין באַזוכער: „איך װייס ניט, אין װאָס איך בין שולדיג, און װייס ניט, װי אַזוי זיך צו רעכטפאַרטיגען. מען זאָגט מיר: „שטעה צו צו דער קירך, זאָג זיך אָפּ פון דיין אַפּיקורסות, און מען װעט דיך באַפרייען". אָבער װי אַזוי קאָן איך דאָס טאָן? איך האָב מקריב געװען אַלץ צוליעב מיינע איבערצייגונגען: פאַרמעגען, פאַמיליען־גליק, מיין גאַנץ לעבען... װי אַזוי קאָן איך זיך אָפּזאָגען פון מיינע איבערצייגונגען? נאָר די צייט װעט, װי איך האָף, װייזען, צי איך בין געװען גערעכט. און אויב איך בין געװען אומגערעכט, אויב דאָס, אין װאָס איך האָב געגלויבט, האָט מיר נאָר אויסגעװיזען, װי דער אמת, דאַן זאָל אָט די געפענגניס זיין מיין קבר!" אין 1881, װי מיר האָבען אויבען געזאָגט, איז פּושקינ'ס פרוי ערלויבט געװאָרן צו זעהן זיך מיט איהם, און זי איז גלייך נאָכדעם אװעקגעפאָהרן אין פעטערבורג בעטען, מען זאָל איהם באַפרייען. צו יענער צייט האָט שוין פּרוגאַװין באַװיזען צו דערצעהלען װעגען דער שרעקליכער געשיכטע

אין זיין זשורנאל און עטליכע צייטונגען. די פרעס האט גענומען רעדען וועגען „דערבארמונג", און מען האט פושקינ'ען באפרייט; אָבער — מען האט איהם געהאלטען פופצעהן יאהר אין א „גרוב".*)

איז פושקין געווען די איינציגע פערזאן, וואס מען האט גע־מאטערט אויף אזא אופן? איך גלויב ניט. מיט ארום 15 יאהר צוריק האט איינער פון מיינע פריינד, דער דייטשער געאלאג הע־בעל, „אנטדעקט" אויף סאלאווקי אן ארטילעריע אָפיציר, וואס איז געווען אין פושקינ'ס לאגע. מיר האבען געמאכט אלערליי פאר־זוכען אין פעטערבורג, האבען זיך געווענדט צו אלערליי איינפלוס־רייכע פערזאנען, כדי אויסצואווירקען, אז מען זאל איהם באפרייען. עס איז אפילו געלונגען צו פאראינטערעסירן אין זיין שיקזאל איי־נע פון די גרויספירשטינס. אָבער אלע אונזערע אָנשטרענגונגען און באמיהונגען האבען צו קיין זאך ניט געפיהרט, און אפשר מאַ־טערט זיך דער אונגליקליכער נאך ביז היינטיגען טאג אין דער „געפענגנים", אויב ער איז נאר ניט געשטאָרבען.

מען דארף, איבריגענס, באמערקען, אז די לעצטע צייט האט די רוסישע רעגירונג ניט קיין הצלחה מיט איהרע „גריבער". פריהער, ווען עמיצער איז דורכגעגאנגען די זייטען ארקע פון דעי פעסטונג אין דער באגלייטונג פון צוויי זשאנדארמען, פלעגט ער געוועהנליך שפורלאז פארשווינדען. צעהן, צוואנציג יאהר האבען געקאָנט פאראיבערגעהן, און וועגען דעם פארשוואונדענעם זאל מען גארנישט ניט הערן, אויסער די קלאנגען, וואס מען האט זעהר שטרענג־געהיים איבערגעגעבען אין דעם פאמיליען קרייז. וואס אנבאטרעפט די, וואס האבען געהאט דאס אונגליק ארייצופאַ־לען אין אלעקסעיעווער ראוועלין, זיינען די רוסישע זעלבסטהער־שער געווען פולשטענדיג זיכער, אז קיין קלאנג וועגען זייער מזל וועט ניט ארויסקומען דורך די שטיינערנע ווענט פון דער פעסטונג. אָבער די לעצטע האט זיך פון זינט דאן שטארק געענדערט, און

*) די, וואס צווייפלען אין דער ריכטיגקייט פון דעם אויבענגע־בראכטען, קאָנען געפינען א באריכט פון דעם שענדליכען פאל, געשריבען פון ה' פרוגאווין אין „רוסקאיא מיסל" (1881); זיינע ארטיקלען וועגען דעם זיינען אויך געווען געדרוקט אין „גאלאס" און אין „מאסקאווסקי טעלעגראף" (דעם 15טען נאוועמבער 1881).

אפשר ווייזט אָט די ענדערונג בעסער פון אַלץ, אויף וויפיעל דער פּרעסטיזש פון זעלבסטהערשאַפט איז געפאַלען. וואָס מעהר עס איז געוואַקסען די צאָהל שונאים פון דעם עקזיסטירענדיגען רעזשים, אַלץ מעהר איז געוואַקסען די צאָהל פאַרשפּאַרטע אין פעסטונג, ביז זי האָט דערגרייכט אַזאַ גרויס, אַז עס איז געוואָרען אונמעגליך צו באַגראָבען די אַרעסטירטע לעבעדיגערהייד, ווי מען האָט דאָס געטאָן מיט זייערע פאָרגענגער. די זעלבסטהערשאַפט האָט געמוזט איינגעהן אויף הנחות צו דער געזעלשאַפטליכער מיינונג; די רעגירונג האָט געפונען פאַר אונמעגליך צו פאַראורטיילען צום טויט אָדער אויף לעבענסלענגליכע פאַרשיקונג אין סיביר אַלעמען, ווער עס איז נאָר געווען איינגעשפּאַרט אין פעסטונג. אייניגע פון זיי האָט מען סוף כל סוף אַרויסגעשיקט אין די „וועניגער דערוויטערטע טיילען פון דער אימפּעריע", ווי, צום ביישפּיעל, אין קאַלאַ, און זיי האָבען באַוויזען צו אַנטלויפען פון דאָרטען. איינער פון אָט די אַנטלאָפענע האָט אין דער אייראָפּעאישער פּרעסע דערצעהלט די געשיכטע פון זיין פאַרהאַפטונג.*) און די פעסטונג גופא האָט ביסלעכווייז פאַרלאָרען איהר געהיימניספולקייט. די ניע קאַזעמאַטען פון טרובעצקאָי באַסטיאָן איז אויסגעבויט געוואָרען אין 1873. איך בין געווען איינער פון די ערשטע איינוואוינער, ווייל איך בין אַהין אריינגעפאַלען אין אָנהויב 1874. דעמאָלט איז דער באַסטיאָן ווירקליך געווען אַ קבר. אַ חוץ בריף, וואָס זיינען זעהר גרינדליך איבערגעקוקט געוואָרען, איז קיין זאַך פון איהם ניט אַרויסגעקומען. מיר, אַרעסטירטע, זיינען אינגאַנצען געווען זעקס מענשען אויף 36 קאַמערן פון דעם אויבערשטען עטאַזש, אַזוי אַז איינעם פון דעם אַנדערן האָבען אונז אָפּגעטיילט 4-5 קאַמערן. פינף סאָלדאַטען האָבען באַוואַכט דעם קאָרידאָר, דאָס הייסט, אַז אויף יעדע טיר פון אַ קאַמער איז אויסגעקומען כמעט צו איין סאָלדאַט, און אויף יעדען סאָלדאַט ווידער האָט אַכטונג געגעבען אַן אונטער־אָפיציר, וואָס איז ניט לאַנג צוריק דערהויבען געוואָרען צו זיין ראַנג, און ער האָט אַכטונג געגעבען מיט דעם גאַנצען אייפער פון אַ נייעם, וואָס וויל זיך אויסדינען. עס

---

*) א. פּאַוולאָווסקי, אין אַ סעריע אַרטיקלען, וואָס זיינען געווען געדרוקט אין פּאַריזער „טאַן", מיט אַ פאָרוואָרט פון א. ס. טורגעניעוו.

פארשטעהט זיך, אז אונטער אזעלכע באדינגונגען האט קיין פאר־קער צווישען די ארעסטירטע ניט געקאנט זיין; נאך ווייניגער מעג־ליך איז געווען א פארקער מיט דער אויסערליכער וועלט. דאס סיסטעם איז ערשט דעמאלט איינגעפיהרט געווארן און האט אויס־געצייכענט געארבייט: דער געגענזייטיגער שפיאנאזש איז דער־פיהרט געווארן ביז צו אזא פולקאמענהייט, אזוי ווי דאס וואלט געווען א יעזואיטישער מאנאסטיר.

עס זיינען אבער נאך ניט פארגאנגען קיין צוויי יאהר, ווי דאס סיסטעם האט גענומען פארערגערן זיך. די באאמטע האבען זיך איבערצייגט, אז די רעוואלוציאנערען ווערן עפעס אויף אונבא־קאנטע וועגען אינפארמירט וועגען אלץ, וואס קומט פאר אין טרו־בעצקאי באסטיאן. אין דער פעסטונג האט מען מעהר ניט געקאנט איינהאלטען קיין מלוכה געהיימניסען. בעת די ווייניגע באזוכען פון קרובים האבען די באאמטע אנגענומען די שטרענגסטע פאר־זיכטיגקייטס מיטלען. אין סוף 1875 האט מען אונז אפילו ניט ערלויבט נאהנט צוצוקומען צו די קרובים, וואס זיינען געקומען אונז זעהן: צווישען זיי און אונז האט זיך אלעמאל געפונען דער פאלקאווניק פון באסטיאן און א זשאנדארמען אפיציר. שפעטער, ווי מען האט מיר דערצעהלט, זיינען איינגעפיהרט געווארן די אייז־ערנע גראטעס און אנדערע „לעצטע ווערטער פון ציוויליזאציע". אבער אט די אלע פארזיכטיגקייטס מיטלען האבען גארנישט ניט געהאלפען, און מען האט פון באסטיאן, ווי מיין פריינד סטעפניאק האט מיר דערצעהלט, באקומען א מאסע בריף.

עס איז צוגעגרייט געווארן א רייהע קאזעמאטען, אין וועלכע מען האט אין פארלויף פון א סך יאהרען ניט אריינגעזעצט קיין ארעסטאנטען (די אזויגערופענע אויספראוואונגס קאמערן פון טרו־בעצקאי ראוועלין). די רעגירונג האט געהאפט, אז אין אט די קאמערן וועט זי קאנען באגראבען לעבעדיגערהייד איהרע שונאים, און אז איצט וועט שוין וועגען זייער שיקזאל קיינער גארנישט ניט דערוויסען זיך. אבער אויף עפעס אונגעוועהנליכע אופנים זיינען די בריף אלץ דורכגעקומען אפילו דורך די דיקע ווענט פון ראווע־לין; נאך מעהר, די בריף זיינען פארעפענטליכט געווארן אין דער רעוואלוציאנערער פרעסע. אויף אזא אופן זיינען ארויסגעקומען די סעקרעטען פון אייגעם פון די געהיימסטע ווינקלען פון דער פעס־

טונג. נאָך שפּעטער זיינען אייניגע פון די איינגעשפּאַרטע אין די אויבענדערמאָנטע קאַזעמאַטען אַרויסגעקומען ענדליך אויף גאָט'ס וועלט. עס איז גאַנץ וואַרשיינליך, אַז אין אָנהויב האָט די רעגירונג גערעכענט צו האַלטען זיי פּאַרמויערטע אין ראַוועלין אַ צוועלף־צוואַנציג יאָהר, דאָס הייסט, דעם גאַנצען טערמין פון קאַטאָרגאַ, אויף וועלכע זיי זיינען געוועזן פאַר'משפּט, און אפשר אויף זייער גאַנצען לעבען. זיינען דאָך אָבער אין שרעקליכען ראַוועלין אַריינגעפאַלען אַזויפיעל מענשען, און די אַרעסטאַנטען זיינען דאָ געשטאָרבען אָדער אַראָפּ פון זינען אַזוי שנעל, אַז מען האָט געמוזט אויפגעבען דעם ערשטען פּלאַן, אין פאַרשיקען אַ סך פון די אַרעסטירטע אין סיביר, ווען זיי זיינען שוין געווען מיט איין פוס אין קבר.

פונדעסטוועגען זיינען אין פעסטונג געווען „גריבער", פון וועלכע עס איז ניט אַרויסגעקומען קיין ידיעה, אפשר פון דער צייט אָן, ווען מען האָט זיי אויסגעבויט. איך האָב אין זינען, נאַטירליך, דעם אַלעקסעיעווער ראַוועלין, אָט די פּאָליטישע געפענגניס פאַר עקסעלאַנס, דעם שטומען עדות פון אַזויפיעל פאַרברעכען פון דער רוסישער רעגירונג. יעדערן אין פעטערבורג איז באַקאַנט דער שרעקליכער נאָמען. די רעגירונג האָט אָט דעם ראַוועלין גערעכענט פאַר דעם זיכערסטען אָרט, און אין איהם האָבען זיך אויפגעהאַלטען אינגאַנצען צוויי מענשען. אָבער, ווי די לעזער האָבען שוין געזעהן, ווי נאָר אין ראַוועלין האָבען זיך באַוויזען אָנשטאָט צוויי — פיער אַרעסטירטע, האָט דער שטומער ראַוועלין גענומען אַרויסגעבען זייערע געהיימניסען. די סאָלדאַטען אויף וואַך זיינען געשטעלט געוואָרן צום געריכט. אָבער ווער וועט גאַראַנטירן, אַז די נייע סאָלדאַטען, וואָס מען וועט באַשטימען אויפ'ן אָרט פון די פריהערדיגע, וועלען ניט איבערגעבען קיין בריף פון ראַוועלין?

גלייך נאָכדעם האָט די רעגירונג... אויפגעשטעלט די געפענגניס אין שליסעלבורג*).

אַרום אַ זעכציג ווירסט פון פּעטערבורג, ביי נעוואַ'ס אויספלוס פון לאַדאָגער אָזערע, שטעהט אָט די פינסטערע פעסטונג אויף אַן איינזאַמען אינזעל. אַרום איהר ליגט אַ קליין פאַרוואָר־

---

*) געשריבען אין יאָהר 1882.

פען שטעטעל, אויף וועמעס איינוואוינער מען קאן זעהר לייכט אכטונג געבען, אזוי אז גאנצע יאהרן קאנען אפשר פארבייגעהן, איידער די רעוואלוציאנערן וועלען קאנען געפינען וועלכע עס איז מיטלען צו פארקערן מיט דער פעסטונג און אנצופיהרן אין איהר פראפאגאנדא. אויף אזא אופן האט די רוסישע רעגירונג, וואס נויטיגט זיך אזוי שטארק אין געלט, אז זי קאן ניט אויסגעבען א וועלכע עס איז 10,000 רובעל אויף פאררעכטען די צופוילטע און צוזאמענגעבראכענע געביידעס פון קארער געפענגנים, גאר ניט לאנג געקלערט און אויסגעגעבען 150,000 רובעל, אויף צו מאכען די שליסעלבורגער פעסטונג פאר א נייע פאליטישע געפענגנים, וואוהין צו שיקען די ענערגישערע רעוואלוציאנערן, וואס ווערן פארורטיילט אויף קאטארזשנע ארבייטען. אורטיילענדיג נאך די אויסגעגעבענע סומען, קאן מען מיינען, אז די נייע געפענגנים איז, לויט איהר קאמפארט און לוקסוס, עהנליך צו א פאלאץ; דער אמת אבער איז, אז מען האט דאס געלט אויסגעגעבען ניט אזוי פאר די באקוועמליכקייט פון די ארעסטאנטען, ווי אויף אלערליי מיטלען פון דער שטרענגסטער אויפזיכט איבער זיי, און צו פארהינדערן וועלכע עס איז פארזוכען פון זייער זייט צו פארקערן מיט דער אויסערליכער וועלט.

וועמען האט מען אהין געשיקט? מיר ווייסען ארום א טוץ נעמען, אבער גענוי וויפיעל זיינען דארטען פארשפארט, דאס ווייס קיינער ניט. וואס וועט זיין זייער ווייטערדיגער גורל? דאס ווייס אויך קיינער ניט. וועט מען זיי ניט פרואווען דערטרינקען דארטען? אפשר... אדער מען וועט זיי דערשיסען איינעם נאכ'ן אנדערן, פאר „שטערן די געפענגנים דיסציפלין", ווי מען האט דערשאסען מינאקאוו'ען, אדער דעם פאלקאווניק אשענברענער*), וואס איז „באגנאדיגט" געווארן און איז דערנאך פארשיקט געווארן אין

*) איך לאז בכיון איבער דעם ארט אונפארענדערט. ער ווייזט, ווי אונוויסענד עס זיינען אלע אויסערהאלב רוסלאנד וועגען אלץ, וואס טוט זיך אין שליסעלבורג. איצט איז באקאנט, אז מינאקאוו איז ווירקליך דערשאסען געווארען, אבער אשענברענער איז געבליבען לעבען. אבער אויך אט די באסטיל האט איצט געעפענט איהרע געהיימניסען. דער אלגעמיינער סטרייק פון 1905 האט באפרייט צעהן קרבנות אפילו פון שליסעלבורג.

שליסעלבורג, כדי מען זאָל איהם דאָרטען דערשיסען אין געהיים! אָדער וועט מען זיי לאָזען צורוה, ווארטענדיג, אז זיי זאָלען, איי־נער נאָכ׳ן אנדערן, אויסשטאַרבען פון סקאָרבוט און טובערקולאָ־זים? דאָס איז אויך מעגליך. קיינער ווייס ביז איצט ניט, וואָס עס איז ווייטער געשעהן מיט די שליסעלבורגער ארעסטאַנטען. באַ־האַלטען הינטער די דיקע ווענט פון דער פעסטונג, קאָנען די וועכ־טער און הויפליים טאָן מיט די ארעסטירטע, וואָס זיי ווילען אליין — ביז וואַנען עס וועט ניט אָנקומען דער רוסישער „14טער יולי", וואָס וועט אָפּווישען פון דער ערד סאַי די שענדליכע געפענגניסען, סאַי די געפענגנים וועכטער, וואָס זיינען אַ שאַנד פאַר דער וועלט.

פערטער קאַפּיטעל.

דאָס פאַרשטויסענע רוסלאַנד.

אויפ'ן וועג קיין סיביר.

סיביר, דאָס לאַנד פון אויסוויזונג, איז אַלעמאָל געווען אין דער פאָרשטעלונג פון די אייראָפּעער א לאַנד פון שרעקען, א לאַנד פון קייטען און קנוט, וואו גרויזאַמע באַאַמטע פאַרשמייסען די אַרעסטאַנטען אויף טויט אָדער טויטען זיי מיט אונערטרעגליכער אַרבייט אין די מינען; א לאַנד, אין וועלכען די פאַלקסמאַסען קרעכצען פון אונערטרעגליכע ליידען, און אין וועלכען די שונאים פון דער רוסישער רעגירונג ווערן שרעקליך פאַרפאַלגט. געוויס האָט יעדערער, וואָס איז אַריבערגעפאָהרען די אוראַלער בערג און האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף דער וואַסער־צוטיילונג, וואו עס שטעהט א סלופּ, מיט דער אויפשריפט „אייראָפּא" אויף איין זייט, און „אַזיען" אויף דער אַנדערער, — געוויס האָט ער ניט געקאָנט באַ־הערשען אין זיך א געפיהל פון עפּעס א שרעק ביים געדאַנק, אַז ער טרעט אַריין אין א לאַנד פון טרויער און צער... א סך רייזענדע האָבען מסתמא געקלערט פאַר זיך, אַז א ציטאַט פון דאַנטע'ס „גיהנום" וואָלט מעהר געווען אַם פּלאַץ אויף אָט דעם גרענעץ סלופּ, איידער די איבערגעבראַכטע ווערטער, וואָס פּרעטענדירן אָפּצוגרע־נעצען צוויי וועלט־טיילען.

אָבער אַט לאָזט זיך דער רייזענדער אַראָפּ נידריגער צו די פּרעכטיגע סטעפּעס פון מערב סיביר. ער באַאָבאַכטעט די פאַר־העלטניסמעסיג פאַרמעגליכע און גלייכצייטיג אונאָפּהענגיגע סיבי־רער פּויערים און פאַרגלייכט אָט די שטריכען פון זייער לעבען מיט דער אָרימקייט און שקלאַפּישען צושטאַנד פון די פּויערים אין רוס־לאַנד, און ער הויבט אָן פאַרקלערן זיך: ער באַקאַנט זיך מיט דער גאַסט־פריינדליכקייט פון די „סיביריאַקעס", וועל־

בע ער נעמט אָן פאַר געוועזענע קאַטאָרזשאַנעס, און מיט דער אינטעליגענטער געזעלשאַפט פון די סיבירער שטעט; אין דערזעל־ביגער צייט זעהט ער ניט קיין שום שפורען פון פאַרשקלאַפונג, הערט ניט וועגען איהר קיין וואָרט אין די אַלטעגליכע שמועסען, זאָל זיין כאָטש אין דער פאָרם פון א באַריהמעריי ביים „סיביריאַק“, אַט דעם יענקי פון מזרח, אז די פאַרשיקטע אין סיביר לעבט זיך בעסער, איידער די פויערים אין רוסלאַנד. און דער רייזענדער איז גענויגט צו מיינען, אז זיינע פריהערדיגע פאַרשטעלונגען וועגען דער גרויסער פאַרשיקונגס קאָלאָניע זיינען געוועזען אביסעל איבער־טריבען, און אז סוף כל סוף לעבט זיך די פאַרשיקטע אין סיביר גאָרניט אזוי שלעכט, ווי סענטימענטאַלע שרייבער האָבען וועגען דעם גערעדט.

א סך רייזענדע איבער סיביר,—און ניט נאָר אויסלענדער,—זיינען אריינגעפאַלען אין אזא טעות. נאָר א וועלכער עס איז צו־פאַל: א באַגעגעניש מיט אן ארעסטאַנטען־פּאַרטיע, וואָס שלעפּט זיך איבער א טיפער בלאָטע, אונטער א הערבסטיגען שלאַגס־רעגען, אָדער אן אויפשטאַנד פון פּאָליאַקען אויפ׳ן וועג ארום באַיקאַל, אָדער א באַגעגעניש מיט א פאַרשיקטען אין די אוראַלטע יאַקוטער וועל־דער, ווי די, וואָס אדאָלף ערמאַן האָט מיט אזויפיל וואַרימקייט באַשריבען אין זיינע „רייזען“, — קאָן מאַכען דעם רייזענדען נאָכ־צודענקען און קאָן איהם העלפען ענטדעקען די וואַרהייט, וועלכע איז שווער צו באַמערקען, א דאַנק די אָפיציעלע ליגענס און דער באַלעבאַטישער גלייכגילטיגקייט. איך ווידערהאָל: נאָר אזא צופאַל עפענט געוועהנליך דעם רייזענדען די אויגען, און ער הויבט אָן זעהן דעם אָפּגרונד פון ליידען, וואָס באַהאַלט זיך אונטער די דריי איינ־פאַכע ווערטער: פ א ר ש י ק ו נ ג א י ן ס י ב י ר. דעמאָלט הויבט ער אָן צו פאַרשטעהן, אז אויסער דער אָפיציעלער געשיכטע פון סיביר איז פאַראַן אַן אַנדערע, א טיף־טרויעריגע געשיכטע, וועמעס בלעטער, זינט סיביר איז איינגענומען געוואָרן, ביז אויף היינטיגען טאָג, זיינען געשריבען מיט בלוט און דערצעהלען וועגען אונענדליכע ליידען. דעמאָלט וועט ער זיך דערוויסען, אז ווי פינ־סטער עס איז ניט די פאַרשטעלונג וועגען סיביר ביים פאָלק, איז זי דאָך ליכטיגער פון דער שרעקליכערווירקליכקייט; ער זעהט איין, אז די שרעקליכע דערצעהלונגען, וואָס איהם איז אויסגעקומען צו

הערן לאנג, נאך אין זיין קינדהייט, און וועלכע ער האט געהאלטען פאר א שטיק פון דער לאנג פארגעסענער פארגאנגענהייט, זיינען נאר א שוואכע רעפּראָדוקציע פון דעם, וואס קומט פאר יעדען טאג, איצט, אין אונזער יאהרהונדערט, וואס רעדט אזויפיל וועגען הומאַניטארע פּרינציפּען און ווענדט זיי אזוי ווייניג אָן.

אַט די געשיכטע ציהט זיך שוין אין פארלויף פון דריי יאהר־הונדערטער. ווי נאר די מאסקווער צארען האבען זיך דערוואוסט, אז זייערע פרייע קאזאקען האבען איינגענומען א נייע לאנד „הינ־טער'ן שטיין" (ווי מען האט דעמאלט אנגערופען דעם אוראל), האבען זיי גענומען שיקען אהין פארטיעס ארעסטאנטען. די קאַ־זאקען האבען באזעצט אַט די פארשיקטע ביי די טייכען און שטע־גען, וואס זיינען דורכגעלייגט געוואָרן צווישען די וואַך־טורעמס, וואס זיינען ביסלעכווייז, אין פארלויף פון 70 יאהר, אויסגעבויט געוואָרן פון דעם אויסגוס פון קאמא ביז צום אָכאָטסקען ים. וואו פרייע מענשען האבען ניט געוואָלט זיך באזעצען, דאָרט האבען גע־שמידטע קאָלאָניסטען געמוזט אָנהויבען א פארצווייפעלטען קאמף מיט דער ווילדער נאטור. וואס אָנבאטרעפט די, וועמען די מאָס־קווער צארען האבען געהאלטען פאר די געפעהרליכסטע שונאים, געפינען מיר זיי צווישען די פארוואָרפענסטע קאזאקישע אפטיילונ־גען, וואס זיינען געשיקט געוואָרן „איבער בערג צו זוכען נייע ערדען". קיין מרחק איז פאר א באַיארין ניט געווען גענוג צו דערווייטערן אַט די שונאים פון דער צארישער הויפּטשטאָדט. און ווי נאָר מען פלעגט אויסבויען דעם קלענסטען אָסטראָגעל אָדער אויפשטעלען א מאָנאסטיר, ערגעץ וואו אויפ'ן ברעג פון די צארישע באזיצונגען, — איבער דעם פאָלאָרען קרייז, אין די טונ־דרעס פון אָב, אָדער אריבער די בערג פון דאאוריע, — זיינען שוין דאָרט געווען פארשיקטע און האבען מיט די אייגענע הענט געבויט טורמעס, וואס האבען געזאָלט זיין זייערע אייגענע קברים.

אפילו איצט איז סיביר, מיט איהרע משופע'דיגע בערג, מיט איהרע אונדורכדרינגליכע וועלדער, ווילדע טייכען און שטרענגען קלימאט, געבליבען איינע פון די אונצוטריטליכסטע לענדער. עס איז לייכט זיך פארצושטעלען, וואס זי איז געווען מיט דריי יאהר־הונדערטער צוריק. נאך איצט איז סיביר געבליבען דער טייל פון דער רוסלענדישער אימפעריע, וואו דער ווילקיר און די גראבקייט

פון די באַאמטע האָבען ניט קיין גרענעץ. ווי איז שוין דאָ געוועזען אין דעם 17טען יאָהרהונדערט? „דער טייך אַ פלאַכער, די פליטעס שווערע, די פריסטאַוועןאונ'ברחמנות'דיגע, די שטעקענס גרויסע, די דיקע ריטער מיט סוקעס, די פייניגונגען גרויזאַמע, — פייער און קלעפּ, — די מענשען הונגעריגע: נעמט מען וועמען מאַטערן, קאָן ער אַוועקשטאַרבען", — האָט געשריבען פּראָטאָפּאָפּ אַוואַקום, אַ פּאָפּ פון אַלטען גלויבען, וואָס איז געגאַנגען מיט איינער פון די ערשטע פּאַרטיעס, וואָס זיינען געשיקט געוואָרען אויפ'ן אמור. „לאַנג נאָך וועלען די מאַטערנישען אָנהאַלטען, פּראָטאָפּאָפּ?" — האָט געפרעגט זיין פרוי, פאַלענדיג אַ מאָטע אויפ'ן אייז פון טייך נאָך אַ רייזע, וואָס האָט זיך געצויגען שוין דאָס פינפטע יאָהר. „ביז צום טויט, מאַרקאָווגאַ, ביז צום טויט", האָט געענטפערט אָט דער פאַרגעננגער פון די מענשען מיט אייזערנע כאַראַקטערן פון אונזער צייט. און ביידע, דער מאַן און זיין פרוי, זיינען ווייטער געגאַנגען אויפ'ן וועג, צום סוף פון וועלכען מען וועט דעם פּראָטאָפּאָפּ צושמידען מיט קייטען צו דער וואַנט פון אַ פאַרפרערנער גרוב, וואָס ער וועט האָבען מיט זיינע אייגענע הענט אויסגעגראָבען.

אָנהויבענדיג פון 17טען יאָהרהונדערט, האָט דער שטראָם פון פאַרשיקטע, וואָס זיינען געגאַנגען אין סיביר, קיינמאָל ניט אויפגעהערט צו פליסען. שוין אין די ערשטע יאָהרען ווערן אין פּעלים פאַרשיקט די איינוואוינער פון אוגליטש, צוזאַמען מיט זייער גלאָק, וואָס האָט געשלאָגען טרעוואָגע, ווען עס האָט זיך פאַרשפּרייט די ידיעה, אַז דער פּרינץ דימיטרי איז פאַררעטעריש דער'הרג'עט געוואָרן פון באָריס גאָדונאָוו. סאַי די מענשען, סאַי דער גלאָק זיינען פאַרשיקט געוואָרן אין אַ פאַרוואָרפען דערפעל אויפ'ן ברעג פון דער טונדראַ. סאַי ביי די מענשען, סאַי ביים גלאָק האָט מען אַרויסגעריסען די צינגער און אָפּגעריסען די אויערן. שפּעטער געהט נאָך זיי אַן אונענדליכע רייהע ראַסקאָלניקעס, וואָס זיינען אויפגעשטאַנען געגען ניקאָנ'ס אַריסטאָקראַטישע איינפירונגען אין דער קירכליכער פאַרוואַלטונג. די פון זיי, וואָס זיינען ניט אומגעקומען ביי דער מאַסען אויסשלאַכטונג אין רוסלאַנד, זיינען געגאַנגען באַזעצען די סיבירער וויסטענישען. נאָך זיי האָבען באַלד נאָכגעפאָלגט מאַסען לייב־אייגענע, וואָס האָבען געפּרואווט אַראָפּ־

ווארפען פון זיך דעם יאָך, וואָס מען האָט ניט לאַנג צוריק אויף זיי ארויפגעלייגט; די „סטרעלצי" (שיסער), וואָס זיינען אויפגעשטאַנען געגען דעם אַלץ־צושמעטערענדען דעספאָטיזם פון פעטער דעם ערשטען; די אוקראַינער, וואָס האָבען געקעמפט פאַר די אויטאָנאָמיע פון זייער פאָטערלאַנד און איהרע אוראַלטע איינריכטונגען; די פאָרשטעהער פון פארשידענע פעלקערשאַפטען, וואָס האָבען זיך ניט געוואָלט אונטערוואַרפען צום יאָך פון דער נייער אימפעריע; די פאָליאַקען, וואָס ווערן פארשיקט אין צעהנדליגער טויזענד אויף אָמאָל נאָך יעדען אונגעלונגענעם פארזוך אויף אַן אויפשטאַנד, און הונדערטער־ווייז יעהרליך, פאַר ארויסווייזען אַ ניט־פאַסיגען „פאַטריאָטיזם", אין דער מיינונג פון דער רוסישער רעגירונג. ענדליך קומען אהער שפּעטער אַלע, וועמען רוסלאַנד האָט מורא צו האַלטען אין איהרע שטעט און דערפער,—מערדער און איינפאַך וואַגאַבונדען, ראַסקאָלניקעס און אונגעהאָרכזאַמע, גנבים און אָרימע, וואָס זיינען ניט אימשטאַנד צו באַצאָהלען פאַר זייער פּאַספּאָרט; לייב־אייגענע, וואָס האָבען ארויסגערופען אויף זיך די אונצופרידענהייט פון זייערע הארען; נאָך שפּעטער, „פרייע פויערים", וואָס זיינען ניט געפעלען געוואָרען אַ וועלכען עס איז איספּראַווניק, אָדער וואָס האָבען ניט געקאָנט באַצאָהלען די יעהרליך שטייגענדע שטייערען, — די אַלע געהען שטאַרבען אין די איינגעפּראָרענע זומפּען, אין דער אונדורכגאַנגבאַרער טאַיגאַ, אין די פינסטערע מינען. און אָט דער שטראָם פליסט אונאויפהערליך ביז אונזערע טעג, פארגרעסערענדיג זיך אין אַ שרעקליך גרויסער פּראָפּאָרציע. אין אָנהויב פון איצטיגען יאָהרהונדערט האָט מען אין סיביר פארשיקט פון 7000 ביז 8000 מענשען; איצט, צום סוף פון יאָהרהונדערט, איז די פאַרשיקונג ארויפגעשטיגען ביז 19,000—20,000 מענשען יעהרליך, ניט רעכענענדיג אַזעלכע יאָהרען, ווען די ציפער איז כמעט פארדאָפּעלט געוואָרען, ווי דאָס איז געווען, צום ביישפּיל, נאָכ'ן לעצטען פוילישען אויפשטאַנד; אויף אַזאַ אופן, אָנהויבענדיג פון 1823 (ווען עס איז צוערשט איינגעפיהרט געוואָרען די סטאַטיסטיק פון פאַרשיקטע), זיינען אין סיביר פארשיקט געוואָרען מעהר פון 700,000 מענשען.

צום באַדויערן האָבען ווייניג פון די, וועמען עס איז אויסגעקומען איבערצולעבען די שרעקען פון קאַטאָרזשנע ארבייט און פאַר־

שיקונג אין סיביר, פאַרצייכענט אויף פּאַפּיר די רעזולטאַטען פון זייער טרויעריגער ערפאַהרונג. דאָס האָט געטאָן, ווי מיר האָבען געזעהן, פּראָטאָפּאָפּ אוואקום, און זיינע כתבים רייצען נאָך ביז איצט אויף די פאַנטאַזיע פון די ראַסקאָלניקעס. די טרויעריגע געשיכטע פון מענשיקאָוו, די דאָלגאָרוקי׳ס, ביראָן און אַנדערע פאַרשיקטע, וואָס האָבען געהערט צום אדעל, איז פאַר די שפּעטערדיגע דורות באַהאַלטען געוואָרן פון די וואָס עהרען זייער אַנדענק. אונזער יונגער פּאָעט־רעפּובליקאַנער, רילעיעוו, האָט, איידער מען האָט איהם אויפגעהאַנגען אין 1827, באַוויזען צו דערצעהלען אין דער ריהרענדער פּאָעמא „וואָינאַראָווסקי״ וועגען די ליידען פון אָט דעם אוקראַינער פּאַטריאָט. די עראינערונגען פון אייניגע דעקאַבריסטען און נעקראַסאָוו׳ס פּאָעמען „דעדושקאַ״ און „רוסקיא זשענשטשיני״ פילען נאָך ביז איצט אָן די הערצער פון דער רוסישער יוגענד מיט ליבע צו די געדריקטע און האַס צו די דריקער. אין זיין באַריהמטען „מיאָרטווי דאָם״ (דאָס טויטען־הויז), אין דער מערקווירדיגער פּסיכאָלאָגישער אויספאָרשונג פון געפאַנגנים לעבען, האָט דאָסטאָיעווסקי דערצעהלט וועגען זיין פאַרהאַפטונג אין אָמסקער פעסטונג נאָך 1848. עטליכע פּאָליאַקען האָבען באַשריבען דאָס מאַרטירערישע לעבען פון זייערע פריינד נאָך די רעוואָלוציעס פון 1831 און 1848. אָבער וואָס זיינען אָט די אַלע ליידען, ווען מען פאַרגלייכט זיי מיט יענע מאַטערנישען, וואָס עס האָבען געדאַרפט אריבערטראָגען מעהר ווי אַ האַלב מיליאָן מענשען פון פאָלק, אָנהויבענדיג פון דעם טאָג, ווען זיי פלעגען, צוגעשמידעטע צו אַן אייזערנעם שטאַנג, געהן פון מאָסקווא אויף אַ צוויי אָדער דריי־יאָהריגער רייזע צו די זאַבאַיקאַלער מינען, ביז צום טאָג, ווען זיי פלעגען שטאַרבען, צובראָכענע פון שווערער מיה און נויט, אָפּגעזונדערט אויף אַ שטרעקע פון זיבען־אַכט טויזענט ווערסט פון זייערע דערפער, — שטאַרבען אין אַ לאַנד, וועמעס מנהגים זיינען געווען פונקט אַזוי פרעמד פאַר זיי, ווי די שטענדיגע איינוואוינער פון דעם לאַנד, די סיביריאַקעס, אַ קרעפטיגע, אינטעליגענטע, אָבער עגאָאיסטישע ראַסע!

וואָס זיינען די ליידען פון אָט די קולטורעלע אָבער הויך־געבאָרענע מענשען, ווען מען פאַרגלייכט זיי מיט די מאַטערנישען פון טויזענדער, וואָס האָבען זיך איינגעדרעהט פאַר וועהטאָג אונטער

דער בייטש און קנוט פון דעם לעגענדארישען אויסוואורף, ראזניל־דעיעוו, וועמענס נאָמען עס ווערט נאָך ביז איצט אַרויסגערעדט מיט שרעק אין די זאבאיקאלער דערפער; ווען מען פארגלייכט זיי מיט די ליידען פון די, וואָס זיינען, פונקט ווי דער פוילישער דאָקטאָר שאָקאלסקי, און זיינע חברים, געשטאָרבען בעת דעם זיבעטען טויזענט שפיצרוטענס פאר א פארזוך צו אנט־לויפען; אָדער ווען מען פארגלייכט זיי מיט די ליידען פון די טוי־זענדער פרויען, וואָס האָבען אין פארשיקונג נאָכגעפאָלגט זייערע מענער, און וועמען נאָר דער טויט האָט באפרייט פון א לעבען פון הונגער, צרות און באליידיגונגען; און ענדליך, ווען מען פארגלייכט זיי מיט די ליידען פון די טויזענטער וואגאבונדען, וואָס פרואווען אנטלויפען פון סיביר און קלייבען זיך דורך די טיפע טאיגא, נעה־רענדיג זיך מיט שוואָמען און יאגדעס, וועמען עס האלט אויף נאָר די האָפנונג, אז אפשר וועט זיי געלינגען א קוק צו טאָן אויף זייער דאָרף, דערזעהן די פנים'ער פון אייגענע?

און ווער האָט ענדליך דערצעהלט דער וועלט וועגען די ליידען, וואָס וואַרפען זיך נאָך ווייניגער אין די אויגען, וואָס זיינען אָבער ניט קלענער, פון טויזענדער מענשען, וואָס פיהרען א נוצלאָז לעבען אין די פארוואָרפענע דערפלעך פון ווייטען צפון, און וואָס ענדיגען אָפטמאָל זייער טרויעריגע עקזיסטענץ, ווארפענדיג זיך פאר בענק־שאפט אין די קאלטע וועלען פון יעניסיי? מאקסימאָוו האָט אין זיין ארבייט „סיביר און קאטארגא" געפרואווט אויפהויבען אביסעל דעם פאָרהאנג, וואָס פארדעקט אָט די ליידען; אָבער איהם איז נאָר געלונגען צו ווייזען א קליין ווינקעל פון דעם פינסטערן בילד. די פולע געשיכטע פון אָט די ליידען בלייבט נאָך אונבאקאנט, און וועט נאָך מסתמא אייביג אזוי בלייבען. איהרע כאראקטערים־טישע שטריכען ווערן מיט יעדען טאָג אָפגעריבען, איבערלאָזענדיג נאָך זיך נאָר שוואכע שפורן אין די פאָלקס לעגענדען און אין די ארעסטאנטען לידער. אָבער יעדער יאָהרצעהנדליג לייגט ארויף זיינע נייע שטריכען, בריינגענדיג נייע פאָרמען פון ליידען דער אלץ וואקסענדער צאָהל פארשיקטע.

עס איז זעלבסטפארשטענדליך, אז איך קאָן אָט דאָס בילד ניט אַנוואַרפען אין זיין פולקייט, אין די ענגע ראַמען פון מיין איצ־טיגער ארבייט. איך וועל מיך מוזען באַגרענצען מיט א באַרופונג,

לאָמיר זאָגען, אויף די לעצטע צעהן יאָהר. ניט ווייניגער פון
165,000 מענשען זיינען פאַרשיקט געוואָרן אין סיביר אין פאַר־
לויף פון אָט דער פאַרהעלטניסמעסיג קורצער צייט. אויב אַלע
פאַרשיקטע וואָלטען געווען „פאַרברעכער״, וואָלט אַזאַ ציפער גע־
ווען הויך פאַר אַ לאַנד מיט אַ באַפעלקערונג פון אַכציג מיליאָן
מענשען. אָבער נאָר אַ העלפט פון די פאַרשיקטע, וואָס זיינען
אַריבער דעם אוראַל, ווערן פאַרשיקט אין סיביר נאָך אורטיילען
פון געריכט. די איבריגע העלפט ווערט פאַרשיקט נאָר אַהן אַ פּראָ־
צעס, נאָך אַן אַדמיניסטראַטיווען באַפעהל אָדער נאָכ׳ן אורטייל
פון „וואָלאָסטנאָי סכאָד״, כמעט אַלע מאָל אונטער׳ן דרוק פון די
אַלמעכטיגע אָרטיגע באַאמטע. פון 151,184 פאַרשיקטע, וואָס
זיינען אַריבער דעם אוראַל אין פאַרלויף פון 1867־1876, געהערן
ניט ווייניגער ווי 78,676 צו דער לעצטער קאַטעגאָריע. די איבריגע
זיינען געגאַנגען נאָך אורטיילען פון געריכטען: 18,582 אויף קאַ־
טאָרגע און 54,316 אויף באַזעצען זיך אין סיביר, מעהרסטענס
אויף אַ גאַנץ לעבען, מיט פאַרלירען איינינגע אָדער אַלע ציווילע
רעכט.*)

אין די 60־ער יאָהרען האָבען די פאַרשיקטע געמוזט דורכמאַ־
כען צופוס דעם גאַנצען וועג פון מאָסקווא ביז דעם אָרט, וואָס איז

*) אונזער קרימינעלע סטאַטיסטיק איז אַזוי אונפאָלקאָם, אַז אַ
מעהר אָדער ווייניגער ריכטיגע קלאַסיפיקאַציע פון פאַרשיקטע איז זעהר
שווער צו פיהרען. מיר ווייסען נאָר פון איין גוטער אַרבייט איבער דער
פראַגע, פון הערין מ. אַנוטשין. די אַרבייט איז מיט אייניגע יאָהר
צוריק אַרויסגעגעבען געוואָרן פון דער רוסישער געאָגראַפישער געזעל־
שאַפט און איז באַלוינט געוואָרן מיט אַ גרויסען גאָלדענעם מעדאַל.
אין איהר זיינען צונויפגעפיהרט די דאַטען פון קרימינעלער סטאַטיסטיק
פון 1827 ביז 1846. ניט קוקענדיג אויף די אַלטקייט פון די סטאַטיס־
טישע דאַטען, וואָס ווערן געבראַכט אין דער אַרבייט, גיבען זיי אונגע־
פעהר אַ באַגריף וועגען דערווירקליכער לאַגע אין דער איצטיגער צייט,
ווייל די מאָדערנע סטאַטיסטיק ווייזט אָן, אַז הגם די ציפען־דאַטען
מוזען זינט יענער צייט פ אַ ר ד אָ פּ ע ל ט ווערן, איז אָבער די
רעלאַטיווע פּראָפּאָרציע פון די פאַרשידענע קאַטעגאָריעס פאַרשיקטע גע־
בליבען כ מ ע ט ד י ז ע ל ב י ג ע. אַזוי, צום ביישפּיל, פון
159,755 פאַרשיקטע אין דער צייט פון 1827 ביז 1846 זיינען ניט ווע־
ניגער פון 79,909, דאָס הייסט, 50%, אַרויסגעשיקט געוואָרן אַהן אַ
פּראָצעס, „אויף אַן אַדמיניסטראַטיווען אופן״; מיט דרייסיג יאָהר

פאַר זיי געווען באַשטימט. אויף אַזאַ אופן האָבען זיי געדאַרפט אריבערגעהן אַרום 7000 וויאָרסט, כדי צו דערגרייכען די קאַטאָרזשנע געפענגניסען פון זאַבאַיקאַלער געגענט, און אַרום 8000 וויאָרסט, כדי צו קומען אין יאַקוטער פּראָווינץ, — צוויי יאָהר אין דעם ערשטען פאַל און צוויי־אַ־האַלב יאָהר אין צווייטען. פון יענער צייט אָן זיינען געמאַכט געוואָרען אייניגע אויסבעסערונגען אין דער טראַנספּאָרטירונג. איצט קלייבט מען צונויף די פאַרשיקטע פון אַלע עקען רוסלאַנד אין מאָסקווא אָדער ניזשני־נאָווגאָראָד, פון וואַנען מען שיקט זיי אויף אַ דאַמפּפער ביז פּערם, פון דאָרטען מיט'ן אייזענבאַהן ביז יעקאַטערינבורג, דערנאָך אויף פערד ביז טיומען, און ענדליך ווידער אויף אַ דאַמפּפער ביז טאָמסק. אויף אַזאַ אופן דאַרפען די פאַרשיקטע געהן צופוס, ווי עס דריקט זיך אויס דער אויטאָר פון אַן ענגלישען ביכעל וועגען דער פאַרשיקונג אין סיביר, „נאָר דעם שטח אויף יענער זייט טאָמסק.“ אָבער איבערזעצענדיג דאָס אין דער שפּראַך פון ציפערן, וועט אָט דער נישטיגער „שטח“, צום ביישפּיל, פון טאָמסק ביז קאַרא, זיין 3100 וויאָרסט, דאָס הייסט,

---

שפּעטער באַמערקט מען כמעט דיזעלביגע פּראָפּאָרציע, נעמליך, אין דער צייט פון 1867 ביז 1876 זיינען פון 151,184 פאַרשיקטען, געווען 78,871 אַזעלכע קרבנות פון ווילקיר. דאָס אייגענע קאָן מען באַמערקען אויך בשייכות צו די אַנדערע קאַטעגאָריעס פאַרשיקטע. אורטיילענדיג נאָך די דאַטען, וואָס ווערען געבראַכט אין הערר אנוטשינ'ס ווערק, זיינען פון 79,846 פאַרשיקטע נאָכ'ן אורטייל פון אַ געריכט, 14,531 (725 מענשען אַ יאָהר) גע'משפט געוואָרען פאַר מאָרד; 14,248 זיינען געווען באַשולדיגט אין שוואַכערע קרימינעלע פאַרברעכען, ווי אונטערצינדען, רויב און פעלשונג; 40,666 זיינען גע'משפט געוואָרען פאַר גנבה, און 1426 — פאַר באַשעפטיגען זיך מיט קאָנטראַבאַנד. סומירענדיג אָט די ציפערן, באַקומען מיר 70,871 (אַרום 3545 מענשען אַ יאָהר) אַזעלכע פאַרברעכער, וואָס וואָלטען פאַראורטיילט געוואָרען נאָך די קאָדעקסען פון אירגענד וועלכע אייראָפּעאישען לאַנד (כאָטש, נאַטירליך, ביי געשוואָרענע ריכטער וואָלט מעגליך געווען אויך אַ באַדייטענדער פּראָצענט פון פריי־שפּרעכונגען). די איבריגע (אַרום 89,000) זיינען אין דער גרויסער מעהרהייט פאַרשיקט געוואָרען פאַר פאַרברעכען, וואָס זיינען אַ דירעקטער רעזולטאַט פון רוסלאַנד'ס פּאָליטישער אָרדנונג. נעמליך: פאַר אַ בונט קעגען די לאַנדבאַזיצער און באַאמטע — 16,456; אַדמיניסטראַטיווע סעקטאַנטישען פאַנאַטיזם — 2138 מענשען; אַנטלויפען פון מיליטער דיענסט (וואָס האָט דעמאָלט געדויערט 25 יאָהר) — 1651, און פאַר אַנטלויפען פון סי־

אַרום ניין מאָנאַטען גאַנג צופוס. און אויב דער אַרעסטאַנט ווערט פאַרשיקט אין יאַקוטסק, דאַרף ער געהן נאָך 4400 וויאָרסט. אָבער די רוסישע רעגירונג האָט אַנטדעקט, אַז אפילו יאַקוטסק איז אַ צו נאָהענטער אָרט צו פעטערבורג פאַר פאָליטישע פאַרשיקטע, און זי שיקט זיי איצט און ווערכאָיאַנסק און ניזשני־קאָלימסק (אין שכנות מיט נאָרדענשילד'ס וואסער סטאַנציע), — הייסט דאָס, אַז צו דעם אויבענדערמאָנטען „נישטיגען שטח" דאַרף מען נאָך צוגעבען אַרום צוויי און אַ האַלב טויזענט וויאָרסט, און מיר וועלען ווידער באַקומען די מאַגישע ציפער 7,000 וויאָרסט, מיט אַנדערע ווערטער, צוויי יאָהר גאַנג צופוס.

מען מוז, איבריגענס, באַמערקען, אַז פאַר אַ באַדייטענדער צאָהל פאַרשיקטע איז דער גאַנג צופוס פאַרקירצט אויף אַ העלפט, און זיי הויבען אָן זייער רייזע איבער סיביר אין ספּעציעל צוגעגרייטע

ביר, מעהרסטענטיילס פון אַדמיניסטראַטיווער פאַרשיקונג, — 18,328. ענדליך געפינען מיר אַ גרויסע צאָהל, 48,466 מענשען, „וואגאבונדען", וועגען וועלכע הערר אַנוטשין באמערקט: „וואַגאַבונדען זיינען מעהרסטענטיילס ניט קיין אַנדערע, ווי נאָר די, וואָס פאָהרן אַוועק אין אַ שכנ'ישע גובערניע אָ ה ן אַ פּ אַ ס פּ אָ ר ט"; פון דער אויבען אָנגעוויזענער צאָהל זיינען וועניגסטענס 40,000 מענשען „אַרויסגעשיקט געוואָרן פאר פאַרברעכען קעגען פּאַספּאָרטען סיסטעם" (דאָס הייסט, דאָס זיינען געווען מענשען, וועמענס פאַמיליען האָבען געהונגערט, און וואָס האָבען ניט געהאַט קיין 5 אָדער 10 רובעל צו באַצאָהלען פאַר אַ פּאַספּאָרט, צו געהן זוכען אַרבייט, צום ביישפּיל, פון קאַלוגאַ אָדער טולאַ אין אָדעס אָדער אַסטראַכאַן). ווייטער באַמערקט הערר אַנוטשין: „וואָס אַנבאַטרעפט די 80,000 מענשען, וואָס זיינען פאַרשיקט געוואָרן אויף אַן אַדמיניסטראַטיווען אופן, איז ניט נאָר צווייפלען מיר אין זייער פאַרברעכערישקייט, נאָר מיר צווייפלען אַפילו אין דער עקזיסטענץ גופא פון אזעלכע פארברעכענס, וואס מען האָט זיי צוגעשריבען". די צאָהל פון אַזעלכע „פאַרברעכער" האָט זיך פון יענער צייט אָן ניט פאַרקלענערט. זי האָט זיך כמעט פארדאָפּעלט, ווי אויך די ציפערן פון אנדערע קאַטעגאָריעס. רוסלאַנד פאַרשיקט יעהרליך אין סיביר, אויף אַ גאַנץ לעבען, 4000—5000 מענער און פרויען, וואָס וואָלטען אין אַנדערע לענדער פאַראורטיילט געוואָרן צו באַצאָהלען עטליכע רובעל. צו אַזעלכע „פאַרברעכער" דאַרף מען נאָך צוגעבען אַרום 1500 פרויען און 2000—2500 קינדער, וואָס פאָלגען נאָך יעהרליך אין סיביר זייערע מענער און עלטערן, וואָס טראַגען אָהן קיין שום שולד אַריבער אַלע שרעקען פון דער עטאַפּ־רייזע איבער סיביר און אַלע צרות פון פאַרשיקונג.

פוהרן. הערר מאַקסימאָוו באשרייבט זעהר קלאַר, ווי די אַרעס־טאַנטען אין אירקוטסק, וועמען מען האָט ערלויבט אַרויסצוזאָגען זייער מיינונג וועגען די מעלות פון די דאָזיגע שווערע בוידען, האָבען באַלד ערקלערט, אַז זי איז די אומגלומפּערטסטע זאַך פאַר פאָהרן, וואָס איז ווען עס איז אויסגעפונען געוואָרען צו מאַטערן פערד און אַרעסטאַנטען. אָט די פוהרן אָהן רעסאָרן שלעפּען זיך איבער ניט גלייכע, גריבערדיגע וועגען, וואָס זיינען צואַקערט געוואָרן פון די רעדער פון אַן אונענדליכער צאָהל פוהרן. אין מערב סיביר, אויף די בלאָטיגע זייטען פון די מזרח־אוראַלער בערג, איז די רייזע אויף אַזעלכע פוהרן אַן אמת׳ע מאַטערניש, ווייל דער וועג איז אויסגעלעגט מיט קלעצער, און דאָס טרייסלען דערמאָנט אייך אָן דער עמפּינדונג איבער׳ן גאַנצען קערפּער, וואָס מען שפּירט בעת מען טוט אַ פּיהר מיט׳ן פינגער איבער אַלע קלאַווישען פון ראָיאַל, איינשליסענדיג די שוואַרצע. די רייזע אונטער אַזעלכע אומשטענדען איז ניט באַזונדערס אַנגענעהם אפילו פאַר דעם רייזענדען, וואָס ליגט אויף אַ דיקען וואָילאָק־אונטערבעט אין אַ באַקוועמען טאַראַנטאַס; עס איז לייכט זיך פאָרצושטעלען, וואָס עס טראָגען אַריבער די אַרעסטאַנטען, ווען עס קומט אויס אָפּצוזיצען אַכציג שעה אונבאַוועגליך אויף אַ באַנק, וואָס איז ערפונדען געוואָרן פון דעם באַאַמטען פון פוהר, קוים צוגעדעקט מיט אַ שמאַטע אַנטקעגען רעגען און שניי.

צום גליק דויערט אַזאַ רייזע נאָר עטליכע טעג, ווייל אין טיומען זעצט מען די פאַרשיקטע אַריבער אויף ספּעציעלע שיפלעך, שווימענדיגע געפענגניסען, וואָס ווערן געשלעפּט פון דאַמפער, און אין אַ 8—10 טעג אַרום קומען זיי אָן אין טאָמסק. מען דאַרף קוים צוגעבען, אַז די גלענצענדע אידעע צו פאַרקירצען אויף אַזאַ אופן דעם לאַנגען וועג איבער סיביר אויף אַ העלפט, האָט, ווי געוועהנליך, שטאַרק געליטען ביי דער אָנווענדונג. די אַרעסטאַנטען שיפען זיינען אַזוי אָנגעפילט און געפינען זיך אין אַזאַ שמוציגען צושטאַנד, אַז זיי זיינען געוועהנליך נעסטען פון אָנשטעקונג. „יעדע שיפעל איז אויסגעבויט געוואָרן אַריבערצופיהרען 800 אַרעסטאַנטען און זייער קאָנוואָי“, — זאָגט דער טאָמסקער קאָרעספּאָנדענט פון „מאָסקאָווסקי טעלעגראַף“ (15טען נאָוועמבער 1881). „אָבער מען האָט ניט אויסגערעכענט די גרויס פון די שיפלאַך אין איינ־

קלאַנג מיט די פאָדערונגען פון היגיענע; הויפּטזעכליך האָט מען גענומען אין אַכט די אינטערעסען פון די דאַמפּער אייגענטימער, די הערען קוראַטאָוו און איגנאַטאָוו. אָט די הערען פאַרנעמען פאַר זייערע אייגענע צוועקען צוויי אָפּטיילונגען, וואָס זיינען אויסגערעכענט אויף 100 מענשען יעדערע, און אויף אַזאַ אופן דאַרפען 800 אַרעסטאַנטען זיך איינאָרדנען אויף אַזאַ שטח, וואָס איז אין אָנהויב געווען באַשטימט נאָר פאַר 600 מענשען. די ווענטילאַציע פון די שיפען איז זעהר אַ שלעכטע; אייגענטליך איז פאַר ווענטילאַציע גאָרניט געזאָרגט געוואָרן, און די סאָרטירן זיינען שרעקליך". דער קאָרעספּאָנדענט גיט נאָך צו, אַז „די שטערבליכקייט אויף די שיפען איז זעהר גרויס, באַזונדערס צווישען די קינדער", און זיין מיטטיילונג ווערט פאָלשטענדיג באַשטעטיגט פון די ציפערן פון די אָפיציעלע באַריכטען פאַר פאָריגען יאָהר. פון זיי זעהט מען, אַז פון אַכט ביז צעהן פראָצענט פון דער גאַנצער צאָהל אַרעסטאַנטען שטאַרבען אין דער צייט פון דער ניין-טאָגיגער רייזע אויף אָט די שיפען, דאָס הייסט, פון 60 ביז 80 אויף 800 מענשען.

„דאָ קאָנט איהר באַאָבאַכטען, — האָבען אונז געשריבען פריינד, וואָס האָבען אַליין דורכגעמאַכט די רייזע, — דאָס אמת'ע קעניגרייך פון טויט. דיפטעריט און טיפוס שניידען אָהן רחמנות דערוואַקסענע און קינדער, באַזונדערס די לעצטע. דער שפּיטאָל, וואָס געפינט זיך אונטער דער אויפזיכט פון אַן אונוויסענדען, מיליטערישען פעלדשער, איז אַלעמאָל איבערפילט."

אין טאָמסק שטעלען זיך די פאַרשיקטע אָפּ אויף עטליכע טעג. אַ טייל פון זיי, באַזונדערס די קרימינעלע, וואָס ווערן אַרויסגעשיקט אדמיניסטראַטיוו, געהען אַוועק ערגעץ וואו אין אַ אויעזד פון טאָמסקער גובערניע, וואָס ציהט זיך פון די בערגשפּיצען פון אַלטאַי אין דרום ביז צום אייזמער אין צפון. די איבריגע שיקט מען ווייטער אין מערב. מען קאָן זיך פאָרשטעלען, אין וואָס פאַר אַ גיהנם עס פאַרוואַנדעלט זיך די טאָמסקער געפענגניס, וואו די אַרעסטאַנטען פאַרטיעס, וואָס קומען אָן יעדע וואָך, קאָנען באַלד ניט אַריבערגעשיקט ווערען קיין אירקוטסק, צוליב דער פאַרפלייצונג פון טייכען אָדער אַנדערע אורזאַכען. די געפענגניס איז אויסגעבויט געוואָרן פאַר 960 מענשען, אָבער אין איהר געפינען זיך קיינמאָל ניט וועניגער פון 13 ביז 14 הונדערט אַרעסטאַנטען, און

אמאָל דערגרייכט זייער צאָהל ביז 2200 און נאָך מעהר. כמעט אלע־מאָל זיינען ארום איין פערטעל פון זייער צאָהל קראנק, און דער געפעננגנים שפיטאָל קאָן אריינגעמען ניט מעהר ווי א דריטעל פון דער גאנצער צאָהל קראנק געוואָרענע. צוליב דעם בלייבען די קראנקע אין דיזעלביגע קאמערן, וואלגערענדיג זיך אויף די נארעס אָדער אונטער זיי, לעבען די געזונטע; דערביי דערגרייכט די איבערפילונג אזוי וויט, אז דריי ארעסטאנטען דארפען זיך צופרידענשטעלען מיט א פלאץ, וואָס איז באשטימט פאר איינעם. די קרעכצען פון קראנקע, די געשרייען פון די, וואָס רעדען פון היץ, דאָס כריפען פון די שטארבענדע מישען זיך צונויף מיט די וויצען און געלעכטער פון די געזונטע און דער זידלעריי פון די וועכטער. די אויסדאמפונגען פון דער שמוציגער מאסע פון מענשליכע קערפער מישען זיך צונויף מיט די אויסדאמפונגען פון זייערע שמוציגע און נאסע קליידער און שיך און דעם געשטאנק פון דער שרעקליכער „פאראשא”. — „איהר ווערט דערשטיקט, אריינקומענדיג אין קאמער, און כדי ניט אריינצופאלען אין חלשות, מוזט איהר וואָס שנעלער ארויסשפרינגען אין די פרישע לופט; צו דער שרעקליכער אטמאָספערע, וואָס הענגט איבער די קאמערן, ווי א נעבעל איבער די טייכען, קאָן מען נאָר ביסלעכוויז זיך צוגעוואוינען,” — דאָס באשטעטיגען אלע, וועמען עס איז אויסגעקומען צו באזוכען די סיבירער געפעננגניסען. די קאמער פון „פאמיליען־מענשען” איז נאָך שרעקליכער. „דאָ קאָנט איהר זעהן, — זאָגט הערר מישלא, א סיבירער באאמטער, וואָס איז געווען אן אויפזעהר איבער געפעננגניסען, — הונדערטער פרויען און קינדער וואָס זיינען צונויפגעשפארט אויף א קליינעם שטח און טראָגען אריבער שרעקליכע צרות.” די פריייוויליג מיטגעהענדע פאמיליעס פון די פארשיקטע באקומען ניט קיין קאָנוואָי קליידער. אזוי ווי זייערע פרויען געהערן מעהרסטענטייל צום פויערים שטאנד, האָבען זיי קיינמאָל ניט מעהר ווי איין פאָר קליידער; און האָבענדיג געהונגערט כמעט פון דעם ערשטען טאָג אָן, ווען דער מאן, דער ברויטגעבער פון דער פאמיליע, איז ארעסטירט געוואָרן, טוען זיי אָן זייער איינציג קלייד און לאָזען זיך אין וועג פון אסטראכאן אָדער ארכאנגעלסק. און נאָך אזא לאנגער רייזע פון איין געפעננגניס אין אנ'אנדערע, נאָך לאנגע יאָהרען פון פארשפארט זיין אין אָסטראָ־

גען און מאַנאַטען נאַנג, ווערט דאָס איינציגע קלייד פאַרוואַנדעלט אין צוריסענע שמאַטעס, וואָס האַלטען זיך קוים אויף די פּלייצעס. דער נאַקעטער, אויסגעמוטשעטער קערפּער און די צעוואונדעטע פיס קוקען אַרויס פון הינטער די שמאַטעס פון אַט די אומגליקליכע פרויען, וואָס זיצען אויף'ן שמוציגען דיל, קייענדיג דאָס טרוקענע ברויט, וואָס גוטהערציגע פויערים האָבען זיי געגעבען. צווישען אַט דער מאַסע מענשליכע קערפּער, וואָס באַדעקען יעדען צאָל פון די נאַרעס און האַלטען זיך אויף אונטער זיי, וועט איהר ניט זעלטען דערזעהן אַ קינד, וואָס שטאַרבט אויפ'ן שויס פון דער מוטער, און לעבען איהם — נאָך אַ קינד, וואָס איז נאָר וואָס געבאָרן געוואָרן. אַט דאָס ניי־געבאָרענע קינד איז די פרייד און טרייסט פון די פרויען, יעדע פון וועלכע איז אַ סך מענשליכער פון אירגענד וועלכען וועכטער אָדער אויפזעהער. דאָס קינד ווערט איבערגעגעבען פון איינער צו דער אַנדערער, זיין ציטערענדיג קערפּערל ווערט צוגעדעקט מיט די בעסטע שמאַטעס, ער באַקומט די צערטליכסטע לאַסקעס... וויפיל קינדער זיינען דאָס אויסגעוואַקסען אונטער אַזעלכע באַדינגונגען! איינס פון זיי שטעהט איצט לעבען מיר, בעת איך שרייב אַט די שורות, און ווידערהאָלט מיר די דערצעהלונגען, וואָס זי האָט אָפטמאָל געהערט פון דער מוטער, וועגען דער גוטסקייט פון די „רוצחים" און דער אונמענשליכקייט פון די „באַאַמטע". זי דערצעהלט מיר וועגען די שפּילצייג, מיט וועלכע עס האָבען זי אַמוזירט די אַרעסטאַנטען אין דער צייט פון דער פּיינליכער רייזע, — געוועהנליכע שפּילצייג, אין וועלכע עס איז אַריינגעלייגט געוואָרן מעהר גוט האַרץ, איידער קונסט. זי דערצעהלט וועגען די אונטערדריקונגען, וועגען געלט־אויספּרעסונגען, וועגען דעם פייפען פון די נאַגאַיקעס, וועגען די קללות און קלעפּ, וואָס די „באַאַמטע" זשאַלעווען ניט.

אָבער די געפענגנים באַפרייט זיך ביסלעכוויז פון דעם איבערפלוס פון איהר באַפעלקערונג: די אַרעסטאַנטען פּאַרטיעס ריהרען זיך אין וועג. יעדע וואָך געהען אַוועק פּאַרטיעס פון 500 מענשען יעדע, איינשליסענדיג פרויען און קינדער, אויב נאָר דער וועטער און דער צושטאַנד פון די טייכען דערלויבען דאָס, — פון דער טאָמסקער געפענגנים אין דעם לאַנגען וועג צופוס ביז אירקוטסק און זאַבאַיקאַלער פּראָווינץ. ביי די, וועמען עס קומט אויס

צו זעהן אזא פארטיע אין וועג, בלייבט די עראינערונג וועגען איהר אויף אייביג אין זכרון. דער רוסישער מאלער יאקאבי האט געפּראוווט אויסמאלען אזא פארטיע אויפ׳ן לייוועגט; זיין בילד מאכט א שרעקליכען איינדרוק, אבער די ווירקליכקייט איז נאך שרעקליכער.

פאר אייך שפּרייט זיך אויס א בלאטיגע עבענע, איבער וועלכער עס טראגט זיך א שניידיג־קאלטער ווינט, ארויפקערענדיג דעם שניי, וואס האט געגומען צודעקען די איינגעפראָרענע ערד. די זומפּען, וואס זיינען דא און דארט פארוואקסען מיט קליינע קוסטעס און אויסגעקרימטע בוימער, וואס האבען זיך איינגעבויגען פון ווינט און שווערען שניי, ציהען זיך ארום, אויף ווי ווייט דאס אויג קאן נאר כאפּען. ביז צום נאהנטסטען דארף איז דרייסיג וויארסט. אין דער ווייט, אין דער טונקעל, טיילען זיך אויס די סילועטען פון בערגלאך, וואס זיינען באדעקט מיט א געדיכטען סאסנאווען וואלד. איבער׳ן הימעל ציהען זיך שווערע שניי וואלקענס. דער וועג, וואס האט ביי די זייטען סלופּעס, כדי איהם אפּצוטיילען פון דער ארומיגער עבענע, וואס איז צוגראבען פון די שפּורען פון טויזענטער פוהרען און אזוי איינגעשניטען פון די שינעס, אז דער שטארקסטער ראד קאן זיך דא צוברעכען, דרעהט זיך איבער דער נאקעטער בלאטיגער עבענע. איבער אט דעם וועג ציהט זיך לאנגזאם די פארטיע. פאראויס געהט א רייה סאלדאטען. נאך זיי שפּרייזען שווער די קאטארזשניקעס, מיט געגאלטע קעפּ, אין גרויע כאלאטען, מיט א געלער טויז אויפ׳ן רוקען, און שיך, וואס זיינען צוריסען פון לאנגען וועג, אזוי אז מען זעהט דורך די לעכער די שמאטעס, וואס וויקלען ארום די צואוואונדעטע פיס. אויף יעדען איז אנגעטאן א קייט, וואס איז געשלאסען ביים פוס־קנאפּ, און דער רינג, וואס כאפּט ארום דעם פוס, איז ארומגעוויקעלט מיט א שמאטע, — אויב דעם פארשיקטען איז געלונגען צונויפצוקלייבען אויפ׳ן וועג געגוג נדבות, צו קאנען באצאהלען דעם שמיד פאר א מילדערע איינשמידונג. די קייט געהט ארויף איבער׳ן פוס און ווערט צוגעהאנגען צום גארטעל. אנאנדער קייט בינדט ענג צונויף ביידע הענט, און, ענדליך, א דריטע פאראייניגט פון זעקס ביז אכט ארעסטאנטען. יעדע אומגעלומפּערטע באוועגונג פון איינעם אין אזא צונויפגעקייטעלטער גרופּע ווערט באלד דערפיהלט פון אלע זיינע חברים אין קייט; דעם שטארקען קומט אויס צו שלעפּען נאך זיך די שוואכע: אפּ־

שטעלען זיך קאָן מען ניט, ביז צום עטאַפּ איז ווייט, און די הערבסטיגע טעג זיינען קורץ.

נאָך די קאַטאָרזשניקעס געהען די „פרייע קאָלאָניסטען", וואָס זיינען אָנגעטאָן אין דיזעלביגע גרויע כאַלאַטען און שיך. סאָלדאַטען געהען ביי די זייטען פון דער פּאַרטיע, קלערענדיג אפשר וועגען דעם באַפעהל, וואָס זיי האָבען באַקומען ביים אַרויסטרעטען: „אויב אַן אַרעסטאַנט וועט פּרוּאווען אַנטלויפען, שיס אין איהם. אויב דו וועסט איהם הרג'ענען — וועט דער הונט האָבען אַ הינטישען טויט, און דו וועסט באַקומען אַ באַלוינונג פון פינף רובעל!" אין עק פון דער פּאַרטיע באַוועגען זיך לאַנגזאַם עטליכע פוהרן, אין וועלכע עס זיינען איינגעשפּאַנט אויסגעמאַטערטע פויערשע פערדלעך. די פוהרן זיינען פאַרלעגט מיט די זעק פון די אַרעסטאַנטען, און אויבען ווערן אָפטמאָל מיט שטריק צוגעבונדען קראַנקע און שטאַרבענדיגע.

הינטער די פוהרן שלעפּען זיך די ווייבער. איינינגע פון זיי געלינגט צו געפינען אַ פרייען ווינקעל אויף די פוהרן מיט די אַרעסטאַנטישע זאכען, און זיי זיצען דאָרט איינגעדרעהט, האָבענדיג קוים אַ מעגליכקייט אַ ריהר צו טאָן זיך. אָבער די מעהרסטע שלעפּען זיך נאָך די פוהרן, פיהרענדיג די קינדער פאַר די הענט אָדער טראָגענדיג זיי אויף די אָרעמס. אָנגעטאָן אין שמאַטעס, פיהרענדיג אין דעם קאַלטען שניי־שטורעם, שפּרייזענדיג מיט כמעט נאַקעטע פיס איבער די איינגעפראָרענע רעדער־שפּורען, האָבען אַ סך פון זיי מסתמא ווידערהאָלט די פראַגע פון אוואַקום'ס פרוי: „ווי לאַנג וועט נאָך די מאַטערניש אָנהאַלטען?" די פּאַרטיע שליסט ענדליך אַ צווייטע רייה סאָלדאַטען, וואָס טרייבען אונטער מיט די ביקסען די פרויען, וועלכע שטעלען זיך אָפּ אָפּצורוהען אַ רגע אויף דער איינפריהרענדיגער בלאָטע פון וועג. די פּראָצעסיע ענדיגט זיך מיט אַן עקיפּאַזש, אין וועלכען עס זיצט דער אָפיציר פון קאָנוואָי.*)

*) נאָך די רוסישע געזעצען ווערן די פאַמיליען פון די אַרעסטאַנטען ניט אונטערוואָרפען דעם קאָנטראָל פון קאָנוואָי. אין דער אמת'ן אָבער באַהאַנדעלט מען זיי ווי אַרעסטאַנטען. איך וועל ברענגען נאָר איין ביישפּיל: דער טאָמסקער קאָרעספּאָנדענט פון „מאָסקווער טעלעגראַף" (דעם 3טען נאָוועמבער, 1881) האָט געשריבען: „מיר האָבען באַגעגענט

ווען די פּאַרטיע קומט אריין אין א גרויסען דאָרף, הויבט זי געוועהנליך אָן זינגען „דאָס דערבארמונגס־ליד." „אָט דער קרעכץ רופט זיך ביי אונז ליד..." אָט דאָס אייגענאַרטיגע ליד באַשטעהט אייגענטליך פון א רייה אויסגעשרייען, וואָס רייסען זיך ארויס גלייכצייטיג פון הונדערטער ברוסטען. דאָס איז א טרויעריגע דערצעהלונג, אין וועלכער עס ווערט אין קינדערש־איינפאַכע אויסדרוקען באַשריבען דער ביטערער מזל פון דעם ארעסטאַנט. דאָס איז א שרעקליכער אויפרוף פון דעם רוסישען פארשיקטען נאָך באַרמהערציגקייט, אָן אויפרוף צו די פויערים, וועמעס מזל אונטערשיידעט זיך אָפטמאָל מיט קיין זאַך ניט פון זיין אייגענעם. יאָהרהונדערטער פון ליידען, צרות און נויט, פארפאָלגונגען, וואָס האָבען דערשטיקט די גרעסטע קרעפטען פון אונזער פאָלק, האָבען זיך אויסגעדריקט אין אָט דעם טרויעריגען ליד. די טענער פון טיפען טרויער דערמאָנען אָן די מאַטערנישען פון די פאָריגע יאָהרהונדערטער, וועגען די האַלב־דערשטיקטע געשרייען אונטער די שטעקענס און בייטשען פון אונזער צייט, וועגען דער פינסטערניש פון געפענגניסען, וועגען די ווילדע טאַיגעס, וועגען די טרערן פון דער קרעכצענדיגער פרוי. די פויערים פון די ארומיגע סיבירער דערפער פארשטעהען אָט די טענער: זיי ווייסען זייער אמת'ע באַדייטונג פון זייער אייגענער ערפאַהרונג, און אָט דער אויפרוף פון די „אומגליקליכע", — ווי אונזער פאָלק רופט די ארעסטאַנטען, — געפינט אַלעמאָל אָן אָפּקלאַנג אין די הערצער פון דער דאָרפישער אָרימקייט. די אָרימסטע אלמנה צלמ'ט זיך איבער און איילט זיך צו געבען די „אומגליקליכע" עטליכע גראָשענס אָדער א שטיקעל ברויט, פארנייגענדיג זיך נידריג פאר זיי, דאַנקענדיג זיי, וואָס זיי ווייזען ניט צוריק איהר אָרימע נדבה.

צום אָוונט, האָבענדיג אָפּגעגאַנגען צופוס צוואַנציג אָדער דרייסיג וויאָרסט, דערגרייכט ענדליך די ארעסטאַנטען פּאַרטיע דעם עטאַפּ, אויף וועלכען זי פארברענגט די נאַכט און רוהט אָפּ

אָן ארעסטאַנטען פּארטיע, וואָס איז דעם 14טען סעפּטעמבער ארויסגעגאַנגען פון טאָמסק. די אויסגעמאַטערטע פרויען און קינדער האָבען בוכשטעבליך זיך פארלאָרען אין דער בלאָטע, און די סאָלדאַטען האָבען זיי אונטערגעטריבען מיט קלעפּ, אַז זיי זאָלען ניט אָפּשטעהן פון דער פּארטיע".

אַ גאַנצען מעת־לעת נאָך יעדע צוויי טעג וועג. ווי נאָר פון דער ווייטענס באַווייזען זיך די הויכע קלעצער פון דעם פּאַרקאַן, הינ־טער וועלכען עס געפינט זיך די אַלטע, פון קלעצער געמאַכטע געביידע פון עטאַפּ, לויפען די שטאַרקערע אַרעסטאַנטען פאָראויס, כדי צו פאַרנעמען אַפריהער די בעסטע פּלעצער אויף די נאַרעס. די מעהרסטע עטאַפּען זיינען אויסגעבויט געוואָרן מיט 50 יאָהר צוריק, און צוליב דעם שווערען קלימאַט און צוליב דעם, וואָס אין זיי געפינען זיך שטענדיג הונדערטער טויזענטער אַרעסטאַנטען, זיינען זיי שרעקליך פאַרשמוצט און אינגאַנצען דורכגעפוילט. די אַלטע קלעצערנע געביידע קאָן שוין ניט געבען קיין שוץ די גע־שמידטע איינוואוינער. ווינט און שניי דרינגען אריין פריי דורך די שפּאַרעס צווישען די קלעצער. גאַנצע קופּעס פון איינגעפראָ־רענעם שניי קלייבען זיך אויף אין די ווינקלען פון די קאַמערן, די עטאַפּען זיינען איינגעאָרדענט געוואָרן אויף 150 מענשען; דאָס איז געווען דער דורכשניט פון די אַרעסטאַנטסקע פּאַרטיעס מיט דרייסיג יאָהר צוריק. איצט אָבער דערגרייכען די פּאַרטיעס פון 450 ביז 500 מענשען, און זיי דאַרפען זיך אַלע אויפהאַלטען אויף אַ שטח, וואָס איז קאַרג אויסגערעכענט אויף 150 מענשען*).

די אַריסטאָקראַטיע פון דער געפענגנים,—די אַלטע וואַגאַבונ־דען און באַוואוסטע מערדער, — פאַרנעמען אַלע נאַרעס אין עטאַפּ. די איבעריגע אַרעסטאַנטישע מאַסע, וואָס איז צוויי־דריי מאָל אַזוי גרויס ווי די „אַריסטאָקראַטיע״, מוז זיך לעגען אויף דעם צופוילטען דיל, וואָס איז געדיכט באַדעקט מיט אַ קלעפּיגער שמוץ, אונטער די נאַרעס און אין די דורכגאַנגען צווישען זיי.

*) נאָך די רוסישע געזעצען, וואָס ווערן מעהרסטענס צוזאַמענ־געשטעלט ניט נעמענדיג אין אַכט די ווירקליכקייט, איז פאַרבאָטען אַרויס־צושיקען אַזעלכע גרויסע אַרעסטאַנטען פּאַרטיעס. אין דער אמת׳ען אָבער איז די געוועהנליכע אַרעסטאַנטען פּאַרטיע אַרום 480 מענשען. אין 1881, לויט די ידיעות פון „גאָלאָס״, זיינען 6607 אַרעסטאַנטען אַרויסגעשיקט געוואָרן אין 16 פּאַרטיעס. אויף אַזאַ אופן איז אין דורכשניט אויף אַ פּאַרטיע אויסגעקומען 406 מענשען. נאָך אָט די פּאַרטיעס זיינען גע־גאַנגען 954 פרויען און 895 קינדער; אויף אַזאַ אופן איז אויף אַ פּאַרטיע אין דער אמת׳ען אויסגעקומען אַרום 521 מענשען. אין 1884 איז דער דורכשניט פון אַ פּאַרטיע געוועזן אַרום 400 מענשען (300 מענער און 100 פרויען און קינדער).

מען קאָן זיך לייכט פאָרשטעלען די אטמאָספער פון די קאַ־מערן, ווען זייערע טירען זיינען פארשלאָסען, און זיי זיינען אַי־בערפילט מיט מענשען, וואָס ליגען נאַקעטע, אונטערבעטענדיג די שמוציגע קליידער, וואָס זיינען איינגאַנצען דורכגענעצט פון דעם רעגען און שניי פון וועג.

אָט די עטאַפּען זיינען אָבער פּאַלאַצען אין פאַרגלייך מיט די האַלבע עטאַפּען, וואו די ארעסטאַנטען פארטיעס שטעלען זיך אָפּ נאָר אויף איבערנעכטיגען. די געביידען פון די האַלבע עטאַפּען זיינען נאָך קלענער און זיינען בכלל אַ סך פאַרעלטערטער און אַנטי־סאַניטאַרישער. די שמוץ, דער געשטאַנק און די שטיקעניש אין זיי ווערן אמאָל אזוי אונערטרעגליך, אַז די ארעסטאַנטען ציהען פאָר צו פאַרברענגען אַ קאַלטע סיבירער נאַכט אין די לייכטע זומער באַ־ראַקען, וואָס זיינען אויסגעשטעלט אויפ'ן הויף און אין וועלכע מען קאָן ניט מאַכען קיין פייער. די האַלבע עטאַפּען האָבען כמעט קיינמאָל ניט קיין באַזונדערען קאַמער פאַר די פרויען, מוזען די לעצטע זיין מיט די סאָלדאַטען אין קאַראַאול קאַמער (זעה מאַקסי־מאָוו'ס „סיביר און קאַטאָרגע"). מיט דער אונטערטעניגקייט, וואָס צייכענט אזוי אוים די רוסישע „אַלץ אריבערטראָגענדיגע" מוטערס, פאַרקלייבען זיי זיך מיט זייערע אין שמאַטעס־איינגע־וויקעלטע קינדער ערגעץ וואו אין דעם ווייטסטען ווינקעל אונטער די נאַרעס, אָדער זיי טוליען זיך צו ביים טיר, וואו עס שטעהען די ביקסען פון קאַנוואַי.

עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס, לויט דער אָפיציעלער סטאַ־טיסטיק, זיינען פון 2561 קינדער אונטער פופצעהן יאָהר, וואָס זיינען אין 1881 געשיקט געוואָרן מיט די עלטערען אין סיביר, געבליבען לעבען נאָר זעהר ווענ יג. „די מעהרסטע קינדער, — שרייבט דער „גאָלאָס", — האָבען ניט געקאָנט אריבערטראָגען די זעהר שווערע באַדינגונגען פון וועג און זיינען געשטאָרבען, אָדער ניט דערגעהענדיג נאָך צום באַשטימטען אָרט, אָדער באַלד נאָכ'ן אָנקומען אין סיביר." „אָהן קיין שום גוזמא קאָן מען זאָגען, אַז די טראַנספּאָרטירונג אין סיביר, אין דער פאָרם, ווי זי ווערט איצט פּראַקטיצירט, איז אַן אמת'ע „קינדער אויסשלאַכטונג".*)

*) די צאָהל קינדער, וואָס געהען נאָך די אַרעסטאַנטישע פּאַר־טיעס, איז איצט פון 5000 ביז 8000. אַ סך פון זיי קומט אוים צו

דאַרף מען נאָך צוגעבען, אַז אויף די עטאַפּען און האַלבע עטאַפּען זיינען ניטאָ קיין ספּעציעלע קאַמערן פאַר קראַנקע, און אַז נאָר מענשען, וואָס זיינען אויסשליסליך פעסט געבויט, קאָנען בלייבען לעבען, ווען זיי ווערען קראַנק אין וועג? אויפ'ן גאַנצען שטח צווישען טאָמסק און אירקוטסק, וואָס פאַרנעהמט אַרום 4 מאָנאַטען גאַנג, זיינען פאַראַן נאָר פינף קליינע שפּיטאָלען, און אין זיי אַלע געפינען זיך ניט מעהר ווי הונדערט בעטען. דאָס שיקזאַל פון די קראַנקע, וועמען עס איז ניט געלונגען צוצוקומען צו אַ שפּיטאָל, ווערט אויף אַזאַ אופן באַשריבען אין „גאָלאָס" (5־טען יאַנואַר 1881): „מען לאָזט זיי איבער אויף די עטאַפּען אָהן אַ וועלכער עס איז מעדיצינישער הילף. אין די קאַמערן זיי־נען ניטאָ קיין מאַטראַצען, ניט קיין קאָלדרעס, און, פאַרשטעהט זיך, קיין בעטגעוואַנט. די איין־און־פערציג און אַ האַלב קאָפּיקעס, וואָס די מלוכה קאַסע באַווילליגט אויף יעדען קראַנקען אַרעסטאַנט, געהט כמעט אינגאַנצען אַוועק אין די קעשענעס פון די געפענגנים בעאַמטע."

עס איז קוים נויטיג צו דערמאַנען וועגען די געלדער, וואָס די עטאַפּען וועכטער פרעסען אַרוים פון די פאַרשיקטע, וואָס זיי־נען אַזוי אויך שרעקליך אָרים. עס איז, איבעריגענס, גענוג אָנצו־ווייזען, אַז די מלוכה קאַסע באַווילליגט פאַר אָט די עטאַפּען וועכטער, אויסער זייער פּאָרציע, אינגאַנצען דריי רובעל אַ יאָהר. — „דער אויווען איז פאַנאַנדער געפאַלען, מען קאָן ניט הייצען", — זאָגט דער וועכטער, ווען די פּאַרטיע, אַ דערפראָהרענע פון רעגען אָדער שניי, קומט אויפ'ן עטאַפּ, און די אַרעסטאַנטען מוזען באַצאָהלען פאַר דער ערלויבניש איינצוהייצען דעם אויווען. — „די ראַהם ווערט פאַרריכט," זאָגט אַ צווייטער, און די פּאַרטיע מוז ווידער צאָהלען פאַר שמאַטעס צו פאַרשטעקען די לעכער, דורך וועלכע עס בלאָזט אַ שרעקליך קאַלטער ווינט. — „וואַשט אויס דעם דיל פאַר'ן אַוועקגעהן", — זאָגט אַ דריטער, — „און ווילט איהר ניט וואַשען — באַצאָהלט", — און די פּאַרטיע צאָהלט

פאַרברענגען אין וועג צוויי יאָהר. לויט די ידיעות, וואָס זיינען פאַר־עפענטליכט געוואָרן אין „יורידיטשעסקי וועסטניק" (1883) ווערן אַלע מיידלאַך, וואָס האָבען דערגרייכט אַ 14־יאָהריגען עלטער און אפילו אינגער, אין וועג פאַרגוואַלטיגט.

ווידער, א. אז. וו., א. אז. וו. ענדליך, דארף מען נאך דערמאנען, ווי מען באהאנדעלט די ארעסטאנטען און זייערע פאמיליען אין וועג? אפילו די פאליטישע פארשיקטע האבען אין 1881 געמוזט אויפהייבען א בונט געגען אן אפיציר, וואס האט אין א פינסטע־רען קארידאר געוואגט צו באליידיגען איינע פון די פאליטישע פארשיקטע. מיט די קרימינעלע פארברעכער צערעמאניעט מען זיך, נאטירליך, נאך ווייניגער...

און דאס אלץ געהערט ניט צו דער ווייטער פארגאנגענהייט. צום באדויערן, קומען עהנליכע סצענען פאר אויך איצט, אפילו אפשר אין דעם מאמענט, ווען איך שרייב אט די שורות. נ. לא־פאטין, וואס האט דורכגעמאכט אזא רייזע אין 80־טען יאהר און וועמען איך האב געוויזען אט די בלעטער, האט פון זיין זייט פאל־שטענדיג באשטעטיגט די ריכטיגקייט פון מיינע באשרייבונגען און האט מיטגעטיילט נאך א סך אנדערע איינצעלהייטען, וואס דער־וועקען א גרויל. עס איז אפגעשאפט געווארן, — און דאס ערשט ניט לאנג, — נאר איין זאך, וועלכע איך האב אויבען דערמאנט, נעמליך, דאס צונויפשמידען עטליכע ארעסטאנטען אויף איין קייט. אט די שרעקליכע איינפיהרונג איז אפגעשאפט געווארן אין יאנואר 1881. איצט ווערט אויף יעדען ארעסטאנט ארויפגעלייגט א באַ־זונדערע פאר האנט־רינגען. דאך איז די קייט, וואס פארבינדט די רינגען, אזוי קורץ, אז די הענט ווערן שרעקליך איינגעמידט אין דער צייט פון צעהן־צוועלף שטונדען, ניט רעדענדיג שוין ווע־גען דעם, וואס די רינגען מוזען, צוליב די שרעקליכע סיבירער פרעסט, ארויסרופען רעומאטישע ווע‌הטאגען. אט די וועהטאגען, ווי מען האט מיר געזאגט, צייכענען זיך אוים מיט אן אויסערגע־וועהנליכער שארפקייט און פארוואנדלען דעם ארעסטאנט׳ם לעבען אין איין לאנגער מאטערניש.

מען דארף קוים צוגעבען, אז, טראץ דער באהויפטונג פון הערן לענסדעל, וועלכער איז ניט לאנג צוריק דורכגעפאהרן איבער סיביר, מאכען די פאליטישע פארשיקטע דורך די רייזע קיין קארא אדער אין די פלעצער, וואוהין זיי ווערן באשטימט, אונטער דיזעלביגע באדינגונגען און צוזאמען מיט די קרימינעלע פארברע־כער. שוין דער פאקט אליין, וואס איזביצקי און דעבאגארי־מאקריעוויטש האבען זיך געקאנט „פארבייטען” מיט צוויי קרימי־

נעלע פאַרשיקטע און אויף אזא אופן אנטלויפען פון וועג צו דער קאַטאָרגע, — שוין דער פאַקט אליין ווייזט די אונפאַרלעסליכקייט פון די ידיעות פון דעם ענגלישען רייזענדען. ניקאָלאַי לאָפּאַטין, וועגען וועלכען איך האָב אויבען גערעדט, און וואָס איז פאַראורטיילט געוואָרן צו באַזעצען זיך אין סיביר, האָט געמאַכט די גאַנצע רייזע צופוס, צוזאַמען מיט עטליכע פון זיינע חברים. אמת, א באַדייטענדע צאָהל פוילישע פאַרשיקטע אין 1864, — וואָס האָבען מעהרסטענטייל געהערט צום אַדעל און האָבען געשפּילט א גרויסע ראָל אין אויפשטאַנד, — זיינען געשיקט געוואָרן אויף פּאָסט פערד. אָבער אָנהויבענדיג מיט 1866 האָבען די פּאָליטישע (וואָס זיינען געווען פאַראורטיילט אויף קאַרטאָרזשנע ארבייט אָדער פאַרשיקט צו ווערן) דורכגעמאַכט דעם גאַנצען וועג צופוס, צוזאַמען מיט די קרימינעלע פאַרברעכער. אַן אויסנאַם זיינען די יאָהרען 1879-1877, ווען מען האָט אייניגע פּאָליטישע, וואָס זיינען געגאַנגען אין מזרח סיביר, געגעבען פוהרען, אָבער פון 1879 זיינען אלע פּאָליטישע, אָהן אונטערשיד פון געשלעכט, געצוואונגען געווען צו מאַכען די רייזע אויף אזא אופן, ווי איך האָב אויבען באַשריבען, און דערביי ווערן א סך פון זיי געשמידט, טראָץ דעם געזעץ פון 1827. וואָס אנבאַלאַנגט די ארויסגעשיקטע אויפ'ן אדמיניסטראַטיווען אופן, גיט מען זיי איצט, פּונקט ווי פריהער, פוהרען, אָבער דעם גאַנצען וועג מאַכען זיי דורך ווי א טייל פון די קרימינעלע פּאַרטיעס, אָפּשטעלענדיג זיך אויף די עטאַפּען און אין די געפענגניסען צוזאַמען מיט די קרימינעלע פאַרברעכער.

צום שלום פון זיין בוך וועגען סיביר*) דריקט מ. מאַקסימאָוו אוים די האָפנונג, אז די פון איהם באַשריבענע שרעקען פון צופוסיגען עטאַפּ וועלען איניגכען ווערן א שטיק געשיכטע. אָבער זיין האָפנונג איז ביז איצט ניט מקוים געוואָרן. די ליבעראַלע באַוועגונג פון 1861 איז פון דער רעגירונג דערשטיקט געוואָרן. אלערליי פאַרזוכען אויף רעפאָרמען האָט מען גענומען באַטראַכטען, ווי „געפעהרליכע טענדענצען", און די פאַרשיקונג אין סיביר איז געבליבען אין דעמזעלביגען צושטאַנד, אין וועלכען זי איז געווען פריהער, — א קוואַל פון אונבאַשרייבליכע ליידען פאַר צוואַנציג טויזענט מענשען, וואָס ווערן יעדען יאָהר פאַרשיקט.

*) „סיביר און קאַטאָרגאַ", 3 בענד, סט. פּעטערבורג, 1871.

אָט דאָס שענדליכע סיסטעם, וואָס איז שוין לאַנג פאַראורטיילט געוואָרן פון אַלעמען, וועמען עס איז אויסגעקומען עס צו שטודירען, איז געבליבען אונבאַריהרט. און אין דער צייט ווען די דורך־און־דורך צופוילטע געביידעס פון די עטאַפּען ווערן ביס־לעכווייז צושטערט, און דאָס גאַנצע סיסטעם ווערט אַלץ מעהר און מעהר פאַנאַנדערגעטרייסעלט, ווערן נייע טויזענטער מענער און פרויען צוגעגעבען יעדען יאָר צו די אונגליקליכע, וואָס זיינען שוין פון פריהער אין סיביר, און וועמענס צאָהל שטייגט אויף אַזאַ אופן אין אַ שרעקליכער פּראָפּאָרציע.

פינפטער קאַפּיטעל

די פאַרשיקטע אין סיביר

ניט אומזיסט האָט דאָס וואָרט „קאטארגא" באקומען אזא שרעקליכע באדייטונג אין דער רוסישער שפּראַך און איז געוואָרן א סינאָנים פון די שווערסטע פיזישע און גייסטיגע ליידען. „איך קאָן מעהר ניט אריבערטראָגען דאָס קאַטאָרזשנע לעבען", דאָס הייסט, א לעבען, וואָס איז פול מיט ליידען, אונערטרעגליכע באליידיגונגען, אונערבארמליכע פארפאָלגונגען, פיזישע און גייסטיגע ליידען, וואָס זיינען איבער די מענשליכע קרעפטען, — זאָגען מענשען, וואָס זיינען דערפיהרט געוואָרן ביז צו פולשטענדיגער פערצווייפלונג, איידער זיי מאכען א סוף צו זייער לעבען. אזא זין האָט דאָס וואָרט „קאטארגא" באקומען ניט אומזיסט, און אלע, וועמען עס איז אויסגעקומען ערנסט אויסצופאָרשען די לאגע פון די קאטאָרזשניקעס אין סיביר, זיינען געקומען צום שלום, אז די פאָרשטעלונג אין פאָלק וועגען קאטארגא אנטשפּרעכט פולשטענדיג דער ווירקליכקייט. איך האָב שוין באשריבען דעם פיינליכען וועג, וואָס פיהרט צו קאטארגא. מיר וועלען איצט איבערגעהן צו די לעבענסבאדינגונגען פון די ארעסטאנטען אין די קאַטאָרזשנע קאָלאָניעס און געפענגניסען פון סיביר.

אין אָנהויב פון די 60ער יאָהרען האָט מען פון די 1,500 מענשען, וואָס ווערן יעהרליך פאראורטיילט אויף קאטאָרגא, כמעט אלעמען געשיקט אין מזרח סיביר. א טייל פון זיי האָבען געארבייט אין די זילבער, בליי און גאָלדמינען פון נערטשינסקער געגענט, אָדער אויף די פּעטראָווסקי (ניט ווייט פון קיאכטא), און אירקוטסקי אייזען פאבריקען, אָדער, ענדליך, אויף די זאלץ פאבריקען פון אוסאָליע און אוסט־קוט. איינינע האָבען געארבייט אויף דער טוך פאבריק לעבען אירקוטסק, און די אַנדערע האָט מען געשיקט אויף די קאריער גאָלדמינען, וואו זיי זיינען מחויב געווען אויס־

צוארבייטען יעהרליך די טראַדיציאָנעלע „הונדערט פוד״ גאָלד פאר „זיין מאַיעסטעט׳ס קאַבינעט״. די שרעקליכע דערצעהלונגען וועגען די אונטערערדישע זילבער און בליי מינען, וואו מען צווינגט דעם אַרעסטאַנט, אונטער די שווידערליכסטע באַדינגונגען און די בייטשען פון די אויפזעהער, ארויסצוגעבען צווי מאָל אַזויפיעל אַר־בייט, וויפיעל עס איז נאָרמאַל; די דערצעהלונגען פון די קאַ־טאָרזשניקעס, וועמען עס איז אויסגעקומען צו אַרבייטען אין דער פינסטער, אין שווערע קייטען און צוגעשמידט צו די טאַטשקעס; וועגען די גיפטיגע גאַזען אין די מינען, וועגען מענשען, וואָס ווערן פאַרשמיסען ביז טויט פון דעם באַוואוסטען רוצח ראַזגילדעיעוו, אָדער וואָס שטאַרבען נאָך פינף־זעקס טויזענט קלעפּ פון שפּיצ־רוטען, — אָט די אַלע ווייט פאַרשפּרייטע דערצעהלונגען זיינען גאָר ניט געוועזען קיין פּראָדוקט פון דער פאַנטאַזיע פון סענסאַציאָ־נעלע שרייבער: זיי זיינען געוועזען אַ ריכטיגע אָפּשפּיגלונג פון דער טרויעריגער ווירקליכקייט.*)

און דאָס זיינען אַלץ ניט קיין לעגענדען פון טיפען אַלטער־טום; אונטער אַזעלכע באַדינגונגען האָט מען געאַרבייט אין נער־טשינסקער בערג קרייז אין אָנהויב פון די 60־ער יאָהרן. דאָס גע־דענקען מענשען, וואָס לעבען נאָך איצט.

דאָס איז נאָך ווייניג; פיעל, זעהר פיעל שטריכען פון אָט דער שרעקליכער פאַרגאַנגענהייט זיינען פאַרבליבען אונבאַריהרט ביז צו דער איצטיגער צייט. יעדערער אין מזרח סיביר וויים, כאָטש

---

*) די קוטאָמאַרסקער און אַלעקסאַנדראָווסקער זילבער מינען האָבען אַלעמאָל געהאַט די רעפּוטאַציע פון זעהר אונגעזונטע, צוליעב די אַמאָניאַ אויסדאַמפונגען פון זיי; ניט נאָר מענשען, נאָר אַפילו בהמות האָבען פון זיי געליטען, און די פויערים פון דער געגענט האָבען געמוזט אויסהאָדעווען זייערע בהמות אין די שכנ׳ישע דערפער. וואָס אַנבאַטרעפט די קוועק־זילבער אויסדאַמפונגען, וויים יעדערער, וואָס איז באַקאַנט מיט דער ליטעראַטור וועגען נערטשינסקער בערג קרייז, אַז די זילבער ערץ פון דעם געגענט קומט אַלעמאָל אינאיינעם מיט צינאָבאַר, באַזונ־דערס אין שאַכהאַם און קולטום, וואו קאַטאָרזשניקעס אַרבייטען אַלעמאָל. די רעגירונג האָט אַפילו עטליכע מאָל געפּרואווט באַקומען קוועקזילבער אין אָט די מינען. די אקאַטויער זילבער מינען פון דערזעלביגער גע־געגנט האָט אַ שרעקליכע רעפּוטאַציע, ווי איינער פון די אונגעזונטסטע ערטער.

פון דעם, וואס ער האט געהערט, וועגן דער שרעקליכער סקארבוט עפידעמיע, וואס האט אויסגעבראכען אויף די קאריער גאלדמינען אין 1857, ווען, לויט די אפיציעלע באריכטען, וואס מ. מאקסימאוו האט געמאכט, ניט וועניגער פון 1,000 קאטארזשניקעס זיינען גע־שטארבען אין פארלויף פון נאר איין זומער. די אורזאך פון דער עפידעמיע איז אויך ניט געווען קיין סעקרעט; אלע האבען גוט געוואוסט, אז די בערג באאמטע, וואס האבען איינגעזעהן די אונמעגליכקייט אויסצוארבייטען, אונטער געוועהנליכע באַ־דינגונגען, די טראדיציאנעלע „הונדערט פוד" גאלד, האבען גע־צוואונגען צו ארבייטען אהן אויפהער, איבער די קרעפטען, ביז אייניגע זיינען געפאלען טויט ביי דער ארבייט. א סך שפעטער, אין 1873, האבען מיר בייגעוואוינט אן עהנליכע עפידעמיע, ארויס־גערופען פון דיזעלביגע אורזאכען, וואס האט אויסגעבראכען אין יעניסעיער קרייז און האט פארניכטעט אין פארלויף פון א קורצער צייט הונדערטער לעבענס. איצט מאטערן זיך די ארעסטאנטען אין אנדערע ערטער, דער כאראקטער פון דער ארבייט איז אביסעל געענדערט, אבער דער עצם פון דער קאטארזשנער ארבייט איז געבליבען דערזעלביגער, און דאס ווארט „קאטארגא" האט נאך ביז היינט זיין פריהערדיגע שרעקליכע באדייטונג.

אין סוף פון די 60ער יאהרען איז דאס סיסטעם פון קאטאר־זשנער ארבייט אביסעל געענדערט געווארן. די מינען פון נער־טשינסקער בערג קרייז, וואס זיינען רייכער אין זילבער, זיינען אויסגעארבייט געווארן: אנשטאט צו באַרייכערן, ווי פריהער, דעם אימפערישען קאבינעט יעהרליך מיט 220־280 פוד זילבער, האבען זיי גענומען געבען (אין 1860־1863) אינגאנצען פון פינף ביז זיבען פוד, און מען האט זיי געמוזט פארמאכען. וואס אנ־באטרעפט די גאלדמינען, האבען די בערג באאמטע איבערצייגט דעם קאבינעט, אז אין דער געגענט זיינען מעהר ניטא קיין גאלד־קוואלען, וואס זאלען ווערט זיין באארבייט צו ווערן, און דער קאבינעט האט איבערגעגעבען די גאלד־קוואלען צו פריוואטע אונ־טערנעהמער, איבערלאזענדיג פאר זיך נאר די גאלד־קוואלען אויף'ן טייכעל קארא, וואס פאלט אריין אין שילקא. עס פארשטעהט זיך, אז ווי נאר עס איז פארעפענטליכט געווארן די ערלויבניש פאר פריוואטע פערזאנען צו באארבייטען די גאלד־קוואלען, האבען

גאָלד־סוחרים באלד „אנטרעקט" זעהר רייכע קוואלען, דעם אָרט פון וועלכע מען האָט, אייגענטליך, שוין לאנג געוואוסט. צוליב דעם אלעמען איז די רעגירונג געווען געצוואונגען צו געפינען פאר די ארעסטאַנטען עפּעס אנדערע באשעפטיגונגען. און ביז א געוויסען גראד ענדערן דאָס גאנצע סיסטעם פון קאטאָרזשנער ארבייט. מען האָט ערפונדען די „צענטראלע געפענגניסען" אין אייראָפּעאישען רוסלאנד, א באשרייבונג פון וועלכע איך האָב געגעבען אין איינעם פון די פריגע קאַפּיטלען, און איצט דיענען אָפּ די קאטאָרזשאנעס ארום א דריטעל פון זייער שטראָף טערמין אין אָט די געפענגניסען, איידער מען שיקט זיי ארוים אין סיביר. איך האָב שוין גערעדט וועגען דעם, ווי שרעקליך מען באהאנדעלט זיי. די צאָהל פון אָט די אונגליקליכע, פאר וועלכע אפילו די סיבירער קאטאָרגא ווייזט אוים ווי אַן ערלייכטערונג, דערגרייכט ביז 5,000 מענשען. אויסערדעם פּרואווט מען די לעצטע יאָהרען צו באזעצען מיט פארשיקטע קאטאָרזשניקעס דעם אינזעל סאַכאַלין.

די קאטאָרזשניקעס, וואָס ווערן יעהרליך ארויסגעשיקט אין סיביר אין צאָהל פון 1,800 ביז 1,900 ווערן אויף פארשידענע אופנים פארטיילט און באנוצט פאר אלערליי ארבייטען. א טייל פון אזעלכע פארשיקטע (2,700 - 3,000) פאלען אריין אין די קאטאָרזשנע געפענגניסען פון מערב און מזרח סיביר; די איבעריגע פארשיקט מען אָדער אויף די קאַריער גאָלד־קוואלען, אָדער אויף די זאַלץ פאבריקען פון אוסאָליע און אוסט־קוט. אָבער אזוי ווי די וועלדער, מינען און פאבריקען אין סיביר, וואָס געהערען צו דער מלוכה, קאָנען ניט אויסנוצען די ארבייט פון כמעט 10,000 מענשען, וואָס ווערן פאראורטיילט אויף קאטאָרזשנע ארבייט, און וועלכע מען מוז האלטען אין סיביר, האָט מען געפונען אזא אויסוועג פון דער לאגע: מען פארדינגט אזעלכע ארעסטאַנטען, ווי ארבייטער,אויף פּריוואטע גאָלד־קוואלען. מען קאָן זיך פאָרשטעלען, אז אונטער אזעלכע באדינגונגען קאָנען מענשען, וואָס זיינען פאראורטיילט אויף קאטאָרזשנע ארבייט, אריינפאלען אין די פארשידענסטע אומגעבונגען. נאָכ'ן ווילען אָדער קאַפּריז פון די באאמטע, און אויך לויט זייערע מיטלען. אַן ארעסטאַנט קאָן שטאַרבען אונטער'ן בייטש אויף קאַרא אָדער אין אוסט־קוט, אָבער ער קאָן אויך פירן א גאַנץ קאָמפאָרטאַבלען לעבען אויף פּריוואַטע

מינען פון א וועלכען עס איז גוטען ברודער, ווי אן „אויפזעהער", פיהלענדיג די אונבאקוועמליכקייט פון דער פאַרשיקונג אין סיביר נאָר אין דעם, וואָס ער מוז לאַנג וואַרטען אויף נייעס פון פריינד אין רוסלאַנד.

די פאַרשיקטע קאַטאָרזשניקעס אין סיביר קאָנען איינגעטיילט ווערן אין דריי הויפּט קאַטעגאָריעס: די וואָס ווערן אויפגעהאַל־טען אין געפענגניסען; די, וואָס אַרבייטען אויף די גאָלד־קוואַלען פון קאַבינעט אָדער פון פּריוואַטע אייגענטימער, און, ענדליך, די, וואָס אַרבייטען אויף די זאַלץ פאַבריקען.

דאָס שיקזאַל פון די ערשטע אונטערשיידט זיך ווייניג פון דעם שיקזאַל פון די אַרעסטאַנטען, וואָס האַלטען זיך אויף אין די צענטראַלע געפענגניסען פון רוסלאַנד. עס קאָן זיין, אַז דער סיבירער געפענגניס אויפזעהער רויכערט א ליולקע, ניט קיין ציגאַר, ווען מען שמייסט די אַרעסטאַנטען; עס קאָן זיין, אַז ער באַנוצט א בייטש, ניט קיין ריטער; עס קאָן זיין, אַז ער שמייסט די אַרע־סטאַנטען, ווייל ער איז אין כעס, וואָס זיין ווייב האָט איהם נע־מאַכט א שלעכטען מיטאָג, בעת דער רוסישער געפענגניס אויפ־זעהער שמייסט זיי דערפאַר, וואָס ער האָט קיין גליק ניט געהאַט אויף יאַגד: די רעזולטאַטען פאַר די אַרעסטאַנטען זיינען דיזעל־ביגע. אין סיביר, ווי אין רוסלאַנד, אויב מען אַנטלאַסט אַן אויפזע־הער, וואָס „שמייסט אָהן רחמנות", קומט אויף זיין אָרט איינער, וואָס „שפּאַצירט זיך דורך מיט'ן פּויסט איבער דער פיזיאָנאָמיע פון די אַרעסטאַנטען און באַ'גנבעט זיי אויף דעם שענדליכסטען אופן"; אויב אָבער פאַר אַן אויפזעהער ווערט צופעליג באַשטימט אַן עהרליכער מענש, געהט ער באַלד אַרויס אין דעמיסיע, אָדער מען וואַרפט איהם אַרויס פון דער געפענגניס אַדמיניסטראַציע, וואו עהרליכע מענשען זיינען נאָר „א שטערונג".

ניט בעסער איז אויך דאָס שיקזאַל פון די צוויי טויזענט אַרעסטאַנטען, וועלכע מען שיקט אויף די קאַרער גאָלד־קוואַלען. שוין אין די 60ער יאָהרען האָט מען אין די אָפיציעלע באַריכטען אָנגעוויזען אויף דעם צושטאַנד פון דער געפענגניס אויף דער אויבערשטער קאַרא: דאָס איז געווען אַן אַלטע, פון אומוועטער געליטענע, קלעצערנע געביידע, אויפגעשטעלט אויף א זומפּיגען באָדען און איינגאַנצען דורכגעזאַפּט מיט שמוץ, וואָס גאַנצע דורות

ארעסטאַנטען, וואָס האָבען די געפענגנים איבערפילט, האָבען אין פארלויף פון א סך יאָהרען אָנגעקליבען. שוין דעמאָלט האָט מען אין דעם אָפיציעלען באריכט אָנגעוויזען אויף די נויטיגקייט צו צואווארפען באלד די פארעלטערטע געביידע; אָבער נאָך ביז איצט דיענט זי פאר א פארהאַפטונגס פּלאַץ פאר די ארעסטאַנטען, און אפילו ווען פּאָלקאָווניק קאנאנאוויטש איז געווען פארוואלטער פון דער געפענגנים, האָט מען איהר געוואשען די דילען פיער מאָל א יאָהר. זי האָט אַלעמאָל צוויי מאָל אזויפיעל ארעסטאַנטען וויפיעל דער קובישער שטח ערלויבט, און די ארעסטאַנטען שלאָפען ניט נאָר אויף די נארעס, וואָס געהען אין צוויי עטאַזש איינער איבער'ן אַנדערן, נאָר אויך אויפ'ן דיל, וואָס איז באַדעקט מיט א דיקער שיכט פון קלעפּיגען שמוץ, און זייערע נאסע און שמוציגע קליידער דיענען זיי סאַי פאר בעטגעוואַנט, סאַי פאר א צודעק. אזוי איז געווען דעמאָלט, אזוי איז אויך איצט. די הויפּט געפענגנים פון די קאריער גאָלד־קוואַלען, ניזשנאַיאַ קאַראַ, איז, אורטיילענדיג נאָך דער באַשרייבונג, וואָס מאקסימאָוו האָט געמאַכט אין 1863, און נאָך די אָפיציעלע דאָקומענטען, וואָס איך האָב געלייענט, שוין דעמאָלט געווען אַן אַלטע, צופוילטע געביידע, אין וועלכער דער ווינט האָט פריי געשפּאצירט, און רעגען און שניי זיינען אריינגעדרונגען. אַזאַ איז זי אויך איצט, ווי פריינד האָבען מיר איבערגעגעבען. די מיטעל־קאַראַ געפענגנים איז מיט עטליכע יאָהר צוריק באַנייט געוואָרן, אָבער אינניכען איז זי געוואָרן פונקט אַזאַ שמוציגע, ווי די צוויי אַנדערע. זעקס אָדער אַכט מאָנאַטען אין יאָהר טוען די ארעסטאַנטען אין אָט די געפענגניסען אבסאָלוט גאָרנישט; אויך שוין דאָס אַליין איז גענוג פאר א פּול־שטענדיגער דעמאָראַליזאַציע פון די איינוואוינער פון דער געפענג־נים און אַן אנטוויקלונג פון אַלערליי פארברעכערישע נייגונגען צווי־שען זיי. די, וואָס ווילען שטודירען די פראַגע וועגען דער מאָראַלער ווירקונג פון די רוסישע געפענגניסען אויף די ארעסטאַנטען, וועלען געפינען א רייכען מאַטעריאַל אין דער מערקווירדיגער פּסיכאָלאָ־גישער ארבייט פון דאָסטאָיעווסקי, אין די ארבייטען פון מאַקסי־מאָוו, לוואָוו און א סך אַנדערע.

די אַרבייט ביי די גאָלד־קוואַלען איז בכלל זעהר אַ שווערע. אמת, זי ווערט געטאָן אויף דער אויבערפלאַך פון דער ערד, און

דערבײַ ווערן אין דעם אַלואוויאַלען באָדען פון טאָל געמאַכט טיפע גרובען, כדי אַרויסצוציהען דעם שטויב און זאַמד, אין וועלכען עס געפינט זיך גאָלד, און אויף פוהרען ברענגט מען דערנאָך דעם שטויב און זאַמד צו דער מאַשין, וואָס וואַשט דאָס גאָלד. אָבער בכלל איז דאָס, ווי מיר האָבען שוין געזאָגט, זעהר אַ שווערע און אונגעזונטע אַרבייט. די גריבער זײַנען אַלעמאָל נידריגער פון דער אויבערפלאַך פון טייך, וואָס ווערט דורך אַ קינסטליכען קוואַל אָפּ־געפיהרט אויף אַ געוויסער הויך צו דער גאָלד־וואַשענדיגער מאַשין. צוליעב דעם ווערן די גריבער מעהר אָדער ווייניגער אָנגעפילט מיט דורכזאַפּענדיגען וואַסער, שוין ניט רעדענדיג וועגען די שטראָמען אייז־וואַסער, וואָס גיסען זיך פון די ווענט פון די גריבער, ווען די אייננעפראָרענע ערד געהט אָפּ אונטער די הייסע זונשטראַלען. די פּלומפּען אויף אָפּצופּאָמפּען דאָס וואַסער העלפען ווייניג, און די מענשען מוזען אַרבייטען (איך שרייב וועגען דעם אויף׳ן גרונד פון אייגענע באָאָבאַכטונגען) אין פּאַרלויף פון אַ גאַנצען טאָג, שטע־הענדיג אין אייז־קאַלטען וואַסער, וואָס דערגעהט ביז צו די קניה, און אַמאָל אפילו ביז צום גאַרטעל. ווען דער אַרעסטאַנט קומט צוריק אין געפענגניס, גיט מען איהם ניט קיין טרוקענע קליידער אויף איבערבייטען, און ער מוז שלאָפען אין נאַסע. אמת, טוי־זענטער פרייע אַרבייטער געפינען פאַר מעגליך צו אַרבייטען אונ־טער דיזעלביגע באַדינגונגען ביי פּריוואַטע גאָלד־קוואַלען. אָבער די אייגענטימער פון די גאָלד־קוואַלען אין סיביר וואָלטען אפשר גאָר קיין אַרבייטער ניט געפונען, ווען זיי וואָלטען ביים אָנדינגען זיי ניט באַנוצט די מיטלען, וואָס מען האָט פּראַקטיצירט אין 17טען יאָהרהונדערט צו דערפילען די אַרמיי. מען דינגט זיי געוועהנליך, ווען זיי זײַנען אינגאַנצען שיכור, מען רוקט זיי אַריין גרויסע האַנטגעלט, וואָס געהען באַלד אַריבער אין די קעשענעס פון די שענקער. וואָס אַנבעטרעפט די פריי־פּאַרשיקטע, די הונגעריגע אַרמיי פון וועלכע שטעלט צו אַ באַדייטענדען קאָנטינגענט פון אַרבייטער פאַר די פּריוואַטע גאָלד־קוואַלען, ווערן זיי געוועהנליך אָפּגעגעבען צו דער אַרבייט פון די באַאַמטע פון וואָלאָסט, וואָס פאַרכאַפּען באַלד זייער האַנט־געלט פאַר די שטייערן, וואָס קליי־בען זיך אַלעמאָל אָן אויף די פריי־פּאַרשיקטע.

צוליעב די אויבען אָנגעגעבענע אורזאַכען מוז יעדען פריה־

לינג,ביים אָפּשיקען „פרייע ארבייטער" אויף די גאָלד־קוואַלען, זיך אריינמישען די באצירק פּאָליציי אָדער אפילו א מיליטערישער קאָנוואָי. עס פארשטעהט זיך, אז די ארבייטס באדינגונגען פון די פארשיקטע קאַטאָרזשניקעס זיינען נאָך שווערער. די טעגליכע ארבייט, וואָס יעדערער פון זיי מוז דורכפיהרן, איז אי גרעסער, אי שווערער לויט די ארבייטס באדינגונגען, איידער אויף די פּריוואטע גאָלד־קוואַלען. אויסערדעם ארבייטען א סך קאַטאָרזשניקעס אין קייטען. און אויף קארא מוזען זיי מאכען 7 ווערסט צופוס, די דיסטאַנץ פון דער געפענגנים ביז דעם אָרט פון ארבייט; קומט נאָך אויף אזא אופן צו צו זייער טעגליכען „אוראָק" נאָך דריי שעה גאנג. אין די פאַלען, ווען דער גאָלד שיכט איז אָרימער אין אינ־האַלט פון גאָלד, איידער מען האָט ערוואַרט, און די פאָראויס באַ־שטימטע קוואנטיטעט קאָן ניט דורכגעוואַשען ווערן אונטער גע־וועהנליכע ארבייטס באדינגונגען, צווינגט מען די קאַטאָרזשניקעס צו ארבייטען איבער די קרעפטען, ביז שפּעט ביינאכט, און דער פּראָצענט פון שטערבליכקייט, וואָס איז אזוי אויך גענוג גרויס, דערגרייכט צוליעב דעם אן אונגעהייערע הויך. קורץ, אלע, וואָס האָבען ערנסט שטודירט די קאַטאָרזשנע ארבייטס באדינגונגען אין סיביר, זיינען געקומען צום שלוס, אז דער קאַטאָרזשניק, וואָס האָט אָפּגעדיענט זיין שטראָף עטליכע יאָהר אויף קארא אָדער אויף די זאַלץ פאבריקען, קומט פון זיי ארויס אין פריי־פארשיקונג אינ־גאנצען א צובראָכענער, האָבענדיג פארלאָרען זיין ארבייטספעהיג־קייט, און ביז'ן טויט איז ער נאָר א לאַסט פאר דער געזעלשאַפט.

די שפּייז, הגם אין אלגעמיין ווייניגער נארהאַפטיג, איידער אויף די פּריוואטע גאָלד־קוואַלען, קאָן באטראכט ווערן ווי א גאנץ גענוגענדע, ווען די ארעסטאַנטען וואָלטען באקומען די פּאָרציעס, וואָס זיינען באשטימט פאר דער ארבייטס צייט. פאר יעדען ארעסטאַנט ווערט באשטימט טעגליך פיר פונט שווארצע ברויט, און יעדען מאָנאט אזא קוואנטיטעט פלייש, קרויט, רע־טשענע גרויפּען, א. אז. וו., וואָס קאָן געקויפט ווערן פאר איין רובעל. א גוטער עקאָנאָם וואָלט דאָ געקאָנט געבען יעדען מענ־שען א האַלב פונט פלייש א טאָג. אָבער צוליעב דער אפּוועזענהייט פון וועלכען עס איז קאָנטראָל ווערן די ארעסטאַנטען אויף'ן אונ־ברחמנות'דיגסטען אופן באַ'גנב'עט פון די באַאמטע. אויב אין

פעטערבורגער הויז פון פרעלימינערער פארהאפטונג, אונטער'ן נאז פון א טוץ אינספעקטארן, איז אזא גנבה פראקטיצירט געווארן אין פארלויף פון א רייה יאהרן אויף א קאלאסאלען מאסשטאב, איז וואס קאן מען שוין ערווארטען פון א קאטארזשנער געפענגנים אויף עק וועלט, אין די זאבאיקאלער בערג? עהרליכע עקאנאמען, וואס גיבען אוועק די ארעסטאנטען אינגאנצען זייער פארציע, זיינען, נאטירליך, זעלטענע אויסנאמען. אויסער דעם דארף מען נים פארגעסען, אז די אויבענדערמאנטע פארציע ווערט געגעבען אין אזא מאס נאר אין דער צייט פון די גאלד־וואשענדיגע ארבייטען, וואס דויערן ווייניגער פון פיער מאנאטען אין יאהר. אין פארלויף פון א גאנצען ווינטער, ווען דער איינגעפרארענער באדען איז הארט ווי אייזען, ווערט די ארבייט ביי די גאלד־קוואלען אפגעשטעלט. און ווי נאר די „יעהרליכע ערנטע" ווערט אראפגענומען פון די גאלד־קוואלען, דערפיהרט מען דעם ארעסטאנט'ס שפייז ביז צו א גרוים און קוואליטעט, וואס זיינען קוים גענוג אויפצוהאלטען דאס לעבען. וואס אנבאטרעפט דעם לוין פאר דער ארבייט, איז זי איינפאך לעכערליך, עפעס ארום אנדערהאלבען צו צוויי רובעל א מאנאט, און פון אט דעם בעטלערשען לוין קומט אוים דעם ארעסטאנט אויסצוגעבען א העלפט אויף קליידער, ווייל די קליידער, וואס די מלוכה גיט, ווערן שנעל אויסגעטראגען ביי דער ארבייט. עס איז קיין וואונדער ניט דעריבער, וואס סקארבוט, דער שרעקליכער גאסט פון אלע סיבירער גאלד־קוואלען, געפינט א מאסע קרבנות צווישען ארעסטאנטען, און וואס די שטערבליכקייט אויף קארא וואקעלט זיך יעהרליך צווישען 90 און 287 אויף 2,000 מענשען, דאס הייסט, פון 1 אויף 11 ביז 1 אויף 7, וואס איז א הויכער פראצענט פאר א רערוואקסענער באפעלקערונג. די אפיציעלע ציפערן אבער שטימען ניט אינגאנצען מיט'ן אמת, ווייל די שווער און האפנונגסלאז קראנקע שיקט מען אוועק פון די גאלד־קוואלען אין די מושב זקנים'ס אדער אנשטאלטען פאר קאליקעס, וואו זיי שטארבען.

די לאגע פון די ארעסטאנטען וואלט אבער געוועזן נאך שווערער, ווען ניט דער אומשטאנד, וואס די איבערפילונג פון די געפענגניסען און די אינטערעסען פון די אייגענטימער פון די גאלד־קוואלען האט געצוואונגען די רעגירונג צו פארקירצען דעם טער-

מין פון פארהאפטונג. בכלל מוז דער פארשיקטער קאטארזשניק זיך אויפהאלטען אין דער קאטארזשנער געפענגנים נאר ארום א דריטעל פון זיין גאנצען טערמין. נאך אט דעם טערמין דארף מען איהם באזעצען אין א דארף לעבען די גאלד־קוואלען, אין א באזונדערן הויז, צוזאמען מיט דער פאמיליע, אויב די פרוי האט איהם נאכגעפאלגט אין סיביר. כאטש ער מוז ארבייטען גלייך מיט אנדערע ארעסטאנטען, נעמט מען פון איהם אראפ די קייטען, ער האט א הויז, האט אן אייגענע היים. עס פארשטעהט זיך, אז אט דאס געזעץ וואלט נעקאנט אונגעהויער פארלייכטערן די לאגע פון די פארשיקטע, ווען דאס געזעץ וואלט, ווי געוועהנליך, ניט פארקריפעלט געווארן ביי דער אנווענדונג. די באפרייאונג פון דעם ארעסטאנט העננט אינגאנצען אפ פון דעם קאפריז פון דעם פארוואלטער אויף די גאלד־קוואלען. אויסערדעם, צוליעב דעם לעכערליך קליינעם ארבייטסלוין, וואס באשטעהט פון אנדערהאל־בען ביז צוויי רובעל א מאנאט, פאר א צוגאב צו דער פארציע, איז דער באפרייטער ארעסטאנט אין די מעהרסטע פאלען שרעק־ליך ארים. אלע אויספארשער שילדערן אין די טונקעלסטע פאר־בען די ארימקייט פון אט דער קאטעגאריע פארשיקטע, און זיי באהויפטען, אז די גרויסע צאהל „ויברח'ס" פון דער „פרייער קאמאנדע" ערקלערט זיך דורך די אומשטענדען פון איהר בעטלע־רישער עקזיסטענץ.

די שטראפען, וואס ווערן ארויפגעלעגט אויף די ארעסטאנ־טען, העננען אינגאנצען אפ פון דעם ווילען פון דעם פארוואלטער פון דער פאבריק און זיינען מעהרסטענטיילס גרויזאם. צונעמען די שפייז און קארצער, — און דער לעזער וויים שוין, וואס קארצער אין סיביר איז אזוינס, — וועגען דעם רעדט מען שוין ניט. פאר א שטראף הויבט מען אן רעכענען נאר די בייטשען, די קלעפ פון וועלכע ווערן פאנאנדערגעטיילט מיט א ברייטער האנט און אין אן אונבאגרענעצטער צאהל פאר די קלענסטע זינד, לויט דעם ווילען און דער שטימונג פון דעם אויפזעהער.

בייטשען זיינען אין די אויגען פון די וועכטער אזא געוועהנ־ליכע זאך, אז „הונדערט בייטשען" ווערט באשטימט פאר דיזעלבי־גע זינד, פאר וועלכע מען וואלט אין אן אייראפעאישער געפענגנים נאר באשטראפט מיט קארצער. אבער אויסער די בייטשען איז

פאַראַן נאָך אַ גאַנצע רייה זעהר גרוידזאַמע שטראָפען: צום ביי־שפּיעל, צושמידען צו דער וואַנט אין דעם אונטערערדישען קאַרצער אויף גאַנצע יאָהרען, וואָס ווערט פּראַקטיצירט אויף אַקאַטוי; צושמידען אויף פינף־זעקס יאָהר צו דער טאַטשקע, וואָס פאַראור־זאַכט די שרעקליכסטע גייסטיגע ליידען; און, ענדליך, די „ליסאַ", דאָס הייסט, אַ שטיק האָלץ אָדער אייזען, וואָס ווענגט אַנדערהאַלבען פּוד, וואָס ווערט צוגעשמידט צו די קייטען, און דער ארעסטאַנט טראָגט דאָס אין פאַרלויף פון עטליכע יאָהר. די שרעקליכע באַ־שטראָפונג מיט דער „ליסאַ" ווערט אָפּגעשאַפט, אָבער דאָס צו־שמידען אויף עטליכע יאָהר צו דער טאַטשקע ווערט נאָך איצט אויך שטאַרק באַנוצט. נאָך ערשט ניט לאַנג צוריק האָט מען די פּאָ־ליטישע פּאַנקאָ, פּאָמיטשעוו און בערעזניוק פאַראורטיילט צונע־שמידט צו ווערן צו דער טאַטשקע אויף צוויי יאָהר פאַר אַ פּאַרזוך צו אַנטלויפען פון אירקוטסקער געפענגניס.

עס איז זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז דער אויפזעהער פון די גאָלד־קוואַלען איז אַ מין זעלבסטהערשערישער מאָנאַרך, און אַז באַקלאָגען זיך אויף איהם איז אַבסאָלוט נוצלאָז. ער קאָן באַרויבען די אַרעסטאַנטען, אַרויפלעגען אויף זיי די שווערסטע שטראָפען, קאָן אפילו מאַטערן זייערע קינדער, — קיין קלאַגען ווע־לען ניט דערגרעהן צו די באַאַמטע. און אויב עס וואָלט זיך אפילו געפונען אַן אַרעסטאַנט, וואָס וואָלט געוואַגט צו באַקלאָגען זיך, וואָלט מען איהם איינפאַך פאַרמאַטערט אויף טויט אין פינסטערן קאַרצער, אָדער ער וואָלט געשטאָרבען אונטער די בייטשען. די אַלע, וואָס שרייבען וועגען דער פאַרשיקונג אין סיביר, דאַרפען געדענקען, אַז איבער די אויפזעהער איז ניטאָ קיין שום קאָנטראָל, און אַז אַן עהרליכער מענש וועט לאַנג ניט קאָנען בלייבען פאַרוואַלטער פון אַ קאַטאָרזשנער געפענגניס אין סיביר. אויב זיין באַנעמונג מיט די אַרעסטאַנטען איז הומאַן, ווערט דאָס באַטראַכט אין פּעט־טערבורג ווי אַ נעפּעהרליכע „סענטימענטאַליטעט", און מען וועט איהם אַנטלאַסען פון דינסט. אויב ער צייכענט זיך אויס אפילו בלויז מיט פּרימיטיווער עהרליכקייט, וועט איהם אונבאַדינגט אַרויסשטויסען די חברה רויבער און אַנדערע בעלנים אויף דער קאַ־זיאָנער קאָרעטע, וואָס קלייבען זיך געוועהנליך צונויף אַרום אַזאַ גע־שמאַקען ביסען, ווי די גאָלד־קוואַלען פון דער מלוכה. אַ רוסיש

שפּריכוואָרט זאָגט: „גיט מיר האָדעווען איין קאַזיאָנעם וואָראָבייטשיק און איך וועל דורך איהם אויסהאַלטען מיין גאַנצע פאַמיליע".
און די גאָלד־מינען זיינען אָהן צווייפעל אַ באַדייטענדערע זאַך, איידער אַ קאַזיאָנער וואָראבייטשיק. אין זיי ארבייטען טויזענטער אַרעסטאַנטען, וועלכע מען דאַרף אויסהאַלטען און באַזאָרגען מיט ארבייטס געצייג; דאָרט געפינען זיך מאַשינען, וואס מען דאַרף פאַרריכטען, און, ענדליך, דאָס וויכטיגסטע, וואס דאָרט געהט אָן אַ זעהר פּראָפּיטאַבלער האנדעל מיט גע׳גנבט׳ן מלוכה גאָלד. בכלל ארבייט ביי די מלוכה גאָלד־קוואַלען פון דור צו דור אַ סאָליד־אָרגאַניזירטע שייקע גנבים, וואס איז אזוי שטאַרק, אז אפילו דער רעספּאָטישער, אַלמעכטיגער מוראַוויאָוו־אַמורסקי האָט זיי ניט געקאָנט בייקומען.

אַן עהרליכער מענש, וואָס איז צופעליג אריינגעפאַלען אין אָט דער גנבים שייקע, ווערט פון איהר באַטראַכט, ווי אַ „אומרוהיגער"; און אויב מען וועט איהם ניט ברענגען צו דעמיסיע דורך אונטערשטעלען אַ פּיסעל אויף אַלערליי אופנים, געהט ער געוועהנליך סוף כל סוף פון זיין אייגענעם ווילען אוועק פון דיענסט, מיעד ווערענדיג פון דעם פּרוכטלאָזען קאַמף מיט די גנבים. צוליעב דעם האָבען די קאַרער גאָלד־קוואַלען זעלטען געהאַט פאַר פאַרוואַלטער אַזעלכע עהרליכע מענשען, ווי באַרבאָ־דע־מאַרני אָדער קאַנאַנאָוויטש; אין זייער שפּיץ זיינען כמעט אַלעמאָל געשטאַנען גרויזאַמע אויסוואורפען, ווי ראַזגילדעיעוו.

אָט די טראַדיציאָנעלע פיהרונגען האַלטען אָן ביז צו אונזער צייט. שוין ניט רעדענדיג וועגען דעם, וואָס די שרעקליכע גרויזאַמקייט פון די פאַבריק פאַרוואַלטער איז געוואָרען אַ שפּריכוואָרט, האָט מען נאָך ערשט אין 1871 אויף קאַרא פּראַקטיצירט מיטעלאַלטערליכע טאָרטורען. אפילו אזא פאָרזיכטיגער שרייבער, ווי הערר יאַדרינצעוו, דערצעהלט וועגען אַ פאַל פון טאָרטור, וואָס איז פּראַקטיצירט געוואָרען פון דעם פאַרוואַלטער איבער די גאָלד־קוואַלען דעמידאָוו אויף אַ פרייער פרוי און איהר עלף־יאָהריגער טאָכטער.

„אין 1871, — זאָגט יאַדרינצעוו, — האָט דער פאַרוואַלטער איבער די קאַרער גאָלדקוואַלען דעמידאָוו אַנטדעקט אַ מאָרד, וואָס אַ קאַטאָרזשניק איז באַגאַנגען. כדי אויפצודעקען אַלע אייכצעלהייטען פון דעם פאַרברעכען, האָט דעמידאָוו געמאַטערט דורך

אַ תליון דעם מערדער׳ס ווייב, אַ פרייע פרוי, וואָס איז געקומען מיט איהר מאַן אין סיביר פון איהר פרייען ווילען און איז דעריבער געווען פריי פון קערפערליכער באַשטראָפונג. דערנאָך האָט ער געמאַטערט דעם מערדער׳ס עלף־יאָהריגע טאָכטער. מען האָט דאָס מיידעל געהאַלטען אין דער לופטען, און דער תליון האָט זי געשמיסען מיט אַ בייטש פון קאָפּ ביז די פיאַטעס. ווען מען האָט שוין דעם קינד געהאַט געגעבען עטליכע קלעפּ מיט דער בייטש, האָט זי געבעטען אַ טרונק. מען האָט איהר געגעבען זאַלץ־וואַסער. מען וואָלט זי נאָך מעהר געשלאָגען, ווען דער תליון וואָלט זיך ניט אָפּגעזאָגט פאָרצוזעצען דאָס שלאָגען״.*)

מענשען ווערען ניט מיטאַמאָל אַזעלכע חיות, און יעדער דענקענדער לעזער וועט פאַרשטעהן, אַז דעמידאָוו האָט ערצויגען און אַנטוויקעלט אין זיך אָט די גרויזאַמקייט דורך אַ לאַנגער דויערנדיגער פּראַקטיק, וואָס איז ווידער מעגליך געווען נאָר אַ דאַנק זיין פולשטענדיגער אונבאַשטראָפבאַרקייט. אַזוי ווי די געמאַטערטע פרוי איז ניט געווען קיין אַרעסטאַנטין, זיינען איהרע קלאָגען דערגאַנגען צו די העכערע באַאַמטע. אָבער אויף איין עפּיזאָד, וואָס איז צופעליג פאַרעפענטליכט געוואָרן, וויפיל הונדערטער עהנליכע פאַלען זיינען געבליבען ניט אויפגעדעקט און וועלען קיינמאָל ניט אָפּגעגעבען ווערן אויף דאָס געריכט פון דער געזעלשאַפטליכער מיינונג.

מיר בלייבט איצט איבער נאָר צו זאָגען עטליכע ווערטער וועגען די פאַרשיקטע קאַטאָרזשניקעס, וועמען די מלוכה פאַרדינגט צו די אייגענטימער פון די פּריוואַטע גאָלדקוואַלען. אָט דאָס סיסטעם איז נאָך ניט געווען איינגעפיהרט, ווען איך האָב זיך געפונען אין סיביר, און ידיעות וועגען דעם זיינען בכלל ניט פאַראַן פיל. איך ווייס נאָר, אַז מען האָט צוגעגעבען, אַז דער פאַרזוך איז ניט געלונגען. די בעסטע פון די פּריוואַטע אייגענטימער מיידען אויס אָנצודינגען די פאַרשיקטע קאַטאָרזשניקעס, האָבענדיג באַלד זיך איבערצייגט פון זייער אייגענער ערפאַהרונג, אַז פאַר יעדער באַריהרונג מיט די באַאַמטע פון סיביר מוזען זיי טייער באַצאָהלען. נאָר קליינע גאָלד־הענדלער אָדער מענשען, וואָס קלייבען גאָר ניט איבער, באַנוצען זיך נאָך אַלץ מיט דער געדונגענער אַרעסטאַנטישער אַרבייט. אויף די גאָלדקוואַלען פון אַזעלכע גאָלד־

*) „סיביר ווי אַ קאָלאָניע״, סט.־פּעטערבורג, 1882, זייט 207.

הענדלער ליידען די ארעסטאנטען ווייניגער פון דער גרויזאמקייט פון די אויפזעהער, דערפאר אבער ליידען זיי פון ניט גענוג נאה־רונג, פון ארבייט איבער די כחות און שלעכטע דירות, שוין ניט צו רעדען וועגען דעם פארמאטערנדיגען לאנגען וועג פון געפענג־ניס און צוריק, איבער שטעגען, וואס שניידען דורך די ווילדע סיבירער טאיגא.

וואס אנבאטרעפט די זאלץ־פאבריקען, אויף וועלכע עס אר־בייט נאך איצט אויך א געוויסע צאהל פארשיקטע קאטארזשניקעס, איז דאס די ערגסטע פארם פון קאטארגא, און איך וועל קיינמאל ניט פארגעסען די פארשיקטע פאליאקען, וועלכע מיר איז אויס־געקומען צו זעהן אויף דער אוסט־קוטער זאלץ־פאבריק. דאס וואַ־סער פון די זאלץ־קוואלען ווערט געוועהנליך אויסגעפאמפט מיט דער הילף פון די פרימיטיווסטע מעכאנישע מיטלען; און די אר־בייט ביי די פאמפען, וואס געהט אויך אן א גאנצען ווינטער, איז, נאך דער אלגעמיינער מיינונג, זעהר אויסמאטערענד. אבער נאך ערגער איז די לאגע פון די ארבייטער, וואס זיינען באשעפטיגט ביי די ריזיגע סקאווארעדעס, אויף וועלכע דאס זאלץ ווערט גע־קאכט, און אונטער וועלכע מען מאכט פאר דעם צוועק אן אמת׳ען גיהנום פייער. מענשען מוזען גאנצע שעה׳ן שטעהן פולשטענדיג נאקעט, משיענדיג דאס זאלץ אויף די סקאווארעדעס: איבער זייער קערפער שטראמט דער שוויים פון דער אונערטרעגליכער היץ, און אין דערזעלביגער צייט שטעהען זיי אויף א זעהר קאלטען צוק־ווינט, וואס געהט דורך די געביידעס, כדי צו ברענגען א וואס שנע־לערע אויסדאמפונג פון דעם זאלץ. מיט דער אויסנאם פון איי־ניגע, וואס זיינען פארנומען מיט דער אדער יענער פארם פון לייכטערער ארבייט, זיינען אלע קאטארזשניקעס, וועלכע איך האב געזעהן אויף אט דער פאבריק, געווען עהנליך גיכער צו שאטענס, איידער צו לעבעדיגע מענשען. אויסצעהרונג און סאקרבוט בושעווען מורא׳דיג צווישען אט די אומגליקליכע.

איך וועל ניט באריהרן אין דעם קאפיטעל די לעצטע איינפיהר־רונג, — די קאטארזשנע ארבייט און די באזעצונג פון די פאר־שיקטע אין דער נייער, וויטערער סיביר, אויף׳ן אינזעל סאכאלין. דאס שיקזאל פון די פארשיקטע אויף אט דעם אינזעל, וואו קיי־נער וויל זיך ניט באזעצען מיט׳ן פרייען ווילען, זייער קאמף מיט

דעם פּרוכטלאָזען באָדען און שטרענגען קלימאַט, — דאָס אַלץ וועט באַטראַכט ווערן פון מיר אין אַ באַזונדערן קאַפּיטעל. איך וויל אויך ניט באַריהרען אויף אָט די זייטען די לאַגע פון די פאַר־שיקטע פּאָליאַקען, וואָס זיינען אריינגעפאַלען אין סיביר נאָכ'ן אויפשטאַנד פון 1863. זייער שיקזאַל פאַרדיענט מעהר ווי אַ ביילויפיגען נאָטיץ. איך האָב נאָך גאָרנישט ניט געזאָגט וועגען דער ריזיגער קאַטעגאָריע פאַרשיקטע, וואָס ווערן געשיקט אין סיביר, כדי זיי דאָרטען צו באַזעצען ווי ערד־ארבייטער און בעלי־מלאכות.

אַלע די, וואָס זיינען פאַראורטיילט געוואָרן אויף קאַ־טאָרזשנע ארבייט, פאַרלירן ניט נאָר אַלע פּערזענליכע און ציווילע רעכט, נאָר אויך דאָס רעכט זיך אומצוקערן אהיים. באַלד נאָך זייער באַפרייאונג פון קאַטאָרזשנער ארבייט ווערן זיי איינגע־שלאָסען אין דער אונגעהויער גרויסער קאַטעגאָריע פון פאַרשיקטע קאָלאָניסטען און בלייבען אין סיביר זייער גאַנץ לעבען. דער צוריק־קער אין רוסלאַנד איז פאַר זיי אָפּגעשניטען אויף אייביג. די קאַטעגאָריע פון פאַרשיקטע קאָלאָניסטען צייכענט זיך אויס מיט איהר גרויסער מאַסע אין סיביר. זי באַשטעהט ניט נאָר פון באַ־פרייטע פון קאַטאָרזשנער ארבייט, נאָר אויך פון כמעט דריי טויזענט אנדערע מענער און פרויען (28,382 אין פאַרלויף פון צעהן יאָהר, פון 1867 ביז 1876), וואָס ווערן יעהרליך ארויסגע־שיקט ווי פאַרשיקטע קאָלאָניסטען, — דאָס הייסט, וואָס דאַרפען באַזעצט ווערן אין סיביר, מיט דעם פאַרלוסט פון אַלע אָדער איי־ניגע פּערזענליכע און ציווילע רעכט. צו אָט די פאַרשיקטע קאָ־לאָניסטען, אָדער איינפאַך קאָלאָניסטען, ווי מען רופט זיי געוועהנ־ליך, דאַרף מען נאָך צוגעבען 28,383, וואָס זיינען ארויסגעשיקט געוואָרן אין דיזעלביגע צעהן יאָהר אויף צו באַזעצען זיי, מיט אַ פאַרלוסט פון אייניגע ציווילע רעכט; 2,551 ארויסגעשיקטע אויף צו וואוינען דאָרט אָהן דעם פאַרלוסט פון רעכט, און 76,686 ארויס־געשיקטע אין פאַרלויף פון דעמזעלביגען פּעריאָד אויף אַן אדמי־ניסטראַטיווען אופן. אויף אזא אופן דערגרייכט די אַלגעמיינע צאָהל פון פאַרשיקטע פון אָט דער קאַטעגאָריע פאַר דעם צעהן־יאָה־ריגען פּעריאָד כמעט 130,000 מענשען. אין פאַרלויף פון די לעצטע פינף יאָהר האָט זיך אָט די ציפער נאָך פאַרגרעסערט, וואָרים זי האָט דערגרייכט ביז 17,000 מענשען אַ יאָהר,

מיר איז שוין אויסגעקומען צו רעדען אנדערשוואו אין אט דעם בוך וועגען דעם כאראקטער פון יענע „פארברעכען", פאר וועלכע אט די מאסע מענשען ווערט ארויסגעוואָרפען פון רוסלאנד. וואס אנבאטרעפט זייער לאגע אין דעם דאָזיגען גלות־לאנד, האָט זי זיך ארויסגעוויזען אזוי טרויעריג, אז אין די לעצטע יאָהרען איז וועגען דער פראגע אויסגעוואַקסען א גאנצע אַפּטייּ־לונג פון דער ליטעראטור, וואָס האָט זיך פארנומען מיט אויפדעקען די שרעקען פון דער פארשיקונג. מען האָט וועגען דעם באשטימט ספּעציעלע אויספאָרשונגען; עס איז אָפּגעדרוקט געוואָרן א מאסע ארטיקלען וועגען דער פראגע פון די רעזולטאטען פון דער ארויס־שיקונג אין סיביר, און זיי זיינען אלע געקומען צום פאָלגענדען שלום: מיט דער אויסנאם פון באזונדערע פאלען, ווי, צום ביי־שפּיל, דעם אויסגעצייכענטען איינפלוס פון די פוילישע און רוסישע פאָליטישע פארשיקטע אויף די אנטוויקלונג פון מלאכות אין סיביר און וועגען אַן עהנליכער ווירקונג פון די סעקטאַנטען און אוק־ראַינער (וואָס פלעגען ארויסגעשיקט ווערן אין סיביר גאנצע וואָ־לאָסטען מיט אמאָל) אויף די אנטוויקלונג פון ערד־ארבייט, — איבערלאָזענדיג אָן א זייט אָט די ווייניגע אויסנאַמען, זעהען מיר, אז אַנשטאָט צוצושטעלען אין סיביר ניצליכע קאָלאָניסטען און געניטע בעלי־מלאכות, גיט אָט די אונגעהויערע מאסע פארשיקטע נאָר א וואנדערענדע באפעלקערונג, וואָס באשטעהט מעהרסטענ־טיילס פון בעטלער און איז ניט פעהיג צו קיין שום ניצליכער אר־בייט (זעה די ווערק און ארטיקלען פון מאקסימאָוו, לוואָוו, זאוואלישין, ראָווינסקי, יאדרינצעוו, פעיזען, דר. שפערך און א סך אנדערע, און אויך אויסצוגען פון אָפיציעלע אויספאָרשונגען, וואס ווערן געבראכט אין יענע ווערק.)

סומירענדיג די רעזולטאַטען פון די אויבענדערמאָנטע אר־בייטען, געפינען מיר, אז כאָטש פון 1825 ביז 1885 זיינען קיין סיביר פארשיקט געוואָרן מעהר פון א האלבען מיליאָן מענשען, זיינען פון זייער צאָהל אין 1885 ארייגעשריבען געוואָרן אין דער אָרטיגער באפעלקערונג ניט מעהר ווי 200,000. די איבעריגע זיי־נען אָדער געשטאָרבען, ניט איבערלאָזענדיג נאָך זיך קיין קינדער, אָדער זיי זיינען שפורלאָז פארשוואונדען. און אפילו פון די 200,000, וואס פיגורירן אין די אָפיציעלע ליסטען, זיינען ניט

ווענינער פון א דריטעל, ד. ה. ארום 70,000 (און אפילו מעהר, נאָך אנאַנדער רעכנונג) פאַרשוואונדען אין פאַרלויף פון די לעצטע עטליכע יאָהר, מען וויים ניט וואוהין. זיי זיינען פאַרפלויגען, ווי א וואָלקען אין א הייסען זומערדיגען טאָג. א טייל פון זיי זיינען אנטלאָפען און צוגעשטאַנען צו דעם שטראָם וואַגאַבונדען, וואָס צעהלט ארום 20,000 מענשען, וואָס געהט לאַנגזאַם און שווייגענדיג דורך די סיבירער טאַיגאַ פון מזרח אויף מערב, אין דער ריכטונג פון אוראַל. אנדערע, — און דאָס איז די מעהרהייט, — האָבען מיט זייערע ביינער פאַרזייט די „וואַגאַבונדען שטעגען" איבער דער טאַיגאַ און זומפּען און וועגען, וואָס פיהרן צו די גאָלדקוואַלען און צוריק. די איבעריגע שטעלען צונויף די וואַגאַבונדען באַפעלקערונג פון די גרויסע שטעדט, וואָס זוכט אויסצומיידען די לעסטיגע פּאָליציי־אויפזיכט מיט דער הילף פון פאַלשע פּאַספּאָרטען און דערגלייכען.

וואָס אנבאַטרעפט די 130,000 פאַרשיקטע (נאָך אנאַנדער רעכנונג איז די ציפער א סך קלענער), וואָס בלייבען אונטער דעם קאָנטראָל פון דער אדמיניסטראַציע, זיינען זיי, לויט דעם עדותזאָגען פון אַלע אויספאָרשער, אָפיציעלע און פּריוואַטע, א לאַסט פאַר'ן לאַנד, צוליב דער בעטלערשער לאַגע, אין וועלכער זיי געפינען זיך. אפילו אין די פּרוכטבאַרסטע גובערניעס פון סיביר, — ווי, צום ביישפּיל, טאָמסקער און דער דרום'דיגער טייל פון טאָבאָלסקער גובערניע, — האָבען נאָר א פערטעל פון דער גאַנצער צאָהל פאַרשיקטע אייגענע הייזער, און נאָר איינער פון ניין באַשעפטיגט זיך מיט ערד־ארבייט. אין די מזרח'דיגע גובערניעס איז דער פּראָצענט נאָך קלענער. די איבעריגע פאַרשיקטע, וואָס באשעפטיגען זיך ניט מיט ערד־ארבייט, — און אזעלכע צעהלען זיך אין גאַנץ סיביר ארום 100,000 מענער און פרויען, — וואַנדערן געוועהנליך פון שטאָט צו שטאָט אָהן א שטענדיגער באשעפטיגונג, געהען אויף די גאָלד־קוואַלען און צוריק, אָדער שלאָגען זיך ווי עס איז דורך פון טאָג צו טאָג איבער די דערפער אין אן אומבאַשרייבליכער אָרימקייט, ליידענדיג פון אַלע שלעכטע געוואוינהייטען, וואָס זיינען דער אונפאַרמיידליכער רעזולטאַט פון אָרימקייט.*)

*) זעה ביילאגע „א".

די געצוואונגענע פוילקייט אין פאַרלויף פון עטליכע יאָהר אין די אָרטיגע אָסטראָגען; די געוועהנהייט צום אַזאַרטען קאָרטען-שפּיל, וואָס אַנטוויקעלט זיך אין די אָסטראָגען; די סיסטעמאַטישע אונטערדריקונג פון דעם אַרעסטאַנט'ס ווילען און די אַנטוויקלונג פון פּאַסיוויטעט זיינען אַ דירעקטער היפּוך פון דער מאָראַלער קראַפט, וואָס פאָדערט זיך פאַר אַן ערפאָלגרייכע קאָלאָניזירונג פון דעם יונגען לאַנד. די מאָראַלע צופאַלונג, דער פאַרלוסט פון ווילען, די אַנטוויקלונג פון נידעריגע ליידענשאַפטען, קליינליכע פאַרלאַנגען און אַנטי-געזעלשאַפטליכע אידעען, וואָס די געפענגנים ברענגט מיט זיך, — דאָס אַלץ מוז מען נעמען אין אַכט, כדי פולשטענדיג אָפּצושאַצען די גאַנצע טיפקייט פון דער פאַרדאַרבונג, וואָס אונזערע געפענגניסען פאַרשפּרייטען, און צו פאַרשטעהן, פאַרוואָס די געוועזענע איינוואוינער פון אָט די שטראָף אינסטיטוציעס פאַרלירן אויף שטענדיג די פעהיגקייט אָנצופיהרן אַ שווערן קאַמף פאַר דער עקזיסטענץ אין דער רוסישער קאָלאָניע, וואָס ליגט ביים פאָלאַרן קרייז.

אָבער די געפענגנים צושטערט ניט נאָר דעם אַרעסטאַנט'ס גייסטיגע קרעפטען; זיינע פיזישע קרעפטען ווערן מעהרסטענטיילס אויך אונטערגעגראַבען פון דער לאַנגער וואַנדערונג איבער עטאַפּען און פון דער קאַטאָרזשנער אַרבייט. אַ סך אַרעסטאַנטען באַקומען אונהיילבאַרע קראַנקהייטען, און כמעט אַלע זיינען פיזיש שוואַך. וואָס אַנבאַטרעפט די דאָזיגע, וועמען עס איז אויסגעקומען צו פאַרברענגען כמעט 20 יאָהר אויף קאַטאָרגאַ (אַ פאַרזוך צו אַנטלויפען ברענגט ניט זעלטען דעם טערמין פון קאַטאָרגאַ ביז צו אַזאַ הויך), זיינען זיי אין דער גרעסטער מעהרהייט אינגאַנצען ניט פעהיג צו אַ וועלכער עס איז אַרבייט. אפילו ווען זיי זאָלען לעבען אונטער די בעסטע באַדינגונגען, וועלען זיי אַלץ זיין אַ לאַסט אויף דער געזעלשאַפט. אָבער די באַדינגונגען, אונטער וועלכע דעם קאָלאָניסט קומט אויס צו אַרבייטען, זיינען זעהר שווער. מען שיקט איהם אין אַ וועלכען עס איז פאַרוואָרפענעם דאָרף, וואו מען טיילט איהם איין ערד, — געוועהנליך די ערגסטע אין גאַנצען דאָרף, — און ער דאַרף זיך פאַרוואַנדלען אין אַן ערד־אַרבייטער. אין דער אמת'ען אָבער האָט גאָר אַזאַ קאָלאָניסט קיין באַגריף ניט וועגען די באַדינגונגען פון ערד־אַרבייט אין סיביר, און אָפּזייענדיג

דריי־פיער יאָהר אין געפענגניס, האָט ער אויסערדעם פאַרלאָרן יעדע ליעבע צו אַזאַ מין אַרבייט, אויב אפילו ער האָט זיך מיט איהר פריהער באַשעפטיגט. די פויערשע געמיינדע באַגעגענט איהם מיט פיינדשאַפט און פאַראַכטונג. פאַר איהר איז ער אַ „ראַסעיער" (רוסלענדער), דאָס הייסט, עפּעס אַזוינס, וואָס איז פאַראַכטליך אין אַ סיביריאַק׳ס אויגען, און אויסערדעם איז ער אַ פאַרשיקטער! ער געהערט, פון דעם סיביריאַק׳ס שטאַנדפּונקט צו יענער גרויסער מאַסע „אומזיסטע פרעסער", וואָס אַריבערפיהרן און אויפהאַלטען זיי קאָסט דעם סיבירער פויער אַזוי פיל הוצאות און זאָרג. מעהרס־טענטיילס איז אַ קאָלאָניסט ניט פאַרהייראַט און קאָן ניט חתונה האָבען, ווייל אויף זעקס פאַרשיקטע מענער קומט אויס נאָר איין פאַרשיקטע פרוי, און אַ סיביריאַק גיט איהם ניט אָפּ זיין טאָכטער, ניט קוקענדיג אויף די לאָקענדיגע פופציג רובעל, וואָס די מלוכה גיט אין אַזעלכע פאַלען אַרויס, אָבער וואָס פאַרשווינדען געוועהנ־ליך אויף אַ העלפט אין די קעשענעס פון די באַאַמטע, איידער דאָס געלט דערגרייכט דעם באַשטימטען אָרט. סיביר קאָן זיך ניט באַ־קלאָגען אויף די אָפּוועזענהייט פון ביוראָקראַטישע טרוימער, וואָס האָבען, צום ביישפּיל, געהייסען די אָרטיגע פויערים בויען היי־זער פאַר די קאָלאָניסטען, און האָבען זיי באַזעצט אין גרופּען פון פינף־זעקס מענשען, טרוימענדיג צו באַשאַפען אויף אַזאַ אופן אַ דאָרף אידיליע פון פאַרשיקטע־קאָלאָניסטען. אַלע אַזעלכע פּלענער האָבען זיך געוועהנליך געענדיגט מיט אַ דורכפאַל. פינף קאָלאָ־ניסטען פון זעקס, וואָס זיינען אויף אַזאַ אופן געצוואונגען געווען צו לעבען צוזאַמען, האָבען לאַנג ניט געקאָנט אויסהאַלטען, און נאָך אַ נוצלאָזען קאַמף מיט׳ן הונגער, פלעגען זיי אַנטלויפען אונ־טער אַ פרעמדען נאָמען אין די שטעט, אָדער זיי פלעגען געהן זוכען אַרבייט אויף די גאָלד־קוואַלען. גאַנצע דערפער פון לייי־דיגע הייזער אויף דעם גרויסען סיבירער וועג דערמאָנען ביז איצט די רייזענדע וועגען דער פרוכטלאָזיגקייט פון אָפיציעלע אוטאָפּיעס, וואָס ווערן דורכגעפיהרט מיט דער הילף פון בעריאָ־זאָווע ריטער.

דעם מזל פון די קאָלאָניסטען, וואָס אַרבייטען ביים סיבירער פויער, איז אויך ניטאָ וואָס מקנא צו זיין. דאָס גאַנצע סיסטעם פון אָנדינגען אַרבייטער אין סיביר איז געבויט אויף אַרויסגעבען

זיי האַנט־געלט, כדי צו מאַכען פון זיי אייביגע בעלי־חובות און האַלטען זיי אויף אַזאַ אופן אין אַ צושטאַנד פון שטענדיגער קנעכטשאַפט. די סיבירער פויערים האַלטען געוועהנליך גראָד פון אַט דעם סיסטעם ביים אָנדינגען אַרבייטער. וואָס אַנבאַטרעפט די פאַרשיקטע, וואָס שטעלען צונויף אַ זעהר גרויסען פראָצענט פון דער גאַנצער פאַרשיקטער באַפעלקערונג, און וואָס באַקומען זייערע לעבענסמיטלען דורך אַרבייטען אויף די גאָלד־קוואַלען, פאַרלירן זיי אַלע זייערע פאַרדינסטען, ווי נאָר זיי קומען צו צום ערשטען דאָרף און ערשטען שענק, כאָטש די פאַרדינסטען זיינען דער רעזולטאַט פון אַ 4־5 מאָנאַט אַרבייט — באמת קאַטאָרזשנער אַרבייט, מיט אַלע איהרע צרות. די דערפער אויף דער לענאַ, יעניסעי, קאַן, א. אז. וו., וואוהין די אַרבייטער קומען אין הערבסט אַרוים אויף די גאָלדקוואַלען, האָבען אין אַט דער הינזיכט אַ גרויסען שם. ווער קען דאָס ניט אין מערב־סיביר צוויי מיזעראַבעלע פאַרוואַרפענע דערפלאַך אויף דער לענאַ, וואָס טראָגען די קלינגענדע נעמען פּאַריז און לאָנדאָן, צוליב דער באַריהמטער קונסט פון זייערע איינוואוינער אויסצולײדיגען די קעשענעס פון די אַרבייטער, וואָס זיינען אַרויסגעקומען פון די גאָלדקוואַלען? ווען אַן אַרבייטער פאַרהוליעט אין שענק זיין פאַרדינסט ביז דער לעצטער קאָפּיקע און לאָזט איבער דעם שענקער אפילו זיין היטעל און העמד, דינגען איהם באַלד אָן די מענשען פון דעם גאָלד־הענדלער אויף דעם קומענדיגען זומער, און אַנשטאַט זיין פּאַספּאָרט באַקומט ער האַנט־געלט פאַר דעם צוקונפטיגער אַרבייט, און מיט דעם געלט געהט ער אַהיים, אָבער אָפט גיט ער עס אויס ביז דער לעצטער קאָפּיקע אויפ'ן וועג. ער קומט אויף אַזאַ אופן אין דאָרף מיט ליידיגע הענט, און ניט זעלטען פאַרברענגט ער די לאַנגע ווינטער מאָנאַטען אין דעם נאָהענטסטען אָסטראָג! קורץ, אַלע אָפיציעלע אויספאָרשונגען, ביז צו דער איצטיגער צייט, ווייזען אָן, אַז די ווייניגע פאַרשיקטע, ווען עס איז געלונגען זיך איינצואָרדנען ווי „בעלי־בתים", לעבען אין דער שרעקליכסטער אָרימקייט. די איבעריגע, וואַרפענדיג די ערד, פאַרוואַנדלען זיך אין קנעכט אויפ'ן דינסט ביים שטרענגען סיבירער פויער און די גאָלד־הענדלער, אָדער, — רעדענדיג מיט די ווערטער פון אָפיציעלען באַריכט, — „זיי שטאַרבען פון קעלט און הונגער."

די טאיגא (אוראלטע וועלדער, וואס באדעקען הונדערטער טויזענדער קוואדראט ווערסט אין סיביר) איז געדיכט באפעלקערט מיט אנטלאפענע, וואס קלייבען זיך שטילערהייד אין דער ריכטונג פון מערב. אט דער אונאויפהערליכער שטראם פון מענשען ווערט באוועגט פון דער האפנונג צו דערגרייכען די היים־דערפער, וואס געפינען זיך אויף יענער זייט אוראל. ווי נאר דער קוקו זאגט אן, אז די וועלדער האבען זיך באפרייט פון זייער שנייאיגען צודעק, אז זיי וועלען איינגיכען קאנען געבען דעם וואנדערער שוואמען און יאג־דעס, אנטלויפען די פארשיקטע אין די טויזענטער פון די גאלד־קוואלען און זאלץ־פאבריקען, פון די דערפער, וואו זיי האבען גע־הונגערט, און פון די שטעט, וואו זיי האבען זיך באהאלטען אונ־טער פרעמדע נעמען. געפיהרט פון דעם פאלארען שטערן, פון דעם מאך אויף די ביימער, אדער האבענדיג פאר וועגווייזער אלטע וואגאבונדען, וואס האבען אין די געפענגניסען גרינדליך אויסגע־שטודירט די קאמפליצירטע און וויכטיגע וויסענשאפט פאר דעם פליכטלינג — די וויסענשאפט וועגען „וואגא־בונדען שטעגען" און „וואגאבונדען סטאנציעס", — לאזען זיי זיך אוועק אין לאנגען און געפעהרליכען וועג צוריק. זיי געהען ארום דעם באיקאלער ים, ארויפקלייבענדיג זיך אויף הויכע און ווילדע בערג ביי זיינע ברעגען, אדער זיי קלייבען זיך אריבער איבער'ן באיקאל אויף א פליט, אדער אפילו, ווי עס ווערט דער־צעהלט אין א פאלקס־ליד, אין א פיש־פעסעל. זיי מיידען אויס אויף אלערליי אופנים די גרויסע וועגען, שטעט און בוריאטישע דערפער, כאטש ניט זעלטען מאכען זיי א לאגער אין די וועלדער, לעבען שטעט. יעדען פריהלינג קאן מען אין טשיטא זעהן די פייערען פון די „וואגאבונדען", וואס פלאקערן אויף ארום דער קליינער הויפטשטאדט פון זאבאיקאלער געגענט אויף די בא־וואלדעטע זייטען פון די ארומיגע בערג. זיי קומען אויך פריי אריין אין די רוסישע דערפער, וואו עס איז נאך ביז היינטיגען טאג פארבליבען דער מנהג ארויסצושטעלען אויפ'ן פענסטער ברויט און מילך פאר די „אומגליקליכע".

אויב די פליכטלינגען פארנעמען זיך ניט אין וועג מיט גנבות, שטערן זיי די פויערים ניט אין זייער וועג. אבער ווי נאר איינער פון די וואגאבונדען האלט נישט דעם געגענזייטיגען שטילען אפ־

מאך, ווערן די סיביריאקעס גרויזאם. די „אינדוסטריעלע"
(יעגער), — און אזעלכע זיינען ניט ווייניג פאראן אין יעדען סי־
בירער דאָרף, — צושיטען זיך איבער דער טאַיגאַ און פאַרניכ־
טען די וואגאבונדען אָהן רחמנות, דערגעהענדיג אַמאָל ביז צו אַ
ראפינירטער גרויזאמקייט. מיט ארום דרייסיג יאָהר צוריק איז
דער געיעג אויף די רויבערס געווען אַ מין אינדוסטריע; איבריגענס,
אזא מין געיעג אויף מענשען בלייבט נאָך ביז איצט אַן אינדוסטריע,
מיט וועלכער עס פאַרנעמען זיך מעהרסטענטיילס די „קארימעס", אַ
געמיש פון איינגעבאָרענע און רוסען. „פון אַ הירש באקומט
מען נאָר איין פעל, — זאָגען אָט די יעגער, — אָבער פון אַ
„הויקער" וועניגסטענס צוויי: דאָס העמד און די פעל." איי־
ניגע וואגאבונדען געפינען ארבייט אויף די פויערשע געדונגענע
פעלדער, וואָס ליגען ווייט פון די דערפער, אָבער די מעהרסטע פון
זיי מיידען אויס אזא מין ארבייט, ווייל זומער איז די באַקוועמסטע
צייט צו געהן אין דער ריכטונג פון מערב: די טאַיגאַ נעהרט און
באהאלט די וואָגלער אין דער ווארימער צייט פון יאָהר. אמת,
זי ווערט אין דער צייט אָנגעפילט מיט גאַנצע וואָלקענס פון קאָ־
מארעס, און די וואגאבונדען, וואס מען באגעגנט זומער, האָבען
אַ שרעקליכען אויסזעהן: זייערע געזיכטער זיינען איין געשוואָ־
לענע וואונד; די אויגען זיינען אָנטצונדען און כמעט פארמאַכט
אונטער די אויפגעבלאָזענע, אויפגעשוואָלענע אויגען־דעקלאך; די
נאָזפליגעל און ליפען זיינען באדעקט מיט אייטערענדיגע וואונדען.
אין סיביר ווערען סאַי מענשען, סאַי בהמות משוגע־ווילד פון די
ליידען וואָס די קאָמארעס פארשאפען זיי. ניט קוקענדיג אויפ'ן
רויך פון די פאנאנדערגעלייגטע פייערען, דרינגען די קאָמארעס
דורך אומעטום. אָבער דער וואגאבונד זעצט אונערמידליך פאָר
זיין וועג צו די בערגשפּיצען, וואס טיילען אָפּ סיביר פון רוסלאנד,
און מיט פרייד קלאַפּט זיין הארץ, ווען ער דערזעהט ווידער זייערע
בלויליכע קאָנטורען אויפ'ן האָריזאָנט. ארום 20,000 און אפשר
30,000 מענשען פיהרן שטענדיג אזא לעבען, און ניט ווייניגער
פון הונדערט טויזענט האָבען אויף אזא אופן געפּרואווט קומען
צוריק אהיים אין פארלויף פון 50 יאָהר (פון 1835 ביז 1885).
וויפיל פון זיי איז געלונגען צו קומען אין רוסלאנד? קיינער האָט
אפילו קיין באגריף ניט וועגען דעם. טויזענטער זיינען געשטאָר־

בען אין דער טאַיגאַ, און גליקליך זיינען געווען די, וועמען טרייע חברים־וואָגלער האָבען פאַרמאַכט די אויגען. אַנדערע טויזענטער האָבען געמוזט זוכען שוץ אין די אָסטראָגען, ווען זיי פלעגט פאַר־כאַפּען אין וועג דער שטרענגער סיבירער ווינטער, בעת אפילו קוועקזילבער ווערט פאַרפראָרן. די אויסגעמאַטערטע קערפּערס פון די אומגליקליכע וואַגאַבונדען קענען אַזאַ קעלט ניט אריבערטראָגען. פאַר דעם ניט געלונגענעם פאַרזוך צו אַנטלויפען ווערן זיי באַשטראָפט מיט די אונפאַרמיידליכע הונדערט שמיץ מיט דער בייטש און ווערן צוריק אומגעקערט אין זאַבאַיקאַלער גע־גענט. דעם קומענדיגען פריהלינג, באַרייכערט מיט דער ער־פאַהרונג פון דעם דורכפאַל, לאָזען זיי זיך ווידער אַוועק אויף דעמ־זעלבינען וועג. טויזענטע וואַגאַבונדען ווערן פאַרפאָלגט, גע־כאַפּט אָדער געטויט פון די בוריאַטען, קאַרימעס און סיבירער אינ־דוסטריעלע יעגער. איינינע אַרעסטירט מען עטליכע טעג נאָכ־דעם, ווי זיי האָבען באַטראָטען דעם באָדען פון זייער „מוטער־רוס־לאַנד", ווען זיי האָבען קוים באַוויזען אַרומצונעמען די אַלטע על־טערן, אַ קוק צו טאָן אויף זייער דאָרף, וואָס זיי האָבען פאַרלאָ־זען מיט אַ סך יאָהרען צוריק, אָפּטמאָל גאָר דערפאַר, וואָס זיי האָבען ניט געטאָן דעם ווילען פון דעם איספּראַווניק, אָדער האָבען אַרויסגערופען דעם צאָרן פון אַן אָרטיגען „קולאַק"... וואָס פאַר אַ תהום פון ליידען באַהאַלט זיך אונטער די דריי ווערטער „אַנט־לויפען פון סיביר"!

איך געה איצט איבער צו דער לאַגע פון די פּאָליטישע פאַר־שיקטע אין סיביר. עס פאַרשטעהט זיך, אַז איך נעהם זיך ניט אונטער צו דערצעהלען אויף אָט די זייטען די געשיכטע פון דער פּאָליטישער פאַרשיקונג, אָנהויבענדיג פון 1607, ווען איינער פון די פּאָטערס פון דער איצטיגער קייזערליכער דינאַסטיע, וואַסילי ניקיטיטש ראָמאַנאָוו, איז געווען דער ערשטער פון אַן אונענדלי־כער רייה פּאָליטישע פאַרשיקטע (ער האָט געענדיגט זיין לעבען אין דער אונטערערדישער געפענגנים אין נירדאָב, אין קייטען, וואָס האָבען געוואויגען 64 פונט). איך וויל זיך ניט אָפּשטעלען אויף דער טראַגישער געשיכטע פון די באַרסקער קאָנפעדעראַטען, וואָס זיינען אָנגעקומען אין סיביר מיט אָפּגעשניטענע נעזער און אוי־

ערעז, און וואס זיינען, ווי די לעגענדע דערצעהלט, ארונטערגע־ווארפען געווארן פון דער הויכער וואנט פון טאבאלסקער קרעמל, מיט קלעצער צוגעבונדען צו זיי. איך וועל ניט דערצעהלען לאנג וועגען די פארברעכענס פון דעם משוגע'נעם טרעסקין און דעם איס־פראווניק לאסקוטאוו; איך וועל נאר דערמאנען וועגען דער עק־זעקוציע פון 7טען מערץ 1837, ווען די פאליאקען שאקאלסקי, סעראטשינסקי און פיער אנדערע זיינען געשטארבען אונטער די שמיץ פון שפיצרוטענס. איך וועל ניט באשרייבען די ליידען פון די דעקאבריסטען און די פאליטישע פארשיקטע פון די ערשטע יאהרען פון אלעקסאנדער דעם צווייטען. איך וועל דא ניט אויס־רעכנען די נעמען פון אלע אונזערע פאעטען און פובליציסטען, אנהויבענדיג פון ראדישטשעוו'ן און זיין צייט און ביז אדאיעוו־סקי'ן און שפעטער טשערנישעווסקי'ן און מיכאילאוו'ן. איך וועל דא זיך באגרעניצען נאר מיט באשרייבען די לאגע פון די פאליטישע פארשיקטע, וואס האבען זיך געפונען אין סיביר אין 1883.

קארא איז דער פארהאפטונגס ארט פאר די פאליטישע, וואס זיינען פאראורטיילט אויף קאטארגע, און אין הערבסט 1882 זיי־נען דארט געווען 150 פאליטישע מענער און פרויען. נאכדעם ווי זיי זיינען אפגעווען פון צוויי ביז פיר יאהר אונטער אויספאר־שונג אין פעטראפאוולאווסקאיא קרעפאסט, אין דעם באריהמטען ליטווישען שלאס, אין פעטערבורגער הויז פון פרעלימינערער פארהאפטונג און אין די פראווינציעלע געפענגניסען, האט מען זיי נאכ'ן פראצעס אריינגעזעצט אין כארקאווער צענטראלע גע־פענגניס, אין וועלכער זיי זיינען אפגעזעסען פון דריי ביז פינף יאהר, ווידער אין איינצעל־פארהאפטונג, ניט האבענדיג קיין מעג־ליכקייט צו פארנעמען זיך מיט א פיזישער אדער גייסטיגער אר־בייט. באלד נאכדעם האט מען זיי אריבערגעפיהרט אויף עטליכע מאנאטען אין מצענסקער איבערשיקונגס געפענגניס, וואו מען האט זיי באהאנדעלט א סך בעסער, און ענדליך האט מען זיי פארשיקט אין זאבאיקאלער געגענט. די מעהרסטע פון זיי האבען דורכגע־מאכט די רייזע אויף קארא אונטער די באדינגונגען, וואס איך האב פריהער באשריבען, — הינטער טאמסק האבען זיי געמוזט געהן צופוס אין קייטען. אייניגע פון זיי האבען פון די באאמטע באקומען די ערלויבניש צו באנוצען זיך מיט פוהרען, אויף וועלכע

זיי האבען זיך לאנגזאם געשלעפט פון עטאפ צו עטאפ. אבער אפילו אט די, וואס זיינען דאך אין פארגלייך מיט זייערע צופוס־געהענדע חברים געווען שוין גליקליכע, באשרייבען די רייזע, ווי א רייה מאטערנישען. זיי דערצעהלען: „מענשען זיינען פון זינען אראפ, ניט קענענדיג אריבערטראגען די גייסטיגע און פיזישע לייד־רען פון וועג, אזוי איז די פרוי פון דר. ביעלאי, וואס האט בא־גלייט איהר מאן, משוגע געווארען; אויסער איהר האבען נאך צוויי־דריי חברים געגומען ליידען פון פסיכישע קראנקהייטען."

די געפענגנים, אין וועלכער עס ווערן אויפגעהאלטען די פא־ליטישע אויף דער מיטעלער קארא, איז איינע פון יענע פארעל־טערטע, דורכגעפוילטע געביידעס, וועגען וועלכע איך האב אוי־בען גערעדט. זי איז שוין געווען איבערפילט, ווען אין איהר זיי־נען געווען נאר 91 פאליטישע ארעסטירטע. ווען עס איז אנגע־קומען א נייע פארטיע פון 60 מענשען, איז שוין די איבערפילונג, נאטירליך, אונגעהויער געשטיגען. ווינט און שניי דרינגען פריי אריין אין די שפארעס, וואס האבען זיך געעפענט צווישען די צו־פוילטע קלעצער. צוליב עהנליכע שפארעס אין דיל, בלאזט פון אונטער איהם שרעקליך. די הויפט שפייז פון די ארעסטאנטען איז שווארץ ברויט און רעטשקענע קאשע. פלייש ווערט זיי גע־געבען נאר דעמאלט, ווען זיי ארבייטען ביי באקומען געלד, דאס הייסט אינגאנצען אין פארלויף פון דריי מאנאטען דורכ'ן יאהר, און דעמאלט באקומען פלייש נאר 50 מענשען פון 150. טראץ דעם געזעץ און מנהג, זיינען זיי אלע אין 1881 געשמידט געווארן אין קייטען און האבען אפילו געארבייט אין די קייטען.

פאר די פאליטישע איז ניטא קיין שפיטאל, און די ניט ווענין קראנקע בלייבען ליגען אויף די נארעס, לעבען די געזונטע, אין די־זעלביגע קאלטע קאמערען, אין דערזעלביגער שטיקענדיגער אט־מאספערע. אפילו די פסיכיש קראנקע מ. קאוואלעווסקאיא האלט מען נאך ביז איצט אין געפענגנים. צום גליק האבען די פאלי־טישע צווישען זיך אייגענע דאקטוירים. וואס אנבאטרעפט דעם געפענגנים דאקטאר, איז פאר זיין כאראקטעריסטיק גענוג צו זא־גען, אז מ. קאוואלעווסקאיא'ן האט מען אין זיין אנוועזענהייט, בעת אן אנפאל פון איהר משוגעת, געווארפען אויפ'ן דיל און שרעקליך געשלאגען. די פרויען פון די פאליטישע ארעסטאנטען

איז ערלויבט צו וואוינען אויף דער נידעריגער קארא און באזוכען זייערע מענער צוויי מאל א וואך און ברענגען זיי ביכער. א באַדייטענדע צאָהל פון די פארשפארטע שטארבען מיט א לאנגזאַמען טויט, מעהרסטענטיילס פון אויסצערונג, און דער פּראָצענט פון שטערבליכקייט וואקסט שנעל.

די שרעקליכסטע זייט פון דער קארער קאטאָרגע איז דער אונבאגרענצטער ווילקיר פון די געפענגנים באאמטע. די ארעסטאנטען הענגען אינגאנצען אָפּ פון די קאפּריזען פון מענשען, וואָס די מאכט באשטימט ספּעציעל „צו האלטען זיי אין דער שטרענגסטער דיסציפּלין." דער פּאַרוואַלטער פון דער קריגס קאָמאנדע אויף קארא זאָגט אָפען, אז איהם וואָלט געפרעהט, ווען א „פּאָליטישער" וואָלט איהם באליידיגט, ווייל מען וואָלט דעם באַליידיגער אויפגעהאנגען. דער געפענגנים ארצט הײלט די ארעסטאנטען מיט דער הילף פון די פויסטען. דעם גענעראל־גובערנאַטאָר'ס אדיוטאנט, קאפּיטאן זאגארין, האָט אויף דער דראָהונג פון די ארעסטאנטען, אז זיי וועלען שיקען א קלאגע צום יוסטיץ־מיניסטער, הויך ערקלערט: „איך בין אייער גובערנאַטאָר, אייער מיניסטער, אייער צאר!" עס איז גענוג צו באקענען זיך מיט דער געשיכטע פון דעם בונט אין קראסנאָיארסקער געפענגניס, וואָס דערזעלביגער קאפּיטאן זאגארין האָט ארויסגערופען, צו איבערצייגען זיך, אז אנשטאט צו געפינען זיך אין מלוכה־דינסט וואָלט אזא הערר געדאַרפט זיצען אין א משוגעים־הויז. אפילו די פּאָליטישע פרויען האָבען געמוזט ליידען פון זיין גראָבקייט: ער פלעגט אין זיי באליידיגען אפילו דאָס געפיהל פון שעמעוודיגקייט. אָבער ווען שטשעדרין, פּארטיידיגענדיג זיין כלה, האָט זאגארינ'ען געגעבען א פּאטש, האָט איהם א קריגס־געריכט פאַראורטיילט צום טויט. גענעראל פּעדאשענקאָ האָט געהאנדעלט לויט דער הויך־ארויסגעזאָגטער מיינונג פון דער גאנצער אירקוטסקער געזעלשאפט, פארבייטענדיג דעם טויט־אורטייל מיט א צוויי־וואָכיגען ארעסט אין קארצער, אָבער, צום באדויערען, האָבען ווענינ רוסישע באאמטע די דרייסטקייט פון דעם שטעל־פּארטרעטער פון דעם מזרח־סיבירער גענעראל־גובערנאַטאָר. קארצערס, קייטען, צושמידען צו דער טאטשקע, — דאָס זיינען די געוועהנליכע שטראָפען, און דערצו נאָך די אייביגע דראָהונגען פון „א

הונדערט שמיץ מיט דער בייטש", — „איך וועל פאַרשמייסען ביז טויט! איהר וועט ביי מיר פאַרפוילט ווערען אין קאַרצער!" — הערן שטענדיג די אַרעסטאַנטען די געשרייען פון די באַאמטע. אָבער צום גליק ווערט די קערפּערליכע באשטראָפונג ניט אָנגעווענדט אויף פּאָליטישע. די פופציג־יאָהריגע ערפאַהרונג האָט געלערענט די באַאמטע, אז דער טאָג, ווען זיי וואָלטען געוואָלט אָנווענדען אַזאַ באַשטראָפונג אויף פּאָליטישע אַרעסטאַנטען, וואָלט געווען „אַ טאָג פון גרויסער בלוט־פאַרגיסונג", ווי עס דריקען זיך אויס די אַרויסגעבער פון „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ", באַשרייבענדיג דאָס לעבען פון זייערע פריינד אין סיביר.*)

די פאַרשריפטען פון געזעץ, אין באַצוג אויף פאַרשיקטע, ווערן אָפט איגנאָרירט ווי פון די העכערע, אַזוי אויך פון די נידעריגערע באַאמטע. אַזוי, צום ביישפּיל, האָט מען אוספּענסקי'ן, טשאַרושינ'ען, סעמענאָווסקי'ן און שישקאָ'ן אַרויסגעלאָזען אין די פרייע קאָמאַנדעס אין דאָרף קאַראַ, פאַר אַן „אויספּראָוו", לויט'ן געזעץ. אָבער אין 1881, נאָך אַ מיניסטערישען באַפעהל, וואָס איז אַרויסגעגעבען געוואָרן צוליב אונבאַקאַנטע אורזאַכען, האָט מען באַשלאָסען זיי אַריינצוזעצען צוריק אין געפענגניס.

האָבענדיג זיך איבערצייגט אויף אַזאַ אופן, אַז די פּאָליטישע קאַטאָרזשאַנעס זיינען אויסער דעם געזעץ, און אַז די האָפנונגען אויף אַ בעסערע לאַגע זיינען אומזיסט, האָבען צוויי קאַרער באַגאַנגען זעלבסטמאָרד. אוספּענסקי, וואָס האָט זיך געמאַטערט אויף קאַטאָרזשנע אַרבייטען פון 1872 אָן, וואָס האָט פעסט אַריבערגעטראָגען אַלע צרות פון קאַטאָרגאַ, וועמעס ווילענסקראַפט קיין זאַך האָט ביז דאַן ניט געקאָנט ברעכען, האָט נאָכגעפאָלגט דעם ביישפּיל פון זיינע צוויי חברים. ווען די פּאָליטישע אויף קאַראַ וואָלטען געווען געוועהנליכע קרימינעלע מערדער, וואָלטען זיי פאָרט געהאַט די האָפנונג, אַז נאָך זיבען — צעהן — צוועלף יאָהר קאַטאָרזשנע אַרבייט וועט מען זיי סוף כל סוף אַרויסלאָזען פריי און אַריבערפיהרן אין אַ וועלכע עס איז גובערניע פון דרום סיביר, און זיי וועלען אויף אַזאַ אופן ווערן, לויט'ן געזעץ, קאָלאָניסטען. אָבער געזעצען זיינען געשריבען געוואָרן ניט פאַר פּאָלי־

*) דאָס איז געשריבען געוואָרן פאַר דעם באַקאַנטען פאַל מיט סיגידאַ'ן.

טישע... נ. ג. טשערנישעווסקי האָט שוין אין 1871 געהאַט אָפּ־ געוועזן 7 יאָהר אויף קאַטאָרגע, לויט'ן ווערדיקט פון געריכט. ווען ער וואָלט ערמאָרדעט זיין פאָטער און מוטער, אָדער ער וואָלט אונטערגעצונדען אַ הויז מיט אַ האַלבען טוץ קינדער, וואָלט מען איהם נאָך דער קאַטאָרגע באַזעצט אין אַ וועלכען עס איז דערפעל אין אירקוטסקער גובערניע. אָבער ער האָט געשריבען אַרטיקלען אויף עקאָנאָמישע פראַגען; ער האָט זיי געדרוקט... מיט דער ער־ לויבניש פון דער צענזור; די רעגירונג האָט איהם גערעכענט פאַר אַ מעגליכען פיהרער פון דער קאָנסטיטוציאָנעלער פאַרטיי אין רוס־ לאַנד: האָט מען איהם צוליב אָט די אַלע אורזאַכען באַגראָבען לעבעדיגערהייד אין אַ קליינינקען שטעטעל ווילויסק, וואָס גע- פינט זיך צווישען בלאָטעס און וועלדער 750 וויאָרסט הינטער יאַ־ קוטסק. דאָרטען, איזאָלירט פון דער גאַנצער וועלט, שטענדיג אונטער דער שטרענגער אויפזיכט פון צוויי זשאַנדאַרמען, וואָס וואוינען אין איין שטיבעל מיט איהם, איז ער שוין אָפּגעוועזן גאַנצע יאָהרען, און ניט די אַגיטאַציע פון דער רוסישער פּרעס און ניט די רעזאָלוציעס פון די אינטערנאַציאָנאַלע ליטעראַרישע קאָנגרעסען האָבען איהם ניט געקאָנט אַרויסרייסען פון די הענט פון דער פאַרדעכטיגענדיגער רעגירונג. דאָס זעלביגע שיקזאַל ער־ וואַרט מסתמא אויך די „פּאָליטישע", וואָס געפינען זיך איצט אויף קאַרא. ווען עס וועט פאַר זיי אָנקומען די געזעצליכע צייט צו ווערן קאָלאָניסטען, וועט מען, אַנשטאַט באַפרייען זיי, אַריבער־ פיהרען זיי פון דער זאַבאַיקאַלער געגענט, וואָס האָט אַ ווייכע־ רען קלימאַט, ערגעץ וואו אין די טונדרעס פון פּאָלאַרען קרייז.

ווי שווער עס איז די לאַגע פון די קרימינעלע פאַרשיקטע קאַטאָרזשניקעס אין סיביר, דאָך האָט די רעגירונג געפונען פאַר מעג־ ליך צו באַשטראַפען אזוי, אָדער נאָך ערגער די דאָזיגע פון איהרע פּאָליטישע שונאים, וועלכע זי האָט ניט געקאָנט, אפילו מיט דער הילף פון פאַלשע געריכטען, פאַרשיקען אויף קאַטאָרגע אָדער אין סיביר. זי דערגרייכט אָט דעם רעזולטאַט מיט דער הילף פון „אַדמיניסטראַטיווער פאַרשיקונג אָדער אַרויסשיקונג" אין די מעהר אָדער ווייניגער דערווייטערטע גובערניעס פון דער אימפּעריע אָהן אַן אורטייל, אפילו אָהן אַ סימן פון אַ וועלכען עס איז געריכט, פּשוט אויפ'ן באַפעהל פון דעם אַלמעכטיגען זשאַנדאַרמען שעף.

יעדעס יאָהר ווערן פון 500 ביז 600 בחורים און מיידלעך אַרעסטירט אויף אַ פאַרדאַכט אין רעוואָלוציאָנערער אַגיטאַציע. די אויספאָרשונג דויערט פון זעקס מאָנאַטען ביז צוויי יאָהר און נאָך מעהר, לויט דער צאָהל אַרעסטירטע אין דעם פּראָצעס און דער וויכטיגקייט פון דער באַשולדיגונג. ניט מעהר ווי אַ צעהנטעל פון דער גאַנצער צאָהל אַרעסטירטע ווערט איבערגעגעבען צום גע־ריכט. די איבעריגע, אַנטקעגען וועלכע מען קאָן ניט אַרויסשטע־לען קיין באַגרינדעטע באַשולדיגונג, אָבער וועמען די שפּיאָנען האָבען אַרעסטירט ווי מענשען „געפעהרליכע", די אַלע, וואָס קאָנען מיט זייער שכל, ענערגיע און „ראַדיקאַלע אַנזיכטען" ווערן „געפעהרליך", און באַזונדערס די, וואָס האָבען אין געפענגניס, אין דער צייט פון דער אונטערזוכונג, אַרויסגעוויזען אַ „גייסט פון אונאַכטונג", אַט די אַלע ווערן אַרויסגעשיקט אין אַ וועלכען עס איז מעהר אָדער ווענינער דערווייטערטען, פאַרוואָרפענעם אָרט, וואָס ליגט אויף'ן שטח צווישען קאָלאַ און קאַמטשאַטקאַ. ניקאָ־לאַי דער ערשטער האָט זיך ניט דערנידעריגט מיט אַזעלכע פּאָרי־סעאישע מיטלען פון פאַרפאָלגונג, און אין דער גאַנצער צייט פון דער הערשאַפט פון דעם „אייזערנעם דעספּאָט" איז די אַדמיניס־טראַטיווע פאַרשיקונג פון אַ „פּאָליטישען" כאַראַקטער ווענינ וואָס פּראַקטיצירט געוואָרן. אָבער אין דער צייט פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטענס הערשאַפט האָט מען זיך מיט איהר באַנוצט אַזוי שטאַרק, אַז עס וועט זיך איצט קוים געפינען אַ וועלכע עס איז שטאָט אָדער דאָרף העכער פון 55 גראַד געאָגראַפישער ברייט, אָנ־הויבענדיג פון די נאָרוועגישע גרענעצען און ביז די ברעגען פון אָכאָטסקען ים, וואו עס זאָלען ניט זיין קיין פינף, צעהן, צוואַנ־ציג אַדמיניסטראַטיווע פאַרשיקטע. אין יאַנואַר 1881 האָבען זיי זיך געצעהלט 29 מענשען אין פּינעגאַ, אַ דערפעל מיט 750 איינ־וואוינער, 55 אין מענזען (1800 איינוואוינער), 11 אין קאָלאַ (740 איינוואוינער), 47 אין כאָלמאָגאָר, אַ דערפעל, וואָס האָט אינגאַנצען 90 הייזער, 160 אין זאַראַיסק (פינף טויזענט איינ־וואוינער), 19 אין יעניסעיסק, א. אז. וו.

דער באַשטאַנד פון די פאַרשיקטע פון אַט דער קאַטעגאָריע איז אַלעמאָל דערזעלבער: סטודענטען און מיידלאך מיט אַ „פאַרדאַר־בענער געזינונג", שרייבער, וועמען מען האָט אויף אַ געזעצליכען

וועג ניט געקאָנט פאַרפאָלגען פאַר זייער ליטעראַרישע טעטיגקייט, וואָס זיינען אָבער, אין דער מיינונג פון די באַאַמטע, געווען אָנגעשטעקט מיט'ן „געפעהרליכען גייסט"; אַרבייטער, וואָס האָבען געוואגט צו „רעדען העזה'דיג" מיט די באַאַמטע; פערזאָנען, וואָס האָבען אַרויסגעוויזען „אונאַכטונג" צום גובערנאַטאָר, א. אַז. וו.,— אָט די אַלע ווערן יעהרליך פאַרשיקט אין די הונדערטער אין די פאַרוואָרפענע שטעטלאַך און דערפלאַך פון די „מעהר אָדער וועניגער דערווייטערטע גובערניעס פון דער אימפעריע". וואָס אַנבאַטרעפט מענשען פון אַ קלאָר־ראַדיקאַלער געזינונג, וואָס ווערן פאַרדעכטיגט אין „געפעהרליכע טענדענצען", איז גענוג די אונזיניגסטע מסירה, דער אונבאַרעכטיגטסטער פאַרדאַכט, אַז מען זאָל זיי פאַרשיקען. מיידלאַך (ווי, צום ביישפיל, באַרדינאַ, סובאָטינאַ, ליובאַטאָוויטש, און אַ סך אַנדערע) זיינען פאַראורטיילט געוואָרען אויף זעקס־אַכט יאָהר קאַטאָרזשנע אַרבייט מעהר ניט דערפאַר, וואָס זיי האָבען געוואַגט צו פאַרשפרייטען סאָציאַליסטישע בראָשורען צווישען אַרבייטער. עס איז אַפילו געווען אַזאַ פאַל, ווען די פערצעהן־יאָהריגע גוקאָווסקאַיאַ איז פאַרשיקט געוואָרען דערפאַר, וואָס זי האָט צווישען עולם פראָטעסטירט געגען דער היגריכטונג פון קאָוואַלסקי. אויב קאַטאָרגאַ און פאַרשיקונג ווערן פון געריכטען באַשטימט פאַר אַזעלכע האַנדלונגען, איז דאָך נאַטירליך, וואָס מען באַנוצט זיך מיט אַדמיניסטראַטיווער פאַרשיקונג בעת מען קאָן ניט, טראָץ אַלע אנשטרענגונגען, אַרויסברענגען אַ וועלכע עס איז מעהר אָדער וועניגער באַגרינדעטע באַשולדיגונג*). קורץ, אין דער צייט פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטענס

---

*) פון די אונצעהליגע מוסטערען פון אַזאַ מין אַדמיניסטראַטיווען ווילקיר, וואָס זיינען פאַרעפענטליכט געוואָרן אין 1881, ווען די פרעסע האָט אַ קורצע צייט געהאַט פאַרהעלטניסמעסיגע פרייהייט, וועל איך נאָר ברענגען איין ביישפיל.

אין 1872 האָט דער קורסקער אַדעל געעהרט דעם אָרטיגען גובערנאַטאָר מיט אַ מיטאָג. דעם גרויסען לאַנדבאַזיצער מ. אַנענקאָוו האָט מען באַפולמעכטיגט צו זאָגען אַ טאָסט לכבוד דעם גובערנאַטאָר. ער האָט דעם טאָסט געזאָגט, אָבער צום סוף האָט ער צוגעגעבען: „אייער עקסעלענץ, איך טרינק פאַר אייער געזונט, אָבער איך דריק אויך אויס מיין האַרציגסטען וואונש, אַז איהר זאָלט אָפּגעבען מעהר צייט פאַר די געשעפטען פון דער

הערשאַפט האָט מען די אדמיניסטראַטיווע פאַרשיקונג אַזוי ברייט אָנגעווענדט און מיט אַזאַ פאַראַכטונג צום געזעץ, אַז ווי נאָר די גובערניע „זעמסטוואָס״ האָבען אין דער צייט פון לאָריס־מעלי־קאָוו'ס קורצער דיקטאַטור באַקומען אַביסעל פרייהייט, האָבען זיי באַלד אָנגעשיקט צום אימפּעראַטאָר אַ מאַסע צושריפטען, אין וועלכע זיי האָבען געבעטען, מען זאָל באַלד אָפּשאַפען דעם דאָזיגען מין פאַרשיקונג, אָנווייזענדיג קלאָר אויף דער שרעקליכקייט פון דעם אדמיניסטראַטיווען ווילקיר*). ווי באַקאַנט, האָבען די אַלע פּראָטעסטען אייגענטליך ניט געפיהרט צו גאָרנישט; די רעגירונג האָט הויך ערקלערט איהר אַבזיכט צו אַמניסטירען די פאַרשיקטע, האָט זיך אָבער באַגרענעצט מיט באַשטימען אַ קאָמיסיע צו רעווידירען זייערע פּראָצעסען. די רעגירונג האָט אַמניסטירט זעהר, זעהר ווייניג, און פאַר דער גרויסער מעהרהייט איז באַשטימט געוואָרן אַ פאַרשיקונגס טערמין פון פינף־זעקס יאָהר, נאָך וועלכען מען האָט געזאָלט ווידער רעווידירען זייערע פּראָצעסען**). די פּראָצעסען זיינען ווירקליך רעווידירט געוואָרן, און אין רעזולטאַט האָט מען אַ סך פון זיי נאָך פאַרלענגערט דעם טערמין, מיט דעם תנאי אָבער, אַז נאָך אָט דעם טערמין זאָל מען זייערע פּראָצעסען ווידער רעווידירן. אַ סך פון די פאַרשיקטע האָ־

גובערניע, וואָס איז אייך אָנגעטרויט געוואָרן.״

אין אַ וואָך אַרום נאָך דעם עפּיזאָד האָט זיך ביי די טירען פון זיין הויז אָפּגעשטעלט אַ פּאָסט קאַרעטע מיט צוויי זשאַנדאַרמען. ניט ערלויבענדיג איהם צו זעגענען זיך ניט נאָר מיט זיינע פריינד, נאָר אפילו מיט זיין פרוי, האָט מען איהם אָפּגעפיהרט אין וויאַטקאַ. זיין פרוי און די אַדעל־אָנפיהרער פון קורסקער און פּאַטישער קרייזען האָבען געמוזט אין פאַרלויף פון זעקס מאָנאַטען אויף דעם דרינגענדסטען אופן בעטען ביי פאַרשידענע זעהר איינפלוסרייכע פּערזאָנען אין פּעטערבורג, אַז מען זאָל אומקערן אַנענקאָוו'ען פון פאַרשיקונג. („גאָלאָס״, „פּאָריאַדאָק״, און אַנדערע צייטונגען, פעב. 20-21, 1881).

*) אין דער ביילאַגע ווערט געבראַכט אַן אויסצוג פון שאַקעיעוו'ס רעדע, וועלכע ער האָט געהאַלטען אויף דער פּעטערבורגער „פּאַרזאַמלונג פון לאַנדבאַזיצער״.

**) אין פאַרלויף פון 1881 האָט מען רעווידירט 2837 פּראָצעסען וועגען אדמיניסטראַטיווע פאַרשיקטע פּאָליטישע; 1950 פון זיי האָבען זיך דעמאָלט געפונען אין סיביר („פּאָריאַדאָק״, 17טען סעפּטעמבער, 1881).

בען ניט געוואָלט ווארטען אויף נייע רעווידירונגען, און אין 1883 האָט זיך אָנגעהויבען אין סיביר אַן עפּידעמיע פון זעלבסטמאָרדען.

עס איז לייכט צו באַגרייפען די געפיהלען פון אַט די פאַרשיקטע. שטעלט זיך פאָר די לאַגע פון אַ סטודענט, אָדער אַ מיידעל פון אַ גוטער פאַמיליע, אָדער אַ געניטען ארבייטער, וועמען די זשאַנדארמען ברענגען ערגעץ־וואו אין אַ שטעטעל, וואָס צעהלט אינגאַנצען אַ 100 הייזער, און די איינוואוינער זיינען עטליכע צעהנדליג זיריאַנער און רוסישע יעגער, צוויי־דריי פעל־סוחרים, אַ פּאָפּ און אַן איספּראַווניק! ברויט איז שרעקליך טייער; אַלערליי פּראָדוקטען, ווי צוקער, טיי, ליכט, ווערן פאַרקויפט כמעט אויף׳ן געוויכט פון גאָלד; וועגען פאַרדינען עפּעס אין שטעטעל קאָן גאָר קיין רעד ניט זיין. די רעגירונג גיט ארויס אַזעלכע פאַרשיקטע פון פיער ביז אַכט רובעל אַ מאָנאַט, און אפילו אַט די בעטלערשע סומע ווערט אָפּגעשטעלט, אויב דער פאַרשיקטער באַקומט פון קרובים אָדער פריינד די נישטיגסטע סומע געלט, צום ביישפּיעל, צעהן רובעל אין פאַרלויף פון אַ יאָהר. געבען לעקציעס איז שטרענג פאַרבאָטען, אפילו ווען די שילער זאָלען זיין די קינדער פון סטאַנאָוואָי, אָדער איספּראַווניק. די מעהרסטע פאַרשיקטע פון די קולטורעלע קלאַסען ווייסען ניט קיין מלאכה, און געפינען באַשעפטיגונג אין אַ וועלכער עס איז קאַנטאָר אָדער אין אַ פּריוואַטען געשעפט, אויב אַזעלכע זיינען פאַראַן אין שטעטעל, איז אינגאַנצען אונמעגליך.

„מיר האָבען מורא צו געבען זיי באַשעפטיגונג, — האָט געשריבען דער יעניסעיסקער קאָרעספּאָנדענט פון „רוסקי קוריער״, — ווייל מיר קאָנען צוליב דעם אַליין ארונטערפאַלען אונטער פּאָליציי אויפזיכט... עס איז גענוג צו טרעפען זיך מיט אַן אדמיניסטראַטיוו־פאַרשיקטען אָדער זאָגען איהם עטליכע ווערטער, אַז מען זאָל אַליין אריינפאַלען אין די צאָהל פון פאַרדעכטיגע... דער הויפּט פון איין האַנדעלס פירמא האָט ניט לאַנג צוריק געצוואונגען זיינע אָנגעשטעלטע אונטערצושרייבען אַ באַדינגונג, וואָס פאַרפליכטעט זיי ניט צו פיהרען קיין באַקאַנטשאַפט מיט „פּאָליטישע״, און אפילו ניט צו גריסען זיך מיט זיי ביי אַ צופעליגער באַגעגעניש אויף דער גאַס״.

נאָך מעהר, אין 1880 איז אונז אויסגעקומען צו לייענען אין די רוסישע צייטונגען, אַז דער פינאַנץ־מיניסטער האָט געמאַכט אַ

פאַרשלאַג „צו ערלויבען די קרימינעלע און פּאָליטישע אדמיניסט־
ראַטיוו־פאַרשיקטע צו באַשעפטיגען זיך מיט אַלערליי מלאכות, מיט
דער ערלויבניש פון גענעראל־גובערנאַטאָר, אבער אזא ערלויב־
ניש מוז אויסגעבעטען ווערן אין יעדען איינצעלנעם פאַל". איך
ווייס ניט, צי אַט דער פּלאַן איז דורכגעפיהרט געוואָרן, אָבער מיר
איז באַקאַנט, אז נאָך ערשט ניט לאַנג איז געווען פאַרבאָטען די
אדמיניסטראַטיוו־פאַרשיקטע צו באַשעפטיגען זיך מיט כמעט אַלע
מינים מלאכות, שוין ניט רעדענדיג וועגען דעם, אז אין אַ סך פּאַלען
איז פּשוט געווען אונמעגליך צו פאַרנעהמען זיך מיט געוויסע
מלאכות, צוליעב דעם, וואָס די אדמיניסטראַטיוו-פאַרשיקטע איז
פאַרבאָטען ארויסצוגעהן פון שטאָט אפילו אויף עטליכע שעה. נאָך
דעם אויבען געזאָגטען איז שוין איבעריג צו רעדען וועגען דער
שרעקליכער, אונבאַשרייבליכער אָרימקייט, אין וועלכער עס קומט
אוים די פאַרשיקטע צו עקזיסטירן. — „אָהן קליידער, אָהן שטיוועל,
אָהן וועלכע עס איז באַשעפטיגונגען, ליגענדיג אין קליינינקע, אומ־
געזונטע שטיבלאַך, שטאַרבען זיי מעהרסטענטיילס פון אויסצע־
רונג", — איז באַשריבען געוואָרן אין „גאָלאָס" (2טען פעברואר
1881). „אונזערע אדמיניסטראַטיוו־פאַרשיקטע הונגערן בוכ־
שטעבליך. אייניגע פון זיי, ניט האָבענדיג קיין דירות, האָבען
זיך איינגעאָרדענט אין קעלער אונטער דעם גלאָקען־טורעם", —
האָט אַנאַנדער קאָרעספּאָנדענט געשריבען. „די אדמיניסטראַטיווע
פאַרשיקונג מיינט, איינפאַכער גערעדט, ערמאָרדונג דורך הונגער",
—דאָס איז געווען די מיינונג פון דער רוסישער פּרעסע, ווען זי האָט
געהאַט די מעגליכקייט ארויסצוזאָגען זיך אין דער פראַגע. „דאָס
מיינט פאַראורטיילט ווערן צו אַ לאַנגזאַמען, אָבער זיכערן טויט",
— האָט וועגען דעמזעלביגען ענין געשריבען די צייטונג „גאָלאָס".

און דאָך איז די אָרימקייט ניט דאָס שווערסטע פון די אונ־
גליקען, וואָס פּאַלען אוים אויף'ן גורל פון די אדמיניסטראַטיוו־
פאַרשיקטע. די אָרטיגע באַאַמטע באַהאַנדלען זיי אויף'ן שוידער־
ליכסטען אופן. פאַר ארייגגעבען ידיעות אין די צייטונגען וועגען
זייער לאַגע פיהרט מען אריבער די פאַרשיקטע אין די ווייטסטע
ערטער פון מזרח סיביר. יונגע מיידלאַך, וואָס זיינען פאַרשיקט
געוואָרען אין קאַרגאָפּאָל, מוזען אָננעמען ביינאַכטיגע וויזיטען פון
די שיכור'ע אָרטיגע באַאַמטע, וואָס רייסען זיך איבערגעוואַלט

אריין אין זייערע צימערן מיט'ן אויסרעד, אז באמת האבן דאס רעכט צו באזוכען די פארשיקטע צו יעדער צייט פון טאג און נאכט. אין אנאנדער געגענט פאדערט א פאליציי באאמטער פון די פאליטישע פארשיקטע מיידלאך, אז זיי זאלען קומען יעדע וואך אין פאליציי באצירק „פאר אן אונטערזוכונג, צוזאמען מיט די פראסטיטוטקעס", א.אז.וו., א.אז.וו.*)

אויב דאס איז די לאגע פון די פארשיקטע אין די וועניגער דערווייטערטע טיילען פון רוסלאנד און סיביר, קאן מען זיך שוין פארשטעלען, ווי זי איז אין אזעלכע ערטער, ווי אלעקמיעסק, ווער־כאיאנסק אדער ניזשנע־קאלימסק, א דערפעל, וואס ליגט ביים אויס־גוס פון קאלימא איבער 68 גראד געאגראפישער ברייט, און וואס האט נאר 190 איינוואוינער. אין אט די אלע דערפלאך, וואס באַ־שטעהן אפטמאל אינגאנצען פון עטליכע הייזער, וואוינען די פאר־שיקטע, מארטירער, לעבעדיג־באגראבענע דא דערפאר נאר, ווייל די רעגירונג האט ניט געקאנט ארויסשטעלען קעגען זיי קיין ערנסטע באשולדיגונג. נאך א וואנדערונג פון גאנצע מאנאטען איבער מיט שניי באדעקטע בערג, איבער פארפארענע טייכען, איבער טונדרעס, ווערן זיי פארשפארט אין אט די דערפלאך, וואו עס לעבען קוים עטליכע האלב־הונגעריגע מענשען, וואס פאר־נעמען זיך מיט יאגד. אבער די רעגירונג באשרענקט זיך ניט מיט פארשיקען אין אזעלכע, דוכט זיך, גענוג פארוואָרפענע און אונ־היימליכע ערטער. ווי שווער דאס איז ניט צו גלויבען, פארשיקט די רעגירונג אייניגע אויף אן אדמיניסטראטיווען אופן אין די יאקוטער אולוסען, וואו זיי מוזען וואוינען אין יורטעס, צוזאמען מיט די יאקוטען, וואס ליידען אפטמאל פון די אפשטויסענדסטע הויט־קראנקהייטען. „מיר לעבען אין דער פינסטער, — האט איינער פון זיי געשריבען צו זיינע פריינד, באנוצענדיג זיך מיט דער רייזע פון א יעגער אין ווערכאיאנסק, פון וואנען א בריף האט געמוזט געהן 10 מאנאטען, ביז ער האט דערגרייכט אלעקמינסק, —

---

*) „גאלאס", פון 12טען פעברואר 1881. אנהויבענדיג פון אפריל, 1881, איז די צייטונגען שטרענג פארבאטען געווארן צו דרוקען וועלכע עס איז ידיעות וועגען די אדמיניסטראטיוו־פארשיקטע, און בכלל זיינען אלע צייטונגען, וואס זיינען געווען מעהר אדער וועניגער אומאפהענגיג, פארמאכט געווארן.

מיר לעבען אין דער פינסטער און צינדען אָן ליכט נאָר אויף אַנ־דערהאַלבען שעה דורכ'ן טאָג: זיי קאָסטען צו טייער. ברויט איז אינגאַנצען ניטאָ, און מיר דערנעהרן זיך מיט פיש. פלייש קאָן מען פאר קיין פרייז ניט קריגען". אנאַנדערער האָט געשריבען: „איך שרייב צו אייך, ליידענדיג פון שרעקליכע וועהטאָגען, צוליעב אַן אַנטצינדונג פון דער הייטעל איבער די ביינער... איך האָב זיך געבעטען אין שפּיטאָל, אָבער אָהן רעזולטאַטען. איך ווייס ניט, צי מיינע ליידען וועלען לאַנג אָנהאַלטען. מיין איינציגער פאַר־לאַנג איצט איז צו באַפרייען זיך ווי עס איז פון אָט דעם וועהטאָג. מען ערלויבט אונז ניט צו זעהן זיך איינער מיט'ן אַנדערן, כאָטש מיר וואוינען אינגאַנצען פינף וויאָרסט איינער פון דעם אַנדערן. די מלוכה קאסע באַוויליגט אונז פיער רובעל און פופציג קאָפּיקעס — אַ חודש." אַ דריטער פאַרשיקטער האָט אַרום דערזעלביגער צייט געשריבען: „אַ דאַנק אייך, טייערע פריינד, פאַר די צייטונגען, אָבער, צום באַדויערן, קאָן איך זיי ניט לייענען: עס זיינען ניטאָ קיין ליכט, און עס איז ניטאָ וואו זיי צו קויפען. מיין סקאָרבוט פּראָגרעסירט, און אַזוי ווי עס איז ניטאָ קיין האָפנונג צו ווערן אריבערגעפיהרט, האָף איך, אַז איך וועל דאָ שטאַרבען אין פאַר־לויף פון דעם ווינטער".

„איך האָף, אַז איך וועל דאָ שטאַרבען אין פאַרלויף פון דעם ווינטער!" — דאָס איז די איינציגע האָפענונג, וואס עס קאָן האָבען אַ פאַרשיקטער אין אַ יאַקוטער אולוס אונטער 68 גראַד געאָגראַ־פישער ברייט!

לייענענדיג אַזעלכע בריף, ווערן מיר ווידער אריבערגעטראָגען אין זיבעצעהנטען יאָהרהונדערט, און אונז דוכט זיך, אַז מיר הערן ווידער די ווערטער פון פּראָטאָפּאָפּ אַוואַקום: „און איך בין דאָ געבליבען אין דער קאַלטער כאַטע, און שפּעטער מיט די שמוציגע טונגוזען, ווי אַ גוטער הונט, ליגענדיג אויפ'ן שטרוי; אַמאָל גיט מען מיר עסען, אַמאָל פאַרגעסט מען". און ווי אַוואַקום'ס פרוי פרעגען מיר נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל: „לאַנג וועלען די מאַ־טערנישען דויערן?" פון דער צייט פון יענעם עפּיזאָד מיט אַוואַקום זיינען אַוועק יאָהרהונדערטער. אין פאַרלויף פון אַ גאַנצען יאָהרהונדערט האָבען מיר געהערט פאַטעטישע דעקלאַ־מאַציעס וועגען פּראָגרעס און הומאַניטאַרע פּרינציפּען, און דאָס

אלץ נאר צוליעב דעם, אז מען זאל זיך אומקערן צו דעמזעלביגען פונקט, צו דערזעלביגער צייט, ווען די מאסקווער צארען, אויף די שטילע מסירות פון די מקורבים־באיארן, פלעגען פארשיקען זייערע שונאים צו שטארבען אין די טונדרעס.

און אויף דער פראגע פון אוואקום׳ס פרוי, וואס ווערט כסדר ווידערהאלט איבער דעם גאנצען שטח פון סיביר, האבען מיר נאר איין ענטפער: קיין טיילווייזע רעפארם, קיין פארבייטונג פון מענשען וועלען די שרעקליכע לאגע נית קאנען פארבעסערן; די לאגע וועט ענדערן נאר א פולשטענדיגע ענדערונג פון אלע גרונד־יסודות פון רוסישען לעבען.

זעקסטער קאפּיטעל.

די פאַרשיקונג אויף סאַכאַלין.

אויפ'ן צפון'דיגען טייל פון שטילען אָקעאַן, לעבען די ברעגען פון רוסישער מאַנדזשוריען, ליגט א גרויסער אינזעל, איינער פון די גאָר גרעסטע אינזלען פון דער וועלט. אָבער זיין דערוויייטערט־קייט פון די וואסער־וועגען, די ווילדקייט פון זיין נאַטור, די פרוכט־לאָזיגקייט פון זיין באָדען און די שווערקייט צוצוקומען צו איהם, זיינען געווען די אורזאכען פון דעם, וואָס ביז צום פאָריגען יאָהר־הונדערט האָט מען זיך אויף איהם ניט אומגעקוקט, באטראַכטענדיג איהם ווי א האלב־אינזעל. ווייניג ערטער זיינען פאַראַן אויף דער גאַנצער גרויס פון דער רוסלענדישער אימפּעריע, וואָס זיינען ערגער פון אינזעל סאַכאַלין; און דעריבער פאַרשיקט איצט אַהין די רוסישע רעגירונג די קרימינעלע קאַטאָרזשניקעס.

ביים פאַרשיקען אויף סאַכאַלין האָט מען אַלעמאָל געהאַט אין זינען א דרייפאַכען ציעל: באַפרייען זיך פון דער אָנזאַמלונג פון פאַרברעכערישע עלעמענטען אין רוסלאַנד, ביי די מינימאַלסטע הוצאות מצד דער רעגירונג; באַזאָרגען די מינען מיט ביליגע אַר־בייטער, און, ענדליך, קאָלאָניזירן סיביר. אין פאַרלויף פון א סך יאָהרען האָט מען געמיינט, אַז דער אויבענדערמאָנטער ציעל ווערט דערגרייכט. אָט די אילוזיע האָט זיך געקאָנט האַלטען נאָר, ווי לאַנג די מיינונג פון די סיביריאַקעס גופא איז דערגאַנגען ביז פּע־טערבורג דורך די גובערנאַטאָרען, וואָס זיינען אין דעמזעלביגען פּעטערבורג באַשטימט געוואָרן. אָבער אין פאַרלויף פון די לעצטע צוואַנציג יאָהר איז געוואָרן אַלץ שווערער און שווערער צו פאַר־שטיקען די אונאָפּהענגיגע מיינונגען, ווי פון די סיביריאַקעס גופא, אַזוי אויך בכלל פון מענשען, וואָס זיינען באַקאַנט מיט דער אמת'ער

לאגע פון דער פארשיקונגס פראגע. עס איז אנטשטאנען א גאנצע ליטעראטור, וואס צושטערט אהן רחמנות די ביוראקראטישע אי־לוזיעס. די פעטערבורגער רעגירונג איז געצוואונגען געווען צו פארנעהמען זיך מיט דער אויספארשונג פון דער פראגע וועגען פארשיקונג און וועגען איהרע ענדליכע רעזולטאטען, און אט די אויספארשונג האט פולשטענדיג באשטעטיגט די מיינונג פון מענ־שען, וואס האבען זיך אויף זייער אייגענער איניציאטיווע פארנו־מען מיט א שטודיום פון דער פראגע.

עס האט זיך קודם כל ארויסגעשטעלט, אז אויב דער קאבינעט האט ווירקליך ביליגע ארבייטער אין די פארשיקטע קא־טארזשניקעס וואס באקומען גאלד און זילבער פון די מינען, ווערט אזא ביליגקייט דערגרייכט דורך א פולשטענדיגער פאר־אכטונג צום ווערט פון מענשליכען לעבען. אן אונגעהויער הויכער פראצענט פון שטערבליכקייט צווישען קאטארזשניקעס, וואס האבען געארבייט אין אט די מינען, האט אויפגעבראכט דאס געזעלשאפט־ליכע געוויסען. אויב עס איז מעגליך געווען מיט צוואנציג יאהר צוריק צו פארמאטערן מיט ארבייט ביז טויט, כדי צו באקומען אזוי פיעל גאלד, וויפיעל עס איז פארגעשריבען געווארן אין פעט־טערבורג; אויב מען האט געקאנט צווינגען די קאטארזשניקעס צו ארבייטען איבער די כחות און אין דערזעלביגער צייט הונגערן, פון וואס זיי פלעגען שטארבען הונדערטערווייז אין פארלויף פון איין זומער, און קיינער, קיינער האט וועגען די גרוילטאטען ניט געוואגט א פיפס צו טאן, — איז דאס געווארן אונמעגליך, ווען אזעלכע פאקטען זיינען געווארן אלגעמיין באקאנט. פון דער צייט, ווען עס איז אנטדעקט געווארן דער וואסער־וועג איבער'ן אמור, זיי־נען שוין די קייזערליכע גאלד־מינען אויף קארא און די זילבער־מינען אויף גאזימור ניט מעהר געווען אין עק וועלט. ביי א גרינדליכער אויספארשונג האט מען אויך אויסגעפונען, אז מען האט זיך אפ־גענארט אין דער ביליגקייט פון דער ארבייט. הגם דער קא־בינעט האט געצאהלט די קאטארזשניקעס גראשענס פאר זייער ארבייט, אבער די טראנספארטירונג פון ארעסטאנטען פון רוסלאנד, די שרעקליכע שטערבליכקייט, וואס האט געהערשט צווישען זיי. די מאסע פליכטלינגען, וואס האבען געוואנדערט איבער גאנץ סי־ביר, די נויטיגקייט אויפצוהאלטען אן אונגעהויערע אדמיניסט־

ראַציע, און דערצו נאָך די אויפהאַלטונג פון סאָלדאַטען און קאָנוואָי־קען איז געפאַלען ווי אַ שווערע לאַסט אויף רוסלאַנד און סי־ביר. און כדי פּטור צו ווערן פון אָט דער לאַסט, וואָלט דאָס לאַנד גערן געגעבען דעם קאַבינעט צוויי מאָל אַזויפיל ווי די סומע וואָס מען האָט באַקומען אין זיינע מינען דורך „ביליגע" אַרעסטאַנטישע אַרבייט.

די אַנדער אילוזיע, אַז סיביר ווערט גליקליך דורך דעם, וואָס מען קאָלאָניזירט זי מיט פאַרשיקטע, איז שוין געוועזן שווערער צו צושטערן. די סטאַטיסטיק האָט אָנגעוויזען, אַז פון דעם יאָהר 1754 ביז 1885 זיינען אין סיביר פאַרשיקט געוואָרן אַרום 1,200,000 מענשען; און ווי גרוים עס זאָל ניט האָבען געוועזן די צאָהל פון אַנטלאָפענע און פריהצייטיג געשטאָרבענע, זיינען דאָך אַ סך הונדערטער טויזענטער איינוואוינער אויף אַזאַ אופן צוגעגע־בען געוואָרן צו דער אַרטיקער באַפעלקערונג פון לאַנד. מען האָט אויך געפּרואווט באַווייזען, אַז אויב סיביר האָט איצט אַ באַ־פעלקערונג פון 4,100,000 מענשען, באַשטעהט אָט די באַפעלקע־רונג הויפּטזעכליך פון די פאַרשיקטע און זייערע קינדער.

אָבער די ציפער, וואָס מיר האָבען געבראַכט אין פאָריגען קאַפּיטעל, און אויך אַ סך אַנדערע סטאַטיסטישע דאַטען, האָבען אין אַ געוויסער מאָס צושטערט אויך אָט די אילוזיע. די אָפּי־ציעלע אויספאָרשונג, וואָס איז געמאַכט געוואָרן אין 1875, האָט אָנגעוויזען, אַז כאָטש אין דער פיער־מיליאָנענדיגער באַפעלקערונג פון סיביר איז פאַראַן אַ באַדייטענדער פּראָצענט פון מענשען, וואָס שטאַמען אָפּ פון די פאַרשיקטע, איז דאָך דאָס לאַנד קאָלאָ־ניזירט געוואָרן הויפּטזעכליך דורך פרייע איינוואַנדערונגען, וואָס האָבען געגעבען דעם לאַנד אַ סך בעסערע עלעמענטען, אין פאַרגלייך מיט די מאַסען פאַרשיקטע אַרעסטאַנטען, וואָס זיינען דעמאָראַ־ליזירט געוואָרן פון אַ לאַנגען זיצען אין געפענגניסען, אויסגעצערט פון דער אַרבייט אויף קאַטאָרגאַ, און וואָס באַזעצען זיך אין סיביר גאָר אָהן דער אַבזיכט אָנצוהויבען דאָ אַ נייַ לעבען. אויב די סטאַ־טיסטישע דאַטען שטימען ניט אינגאַנצען מיט די עקסטרעמע אַנזיכטען פון אייניגע סיביריאַקעס, וואָס זיינען גרייט צו באַהויפּ־טען, אַז די פאַרשיקונג האָט ניט געשפּיעלט קיין ראָל אין דעם וואוקס פון דער סיבירער באַפעלקערונג, באַווייזען דאָך אָט די

דאַטען, אַז דער צואוואוקס פון דער באַפעלקערונג דורך אַ צופלוס פון פאַרשיקטע האָט געקאָסט אונגעהויערע מענשליכע ליידען, נאָך מעהר צוליב דעם, וואָר נאָר וועניגער פון אַ העלפט פון די פאַרשיקטע ווערן שטענדיגע קאָלאָניסטען. די אַנדער העלפט איז נאָר אַ שווערע לאַסט פאַר דער קאָלאָניע.*)

די אונבאַדייטענדע רעזולטאַטען פון קאָלאָניזירן סיביר דורך דער פאַרשיקונג האָבען געדאַרפט אָפּהאַלטען דער רעגירונג פון ווייטערדיגע פאַרזוכען אין אָט דער ריכטונג, באַזונדערס ווען מען וואָלט גענומען אין אַכט די ליידען, וואָס די פאַרשיקטע מוזען אויסשטעהן. אָבער דער פאַרלאַנג צו האָבען אַ שטענדיגע רוסישע באַפעלקערונג אויפ'ן אינזעל סאַכאַלין, און אויך די שטרעבונג פון די סיבירער גענעראַל-גובערנאַטאָרען צו באַפרייען זיך פון דעם יעהרליך וואַקסענדיגען צופלוס פון קאַטאָרזשניקעס, וואָס ווערן געשיקט אויף די נערטשינסקער פאַבריקען, האָט געצוואונגען די רעגירונג אויפצונעמען אַ נייעם פאַרזוך: קאָלאָניזירן דעם ווילדען אינזעל דורך פאַרשיקען אַהין די קאַטאָרזשניקעס. אָט די אידעע האָט נושא חן געווען אין פעטערבורג, און דעריבער האָבען די סיבירער גענעראַל-גובערנאַטאָרען לייכט געפונען די באַטרעפענדע באַאַמטע, וואָס האָבען באַשריבען דעם אינזעל, ווי דעם פּאַסיגסטען אָרט פאַר אַזאַ עקספּערימענט, און האָבען אין די העלסטע פאַרבען באַשריבען די מינעראַלע רייכטימער פון דעם אינזעל, זיינע אוצרות פון שטיינקוילען, א. אַז. וו. די רעגירונג האָט ניט געוואָלט זיך צוהערן צו די שטימען פון פּריוואַטע אויספאָרשער, מענער פון וויסענשאַפט, בערג אינזשענערען און ים אָפיצירען, וואָס האָבען כאַראַקטעריזירט סאַכאַלין, ווי ער איז טאַקי אין דער אמת'ען. אָנהויבענדיג פון 1869, נעהמט דער שטראָם פון פאַרשיקטע קאַטאָרזשניקעס אויפ'ן אונגליקליכען אינזעל.

אין פאַרלויף פון עטליכע יאָהר זיינען אין די צייטונגען ניט אריינגעדרונגען קיין ידיעות וועגען דעם אונזיניגען עקספּערימענט; אָבער סוף כל סוף האָט דער אמת גענומען אַרויסקומען, און מיר האָבען איצט גענוג דאַטען צו מאַכען זיך אַן אַלגעמיינעם באַגריף וועגען די רעזולטאַטען פון אָט דעם ביוראָקראַטישען פּלאַן.

כאָטש לויט דער גרוים פאַרנעמט סאַכאַלין איינעם פון די

*) זעה ביילאַגע „א“.

ערשטע ערטער צווישען די אינזלען אויף דער וועלט, דאַרף מען איהם צורעכענען צו די ערטער, וואָס טויגען ווייניגער פון אַלץ פאַר קאָלאָניזאַציע. אין אַט דער הינזיכט קאָנען אפשר נאָר ניי־לאַנד און ניי־סיביר געשטעלט ווערן נידריגער פון סאַכאַלין. אייגענטליך איז ער אַ פאַרבינדונגס רינג צווישען דעם יאַפּאַנעזישען ארכיפּעלאַג און די קורילער אינזלען, אזוי אז יאַפּאַן האָט באַטראַכט סאַכאַלין, ווי אַ טייל פון איהר טעריטאָריע, ביז דעם מאָמענט, ווען די רוסען האָבען אין 1853 אויפגעשטעלט דעם ערשטען מיליטערישען פּאָסט אין דעם דרום'דיגען טייל פון אינזעל. מיט דריי יאָהר שפּעטער איז אויפגעשטעלט געוואָרן אַנאַנדער פּאָסט ביי די שטיינקויל־מינען פון דוע, אַנטקעגען דעם אויסגוס פון אמור. רוסלאַנד האָט אויף אַזאַ אופן ערָאָבערט דעם אינזעל, און אין פאַרלויף פון 1860—1867 האָבען עטליכע וויסענשאַפטליכע עקספּעדיציעס איהם אויסגעפאָרשט. די מיליטערישע פּאָסטען זיינען פאַרשטאַרקט געוואָרן, מען האָט אָנגעהויבען אויסצואַרבייטען די יורער שטיינקויל רעזערוועז אין דוע, און אין 1875 האָט יאַפּאַן, וואָס האָט נאָך אַלץ באַטראַכט דרום סאַכאַלין, ווי אַ טייל פון איהר טעריטאָריע, דעם אינזעל אָפּגעטראָטען רוסלאַנד, אין אויסטויש פאַר די קורילער אינזלען.

אייגענטליך איז דער אינזעל אין קיין הינזיכט ניט אָנציהענד, און ניט קוקענדיג אויף זיין אונגעהויערע גרויס (1000 וויאָרסט לאַנג און פון 30 ביז 220 וויאָרסט ברייט), דערגרייכט זיין באַפעלקערונג קוים 5000 נפשות. ארום 2000 גיליאַקען ציהען אַ מיזעראַבעלע עקזיסטענץ אויפ'ן צפון'דיגען טייל אינזעל, פאַרנעמענדיג זיך מיט יאַגד; ארום 2500 אינאָס, — אַ באַרדיגער שבט פון איין אָפּשטאַמונג מיט די קורילער, — וואוינען אין די ווייניגע דערפלעך, וואָס זיינען צוזאַמענגעוואָרפען איבער'ן דרום'דיגען טייל; און, ענדליך, עטליכע הונדערט אָראָטשעס, דאָס הייסט, טונגוסען, פיהרען אַ וואַנדער לעבען אין דעם בערגיגען טייל פון אינזעל. די אינאָס געפינען זיך אין דירעקטער שקלאַפעריי ביי עטליכע יאַפּאַנעזישע סוחרים, וואָס גיבען זיי תבואה, זאַלץ און אנדערע נויטיגע פּראָדוקטען, אין אויסטויש פאַר וועלכע דער אונגליקליכער שבט'ל איז געצוואונגען צו באַצאָהלען מיט שווערער ארבייט: די יאַפּאַנעזישע סוחרים נעמען צו ביי די אינאָס גאָר די פיש, וואָס די לעצ־

טע באוויזען צו פאנגען אין די ים־בוזעמס און ביי די אויסגוסען פון די ווייניגע טייכען, איבערלאזענדיג פאר די אינאָס נאָר אזוי פיעל פיש, וויפיעל עס איז נויטיג פאר זייער קארגער דערנעהרונג. אין דער גאנצער צייט פון סאכאלין׳ס היסטאָרישער עקזיסטענץ, צוערשט אונטער דער הערשאפט פון כינא, און דערנאָך פון יאפאן, האָט דער אינזעל קיינמאל ניט געהאט קיין באזעסענע באפעלקערונג; אויף איהם האָבען געלעבט נאָר הייפלאך בעטלערשע יעגער און פיש־פאנגער.

יע, אייגענטליך, האָבען דאָ נאָר יעגער און פיש־פאנגער געקאָנט געפינען וועלכע עס איז לעבענס־מיטלען.

דער אינזעל ליגט ניט אזוי ווייט צו צפון: זיין דרום עק דערגעהט ביז 46 גראד, און דער צפונ׳דיגער געהט ניט אריבער דעם 54טען גראד, אָבער דער ווארימער ים־שטראָם, וואָס וואלט געקאָנט ברענגען צום אינזעל די ווארימקייט פון די כינעזישע וואסערען, דערגרייכט איהם ניט; אין דער צייט, ווען דער אייז־קאלטער שטראָם, וואָס קומט ארויס פון דעם „גרויסען אייז־קאסטען״ פון שטילען אָקעאן, — דעם אָכאָטסקען ים, — באוואשט די מזרח׳דיגע ברעגען פון דעם אינזעל. אינמיטען זומער האָבען רוסישע אויספאָרשער געפונען די מזרח׳דיגע ברעגען באדעקט מיט אייז־פעלדער און הויפענס אייז, וואָס די צפון־מזרח׳דיגע ווינטען האָבען אָנגעטראָגען. און אויף מערב האָט דער שמאָלער, לאנגליכער אינזעל אַן אונגעהויער גרויסען אפקיהלער, — די קאלטע און הויכע בערגקייטען פון סיביר, פון וועלכע דער אינזעל איז אָפּגעטיילט נאָר מיט אַ שמאָלען און פלאכען ים־אויסגוס. די זונשטראַלען באהאלטען זיך הינטער שווערע וואָלקענס און געדיכטע נעבלען. ווען איוואַן סעמיאָנאָוויטש פּאָליאַקאָוו האָט סוף יוני זיך ארויסגעזעצט אין דוע (אין מיטעלסטען סאכאלין), האָט ער געפונען די בערג באדעקט מיט שניי און דעם באָדען איינגעפראָרען ביז 21 צאָל טיף. די זומערדיגע שפּראָצונגען האָבען קוים גענומען ארויסקומען, און פארזעצען גאָרטען־גרינסען האָט מען ניט געקאָנט אָנהויבען פריהער פון דעם 20טען יוני. יולי האָט זיך גענעהענטערט צום סוף, אָבער דער טערמאָמעטער איז אין דער גאנצער צייט ניט געשטיגען העכער פון 18 גראד צעלזיוס. אין פארלויף פון דער גאנצער צייט איז ניט געווען קיין איין קלאָרער טאָג; אַ געדיכטער נעבעל האָט

איינגעהילט דעם ברעג און די אַרומיגע בערג גאַנצע אַכט טעג אין פאַרלויף פון יוני.

עטליכע בערג-קייטען (פון 2000 ביז 5000 פוס הויך) שניידען דורך דעם אינזעל. זייערע זומפּיגע אָדער שטייניגע זייטען זיינען פון אויבען ביז אונטען באַדעקט מיט קלעגליכע וועלדער, וואָס באַשטעהען פון בוימער, וואָס וואַקסען אין די סובאַרקטישע געגענ־טען. און צווישען די בערג געהען דורך נאָר שמאָלע, נאַסע, זומ־פּיגע טאָלען, וואָס טויגען לחלוטין ניט פאַר ערד־אַרבייט. די שטיילע זייטען פון די בערג לאָזען זיך אַראָפּ דירעקט צום טאָ־טערשען ים־אויסגוס, אַזוי אַז מען קאָן ניט דורכלעגען אַ וועג איבער׳ן ברעג, ניט דורכהאַקענדיג די פעלזען.

אייגענטליך שניידען נאָר צוויי טאָלען דורך די בערג, וואָס פילען אָן דעם אינזעל: דער טאָל פון טייך דוע, וואָס ווערט אין צפון־מזרח פאַרטגעזעצט פון דעם טאָל פון טימיא, און דער טאָל פון פּאָראָנאַ, אין דרום׳דיגען טייל פון אינזעל. אין דעם ערשטען טאָל, אין דעם פּונקט, וואו מען באַארבייט שטיינקוילען, האָט מען דאָס געגומען שיקען די קאַטאָרזשניקעס.

א. ס. פּאָליאַקאָוו, וואָס האָט באַזוכט סאַכאַלין אין 1881-82, אויף דעם אויפטראַג פון דער פעטערבורגער וויסענשאַפטליכער אַקאַ־דעמיע, באַשרייבט אַזוי דעם טאָג, וואָס האָט אין דער פאַנטאַזיע פון די רוסישע ביוראָקראַטען געזאָלט ווערן דער צענטער פון רוסישער ציוויליזאַציע אויף׳ן אינזעל. די בערג, וואָס רינגלען אַרום דעם שמאָלען טאָל, זיינען מעהרסטענס נאַקעט, אָהן קיין שום פּלאַנצען, און זייערע זייטען זיינען צו משופּע׳דיג, אַז מען זאָל אויף זיי קאָנען פאַרזייהען תבואה. דער דעק פון טאָל באַשטעהט פון אַ שיכט פון שווערען ליים, וואָס איז אויבען באַדעקט נאָר מיט אַ דינעם שיכט פון ערד, וואָס מען קאָן אַקערן און פאַרזייהען. דער גאַנצער טאָל איז זעהר זומפּיג: „מען קאָן געהן, ניט אַריינגע־הענדיג זעהר טיף אין בלאָטע, — זאָגט פּאָליאַקאָוו, — אָבער דער גאַנצער טאָל איז באַדעקט מיט טאָרף און טיפע זומפּען... דער באָדען טויג אין ערגעץ ניט פאַר ערד־אַרבייט... די געגענט דער־מאָנט שטאַרק אָן די ערגסטע טיילען פון אָלאָנעצער גובערניע, מיט דעם איין אונטערשיד, וואָס די געגענט דאָ איז אָפט באַדעקט מיט וואַסער, אפילו אין די וועלדער, און דאָס מאַכט אונמעגליך

אָנצואוועגדען דעם מעטאָד פון אויסברענען די וועלדער און דערנאָך ארויסרייסען די וואָרצלען, ווי דאָס ווערט פּראַקטיצירט אין אַלאָנעצקער גובערניע". „אונטער אַזעלכע באַדינגונגען איז ערד־ארבייט און גערטנעריי אונמעגליך אין דער געגענד פון דוע. נאָר עטליכע פּאסען אין דעם אויבערשטען טייל פון טאָל און אויף דער אויבערשטער טימיא (אַ טייך) קאָנען אויסגענוצט ווערן פאר אָט דעם צוועק. אָבער אָט די וועניגע פּאַסען, וואָס מען באַגעגענט זעלטען, זיינען שוין מעהרסטענטיילס באַארבייט"*).

אָבער גראַד דאָ, אין דער אומגעגענט פון דוע, ווערן קאָנצענטרירט די קאַטאָרזשניקעס־קאָלאָניסטען, נאָכדעם ווי זיי זיינען אָפּגעוועזען זייער קאַטאָרגא אין דער אַלעקסאנדראָווסקער געפענגניס. דער דאָרף אַרום אָט דער געפענגניס איז אַן אויסערגעוועהנליך אומהיימליכער. עס זיינען פאַראַן צוויי גרויסע קאַטאָרגאס־געפענגניסען, לעבען זיי זיינען צוואוואָרפען עטליכע הייזער, און הינטער זיי הויבט זיך אָן די טאַיגא. נאָר אויבער־אַלעקסאנדראָווסק, וואָס ליגט אביסעל העכער אין טאָל, און קאָרסאַקאָווא מיט זיינען עטליכע הייזער האָבען נאָך דעם אויסזעהן פון אַ ישוב: אָבער אויך דאָרטען ווערט שוין באַארבייט די גאנצע ערד, וואָס טויג פאר גערטנעריי. און סאַכאַלין איז דאָך אויסגעקליבען געוואָרן פאר אַ פארשיקונגס אָרט פון קאַטאָרזשניקעס גראַד מיט דעם צוועק צו מאַכען פון זיי שטענדיגע אָדער אַרבייטער קאָלאָניעס. מען האָט געמיינט, אַז נאָך'ן טערמין אין די שטיינקוילען מינען וועט מען זיי באַזעצען אין דער נאַכבאַרשאַפט, און זיי וועלען אויפברענגען גענוג תבואה צו דערנעהרן זיך אַליין און פאַרזאָרגען די געפענגנים.

אין דעם אויבערשטען טייל פון טאָל, וואָס האָט, לויט די איבערטריבענע באַריכטען פון דער אַדמיניסטראַציע, געדאַרפט ווערן דער שפּייזער פון סאַכאַלין, האָט דער באָדען דיזעלביגע איינגענשאַפטען, און די קליינע דערפער, ריקאָוו און מאַלאָ־טימאָווסק, „וואָס זיינען די באַקוועמסטע ערטער פאַר ערד־אַרבייט אויפ'ן גאַנצען אינזעל", מוזען אָנפיהרן דעמזעלביגען פאַר'עקשן'טען קאַמף

*) איוואַן פּאָליאַקאָוו, „אַ רייזע אויפ'ן אינזעל סאַכאַלין אין יאָהר 1881—2". דאָס ווערק איז געוועזן געדרוקט אין די באַריכטען פון דער רוסישער געאָגראַפישער געזעלשאַפט (1883).

מיט דער נאַטור. האָבער ווערט ניט צייטיג, פאַרזייהט מען דאָ נאָר גערשטען. וואָס אָנבאַטרעפט די וועגען, וואָס פאַרבינדען די דערפער, איז דער פאַרקער אויף זיי זעהר אַ שוואַכער. אין די וועלדער זיינען פאַראַן אויסגעהאַקטע ערטער, אָבער די פערד ווערן פאַרזונקען אין דעם זומפּיגען באָדען. אַ סך האָפנונגען האָט מען אַרויפגעלעגט אויף דעם טימאַ טאָל, וואָס איז אַ פאָרטזעצונג פון דעם אַלעקסאַנדראָווסקער טאָל צו צפון־מזרח און דערגעהט ביז צום אָכאָטסקער ים. אָבער זיין זומפּיגער באָדען, און נאָך מעהר די קעלט און נעבלען פון אָכאָטסקער ים, מאַכען איינגאַנצען אונמעג-ליך צו פאַרנעמען זיך מיט ערד־אַרבייט אין דעם טאָל, אויסער אין דעם צפונ׳דיגען טייל. זיינע פלאַנצען זיינען פון אַ סוב-פּאָלאַרען כאַראַקטער, און דער ים־ברעג צייכענט זיך מיט קיין זאַך ניט אויס פון דער סיבירער טונדראַ. „אויב מען וועט שפּעטער, — זאָגט פּאָליאַקאָוו אין דעם אָפּיציעלען באַריכט, — נאָך גרינדליכע אונ-טערזוכונגען שוין געפינען עטליכע ערטער אין דעם טימער טאָל, וואָס טויגען פאַר גערטנעריי און פאַר אויפברייגנגען תבואות, וואָלט מען צוערשט געדאַרפט וואַרטען אויף די רעזולטאַטען פון די עקס-פּערימענטען אין די שוין עקזיסטירענדיגע דערפער, איידער מען וועט מאַכען נייע; נאָך מעהר צוליב דעם, וואָס עס איז שוין איצט אפילו אונגעהויער שווער צו באַזאָרגען אָט די דערפער מיט שפּייז-פּראָדוקטען, און די קאָלאָניע ליידט ערנסט פון אַ מאַנגעל אין שפּייז. וואָס אָנבאַטרעפט די האָפנונג איינצואָרדנען דערפער ביים אויסגוס פון טימאָ, איז זי אינגאַנצען אַ טעות, ווייל דאָס איז אַ געגענט פון טונדראַ און פּאָלאַרער בעריאָזע.״ אָט די שלוסען פון דעם רוסישען רייזענדען, וואָס זיינען אויסגעדריקט אין אַן איינגעהאַלטענער, — אפשר צו איינגעהאַלטענער, — פאָרם, ווערן פולשטענדיג באַשטעטיגט פון די באַאָבאַכטונגען פון דר. פּעטרי אין 1883, מיט דעם איינציגען אונטערשיד, וואָס דער איטאַליענישער דאָקטאָר האָט ניט די איינגעהאַלטענקייט פון דעם רוסישען געלעהרטען. „אַלע מעשיות וועגען דער קאָלאָניזאַציע פון סאַכאַלין״, — האָט ער געשריבען אין „יאָהרבאַריכט״ פון בערנער געאָגראַפישער געזעלשאַפט פאַר די יאָהרען 1883 און 1884, — זיינען ניט מעהר, ווי דער אונפאַרשעמסטער ליגען, וואָס די אַדמיניסטראַציע פון אינזעל פאַרשפּרייט. אין דער צייט, וואָס

די אָרטיגע אדמיניסטראַציע באַווייזט אויפ'ן פאַפּיר טויזענד דעס־יאַטין, וואָס ווערען שוין כלומר'שט באַארבייט, גיט אָן די אויס־מעסטונג פון הערר קאַראַאולאָוסקי אינגאַנצען 510 דעסיאַטין, וואָס ווערען באמת באַארבייט. קומט אויס, אז 700 פאַמיליעס פון פאַרשיקטע קאַטאָרזשאַנעס, וועמען מען האָט צוגעזאַגט חלקים פון 13 דעסיאַטין גוטער ערד אויף יעדען פּערזאָן פון מענליכען געשלעכט, האָבען אין דער אמת'ן געקאָנט אָפּריינינגען ניט מעהר ווי צוויי דריטעל דעסיאַטין אויף א פאַמיליע*). דר. פּעטרי קומט צום שלוס, אז דער אינזעל טויג אינגאַנצען ניט פאַר ערד־ארבייט, און אז די רעגירונג האָט זיך אַנטשלאָסען אויף אזא עקספּערימענט נאָר צוליב די ליגנערישע באַריכטען פון מענשען, וואָס זיינען אויף א וועלכער עס איז אָרט פאַראינטערעסירט אין דער אונטערנעמונג.

אויף וויפיל מען קאָן אורטיילען נאָך די פאַרעפענטליכטע פאַקטען, האָט די ערפאַהרונג פולשטענדיג באַשטעטיגט די פינס־טערע נביאות פון פּאָליאַקאָוו און דר. פּעטרי. דאָס אויפברענגען תבואות אויפ'ן אינזעל איז אזוי שווער און אזוי אונזיכער, אז די נייע קאָלאָניסטען דאַרפען זיך דערנעהרן מיט פּראָדוקטען, וואָס מען ברענגט צופיהרן פון רוסלאַנד; און דערביי איז ניטאָ קיין שום האָפנונג אויסצובעסערן די געגענט. די שפּייז פּראָדוקטען מוז מען אריבערטראָגען פון דעם דועַ טאָל אין טימער טאָל (אין דאָרף דערבינסקאָיע) דורך א קייט פון בערג, אויף די רוקענס פון אַרעסטאַנטען, אויף א שטרעקע פון 90 וויאָרסט**). איצט קאָן שוין דער לעזער פאַרשטעהן, וואָס, אייגענטליך, עס האָבען גע־מיינט פּאָליאַקאָוו'ס אייניגע האַלבע ווערטער וועגען א „מאַנגעל אין שפּייז". וואָס אָנבאַטרעפט די וועניגע פרייע קאָלאָניסטען, וואָס האָבען געגלויבט די פאַלשע צוזאָגען, האָבען געוואָרפען זייערע הייזער אין טאָבאָלסקער גובערניע און האָבען זיך באַזעצט אין טאַגאַ, גרינדענדיג דאָ א דאָרף פון 25 הייזער— זיינען זיי גע־צוואונגען געווען צו פאַרלאָזען סאַכאַלין נאָך א דריי־יאָהריגען

*) „יאָהרבאַריכט דער געאָגראַפישען געזעלשאַפט פאָן בערן", 1883-84, זעה זייטען 129 און 39. זעה אויך „סט.־פּעטערבורג'ס הע־ראָלד", נומערען 353—356, יאָהר 1884.

**) דר. פּעטרי, אין דער אויבענדערמאָנטער אַרבייט.

פארצווייפעלטען קאמף מיט דעם אונגאסטפריינדליכען קלימאט און דעם פרוכטלאזען באדען. ניט קוקענדיג אויף די סובסידיעס פון דער מלוכה, האבען זיי ניט געוואלט בלייבען אויפ'ן אינזעל און האבען זיך באזעצט אויפ'ן קאנטינענט, אויפ'ן ברעג פון שטילען אקעאן.

עס איז קיין ספק ניט, אז סאכאלין וועט קיינמאל ניט ווערן קיין ערד־ארבייטער קאלאניע. אויב מען וועט שוין איינפיהרן דא קאלאניסטען, וועלען זיי, פונקט ווי די קאלאניסטען פון נידעריגען אמור, זיין א שטענדיגע לאסט פאר דער מלוכה, און די רעגירונג וועט סוף כל סוף זיין געצוואונגען צו ערלויבען זיי צו באזעצען זיך אין אנאנדער געגענט, ווייל אנדערש וועט איהר אויסקומען אויסצוהאלטען זיי לאנגע יאהרען. אפשר וואלט מען אויפ'ן אינזעל געקאסט מיט א געוויסען ערפאלג אנפיהרן פיה־צוכט. אבער יעדענפאלס קאן סאכאלין רעכענען אויף א גאנץ אונבאדייטענדע צאהל קאלאניסטען, וואס זאלען זיך קאנען דערנעהרן מיט די פראדוקטען פון פיה־צוכט און פיש־פאנג.

מען האט אין רוסלאנד א סך גערעדט וועגען די סאכאלינער שטיינקוילען. אבער אפילו אין את דעם פרט האט מען זיך ערלויבט גרויסע גוזמאות. אמת, די סאכאלינער שטיינקוילען ווערען אין מזרח פארגעצויגען צו די אויסטראליער, אבער זיי זיינען א סך ערגער פון די ניו־קעסלער אדער קארדיפער קוילען.*)

די אויסגראבונג פון שטיינקוילען אויף סאכאלין איז אנגעהויבען געווארן נאך אין 1858, און אין פארלויף פון די ערשטע צעהן יאהר האט מען באקומען 30,000 טאן. אבער די קוילען זיינען געווען שלעכטע און די אויסארבייטונג (וואס פלעגט געמאכט ווערען פאר סטעארין ליכט!**) האט אפגעקאסט פאבעלהאפט גרויסע סומען. דאך איז דער רעזערוו פון שטיינקוילען שנעל געוואקסען, וואס מעהר עס זיינען יעדען יאהר, א פארטיע נאך א

---

*) נאך די ידיעות, וואס דר. פעטרי ברענגט, צאהלט מען פאר סאכאלינער קוילען פון זיבען ביז זיבען און א האלב דאלאר א טאן, בעת די יאפאנעזישע און אויסטראלישע קוילען קאסטען 5 דאלאר.

**) קעפען, „סאכאלין, זיינע שטיינקוילען־מינען און שטיינקוילען־אינדוסטריע.‟ פעטערבורג, 1875. (א זעהר ווערטפולע ארבייט, אויף וועלכע מען קאן זיך פארלאזען.)

פארטיע, אנגעקומען נייע פארשיקטע קאטארזשניקעס, אזוי, אז איצט איז א טייל פון זיי באשעפטיגט מיט דורכפיהרן א וועג ביים ים־ברעג, מיט׳ן צוועק צו פארלייכטערן דעם פארקעהר צווי־שען דוע און אלעקסאנדראווסק. אגב אורחא, אין די פעלזען האט מען יא דורכגעמאכט א טונעל, אבער אט דער בארימהטער טונעל, וואס האט באדארפט באריהמט מאכען סאכאלין, און וועגען וועל־כען מען האט פייערליך מודיע געוועזן אין די רוסישע צייטונגען, אז די ארבייטען אין איהם זיינען געענדיגט, איז נאך אין 1886 נאר ניט געווען פארטיג. דאס איז דעמאלט געוועזן נאר א רונדע לאך, דורך וועלכע מענשען האבען געקאנט דורכקריכען נאר אויף אלע פיער.

ערגער פון אלץ איז אפשר דאס, וואס אויף דער גאנצער ברעג לענג פון סאכאלין איז ניטא קיין איין נאטירליכער האפען, און צוקומען צו זיינע ברעגען איז אונגעהויער שווער, צוליב די נעב־לען, דעם שפעטען אנקומען פון זומער און דער אפוועזענהייט פון ליכט־טורעמס אין טאטערשען ים־אויסגוס. דער אנקער־פלאץ אין דוע איז גאר ניט באשיצט פון ווינטען. דער גרויסער אויסגוס פון „געדולד” איז צו פלאך, זיין טיפקייט איבערשטייגט ניט 24 פוס אויף א שטח פון א האלבען מייל פון ברעג. דער בעסטער אויסגוס דער אניוועד, וואס פארפריהרט נאר אויף עטליכע וואכען, איז אויך איגגאנצען ניט באשיצט פון ווינטען און האט ניט קיין הא־פענס, נאר דער אויסגוס מארדווינאווא גיט א גוטע אנקער סטאנציע.

עס וועלען מסתמא אריבערגעהן ניט ווייניג יאהרען, ביז די סאכאלינער שטיינקוילען וועלען קאנען קאנקורירן מיט די איי־ראפעאישע אין די בינעזער פארטען. און ביז דאס וועט געשעהן, וואלט געווען גענוג די ארבייט פון 120 מענשען צו באקומען די פינף טויזענט טאן קוילען, וואס זיינען נויטיג פאר דעם טייל פון דעם רוסישען פלאט, וואס געפינט זיך אין יענע וואסערן. טוי־זענטער ארעסטאנטען האבען אויף אזא אופן אייגענטליך גארנישט וואס צו טאן אויף סאכאלין, און די קוילען, וואס זיי באקומען, וועלען מסתמא אפליגען צעהנדליגער יאהרען אהן געברויך.

די ערשטע פארטיע ארעסטאנטען, וואס איז באשטאנען פון 800 מענשען, איז געשיקט געווארן אויף סאכאלין אין יאהר 1869. פאלגענדיג די איינגעשטעלטע טראדיציעס, האט די אדמיניסטרא־

ציע נים געקאָנט אויסטראַכטען קיין בעסערע זאַך, ווי צו שיקען זיי דורך סיביר. אויף אַזאַ אופן האָבען די דאָזיגע, וואָס זיינען נעגאַנגען פון די קאַריער קאטאָרזשנער געפענגניסען, געמוזט מאַכען א רייזע פון דריי טויזענט ווי-אָרסט אַראָפּ דעם אַמור, און די, וואָס זיינען געשיקט געוואָרען פון רוסלאַנד, האָבען געמוזט געהן ניט וועניגער פון זיבען טויזענט ווי-אָרסט, איידער זיי זיינען צו-געקומען צו ניקאָלאַיעווסק, ביים אויסגוס פון אַמור.

די רעזולטאַטען פון אָט דער רייזע זיינען געווען באמת שרעקליכע. ווען די ערשטע פּאַרטיע, וואָס איז ביים ערשטען ארויסטריט באַשטאַנען פון 250 מענשען, האָט ענדליך דערגרייכט ניקאָלאַיעווסק, האָבען אַלע ארעסטאַנטען (ניט רעדענדיג שוין וועגען די, וואָס זיינען געשטאָרבען אין וועג) געליטען פון סקאָרבוט; פּופציג פון זיי האָבען זיך ניט געקאָנט ריהרן...*) און אָט די אונגליקליכע מענשען האָט מען באַשטימט צו ווערן די פּיאָנערן פון קאָלאָניזאַציע אויף סאַכאַלין! עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט, וואָס אין פאַרלויף פון די ערשטע יאָהרען האָט די שטערבליכקייט אויף סאַכאַלין דערגרייכט ביז 117 מענשען אויף יעדע 1000, און אַז יעדער פאַרשיקטער האָט די ערשטע צייט גע-מוזט זיין אין שפּיטאָל **דריי מאָל** אין פאַרלויף פון איין יאָהר.**)

ערשט נאָך א לאַנגער רייה פון עהנליכע „טעות'ן", וועגען וועלכע מען האָט גערעדט אפילו אין אונזער צענזורירטער פּרעסע, האָט מען אָפּגעשטעלט די טראַנספּאָרטירונג דורך סיביר פון די פאַרשיקטע אויף סאַכאַלין, און מען האָט זיי גענומען ארויסשיקען מיט'ן ים, דורך אָדעס און דעם סועץ קאַנאַל. די ענגלענדער גע-דענקען נאָך מסתמא, אין וואָס פאַר א שרעקליכען צושטאַנד מען האָט די קאַטאָרזשניקעס געבראַכט אין סועץ, און וואָס פאַר צאָרן עס האָט זיך אויפגעהויבען וועגען דעם אין דער ענגלישער פּרעסע. די לאַגע האָט זיך אביסעל פאַרבעסערט אין די לעצטע יאָהרען, אורטיילענדיג נאָך די מעדיצינישע באַריכטען, וואָס באַהויפּטען, אַז די טראַנספּאָרטירונג פון ארעסטאַנטען אויף דאַמפּערס, וואָס

*) טאַלבערג. „די פאַרשיקונג אויף סאַכאַלין." „וויעסטניק יעוראָפּי", מאַי 1879.

**) קעפּען, אין דער אויבענדערמאָנטער אַרבייט.

געהן פון אָדעס, געהט אָן אונטער פאַרהעלטניסמעסיג ערטרעגליכע
באַדינגונגען. אָבער נאָך ערשט ניט לאַנג איז אין די צייטונגען
ערשינען אַ מעלדונג, אַז דער לעצטער טראַנספּאָרט (אין 1886)
האָט געליטען פון אַ פּאָקען עפּידעמיע, און אַז די שטערבליכקייט
האָט ווידער דערגרייכט אַ שרעקליכע הויך. באַלד נאָך אָט דער
צייטונגס ידיעה וועט מסתמא קומען אַן אָפיציעלע אָפּלייקענונג,
אָבער ווער וועט איהר גלויבען?

וועגען דער לאַגע פון די פאַרשיקטע קאַטאָרזשניקעס אויף
סאַכאַלין ווייס מען אייגענטליך זעהר ווייניג*). אין 1879 איז
אין די רוסישע צייטונגען ערשינען אַן ערקלערונג, אונטערגעשרי-
בען פון אַ רוסישען סוחר, וועגען דעם אונבאַגרעניצטען ווילקיר פון
דעם הויפּט פאַרוואַלטער פון אינזעל. מען האָט באַשולדיגט די
געפענגנים אדמיניסטראַציע אין דעם, אַז זי באַ'גנב'עט די אָרימע
אַרעסטאַנטען. דאָקטאָר א. א. האָט געשריבען פון אַלעקסאַנד-
ראָווסק אין אָקטאָבער 1880: „מען האָט מיך באַשטימט אין
קאָרסאַקאָווער שפּיטאָל (אין דעם דרום'דיגען טייל פון אינזעל),
אָבער איך וועל צו איהם ניט קאָנען צוקומען פאַר דעם קומענדיגען
יוני ... מיין חבר איז אוועק פון דינסט ... ער האָט מעהר ניט
געקאָנט צוזעהן די לומפּערייען, וואָס ווערן אָפּגעטאָן!**) דאָס
זיינען פּילבאַדייטענדע ווערטער, וואָס גיבען דעם רוסישען לעזער
אַ מעגליכקייט אָנצוהויבען באַגרייפען דעם אמת, באַזונדערס ווען
מען שטעלט דאָס צונויף מיט דעם פאָלגענדען: „דער פאַרוואַלטער
פון דער קאָלאָניע באַזוכט זעלטען די קאַזאַרמעס און דאָס אויך
נאָר אין באַגלייטונג פון באַוואָפענטע וועכטער. דער פאַר-
וואַלטער פון געפענגנים וואָגט ניט צו באַווייזען זיך צווישען די
אַרעסטאַנטען.“ שפּעטער איז אין דער פּעטערבורגער צייטונג
„סטראַנאַ“ געוועזען געדרוקט אַ מעלדונג וועגען די מעשים פון דער
אַדמיניסטראַציע פון אינזעל, וואָס דער הויפּט-קאָמאַנדיר פון דער
רוסישער פּאַסיפישער עקספּעדיציע האָט אויפגעדעקט. עס האָט

*) געשריבען אין 1886. פון יענער צייט אָן האָבען די אַרבייטער פון טשערנאָוו'ן און דאָראָשעוויטש'ן פולשטענדיג באַלויכטען די סאַכאַלינער פיהרונגען.

**) „פּאָריאַדאָק“, 8טען סעפּטעמבער, 1881.

זיך אַרויסגעשטעלט, אַז בעת די קאַטאָרזשניקעס פון די אָרימע קלאַסען פלעגט מען שיקען אויף די שווערסטע אַרבייטען, געשמידעטע אין קייטען, האָבען די רייכע אויסוואָרפען צווישען זיי פאַרנומען אַ פּריווילעגירטע לאַגע: מען האָט זיי געגעבען אויפ'ן אינזעל פולשטענדיגע פרייהייט, און זיי האָבען געוואָרפען מיט געלט און געמאַכט באַנקעטען פאַר די באַאַמטע.

די אויבענגעבראַכטע אויפדעקונגען האָבען אַרויסגערופען אַן אָפּיציעלע אויספאָרשונג. די ציטונגען האָבען וועגען דעם געיובעלט, אָבער וואָס די רעזולטאַטען פון דער אויספאָרשונג זיינען געווען, דאָס איז געבליבען אונבאַקאַנט. פון דעמאָלט אָן זיינען אין דער פּרעסע ניט געווען קיין שום ידיעות וועגען סאַכאַלין, אויסער דער אויבענדערמאָהנטער אַרבייט פון דר. פּעטרי. די איבערפילונג פון דער אַלעקסאַנדראָווסקער געפענגניס איז מסתמא אונגעהויער גרויס. זי איז געווען אויפגעבויט איינגאַנצען פאַר 600 מענשען, אָבער אין 1881 זיינען אין איהר געווען 1103 מענשען, און אין 1882 — 2230 מענשען. מען האָט מסתמא אויפגעשטעלט וועלכע עס איז ציטווייליגע קאַזאַרמעס. מען קאָן באַגרייפען, וואָס אַזוינס עס דאַרפען זיין „ציטווייליגע קאַזאַרמעס" אויף סאַכאַלין!

פון דעם, וואָס מיר האָבען אויבען געזאָגט, זעהט מען, אַז די גרעסטע שווערקייט האָט די סאַכאַלינער אַדמיניסטראַציע מיט פּאַנאַנדערטיילען די קאַטאָרזשניקעס און געפינען אַ וועלכע עס איז באַשעפטיגונג פאַר די דאָזיגע, וואָס ווערן באַפרייט פון קאַטאָרזשנער אַרבייט. אַזוי ווי ניט אין רוסלאַנד, ניט אין סיביר איז ניטאָ קיין פּאַסיגער אָרט אויף אויפצוהאַלטען די קאַטאָרזשניקעס, שיקט מען זיי אַרויס אויף סאַכאַלין אין אַ פּראָפּאָרציע, וואָס פאַרגרעסערט זיך מיט יעדען יאָהר. אין סיביר, נאָך דער באַפרייאונג, באַקומען זיי אַ טייל לאַנד און אייניגע אַגריקולטורעלע אינסטרומענטען; נאָך צוויי יאָהר נעהמט די רעגירונג אַראָפּ פון זיך יעדע זאָרג וועגען זיי. אָבער וואָס טוט מען מיט זיי אויף סאַכאַלין? ערד-אַרבייט אויפ'ן אינזעל איז, ווי מיר האָבען געזעהן, כמעט אונמעגליך, די קאָלאָניסטען קומט אויס בוכשטעבליך צו הונגערן, און די אַדמיניסטראַציע איז געצוואונגען צו ברענגען פאַר זיי שפּייז פּראָדוקטען פון רוסלאַנד, וואָס איז אונטערוואָרפען אַלע געוועהנליכע ריזיקעס. אַזוי,

צום ביישפּיל, אורטיילענדיג נאָך א נאָטיץ אין דער האלב־אָפיציעלער צייטונג, וואָס געהט ארויס אין וולאדיוואָסטאָק, איז א לאַדונג מעהל, וואָס איז געווען באשטימט פאר סאכאלין, אָנגעקומען אהין דורכגענעצט און ווערימדיג. מען האָט וועגען דעם, ווי געוועהנליך, באשטימט אַן „אויספאָרשונג"; אָבער אָט די „אויספאָרשונג" וועט ווענינ העלפען די סאכאלינער, וואָס זיינען געבליבען אָהן מעהל.

די געשיכטע פון סאכאלינער „קאָלאָניזאציע" איז א ווידערהאָלונג פון דעם, וואָס מיר איז אויסגעקומען צו באָאָבאכטען אין די זעכציגער יאָהרען אויפ'ן אמור און אוסורי; דער אונטערשיד באשטעהט אפשר אין דעם, וואָס אויף סאכאלין זיינען ערגערע באדינגונגען. אויף סאכאלין קאָסט א פּוד מעהל פון דעם ערגסטען מין 4 רובעל; דער פּרייז ווערט פאַרדאָפּעלט אין פאַל פון א מאנגעל אין די רעגירונגס וועהרהייזער, צוליב דעם, וואָס עס ווערט ניט צוגעשטעלט אין צייט אָדער צוליב אנאנדער צופעלינער אורזאַך. און די פּראָספּעקטיווע ערד־ארבייטער, וואָס וואָלטען אינגיכען גערארפט באזאָרגען די געפענגנים מיט אגריקולטור פּראָדוקטען און וואָס וואָלטען, אונטער פּאסיגערע אומשטענדען, אָט דעם ציעל אפשר דערגרייכט, מוזען אויף אזא אופן, אונטער די איצטיגע באדינגונגען, אליין געראַטעוועט ווערן פון הונגער. און דאָס איז פארשטענדליך, ווען יעדע פאמיליע האָט געקאָנט אפּרייניגען דורכשניטליך נאָר צוויי דריטעל דעסיאטין פון די זומפּיגע וועלדער.

איינער פון די גרויסע פּאָרצוגען פון סאכאלין, פון דעם שטאַנדפּונקט פון דער געפענגנים אדמיניסטראציע, איז געווען דאָס, וואָס אנטלויפען פון איהם איז געווען אונגעהויער שווער. אָט דעם פּאָרצוג האָט ווירקליך סאכאלין. אייגענטליך איז אנטלויפען אליין ניט אונמעגליך. אין 1870 האָבען ניט ווענינער פון זעכצעהן פּראָצענט פון דער גאנצער ארעסטאנטען באפעלקערונג געפּרואווט אנטלויפען. אָבער א גרויסע מעהרהייט פון זיי זיינען געכאַפּט געוואָרן פון די איינגעבאָרענע, וואָס האָבען זיי אָדער געטויט, אויב זיי האָבען זיי געכאַפּט ווייט פון א מיליטערישען פּאָסטען אָדער געבראַכט צום פּאָסטען, אויב זיי האָבען געמיינט, אז זיי וועלען פאר דעם באקומען א פּאסיגע באלוינונג. פאר יעדען אנטלאָפענעם, וואָס מען האָט געכאַפּט אין סיביר, האָט די מלוכה גע־

צאהלט די איינגעבארענע צו צעהן רובעל, אויב זיי האבען איהם געבראכט א לעבעדיגען, און צו פינף רובעל, אויב זיי האבען איהם געטויט. אויף סאכאלין שאצט מען די ארעסטאנטען ביליגער, און אין ערשטען פאל צאהלט מען זעקס רובעל, און אין צווייטען — דריי רובעל, מיינענדיג אז אזא נידריגע טאקסע וועט נאך אלץ באוועגען די ארימע גיליאקעס אנצופיהרען א יאגד אויף די אנטלאפענע. זיי פיהרען אן אט די „יאגד" אויף דעם בארבארישסטען אופן, באזונדערס פון זינט די סאכאלינער באאמטע האבען צווישען זיי פאנאנדערגעטיילט ביקסען. דר. פעטרי דערצעהלט, אז איינמאל האבען די גיליאקעס באגעגענט א פארטיע סעקטאנטען, פון דער סעקטע „לויפער". זייער רעליגיעזע לעהרע צווינגט זיי אפצורייסען אלע פארבינדונגען מיט דער זינדיגער וועלט, וואס געפינט זיך אונטער דער הערשאפט פון אנטיכריסט, און פיהרען א לעבען פון אייביגע וואנדערער, וואס פארמאגען ניט נאר קיין היימען, נאר אויך ניט קיין שום אייגענטום. זיי זיינען געווען צוועלף פערזאן, איינינע פון זיי האבען געהאלטען קינדער אויף די הענט, און די גיליאקעס האבען זיי אלעמען ערמארדעט. דער מערקווירדיגסטער כאראקטערשטריך ביי אט די אונגליקליכע איינגעבארענע איז די אפוועזענקייט פון וועלכער עס איז בייזקייט צו די אנטלויפענדיגע: זיי וועלען דעם פליכטלינג באהאנדלען אויף דעם בעסטען אופן, אויב ער וועט זיי געבען דריי רובעל, אדער עפעס פון גלייכער ווערט. אויב אבער דער פליכטלינג קאן ניט באצאהלען די געפאדערטע אויסלייז-סומע, וועלען איהם די גיליאקעס אהן רחמנות דער'הרג'ענען, כדי צו באקומען „דעם פרייז פון בלוט", די דריי רובעל, וואס די געפענגנים אדמיניסטראציע באצאהלט. ווען די אויסצאהלונג פון דעם פרעמיום פאר מענשליכע לעבענס איז צייטווייליג אפגעשטעלט געווארן, האבען די גיליאקעס אליין געהאלפען די אנטרינער. — „נו וואס קאן מען טאן? — זאגען די סאכאלינער פארשיקטע, — זיי הונגערן אליין, און דריי רובעל און דערצו נאך די קליידער פון דעם דער'הרג'עטען זיינען ניט קיין קליינער נסיון פאר א הונגעריגען מענשען".

און דאך זיינען די אנטרינונגען צאהלרייך. די אנטלויפער געהען ווי עס איז דורך צו דרום-מזרח, כאטש דער וועג איבער בערג און וועלדער איז אונגעהויער שווער, און דערקלייבענדיג זיך

צום ים-ברעג, ווארטען זיי דארטען, ביז זיי וועלען דערזעהן אן אמעריקאנער וואלפיש־שיף. אייניגע קלייבען זיך אריבער איבער דעם טאטערשען ים־אויסגוס, וואס איז אינגאנצען ניין ווארסט ברייט ביים לאנד־שפיץ פאגאבי, וואו מען קאן ווינטער־צייט אריבערגעהן איבער'ן אייז אויפ'ן קאנטינענט; אנדערע מאכען א פליט פון דריי־פיר בוימער און לאזען זיך אוועק אין ים. דאס שיפעל „וואסטאק" האט ניט לאנג צוריק באגעגענט אין דעם ים־אויסגוס אזא פליט. פון שיפעל האט מען באמערקט עפעס א שווארץ פינטעל, וואס האט זיך באוועגט; צוקומענדיג נאהנטער, האט מען דערזעהן צוויי פליכטלינגען אויף א פליט פון פיער קלעצער. זיי האבען געהאט מיט זיך אן עמער זיסען וואסער, אביסעל ברויט, סוכארעס און צוויי ציגעל טיי. זיי האבען זיך געטראגען איבער'ן ים, ניט האבענדיג קיין שום פארשטעלונג וועגען דעם, וואוהין דער שטראם וועט זיי פארטראגען. אויף דער פראגע: וואוהין שווימען זיי? האבען די אנטרינער געענטפערט: „אהין, אין רוסלאנד!" — אנווייזענדיג דערביי ערגעץ וואו אין מערב. די מעהרסטע פון זיי שטארבען אין וועג, ווערענדיג דערטרונקען אין אן אנלויפענדיגער כוואליע, אדער אריינפאלענדיג אונטער דעם בוראן, — דעם שרעקליכען אמורער בוראן (א שטורעם), — וואס באגראבט אמאל ניקאלאיעווסק אויף עטליכע טעג אונטער'ן שניי. און אויב זיי געלינגט שוין ענדליך צו דערקלייבען זיך צום קאנטינענט, דארפען זיי אריבערטראגען א מאסע ליידען, איידער זיי דערשלאגען זיך צו די באפעלקערטע טיילען פון אמור. מען דערצעהלט, אז עס זיינען אפילו געווען פאלען פון מענשענפרעסעריי. און דאך געלינגט אייניגע זיך אומצוקעהרען אין רוסלאנד. מיט עטליכע יאהר צוריק איז איינער פון זיי, קאמאלאוו, וואס האט זיך שוין דערקליבען צוריק צום היימישען דארף, אבער איז ארויסגעגעבען געווארן פון עפעס א פערזענליכען שונא, געשטעלט געווארן צום געריכט פאר אנטלויפען, און זיין אייגנפאכע דערצעהלונג האט געריהרט די הערצער פון א סך מענשען אין רוסלאנד. ער האט געוואנדערט צוויי יאהר, אריבערשווימענדיג אזיערעס און טייכען, דורכקריכענדיג וועלדער און סטעפעס, ביז ער האט זיך דערקליבען אהיים. זיין פרוי האט געווארט, ער זאל זיך אומקעהרען. אין פארלויף פון עטליכע וואכען איז ער געווען גליקליך.

„טייכען, בערג, דער שטורמיגער באַיקאַל, די שרעקליכע שניי-שטורמס האָבען מיר ניט געטאָן קיין שלעכטס, — האָט ער דער־צעהלט ביים פּראָצעס, — חיות האָבען רחמנות געהאַט אויף מיר. אָבער מענשען, ברידער פון אייגענעם דאָרף, זיינען געווען אונ־דערבאַרעמליך: זיי האָבען מיך ארויסגעגעבען!"

„צוריק אין רוסלאַנד!" — דאָס איז דער חלום, וואָס פאַר-פאָלגט אָהן אויפהער יעדען פאַרשיקטען. מען קאָן איהם פאַר־שיקען אויף סאַכאַלין, אָבער זיינע געדאַנקען זיינען שטענדיג גע־ווענדט צו מערב, און אפילו פון סאַכאַלין וועט ער אויף אַלערליי אופנים פּרואווען זיך אומקערן אין זיין היימישען דאָרף, דערזעהן זיין פאַרוואָרפענע באַטע. דאָס סיסטעם פון פאַרשיקונג האָט, ווייזט אויס, אָפּגעלעבט זיין צייט, אויב מען מוז באַזעצען די פאַר-שיקטע אויף אַן איינזאַמען אינזעל כדי צו פאַרהינדערן אַנטריי־נונגען.

מיר האָפען, אַז אין דער מעהר אָדער ווייניגער נאָהנטער צוקונפט וועט די פאַרשיקונג אין סיביר אָפּגעשטעלט ווערן. און וואָס שנעלער, אַלץ בעסער, ווייל סיביר איז גרויס, און די ביוראָ־קראַטישע פאַנטאַזיע איז גרענעצלאָז. ווער קאָן גאַראַנטירן, אַז מאָרגען וועט די ביוראָקראַטישע באַאַמטע ניט איינפאַלען איינ־צופיהרן נייע אַגריקולטורעלע קאָלאָניעס אין לאַנד פון די טשוק־טשעס, אָדער אויף „ניילאַנד" און מאַכען נייע העקאַטאָמבען פון מאַרטירער, מיט דעם איינציגען ציעל, — צו געבען עטליכע באַ־אַמטע פּראָפיטאַבעלע שטעלען?

יעדענפאַלס האָבען די ביוראָקראַטישע איגנאָראַמוסעס אין פּעטערבורג, דוכט זיך, באַשלאָסען אָפּצוזאָגען זיך פון אויספיהרן דעם פאַנטאַסטישען פּלאַן, וואָס האָט געהאַט דעם ציעל צו פאַר־וואַנדלען סאַכאַלין אין אַ קרימינעלע קאָלאָניע.*) אורטיילענדיג נאָך די לעצטע נאַכריכטען, פּלאַנט מען אויסצוברייטען די קאַריער געפענגניסען און צו פאַרגרעסערן די צאָהל קאַטאָרזשניקעס, וואָס מען פאַרשיקט אַהין, אויף טויזענט מענשען; מען פּלאַנט אויך ווידער אָנצוהויבען די אויסאַרבייטונג פון די נערטשינסקער זיל-

*) אַלץ איז פאַרבליבען ווי געווען, ביז די יאַפּאַנעזער האָבען פאַרנומען סאַכאַלין.

בער מינען, וואו די ארבייט איז אפגעשטעלט געווארן מיט עטליכע יאהר צוריק. ווי איהר זעהט, קערן מיר זיך אום, אין דער פאר־שיקונג, ווי אין א סך אנדערע פרטים, צו דער לאגע, וואס האט עקזיסטירט מיט פינף און דרייסיג יאהר צוריק, ערב דער קרימער מלחמה.

זיבעטער קאַפּיטעל.

וואָס אויסלענדער זאָגען וועגען די רוסישע געפענגניסען.

אויסלענדער, וואָס האָבען באַזוכט רוסלאַנד, אויב זיי האָבען געהאַט גענוג באַאָבאַכטונגס־ פעהיגקייט, האָבען באַמערקט דעם פאָלגענדען כאַראַקטעריסטישען שטריך פון דער רוסישער ביוראָ־קראַטיע. די רוסישע באַאַמטע ווייסען גוט די פעהלערען פון זייער ביוראָקראַטישען סיסטעם, ווייסען זיינע ערגסטע זייטען ; און דאָס איז קיין וואונדער ניט : זיי זיינען דאָך אַליין אַ באַשטאַנד־טייל פון אַט דער ביוראָקראַטיע. אייניגע פון זיי באַהאַלטען אפילו ניט אַט די חסרונות און ווייזען אָפען אָן אין געשפּרעכען, אין דעם קרייז פון פריינד, אויף די פאַרשידענע חסרונות פון דער רוסישער ביוראָקראַטיע. אפילו אין די אָפיציעלע באַריכטען באַהאַלטען ניט די פאַרוואַלטער פון די באַזונדערע דעפּאַרטאַמענטען די חסרונות, וואָס זיי האָבען באַמערקט צווישען זייערע אונטערגעאָרדענטע. אָבער ווי נאָר עס קומט אַריין אַן אויסלענדער אין גאַסט-צימער, וואו מיט עטליכע מינוטען צוריק איז די רוסישע אַדמיניסטראַציע אויף אַזא אומערבאַרעמליכען אופן פאַראורטיילט געוואָרן, נעמען דיזעלביגע קריטיקער אין איין קול פאַרזיכערן דעם אויסלענדער, אַז „נאַטירליך איז אונזער אַדמיניסטראַציע ניט פריי פון אייניגע קליינע פעהלערן, זיינען דאָך אָבער אויף דער זון אויך פאַראַן פלעקען ; דערצו נאָך נעמט שוין זיין עקסעלענץ נ. נ. אָן די ענערגישסטע מיטלען אָפּצואווישען די לעצטע שפּורען פון די פעהלערן, וואָס האָבען זיך, צום באַדויערן, אריינגע'גנב'עט אין די אַדמיניסטראַציע פון זיין פאָרגענגער, דעם גענעראַל מ. מ." אויב אָבער דער אויסלענדער איז אַ קאָרעספּאָנדענט פון אַ וועלכער עס איז צייטונג און ווייזט אַרוים אַ נייגונג צו טיילען זיך מיט דעם לעזענדען עולם פון זיין לאַנד מיט די ידיעות, וואָס ער נעמט

ארוים פון פריוואטע געשפרעכען, וועלען דיזעלביגע, וואס האבען „אונערבארעמליך קריטיקירט" אין דעם אייגענעם קרייז, זעהן פארצושטעלען פאר דעם אויסלענדער די גאנצע רוסישע אדמיניסטראציע אין דעם העלסטען ליכט. אויף אזא אופן וועלען זיי פרואווען פארניכטען די „נקמה נעמענדיגע פובליציסטען", וואס צוקלינגען אין אויסלאנד דאס, וואס דיזעלביגע באאמטע האבען געשריבען אין רוסלאנד, אבער בלויז פאר'ן היימישען געברויך. מיר איז גוט באקאנט געווען אזא באציהונג אין דער מאנדזשורישער אדמיניסטראציע, ווי אויך אין דער רוסישער, — אין אירקוטסק אזוי גוט ווי אין פעטערבורג. עס איז באמת שווער צו געבען א שטארקערע באשרייבונג פון דער אלגעמיינער גנבה וגזלה אין די רייהען פון דער גאנצער העכערער אדמיניסטראציע פון רוסלאנד, איידער די, וואס פלעגט געגעבען ווערן אין די באריכטען פון דעם מלוכה קאנטראליאר צו אלעקסאנדער דעם צווייטען, ווען דער קאנטראל איז צוערשט איינגעפיהרט געווארן אין רוסלאנד. אבער וואס פאר א שטורעם פון צארן וואלט זיך דאס אויפגעהויבען אנטקעגען דעם רוס, וואס וואלט איבערזעצט את די באריכטען און איבערגעגעבען זייער אינהאלט אין דער אויסלענדישער פרעסע! — „דערצעהלט ניט פון חדר!" — וואלטען געשריען אלע די, וואס האבען א וועלכע עס איז שיבות צו די ביוראקראטישע ספערען.

מען קאן זיך לייכט פארשטעלען, ווי שווער עס איז פאר דעם אויסלענדער, אונטער אזעלכע באדינגונגען, צו באקאנען זיך מיט דעם אמת'ען צושטאנד פון אזא צווייג פון דער אדמיניסטראציע, ווי די רוסישע געפענגניסען, באזונדערס אויב איהם קומט אויס צו פארקערן אויסשליסליך אין די אדמיניסטראטיווע קרייזען, אויב ער איז נאך דערצו ניט באקאנט מיט דער רוסישער שפראך, און אויב ער האט ניט שטודירט די רוסישע ליטעראטור אין דער פראגע. אויב ער וואלט אפילו געהאט דעם אויפריכטיגסטען פארלאנג צו דערגעהן דעם אמת און ניט ווערן א שפיעלצייג אין די הענט פון דער ביוראקראטיע, וואס איז שטענדיג גרייט זיך אנצוכאפען אן א באקוועמער געלעגענהייט ריינגעוואשען צו ווערן אין דער אויסלענדישער פרעסע, וואלט אויך דעמאלט זיין וועג געווען פול מיט אלערליי שוועריגקייטען.

צום באַדויערן, איז אָט דער איינפאַכער אמת ניט אַלעמאָל פאַרשטאַנען געוואָרן פון אויסלענדער, וואָס האָבען באַזוכט רוסלאַנד, און אין דער צייט, ווען סטעפּניאַק (קראַווטשינסקי) און איך האָבען געפּרוּווט צוציהען די אויפמערקזאַמקייט פון דער ענגלישער געזעלשאַפטליכער מיינונג אויף די שרעקען, וואָס קומען פאָר אין די רוסישע געפענגנישען, האָט זיך געפונען אַן ענגלענדער, דער גייסטליכער לענסדייל, וואָס האָט זיך אונטערגענומען ריינצוואַשען די רוסישע אַדמיניסטראַציע. האָבענדיג דורכגעפאָהרען סיביר מיט אַן אונגעהויערער שנעלקייט, האָט ער פאַרעפענטליכט צוערשט אַ רייהע אַרטיקלען, און דערנאָך אַ גאַנץ בוך, אין וועלכען ער האָט דערצעהלט נסים, אפילו וועגען אַזעלכע שרעקליכע געפענגנישען, ווי די טומענער און טאָמסקער איבערשיקונגסגעפענגנישען.

אַזוי ווי זיינע באַשרייבונגען האָבען ניט געשטימט מיט מיינע, און מען האָט איהם אויף דעם אָנגעוויזען אין דער פּרעסע, האָט ער געפּרוּווט ערקלערען די ווידערשפּרוכען אין אַן אַרטיקעל, וואָס ער האָט געדרוקט אין דעם ענגלישען זשורנאַל „קאָנטעמפּאָרערי ריוויו", פעברואַר 1883, און איך האָב איהם געענטפערט, שוין פון דער ליאָנער געפענגניס. מיר איז ניט שווער געווען אָנצואווייזען דעם ענגלישען גייסטליכען, אַז ער הויבט ניט אָן צו וויסען גאָרנישט וועגען די רוסישע געפענגנישען, ניט פון איינענע באַאָבאַכטונגען, ניט פון דער רוסישער ליטעראַטור אין דער פראַגע. אַזוי, צום ביישפּיעל, האָט זיך אַרויסגעשטעלט פון לענסדעל'ס איינענעם בוך (זעה זיינע קאַפּיטלען 5, 9, 21, 36 און 37), אַז, האָבענדיג דורכגעפלויגען סיביר מיט דער שנעלקייט פון אַ קוריער, האָט ער אָפּגעגעבען **ווייניגער פון פערצעהן שעה** אויף אַ שטודיום פון די וויכטיגסטע שטראָף איינריכטונגען פון סיביר; נעמליך, אַרום צוויי שעה אויף די טאָבאָלסקער געפענגנים, צוויי שעה אויף דער אַלעקסאַנדראָווסקער פאַבריק, אַרום אירקוטסק, און ווייניגער פון צעהן שעה אויף קאַראַ, ווייל אין איין טאָג האָט ער ניט נאָר באַזוכט די געפענגנישען פון דער אונטערשטער קאַראַ, נאָר האָט נאָך באַוויזען אָפּצופאָהרען דרייסיג ווערסט און זיך באַנוצען מיט דער סיבירער גאַסטפריינדליכקייט, אין דער פאָרם פון פרישטיקען און אַ מיטאָג, וועלכע ער

האָט אויספיהרליך באשריבען אין זיין בוך. וואָס אנבאטרעפט דעם צווייטען טאָג פון לענסדעל'ס זיין אויף קארא, ווען ער האָט געדאַרפט באזוכען די געפענגניסען אויף דער אונטערשטער קארא, וואו עס האָבען זיך אויפגעהאַלטען די פּאָליטישע, איז אין יענעם טאָג גראָד געווען אויסגעפאַלען דער געבורטסטאָג פון דעם גע־פענגנים-פּאַרוואַלטער, פּאָלקאָווניק קאָנאָנאָוויטש. איך אוועקט ווידער האָט לענסדעל געדאַרפט כאַפּען דעם דאַמפער אויף שילקאַ. „ווען מיר זיינען אָנגעקומען, — שרייבט ער, — אין די ערשטע גע־פענגנים, וואו אַן אָפיצער האָט געוואַרט אויף אונז, האָב איך גענומען מורא האָבען, אַז אונז וועט ניט בלייבען קיין צייט, און איך וועל פאַרשפּעטיגען דעם דאַמפער. איך האָב דעריבער גע־בעטען, אַז מיר זאָלען באַלד פאָהרען ווייטער, און מיר זיינען אָפּ־געפאָהרען צו אוסט-קאַראַ".

מיט איין וואָרט, עס איז גאָר קיין ספק ניט, אַז ווען ל. נ. טאָל־סטאָי האָט אין זיין ראָמאַן „וואָסקרעסעניע" באשריבען אַן ענג־לענדער, וואָס באזוכט פאַרבייפליהענדיג די סיבירער געפענגני־סען, האָט ער געהאַט אין זינען לענסדעל'ען.

עס איז אויך געווען קאָמיש צו באַמערקען, אַז, ציטירענדיג די מאַטעריאַלען, וואָס לענסדעל האָט דורכגעקוקט פאַר דעם שטו־דיום פון רוסישע געפענגניסען, דערמאָנט ער ניט נאָר די אַנטרינונג פון פּיאָטרקאָווסקי'ן, וואָס איז געשעהן אין די פער־ציגער יאָהרען, נאָר אפילו דעם צווייטען באַנד פון „ראָבינזאָן קרוזאָ"!

אָבער אינטערעסאַנטער פון אַלץ איז דאָס, וואָס מיר האָבען זיך איינגיכען דערוואוסט, אַז דער עצם פון לענסדעל'ס ענטפער אויף מיין קריטיק **איז אָנגעשריבען געוואָרן אין פּעטערבורג**, אין דעם געפענגנים דעפּאַרטאַמענט, וואָס איז דעמאָלט געווען אונטער הערן גאַלקין-וורასקי. מיט אָט דעם צוועק האָט מען דעם הערן לענסדעל אפילו ערלויבט דורכצושפּאַ־צירען זיך איבער די קאָרידאָרען פון טרובעצקאָי באסטיאָן פון פּעטראָפּאַוולאָווסקער פעסטונג און אריינקוקען אין צוויי קאַזעמאַ־טען, דורך שפּאַרונעס אין די טירען. נאָכדעם האָט לענסדעל מודיע געווען דער וועלט, דיקטירט פון די רוסישע אַגענטען אין לאָנדאָן, אַז אַלץ, וואָס מיר האָבען געדרוקט וועגען די שרעקען

פון פאַרהאַפטונג אין אַלעקסעיעווער ראַוועלין, איז דורכאויס ליגען! די עראינערונגען פון פּאָליוואַנאָוו און אַנדערע, וואָס זיינען געדרוקט געוואָרן די לעצטע יאָהרען, באַווייזען איצט, ווי ווייט עס איז דעמאָלט געגאַנגען די חוצפּה פון די פּעטערבורגער באַאמטע.

דאָס אַלץ איז שוין איצט געוואָרן אַ ווייטע פאַרגאַנגענהייט, און עס וואָלט ניט געלוינט צו דערמאָנען וועגען דעם, ווען די רוסישע געפענגניס אַדמיניסטראַציע, וואָס האָט ערמוטיגט לענסדעל'ען, וואָלט אַליין ניט אַריינגעפאַלען. קענאַנ'ען און דעם מאַלער פראָסט'ען, וואָס זיינען געשיקט געוואָרן פון אַן אַמעריקאַנער אילוסטרירטען זשורנאַל, האָט מען, ווי באַקאַנט, אין פּעטערבורג אויפגענומען מיט אָפענע אַרעמס. מען האָט זיי געגעבען אַלע פולמאַכטען, האָפענדיג, אַז זיי, פּונקט ווי לענסדעל, וועלען זיך דורכפאָהרן איבער סיביר און וועלען אָנשרייבען וועגען די סיבירער געפענגניסען אַלץ, וואָס די פּעטערבורגער ביוראָקראַטען ווילען; אָבער, ווי אַלע ווייסען, האָבען קענאַן און פראָסט זיך אויסגעלערענט רוסיש, באַזונדערס קענאַן, האָבען זיך באַקאַנט מיט אַ מאַסע פאַרשיקטע, און סוף כל סוף האָט קענאַן אָנגעשריבען וועגען סיביר אַ בוך, וואָס האָט אויפגעדעקט דאָס גאַנצע שרעקליכע בילד פון פאַרשיקונג.

פון דאַן אָן האָט מיין פּאָלעמיק מיט לענסדעל'ען, — דאָס הייסט, אייגענטליך, מיט העררן גאַלקין־וורּאַסקי'ן, — פאַרלאָרן אויף אַזאַ אופן יעדען אינטערעס, און דעריבער וואַרף איך זי ארויס פון אָט דעם בוך און לאָז נאָר איבער די פאָלגענדע דאַטען וועגען די רוסישע געפענגניסען, וואָס זיינען אַרויסגענומען פון אָפּיציעלע אָנגאַבען און פון מאַטעריאַלען פון יענער צייט.

אָט איז, צום ביישפּיעל, וואָס אַן אויספאָרשער פון די פּעטערבורגער געפענגניסען, הערר ניקיטין, האָט געשריבען וועגען דעם ליטווישען שלאָס, אין פּעטערבורג:

„אין אָט דער געפענגניס זיינען פאַראַן 103 קאַמערען, אין וועלכע עס ווערן אויפגעהאַלטען 801 אַרעסטאַנטען... די קאַמערען זיינען שרעקליך שמוציג; שוין אויף די טרעפּ באַגעגענט איך אַ שטיקענדיגער גערוך. די קאַרצערען מאַכען אַ שוידערליכען איינדרוק; זיי זיינען כמעט אינגאַנצען אָהן ליכט. צוקומען צו זיי מוז מען דורך עפּעס פינסטערע לאַבירינטען, און די קאַרצערען

גופא זיינען שרעקליך נאס: עס איז אין זיי גארנישט ניטא, אויסער א צופוילטען דיל און נאסע ווענט. א מענש, וואס קומט אריין פון פרישער לופט אין אזא קארצער, מוז באלד אנטלויפען, מורא האבענדיג דערשטיקט צו ווערן... ספעציאליסטען זאגען, אז דער געזונטסטער מענש מוז שטארבען, ווען מען האלט איהם אפ אין אזא קארצער דריי אדער פיער וואכען. די ארעסטאנטען, וואס זיינען אפגעוועזען אין זיי א געוויסע צייט, זיינען ארויסגעקומען פון דארטען אינגאנצען אהן כחות; אייניגע האבען זיך קוים געקאנט האלטען אויף די פיס. נאר אייניגע, וואס געהערען צו די ווענינגער וויכטיגע קאטעגאריעס, איז ערלויבט צו ארבייטען. די איבעריגע זיצען מיט צונויפגעלעגטע הענט מאנאטען לאנג, אמאל יאהרען לאנג". ווען הערר ניקיטין האט זיך פאראינטערעסירט און געוואלט דורכקוקען די באריכטען וועגען די סומען געלט, וואס די קרובים ברענגען צו די ארעסטאנטען, אדער וואס די לעצטע פארדינען אין געפענגניס, האבען סאי די העכערע, סאי די נידריגערע געפענגניס באאמטע איהם אויפ'ן אנטשידענסטען אופן אנטזאגט.

דערזעלביגער אויטאר באשרייבט אויפ'ן פאלגענדען אופן די פארהאפטונגס-פלעצער ביי די פאליצייאישע באצירקען פון דער הויפט-שטאט:

„אין די קאמערען פאר'ן איינפאכען פאלק איז שרעקליך שמוציג; די ארעסטאנטען מוזען שלאפען אויף די הוילע הילצערנע נארעס, אדער, ווען עס איז א מאנגעל אין פלאץ, שלאפט ניט זעלטען א העלפט פון זיי אונטער די נארעס אויפ'ן דיל. ביי יעדער געפענגניס אזא זיינען פאראן קארצערן: דאס זיינען פשוט זעהר קליינע קאמערלאך, וואוהין שניי און רעגען דרינגען אריין גאנץ פריי. עס איז אין זיי גארנישט ניטא, שלאפען מוז מען אויפ'ן דיל; די ווענט און דער דיל זיינען אינגאנצען נאס. די פריווילעגירטע ארעסטאנטען, וועלכע מען האלט אין איינצעל-קאמערן, פאלען באלד אריין אין מעלאנכאליע; אייניגע פון זיי זיינען געוועזען נאהענט צו משוגעת... אין די אלגעמיינע קאמערן גיט מען ניט קיין ביכער צום לייענען, אויסער רעליגיעזע, וועלכע מען באנוצט אויף צונויפדרעהען פאפיראסען". (די באצירק געפענגניסען אין פעטערבורג).

דער אָפיציעלער באריכט פון פעטערבורגער קאָמיטעט פון דער „געזעלשאפט צו העלפען די פארשפּארטע אין געפענגניסען", וואָס איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין פעטערבורג, אין 1880, באשרייבט די געפענגניסען פון דער רוסישער הויפּטשטאָט אזוי:

„דער ליטווישער שלאָס איז אויסגעבויט געוואָרן פאר 700 ארעסטאַנטען, און די איבערשיקונגס געפענגנים — פאר 200, אָבער אָפּטמאָל געפינען זיך אין זיי: אין שלאָס — פון 900 ביז 1000 מענשען, און אין דער איבערשיקונגס געפענגנים — פון 350 ביז 400 און אפילו מעהר. אויסערדעם אנטשפּרעכען שוין לאנג ניט די געביידען פון אָט די געפענגניסען ניט די סאַניטארע פאָדערונגען, ניט זייער באשטימונג, ווי פארהאַפטונגס פלעצער".

קאטקאָוו'ס זשורנאל „רוסקי וויעסטניק" איז אויך ווייט פון לויבען די רוסישע געפענגניסען. נאָך א באשרייבונג פון די פארהאַפטונגס פלעצער ביי די פאָליציי באצירקען, באמערקט הערר מוראַוויאָוו (דער אויטאָר פון ארטיקלען, וואָס זיינען פארעפענט־ליכט געוואָרן אין „רוסקי וויעסטניק"), אז די א ס ט ר א ג ע ן זיינען ניט בעסער. געוועהנליך איז דאָס אַן אַלטע, שמוציגע גע־ביידע, אָדער א רייהע פון אַזעלכע געביידען, וואָס זיינען ארומ־גערינגעלט מיט א וואנט. ניט אָנציהענד אויסערליך, זיינען די אָסטראָגען אינווענינ אויך ניט בעסער: נאַסקייט, שמוץ, אי־בערפילונג און געשטאַנק — דאָס זיינען די טיפּישע שטריכען פון די אָסטראָגען, ווי אין די הויפּט שטעדט, אזוי אויך אויף דער פּראָווינץ.

„קליידער אין די אָסטראָגען, — זאָגט הערר מוראַוויאָוו, — זיינען פאראַן פון צוויי סאָרטען: אַלטע, ניט געניגענדע קליידער, וואָס די ארעסטאַנטען טראָגען געוועהנליך, און בעסערע, וואָס ווערן זיי פאַנאַנדערגעטיילט, ווען באַאמטע דארפען באזוכען די גע־פענגנים; אין אַנאַנדער צייט ווערן אָט די קליידער געהאַלטען אין צעכהויז... קיין שולען, קיין ביבליאָטעקען זיינען ניטאָ... די איבערשיקונגס געפענגניסען זיינען נאָך ערגער... מיר וועלען זיך אויף עטליכע מינוט אָפּשטעלען אויף איין קאַמער אַזאַ. דאָס איז א גרויסער צימער, מיט נאַרעס ביי די ווענט און שמאָלע דורכגאַנגען צווישען זיי. הונדערטער פרויען און קינדער זיינען דאָ צונויפגעקליבען. דאָס איז דער אזוי־גערופענער „פאַמיליען־

קאמער", פאר די פאמיליען פון די ארעסטאנטען. אין אט דער שטיקענדיגער אטמאספער געפינט איהר קינדער פון יעדען על־טער, אין דער שרעקליכסטער ארימקייט; קיין קליידער פון דער רעגירונג גיט מען זיי ניט, און דעריבער זיינען זיי אנגעטאן אין שמאטעס, וואס הענגען אויף זיי שטיקערווייז און באשיצען זיי ניט ניט פון קעלט, ניט פון נאסקייט. און דאך וועלען די קינדער אין אט די שמאטעס געהן אין פארשיקונג אין סיביר". ("רוסקי וויעסטניק", 1878).

רעדענדיג וועגען די סיבירער געפענגניסען, שרייבט יאדרינ־צעוו דאס פאלגענדע (איך וועל פארקירצען זיין דערצעהלונג): "כמעט אין יעדען אסטראג איז פאראן עפעס אן אונטעראירדישער קארידאר, א נאסער און שטינקענדיגער, — אן אמת'ער קבר. אין איהם געפינען זיך עטליכע קאמערען, וואו־הין מען פארזעצט די געפעהרליכע ארעסטאנטען, וואס ווארטען אויף זייער פראצעס. די קאמערען זיינען אויף א העלפט אונטער דער ערד. די דילען אין זיי זיינען אלעמאל נאס און צופוילט, שימעל און שוועמלאך באדעקען די ווענט; וואסער רינט שטענ־דיג דורך פון אונטער דעם דיל. א קליין, באפארבט פענסטער לאזט כמעט אינגאנצען ניט דורך קיין ליכט. די ארעסטאנטען ווערן דא געהאלטען אין קייטען. קיין בעטען און קיין בעט־גע־וואנט זיינען ניט ערלויבט: מען שלאפט אויפ'ן דיל, וואס איז באדעקט מיט ווערים און מיריאדען פליי; אנשטאט בעט־געוואנט בעט מען זיי אונטער שטרוי, און פאר קאלדרעס באנוצען די ארעסטאנטען זייערע אויף שטיקער צוריסענע כאלאטען. פון נאסקייט און קעלט ציטערט מען דא אפילו זומער־צייט. די וועכ־טער מוזען פון צייט צו צייט ארויסלויפען, כדי ארייננצואטעמען פרישע לופט. און אין אזעלכע קאמערען פארברענגען די ארעס־טאנטען גאנצע יאהרען, ווארטענדיג אויף זייער פראצעס! קיין וואונדער ניט, וואס אפילו די געזונטסטע פון זיי פאלען אריין אין משוגעת. "איך האב איינמאל בייגעוואכט געהערט שרעקליכע גע־שרייען, — דערצעהלט איין ארעסטאנט אין זיינע עראינערונגען, — דאס זיינען געווען נעשרייען פון א ריז, וואס איז אראפ פון זינען".

א. אז. וו., א. אז. וו. איך וואלט געקאנט אנפילען צעהנד־

ליגער בלעטער מיט אזעלכע באשרייבונגען. האָט מען די אויס־לענדער, וואָס האָבען באזוכט די רוסישע געפענגניסען, געוויזען אָט די ערטער? — געוויס נים.

וואָס אנבאַטרעפט די איבערפילונג פון די רוסישע געפענג־ניסען, איז אָט זיינען נאָך עטליכע כאַראַקטעריסטישע דאַטען:

„די טאָמסקער איבערשיקונגס געפענגניס (טיילט מיט דער קאָרעספּאָנדענט פון „סיבירסקאיא גאַזעטא") איז איבערפילט. צו די 1520 אַרעסטאַנטען, וואָס זיינען שוין דאָרט געווען, זיינען צוגעקומען נאָך 700 מענשען, און אויף אַזאַ אופן געפינען זיך איצט אין דער געפענגניס, וואָס איז אויסגעבויט געווען נאָר פאַר 900 מענשען, — 2220; פון זיי זיינען 207 קראַנק („סיביר־סקאיא גאַזעטא" און „מאָסקאָווסקי טעלעגראַף" פון 28טען אוי־גוסט 1881).

אין סאַמאַרא: „די דורכשניטליכע צאָהל אַרעסטאַנטען אין אונזערע געפענגניסען צום 1טען פון יעדען מאָנאַט איז היי־יאָהר געווען 1147 מענשען; די אַלגעמיינע קובישע אויסמעסטונג פון אַלע אונזערע געפענגניסען איז אויסגערעכענט אויף 552 („גאָלאָס" פון 13טען מאַי, 1882).

אין ניזשני נאָווגאָראָד: „די געפענגניס, וואָס איז אויסגע־בויט געווען פאַר 300 מענשען, האָט אין צייט פון נאָווינאַציע 700, און אַמאָל אפילו 800 אַרעסטאַנטען (אָפיציעלער באַריכט, וואָס ווערט געבראַכט אין „גאָלאָס", מערץ 1882).

אין פוילען: „אין יעדער געפענגניס אין פוילען פאַרנעמען פיער מענשען דעם אָרט, וואָס איז באַשטימט פאַר איין אַרעס־טאַנט. מען פּלאַנט אויפצובויען נאָך אַ רייהע נייע געפענגניסען". זיי זיינען אָבער ביז איצט נים אויפגעבויט געוואָרן. („מאָס־קאָווסקי טעלעגראַף", נאָוועמבער 1881).

מיט אַזעלכע אויסצוגען וואָלט מען געקאָנט אָנפילען גאַנצע זייטען; אָבער אָט זיינען די מיינונגען פון די באַאַמטע גופא, וועמען עס איז אָנפאַרטרויט געוואָרן די אויפזיכט איבער די גע־פענגניסען.

הערר מוראַוויאָוו, אַ מיטאַרבייטער פון קאַטקאָוו'ס זשור־נאַל, זאָגט דאָס פאָלגענדע אין אַ זאָרגפעלטיג צונויפגעשטעלטען אַרטיקעל (וואָס איז נאָך דערצו אָנגעשריבען געוואָרן אין אַ

גייסט, וואָס איז באַליבט און ווערט ערמוטיגט פון דער רוסישער רעגירונג): „כמעט אין אַלע אונזערע געפענגניסען געפינען זיך אַנדערהאַלבען אָדער צוויי מאָל אַזוי פיעל אַרעסטאַנטען, ווי די צאָהל, אויף וועלכע מען האָט אויסגערעכענט ביי זייער אויפבויאונג“ („געפענגניסען און די געפענגנים פראַגע“, „רוסקי וויעסטניק“, 1878). און אָט וואָס עס טיילט מיט אַ סיבירער באַאמטער, הערר מישלאַ, וועגען די סיבירער געפענגניסען, וואָס האָבען זיך געפונען אונטער זיין אויפזיכט: „דער וועכטער האָט מיך אַריינגעפיהרט אין די קאַמערן. אומעטום איז שמוץ, איבערפילונג, נאַסקייט, מאַנגעל אין לופט און ליכט. אַרומגעקוקט די קאַמערן, בין איך אַוועק אין שפּיטאָל. אַריינקומענדיג אין ערשטען קאַמער פון שפּיטאָל, האָב איך ניט ווילענדיג אַ שפּרונג געטאָן צוריק, ערשטוינט פון אַן אונגלויבליכען געשטאַנק... סאַרטירן זיינען אַ קאָמפּאָרטאַבעלע לוקסוס וואוינונג, אין פאַרגלייך מיט אָט דעם שפּיטאָל... אומעטום איבערשטייגט די צאָהל אַרעסטאַנטען דריי מאָל די צאָהל, וואָס איז ערלויבט נאָכ׳ן געזעץ. אין ווערכניע־אודינסק, צום ביישפּיעל, איז דער אָסטראָג אויפגעבויט געוואָרן פאַר 240 מענשען, און מען האַלט אין איהם געוועהנליך 800“ („אָטעטשעסטוועניא זאַפּיסקי“, 1881).

און טאַקי מחמת אַזאַ איבערפילונג און דער פענאָמענאַלער שמוץ האָט זיך אָנגעהויבען אין דער קיעווער געפענגנים די באַריהמטע טיפוס־עפּידעמיע. עס קאָן זיין, אַן אמת, אַז זי איז אין די געפענגנים פאַרטראָגען געוואָרן, ווי די געפענגנים באַאמטע האָבען באַהויפּטעט, פון געפאַנגענע טערקען, אָבער עס איז קיין ספק ניט, אַז זי האָט זיך אַזוי שרעקליך אַנטוויקעלט צוליעב דער איבערפילונג פון די געפענגניסען און דער שרעקליכער שמוץ. „געביידען, וואָס זיינען אויסגעבויט געוואָרן פאַר 550 מענשען, האָבען געהאַט אין זיך צוויי מאָל אַזוי פיעל“, — דערצעהלט דער קאָרעספּאָנדענט פון „גאָלאָס“, אין אַ בריף פון 30טען אָקטאָבער 1880; ער גיט דערביי צו: „ווי באַקאַנט, זיינען די פּראָפעסאָרען פון אוניווערזיטעט, וואָס האָבען די געפענגנים באַזוכט, געקומען צום שלום, אַז די איבערפילונג איז געוועזן די הויפּט אורזאַך פון דער עפּידעמיע“. דער צירקולאַר פון דעם הויפּט

אינספעקטאָר פון געפענגניסען (וואָס איז דערמאָנט געוואָרן אין צווייטען קאַפּיטעל) באַשטעטיגט די ריכטיגקייט פון אָט דעם שלום. קיין וואונדער ניט, וואָס אַפילו נאָך דעם, ווי אַ טייל אַרעסטאַנטען זיינען אַרויסגעפיהרט געוואָרן, זיינען פון די 750 מענשען, וואָס האָבען זיך געפונען אין געפענגניס, 200 נאָך אַלץ גע־לעגען אין אַ טיפוס פיבער. עס איז אויך קיין וואונדער ניט, וואָס די שטערבליכקייט אין דער כאַרקאָווער געפענגניס האָט דערגרייכט אַזאַ אונגעהייערע הויך, — עס זיינען, נעמליך, געשטאָרבען 200 מענשען פון 500, ווי דאָס האָט אָנגעוויזען דער געפענגניס גייסט־ליכער אין אַ דרשה, וואָס איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין דער אָרטיגער „יעפּאַרכיאַלנאַיאַ גאַזעטאַ", וואָס ווערט, ווי באַקאַנט, אַרויסגעגעבען אונטער דער צענזור פון דעם אָרטיגען ערץ־בישאָף.

איך פאַרשטעה גוט די שוועריגקייטען, וואָס עס באַגעגענט אַן אויסלענדער, וואָס וויל זיך באַקאַנען מיט דער אמת׳ער לאַגע פון רוסלאַנד. אָבער וואָס גרעסער עס זיינען די שוועריגקייטען, אַלץ גרעסערע אָנשטרענגונגען וואָלט מען, דוכט זיך, געדאַרפט מאַכען צו דערגעהן דעם אמת. אייניגע אויסלענדער האָבען טאַקי אַזוי געטאָן. אַנדערע אָבער האָבען זיך באַצוויגען צו זייער אויפ־גאַבע מיט אַן אונפאַרצייהליכער לייכטזיניגקייט. און דאָך, אויב לייכטזיניגקייט איז בכלל ניט לויבענסווערט, ווערט זי כמעט פאַרברעכעריש, ווען זי ווייזט זיך אַרויס ביים באַטראַכטען אַזעלכע ערנסטע פראַגען, און וועגען אַזאַ לאַנד, ווי רוסלאַנד. אין פאַר־לויף פון צוואַנציג יאָהר האָט די עפענטליכע מיינונג אין רוס־לאַנד אומזיסט געפאָדערט אַ פולשטענדיגע רעווידירונג פון דעם גאַנצען געפענגניס סיסטעם. אָבער זי האָט דאָס ניט אויסגעפיהרט. און אונזער רעגירונג, וואָס בלייבט טויב צו אָט די אַלע פאָדערונגען, דערפרעהט זיך, נאַטירליך, זעהר שטאַרק יעדעס מאָל, ווען זי האָט אַ מעגליכקייט צו ענטפערן די אונצופרידענע אונ־געפעהר אַזוי: „אָט האָט איהר די מיינונג פון אַן אויסלענדער, וואָס וויים אַלץ וועגען די געפענגניסען פון דער גאַנצער וועלט! ער געפינט, אַז איהר איבערטרייבט אַלץ אין אייערע קלאָגען: ער זאָגט, אַז אונזערע געפענגניסען זיינען מיט קיין זאַך ניט ערגער פון די געפענגניסען אין אַנדערע מלוכות".

ווען הונדערטער טויזענטער מענשען, — מענער, פרויען און

קינדער, — קרעבצען אונטער'ן יאָך פון אונזערע געפענגנים אָרד־נונגען, מוז מען צוטרעטען צו אַזעלכע פראַגען מיט דער גרעסטער פאָרזיכטיגקייט. און איך בעט אויפריכטיג די אויסלענדער, וואָס וועלען זיך פארנעמען מיט'ן שטודיום פון אָט די פראַגען, ניט צו פארגעסען קיינמאָל, אַז יעדער פארזוך פאַרצושטעלען אין אַ מעהר-ווייניגער גינסטיגען ליכט אונזערע געפעגגניסען, ווערט נאָר העלפען לענגער אויפהאַלטען די העסליכע פיהרונגען, וואָס ווערן איצט פראַקטיצירט.

אכטער קאַפּיטעל.

אין די פראַנצויזישע געפענגניסען.

די געפענגנים פון סט. פאול אין ליאָן, אין וועלכער איך האָב פארבראַכט די ערשטע דריי מאָנאַטען פון מיין פארהאַפטונג, גע-הערט ניט צו דער צאָהל פון יענע אַלטע, האַלב-צושטערטע און דומפּיגע שלאָסען, מיט וועלכע מען באַנוצט זיך נאָך אַלץ אין א סך פראָווינציעלע פראַנצויזישע שטעדט, צו האַלטען אין זיי אַרעס-טאַנטען. דאָס איז א מאָדערנע געפענגנים, וואָס פּרעטענדירט אויף איינעם פון די ערשטע ערטער אין דער רייה פון די דעפּאַר-טאַמענטאַלע געפענגניסען. זי פארנעמט א גרויסען שטח און איז אַרומגערינגעלט מיט א טאָפּעלטען גורט פון הויכע ווענט; די געביידען פון דער געפענגנים זיינען געראַם, פון מאָדערנער אַרכיטעקטור און קוקען אוים ריין. ביי איהר אויסבויאונג האָט מען, ווייזט אוים, געהאַט אין זינען די מאָדערנע אידעען אין דער געפענגנים פראַגע; דעריבער האָט מען אויך אָנגענומען מיט-לען, אַז מען זאָל זי קאָנען פארוואַנדלען אין א פּאַרט, אין פאַל פון א בונט אין ליאָן. פונקט ווי אַנדערע דעפּאַרטאַמענטאַלע גע-פענגניסען, איז זי באַשטימט פאַר אַרעסטאַנטען, וואָס וואַרטען אויף זייער פּראָצעס, און אויך די שוין פאַראורטיילטע, וועמענס פארהאַפטונגס טערמין איבערשטייגט ניט איין יאָהר. אָן אונ-טערערדישע גאַלעריע פארבינדט זי מיט אַנאַנדער גרויסער גע-פענגנים — סען זשאָזעף — אין וועלכע עס ווערן געהאַלטען פרויען.

איך בין אַהער אָנגעקומען אין א דעצעמבער נאַכט פון טאָ-נאָן, באַגלייט פון דריי זשאַנדאַרמען. נאָך די געוועהנליכע פראַ-גען האָט מען מיך אַריינגעזעצט אין א צימער (פּיסטאָל), וואָס

איז ספעציעל אויפגעראמט און אויסגעהייצט געווארן פאר מיר; דא בין איך געבליבען ביז דעם פאלגענדיגען מערץ. פאר זעקס פראנק א מאנאט און דריי פראנק דעם באדינער, קאן יע-דער ארעסטירטער, וואס איז אין געפענגניס צום ערשטען מאל, זיך דינגען א פיסטאל פאר די גאנצע צייט פון זיין זיצען אין דער ערוואַרטונג פון פראצעס און אויף אזא אופן אויסמיידען די איינ־צעל־קאמער. א פיסטאל איז געוועהנליך גראמער און ריינער פון די געוועהנליכע איינצעל־קאמערן. א טיף פענסטער אונטער'ן סופיט גיט גענוג ליכט; פון איין ווינקעל פון קאמער ביז'ן צווייטען, איבער'ן שטיינערנעם דיל, קאן מען מאכען זעקס-זיבען טריט. עס איז אין איהר פאראן א בעט מיט ריינעם בעט-גע-וואנט און א קליין אייזערן אויוועלע, וואס ווערט באהייצט מיט קאקס; פאר א מענשען, וואס איז פארנומען מיט א וועלכער עס איז ארבייט און איז געוואוינט צו איינזאמקייט, איז די פיסטאל א גאנץ קאמפארטאבעלער ארט, אויב נאר די פארהאפטונג פאר־ציהט זיך ניט צו לאנג.

די געוועהנליכע איינצעל-קאמערן, וואס פארנעמען א בא-זונדערן פליגעל פון געפענגניס, זיינען א סך ערגער. זיי זיינען אויסגעבויט נאכ'ן מוסטער, וואס איז איצט אנגענומען אומעטום אין אייראפא: איהר געהט אריין אין א ברייטע און הויכע גאלעריע, און פוןביידע זייטען זעהט איהר צוויי אדער דריי עטאזשען אייזערנע באלקאנען; אויף דער גאנצער לענג פון אט די באלקאנען זיינען פאראן טירען, וואס פיהרן אין די איינצעל־קאמערן. די קאמערן זיינען צעהן פוס לאנג און פון זעקס ביז זיבען פוס ברייט און זיינען יעדערער באזארגט מיט אן אייזערנער בעט, א קליינעם טישעל און א קליינעם ביינקעל, — אלע פעסט צוגעשמידטע צו די ווענט. אין דער ליאנער געפענגניס זיינען אט די איינצעל-קאמערן זעהר שמוציג, איבערפילט מיט וואנצען און ווערן קיינמאל ניט באהייצט, ניט קוקענדיג אויפ'ן פייכטען קלימאט און די נעבלען, וואס קאנען קאנקורירן מיט די לאנדאָ־נער, אויב ניט אין קאליר, איז אין געדיכטקייט. גאז ווערט קיינ-מאל ניט אנגעצונדען, און אויף אזא אופן איז דער ארעסטאנט פאר'משפט אויף פולשטענדיגע פינסטערניש און אונטעטיגקייט פון פינף, און אין די ווינטער אווענטען אפילו פון פיער אזייגער

גער ביז דעם קומענדיגען מאָרגען. יעדער אַרעסטאַנט דאַרף אַליין רייניגען זיין איינצעל־קאַמער; דאָס הייסט, אין דער פריה לאָזט ער זיך אַראָפּ אין געפענגנים־הויף, וואו ער גיסט אויס און וואַשט זיין פּאַראַשאַ, מיט די אויסדאַמפונגען פון וועלכער ער אָטעמט אין פאַרלויף פון אַ גאַנצען טאָג. אפילו די איינפאַכסטע אויסבעסערונגען אויסצומיידען אָט די אונבאַקוועמליכקייט, — אויסבעסערונגען, וואָס מיר האָבען שפּעטער געפונען אין קלערוואָ (וואו די פּאַראַשאַ געפינט זיך אין וואַנט אין אַ לאָך, וואָס האָט אַ טיר אין קאָרידאָר און אַ טיר אין קאַמער), — אפילו דאָס איז נאָך ניט געווען איינגעפיהרט אין ליאָן. געוויס ניט מען די אַרעסטאַנטען ניט קיין אַרבייט אין דער צייט פון פּרעלימינערער פאַרהאַפטונג, און זיי פאַרברענגען געוועהנליך גאַנצע טעג אין פולשטענדיגער אונטעטיגקייט. דער פאַרדאַרבענדיגער איינפלוס פון דער געפענגנים הויבט זיך אָן אויף אַזאַ אופן באַלד, ווי נאָר דער אַרעסטאַנט טרעט אַריבער איהר שוועל.

צום גליק וועדט די פּרעלימינערע פאַרהאַפטונג אין פראַנקרייך ניט פאַרצויגען אויף אַזאַ שרעקליך־לאַנגע צייט, ווי ביי אונז אין רוסלאַנד. אויב דער פּראָצעס איז ניט קיין קאָמפּליצירטער, באַטראַכט מען איהם געוועהנליך אין דער צייט פון די קומענדיגע אַסיזען, וואָס האָבען זייערע זיצונגען יעדע דריי חדשים. די פּראָצעסען, אין וועלכע די פּרעלימינערע פאַרהאַפטונג דויערט מעהר ווי צעהן־צוועלף מאָנאַטען, זיינען אַן אויסנאַם. וואָס אַנבאַטרעפט די פּראָצעסען, וואָס ווערן באַטראַכט פון די געריכטען פון דער „קאָרעקציאָנעלער פּאָליציי", ענדיגען זיי זיך געוועהנליך אַלעמאָל מיט אַ פאַראורטיילונג אין פאַרלויף פון אַ מאָנאַט אָדער אפילו צוויי וואָכען. איינינע אַרעסטאַנטען, פון צווישען די שוין פאַראורטיילטע, ווערן אויך אויפגעהאַלטען אין אָט די קאַמערען. ניט לאַנג צוריק איז דורכגעפיהרט געוואָרן אַ געזעץ, לויט וועלכען אַרעסטאַנטען האָבען דאָס רעכט אָפּצוזיצען זייער טערמין אין איינצעל־פאַרהאַפטונג, און דריי מאָנאַטען ווערן דערביי פאַררעכענט פאַר פיער. איבריגענס, איז אָט די קאַטעגאָריע פון אַרעסטאַנטען זעהר קליין, וועיל פאַר יעדען באַזונדערן פאַל פאָדערט זיך אַ ספּעציעלע ערלויבניש פון מיניסטער.

צווישען די הויבע פליגלען פון דער שטערנפאָרמיגער גע-

פענגנים געפינען זיך קליינע הויפען, אויסגעברוקירט מיט אס־פאלט, און איינער פון זיי איז איינגעטיילט אין דריי שמאלע פא־סען פאר די איינצעל־פארשפארטע. דא שפאצירן די ארעסטאנ־טען אדער פארנעמען זיך מיט אזא ארבייט, וואס איז מעגליך אויף דער אפענער לופט. יעדען פריהמארגען האב איך געזעהן פון מיין פענסטער, ווי א פופציג ארעסטאנטען האבען זיך ארויס־געלאזען אין הויף; דא האבען זיי זיך געזעצט אויפ'ן אספאל־טענעם ברוק און האבען געריבען די פאנאנדערגעוויקעלטע זייד־קאקאנעס, פון וועלכע מען באקומט שטיקלאך זייד. פון מיין פענסטער, אדער ווען איך פלעג צופעליג פארבייגעהן, האב איך אויך געזען א סך ארעסטירטע אינגלאך, וואס האבען אנגעפילט איי־נעם פון די הויפען; און ניט קוקענדיג אויף דעם, וואס ס'זיינען שוין פון דעמאלט אן פארבייגעגאנגען עטליכע יאהר, קאן איך נאך ביז איצט ניט דערמאנען זיך וועגען אט די אינגלאך אהן א גע־פיהל פון טיפען טרויער.

די אורטיילען, וואס קינדער באקומען פון די געריכטען פון קארעקציאנעלער פאליציי (און איך וויל דא אויך באמערקען, אז זיי גיבען קיינמאל ניט ארויס קיין פריישפרעכונגען), צייכענען זיך אויס מיט מעהר גרויזאמקייט, איידער די אורטיילען פאר די דערוואקסענע. די דערוואקסענע קאנען אפקומען מיט עטליכע חדשים אדער עטליכע יאהרען פארהאפטונג; א אינגעל אבער וועט מען פאר דעמזעלביגען פארברעך דורכאויס שיקען אין „קא־רעקציאנס הויז", וואו ער מוז זיין, ביז וואנען ער וועט ניט ווערן 18 אדער 21 יאהר אלט. ווען די פארפאלגונג פון די ליאנער אנארכיסטען האט דערגרייכט דעם קולמינאציאנס-פונקט, האט דאס ליאנער אפעלאציאנס געריכט פאראורטיילט דעם 15 יעה־ריגען אינגעל סיריע צו פארהאפטונג אין געפענגנים, ביז וואנען ער וועט ניט אלט ווערן 21 יאהר, — פאר באליידיגען די פאליציי אין א רעדע, וואס ער האט געהאלטען אויף א מיטינג. דער פאר־זיצער פון דעמזעלביגען מיטינג איז פאר דעמזעלביגען פאר־ברעך פאראורטיילט געווארן צו א יאהר געפענגנים, און איצט איז ער שוין לאנג אויף דער פריי, בעת סיריע מוז נאך אפזיצען עטליכע יאהר. אזעלכע אורטיילען זיינען גאר ניט קיין זעלטענ־הייט אין די פראנצויזישע געריכטען.

איך בין ווייניג באַקאַנט מיט די פּראָווינציעלע קאָרעקציאָנס איינריכטונגען און קאָלאָניעס פאַר מינדעריאָהריגע פאַרברעכער, און מיר קומט אויס צו הערען וועגען זיי די ווידערשפּרעכענדיגסטע מיינונגען. אַזוי האָבען מיר איינינע דערצעהלט, אַז מען לערנט דאָרט די קינדער ערד־אַרבייט, און בכלל איז דאָרט די באהאַנדלונג נישקשה, באַזונדערס פון זינט מען האָט איינגעפיהרט איינינע רעפאָרמען. פון דער אַנדערער זייט אָבער איז מיר אויסגעקומען צו הערען, אַז מיט עטליכע יאָהר צוריק, אין אַ קאָרעקציאָנס קאָלאָניע אין דער אומגעבונג פון קלערוואָ, האָט אַ פערזאָן, וועמען די מלוכה האָט אָפּגעגעבען קינדער אין ערענדע, געצוואונגען זיי צו אַרבייטען איבער די כחות*) און האָט בכלל זיי באַהאַנדעלט זעהר שלעכט. יעדענפאַלס איז מיר אויסגעקומען צו זעהן אין ליאָנער געפענגניס אַ באַדייטענדיגע צאָהל אינגלאַך, — דער גרעסטער טייל פון זיי „אונקאָרעגירבאַרע״ און אַנטלאָפענע פון קאָרעקציאָנס אַנשטאַלטען—און די דעמאָראַליזאַציע, וואָס האָט זיך אַנטוויקעלט צווישען אָט די קינדער, איז געווען באמת שרעקליך. אונטער דעם יאָך פון גראָבע וועכטער, איבערגעלאָזען אָהן קיין שום מאָראַלען איינפלוס, ווערן זיי שפּעטער שטענדיגע איינוואוינער פון געפענגניסען, און דערגרייכענדיג די עלטערע יאָהרען, מוזען זיי אַלעמאָל ענדיגען זייער לעבען ערגעץ וואו אין אַ צענטראַלער געפענגניס אָדער אין ניי־קאַלעדאָניען. נאָך דעם איינשטימיגען עדות זאָגען פון די וועכטער און דעם גייסטליכען פון דער סט. פּאָול געפענגניס, גיבען זיך אָט די קינדער שטענדיג אָפּ מיט אַ געוויסער זינד, — אין די שלאָפצימערען, אין קירך, אין די הויפלאַך, און זעהענדיג די ערשטוינענדע צאָהל פאַרברעכען געגען מאָראַליטעט, וואָס ווערן יעהרליך פאַרהאַנדעלט אין די פראַנצויזישע געריכטען, מוז מען דעריבער געדענקען, אַז די מלוכה אַליין האַלט אויף אין ליאָן און אין אַנדערע געפענגניסען ספּעציעלע פאַרשפּרייטער פון אַזעלכע פאַרברעכען. צוליב דעם ראַט איך ערנסט אַלע די, וואָס פאַרנעמען זיך מיט אויסאַרבייטען פּלענער, ווי געזעצליך אויסצוראָטען די רעצידיוויסטען אויף ניי־גווינעיאַ, צו דינגען קודם כל פאַר זיך אַ פּיסטאָל אין ליאָן אויף אַ וואָך־צוויי

*) זעה ביילאַגע ג.

און דאָרטען רעווידירען פון דאָס ניי זייערע אונזיניגע פּלענער.*) זיי וועלען זיך דעמאָלט איבערצייגען, אז מען קאָן ניט אָנהויבען רעפאָרמירן דעם מענשליכען כאראקטער, ווען ער האָט זיך שוין פאָרמירט, און אז די אמת׳ע אורזאַך פון רעצידיוויזם ליגט אין די פּערווערזיטעטען, וועמעס פאַרשפרייטער עס זיינען געפענגניסען ווי די ליאָנער. פון מיין אייגענעם שטאַנדפּונקט הייסט פאַרשפּאַרען הונדערטער איינגלאַך אין אַזעלכע נעסטען פון מאָראַלישער אָנשטעקונג — באַגעהן אַ פאַרברעך, וואָס איז אַ סך גרעסער, איידער וועלכער עס איז פון די, וואָס אָט די אונגליקליכע קינדער זיינען באַגאַנגען.

בכלל לערנען די געפענגניסען ניט אויס די מענשען קיין עהרליכקייט, און די סט. פּאָול געפענגנים איז ניט קיין אויסנאַהם פון דעם אַלגעמיינעם כלל. די לעקציעס פון עהרליכקייט, וואָס ווערן נעגעבען פון אויבען, אונטערשיידען זיך, ווי די לעזער וועלען זעהן, וועניג וואָס פון די באַגריפען וועגען עהרליכקייט, וואָס הערשען אונטען, אין דער ארעסטאַנטען מאַסע. אין די פראנצויזישע נעפענגניסען ווערן פראַקטיצירט צוויי פאַרשידענע סיסטעמען פון באַזאָרגען די ארעסטאַנטען מיט שפּייז, קליידער און אַנדערע זאַכען. אין אייניגע געפענגניסען טרעט די מלוכה אַליין ארויס אין דער ראָל פון אַ צושטעלער פון שפּייז, קליידער און די זאַכען, וואָס דער אַרעסטאַנט קאָן באַקומען פאַר אייגענע געלט אין דער געפענגנים קראָם (ברויט, קעז, פלייש, וויין און אויך טאַבאַק פאַר די, וואָס וואַרטען אויפ׳ן פּראָצעס; מעסערלאַך, קעמלאַך, בערשטלאַך, לייב יאַקלאַך, פּאַפּיר, א. אז. וו.). אין אַזאַ פאַל האַלט די מלוכה אַליין איין אַ געוויסען טייל (פון דריי צעהנטעל ביז ניין צעהנטעל) פון דעם אַרעסטאַנט׳ס פאַרדינסט, וואָס ער האָט פאַר זיין אַרבייט אין געפענגנים אויף דער באַשטעלונג פון דער מלוכה אָדער פון אַ פּריוואַטען צושטעלער. דריי-צענטלאַך פון אָט דעם אַרבייטס-לוין האַלט איין די רעגירונגס קאַסע, אויב דער אַרעס־

*) דאָס גענצע וועגען רעצידיוויסטען, וואָס וואַלדעק-רוסאָ׳ס מיניסטעריום האָט דורכגעפיהרט, איז באמת שרעקליך. און די שטערבליכקייט אין ניי-גווינעאַ, וואוהין מען פאַרשיקט די רעצידיוויסטען, איז אַזוי גרויס, אַז יעדעס יאָהר שטאַרבט אַ דריטעל פון די פאַרשיקטע. אַזוי לויטעט איין אָפיציעלער באַריכט.

טאַנט געפינט זיך אין פרעלימינערער פאַרהאַפטונג; פינף צענט־לאַך — אויב ער איז פאַראורטיילט צום ערשטען מאָל, און זעקס, זיבען, אכט און ניין צענטלאַך — אויב ער איז שוין געווען אין געפענגנים צוויי מאָל, דריי מאָל, א. אז. וו. אָבער איין צענטעל פון דעם ארבייטס־לוין ווערט אַלע מאָל איבערגעלאָזען פאַר דעם ארעסטירטען, וויפיל מאָל ער זאָל ניט האָבען אָפגעוועזען אין גע־פענגנים. אין אנדערע געפענגניסען ווערט די באַזאָרגונג פון די ארעסטאַנטען איבערגעגעבען צו אַ פּריוואַטען אונטערנעמער, וואָס מוז צושטעלען אַלץ, לויט די רעגלען. דער צושטעלער באַקומט אין אַזאַ פאַל די אויבענדערמאַנטע טיילען פון ארבייטסלוין, און אויסערדעם צאָהלט איהם נאָך די רעגירונג עטליכע סאַנטים פאַר יעדען ארעסטאַנט. וואָס אַנבאַטרעפט יענע ארעסטאַנטען, וואָס ארבייטען אויף פריוואַטע באַשטעלער פון דער פריי (באַזונדערס געניטע שוסטער, שניידער און איבערשרייבער), זיינען זיי פאַר־פליכטעט צו צאָהלען דעם געפענגנים צושטעלער אַ געוויסע "אויס־לייז סומע", מעהרסטענטיילס איין פראַנק (פּערציג קאָפּיקעס) אַ טאָג, און אויף אַזאַ אופן באַפרייען זיי זיך פון דער צוואַנגס־ארבייט אין געפענגנים.*)

די סט. פּאָול געפענגנים האַלט זיך ביים צווייטען סיסטעם: אין איהר ווערט אַלצדינג צוגעשטעלט פון דעם געפענגנים צו־שטעלער, און דערביי זיינען אַלע צוגעשטעלטע פּראָדוקטען פון דער ערגסטער קוואַליטעט. דער צושטעלער באַרויבט די ארעס־טאַנטען אויף דעם געוויסענלאָזסטען אופן. געוויס, די שפּייז איז ניט אַזוי שלעכט, ווי זי איז אין די רוסישע געפענגניסען, דאָך איז זי גענוג שלעכט, באַזונדערס אין פאַרגלייך מיט דער, וואָס מען גיט אין קלערוואָ. דאָס ברויט איז פון אַ זעהר שלעכטען סאָרט, און זופּ און קאַשע פון רייז אָדער באָב זיינען אָפטמאָל שווידערליך. אין דער געפענגנים קראָם איז אַלץ טייער און שלעכט; בעת אין קלערוואָ האָט אונז די אַדמיניסטראַציע פון געפענגנים געגעבען

*) אַזוי ווי דאָס פאָלק אין פראַנקרייך ברעכט קיינמאָל ניט אָפּ דאָס ברויט, נאָר שניידט עס אין קליינע שטיקלאַך, מאַכט מען פאַר די אַרעס־טאַנטען באַזונדערע קליינע זיך־צונויפלייגענדע מעסערלאַך, טעמפּע, מיט פאַררונדעטע שפּיצען און אָהן אַ פּרוזשינע, וואָס זאָל אויפהאַלטען דעם געעפענטען שאַרף.

פאר דרייסיג סאנטים (12 קאָפּיקעס) אַ שטיק גוטען ביפשטעקס מיט קארטאָפעל, האָבען מיר אין ליאָנער געפענגנים געצאָהלט צוויי מאָל אַזוי פיל פאר אַ שטיקעל שלעכט געקאָכטען פלייש, און אַזוי איז אין אַלץ.

איך קאָן ניט אורטיילען פון מיינע פּערזענליכע באָאָבאַכטונ־גען, ווי ארבייט באצאָהלט זיך אין דער ליאָנער געפענגנים; אָבער דאָס וואָס איך האָב אויבען דערצעהלט, גיט ניט צו קיין באַזונ־דערען צוטרוי צו דער עהרליכקייט פון דער גאַנצער אונטערנעמונג. וואָס אָנבאַטרעפט די קליידער, זיינען זיי זעהר שלעכט און אַ סך ערגער אין קוואַליטעט פון די, וואָס איך האָב געזעהן אין קלערוואָ, כאָטש דאָרטען זיינען זיי אויך גענוג שלעכט. מאַכענדיג דעם טעגליכען שפּאַציר אין איינעם פון די הויפען פון דער ליאָנער גע־פענגנים, איז מיר אָפטמאָל אויסגעקומען צו זעהן, ווי די נאָר וואָס פאראורטיילטע זיינען געגאַנגען איבערבייטען זייערע אייגענע קליידער אויף אַרעסטאַנטישע, וואָס דער צושטעלער האָט געשיקט. דאָס זיינען געווען מעהרסטענטיילס ארבייטער, אָרעם, אָבער דאָך אַנשטענדיג געקליידעט, ווי עס קליידען זיך בכלל אפילו די אָרימס־טע פראנצויזישע ארבייטער. אָבער ווען זיי האָבען זיך אָנגעטאָן אין דעם געפענגנים קאָסטיום: אַ ברוינעם רעקעל, באַדעקט מיט פארשידענפאַרביגע לאַטעס, און פּונקט אַזעלכע פאַרלאַטעטע הויז־זען, וואָס זיינען זעקס צאָל ווייט פון די ריעזיגע הילצערנע שיך, — האָבען די אַרעסטאַנטען אין אָט דער לעכערליכער און שענד־ליכער קליידונג געפיהלט אַ טיפע אינערליכע צוטומלונג. אויף אַזאַ אופן איז דער ערשטער שריט פון דעם אַרעסטאַנט אין גע־פענגנים — זיך אָנצוטאָן אין קליידער, וואָס זיינען שוין אליין פאר זיך אַ שטעמפעל פון ערנידריגונג.

מיר איז ניט אויסגעקומען צו באַקאַנען זיך נאָהנטער מיט די באציהונגען צווישען דער געפענגנים אדמיניסטראציע און די קרי־מינעלע אַרעסטאַנטען אין די ליאָנער געפענגניסען. אָבער שוין דאָס אַליין, וואָס איך האָב געזעהן, איז געווען פולשטענדיג גענוג צו איבערצייגען זיך, אַז די געפענגנים וועכטער, — מעהרסטענ־טיילס אַלטע פּאָליציייאישע סערזשאַנטען, — האָבען נאָך אין זיך אַלע כאַראַקטעריסטישע אייגענשאַפטען פון דער פריהערדיגער נאַפּאָלעאָנישער פּאָליציי, וואָס האָט זיך אַלע מאָל אויסגעצייכענט

מיט אַ גראָבער גרויזאַמקייט. וואָס אנבאַטרעפט די העכערע גע־פענגנים אַדמיניסטראַציע, איז זי דורכגעדרונגען מיט דער פאַלש־קייט, וואָס כאַראַקטעריזירט די הערשענדיגע קלאַסען פון ליאָן. איך וועל דאָ ברענגען אייןביישפּיל. דער געפענגנים דירעקטאָר האָט מיר אַ סך מאָל געגעבען אַ פאָרמאַלען צוזאָג ניט צו קאָנפיס־קירן מיינע בריף, ניט לאָזענדיג מיר וויסען יעדעס מאָל וועגען דעם פאַקט פון קאָנפיסקירונג. דאָס איז געווען אַלץ, וואָס איך האָב געפאָדערט אין דער הינזיכט. אָבער ניט קוקענדיג אויף די אַלע צוזאָגען, זיינען אייניגע בריף מיינע קאָנפיסקירט געוואָרן, און דערביי האָט מען ניט געפונען פאַר נויטיג מיר צו לאָזען וויסען וועגען דעם, און מיין פרוי, וואָס איז דאַמאָלט געווען קראַנק, האָט זיך זעהר באַאונרוהיגט, ניט באַקומענדיג פון מיר קיין ידיעות. איינעם פון מיינע בריף, וואָס זיינען אויף אַזאַ אופן גע׳גנב׳עט געוואָרן, האָט מען אפילו איבערגעגעבען דעם פּראָקוראָר פאַברי־געט, וואָס האָט איהם פארגעלייענט אויף דער זיצונג פון אַפּעלאַ־ציאָנס געריכט.

אין יעדען געפענגנים סיסטעם איז פאַראַן איין באַזונדער־הייט, אויף וועלכע מען האָט שוין לאַנג געדאַרפט אויפמערקזאַם מאַכען, אָבער וועלכע מען לאָזט געוועהנליך אינגאַנצען אויס פון זינען. די גרונד־אידעע פון אונזער שטראַף סיסטעם איז אָהן צווייפעל צו באַשטראָפען דעם מענשען, וואָס איז אַנערקענט גע־וואָרן פאַר אַ „פאַרברעכער״; אָבער אין דער אמת׳ן ווערט די באַ־שטראָפונג מיט עטליכע יאָהר געפענגנים מיט דער גאַנצער לאַסט אַרויפגעוואָרפען ניט אַזוי פיל אויפ׳ן „פאַרברעכער״, וויפיל אויף מענשען, וואָס זיינען אינגאַנצען אונשולדיג, דאָס הייסט, אויף זיין ווייב און קינדער. ווי שווער עס זיינען ניט די באַדינגונגען פון געפענגנים לעבען, איז דער מענש אַזוי געמאַכט, אַז ער פּאַסט זיך סוף כל סוף צו צו זיי, און אַזוי ווי ער איז ניט אימשטאַנד זיי צו ענדערן, באַציהט ער זיך צו זיי, ווי צו אַן אונפאַרמיידליכע צרה. אָבער עס זיינען דערביי פאַראַן מענשען, — דעם אַרעסטירטען׳ס ווייב און קינדער, — וואָס קאָנען קיינמאָל ניט מאַכען שלום מיט דעם פאַרלוסט פון דעם מענשען, וואָס איז גע־ווען זייער איינציגער שטיצער אין לעבען. די ריכטער און די אַלערליי יוריסטען, וואָס פאַראורטיילען מענשען מיט אַזאַ לייכטען

הארצען צו צוויי, דריי, פינף יאהר געפענגניס, פארטראכטען זיי זיך דען ווען עס איז וועגען דעם שיקזאל פון דעם פאראורטייל־טענ׳ס פרוי? ווייסען זיי דען, ווי קליין עס איז די פראפארציע פון פרויען, וואס וואלטען געקאנט פארדינען מעהר פון דריי אדער פיער רובעל א וואך? און ווייסען זיי דען, אז לעבען מיט א פאמיליע אויף אזא פארדינסט הייסט ליידען די שווערסטע נויט מיט אלע איהרע שרעקליכע פאלגען? האבען זיי זיך דען פארטראכט וועגען די גייסטיגע ליידען, וואס זיי פארשאפען דעם ארעסטאנט׳ס ווייב: די פאראכטונג פון שכנים און באקאנטע, די ליידען פון דער פרוי, וואס פארגרעסערט נאטירליך אין איהר פארשטעלונג די שווערקייטען פון דעם מאנ׳ס געפענגניס לעבען, און ווען עס קומט אוים צו קלערן ניט נאר וועגען דעם היינטיגען טאג, נאר אויך ארייננקוקען שטענדיג אין די פינסטערע, האפנונגסלאזע צוקונפט?... ווער האט אויסגעמאסטען אט די אלע ליידען, און ווער האט איבערגעצעהלט די טרערען, וואס די פרויען פון די ארעסטאנטען האבען פארגאסען?

ווען מען וואלט כאטש וויפיל ניט איז גענומען אין אכט די ליידען פון דעם ארעסטאנט׳ס קרובים, וואלטען די אויטארען פון פלענער פון די מייסטע געפענגניסען מסתמא איינגעארדענט אנדערש די ערטער פאר באזוכער. זיי וואלטען פארשטאנען, אז די איינציגע טרייסט פון דער פרוי איז די מעגליכקייט צו זעהן כאטש פון צייט צו צייט איהר מאן, זיי וואלטען איהר ניט פארשאפט קיין נייע און אינגאנצען נוצלאזע מאטערניש מיט זייערע קונציגע איינפיהרונגען. ביים בויען אט די אויפנאמס זאלען האט מען, דוכט זיך, אלץ גענומען אין אכט, אויסער די געפיהלען פון דער פרוי, ווען מען ערלויבט איינמאל א וואך א קוק צו טאן אויפ׳ן מאן און זיך איבערווארפען מיט איהם מיט א פאר ווערטער.

שטעלט אייך פאר א רונדען — געוועלבטען זאל, וואס איז שוואך באלויכטען פון אויבען. ארייננקומענדיג אין איהם, אין די אויפנאמס שטונדען, וועט איהר זיך דערפיהלען בוכשטעבליך באטויבט. די קולות פון עטליכע הונדערט מענשען, וואס רעדען, אדער ריכטיגער, וואס שרייען גלייכצייטיג, הויבען זיך אויף פון אלע ווינקלען פון זאל, אפשלאגענדיג זיך אין געוועלבטען סופיט,

וואָס וואַרפט אָפּ די קלאַנגען צוריק, און זיי מישען זיך צונויף מיט דער שאַרפער פייפעריי פון די וועכטער, דעם קריצען פון די שלעסער און קלינגען פון שליסלען, מאַכענדיג אין אַלגעמיין אַ גיהנם׳דיגען טומעל. אייערע אויגען דאַרפען צוערשט צוגעוועהנט ווערן צו דער האַלבער פינסטערניש, איידער איהר וועט אונטערשיידען, אַז די שטימען געהערן צו זעקס פאַרשידענע גרופּען פרויען, מענער און קינדער, וואָס שרייען גלייכצייטיג מיט אַלע כחות, כדי צו ווערן דערהערט פון די, צו וועמען זיי ווערן געווענדעט. הינטער אָט די גרופּען קאָנט איהר קוים באַמערקען ביי די ווענט זעקס אַנדערע גרופּען פון מענשליכע פנים׳ער, וועלכע עס איז זעהר שווער צו זעהן צוליב דער דראָטענער נעץ און אייזערנער גראַטע, וואָס פאַרשטעלען זיי. צוערשט קאָנט איהר ניט פאַרשטעהן, וואָס אייגענטליך דאָ קומט פאָר. דעם אַרעסטאַנט פיהרט מען אַריין, אינאיינעם מיט נאָך פיער חברים־אַרעסטאַנטען, אין אַ קליינע פינסטערע קאַנורע, וואָס איז פון פאָרענט פאַרשטעלט מיט אַן אייזערנער גראַטע און געדיכטער דראָטענער נעץ. זיינע קרובים ווערן אַריינגעפיהרט אין אַנאַנדערן עהנליכען אָרט, וואָס איז אויך פאַרצאַמט מיט אַן אייזערנער גראַטע און איז אָפּגעטיילט פון דעם אָרט אַנטקעגען מיט אַ דורכגאַנג פון אַרום דריי פוס ברייט, אין וועלכען דער וועכטער האַלט וואַך. אויף אַזאַ אופן געפינען זיך אין יעדען אָרט גלייכצייטיג פינף אַרעסטאַנטען, און אין דאָס אַנטקעגענדיגע קעמערעל ווערן אַריינגעשפּאַרט אַרום 15 מענער, פרויען און קינדער, — זייערע קרובים. די זעהונגען דויערען ניט מעהר ווי פופצעהן־צוואַנציג מינוט. אַלע רעדען מיטאַמאָל, אַלע איילען זיך צו זאָגען, וואָס זיי דאַרפען, און צווישען אָט די אַלע קולות פון וועלכע יעדער קול קלינגט אַלץ העכער און העכער, קומט אויס צו שרייען מיט אַלע קרעפטען. אויב איהר ווילט, מען זאָל אייך דערהערן. נאָך עטליכע מינוט פון אַזאַ איבונג פלעגען איך און מיין פרוי פאַרלירען די שטים, און מיר זיינען געווען געצוואונגען פשוט צו קוקען איינער אויפ׳ן אַנדערען שווייגענדיג; דערביי פלעג איך אַרויפקריכען איבער דער גראַטע נאָהנטער צום קליינינקען פענסטערעל, וואָס האָט באַלויכטען די קאָנורע פון הינטען, כדי מיין פרוי זאָל וועניגסטענס קאָנען דערזעהן מיין פּראָפיל, וואָס האָט זיך שוואַך אויסגעטיילט אויפ׳ן גרויען פאָן פון דעם פענס־

טערעל. ארויסגעהענדיג פון דעם אויפנאמס־צימער, פלעגט זי געוועהנליך זאגען, אז אזא זעהן זיך איז נאר א מאטערניש.

איך וואלט געדארפט זאגען עטליכע ווערטער וועגען „פאלאץ פון גערעכטיגקייט" (פאלעי דע דזשוסטיס) אין ליאן, וואו מען האט אונז געהאלטען צעהן טעג אין פארלויף פון אונזער פראצעס. עס וואלט אבער דערביי אויסגעקומען צו באריהרן אזעלכע אפ־שטויסענדע איינצעלהייטען, אז איך האלט פאר גלייכער איבער־צוגעהן צו אנאנדער געגענשטאנד. עס איז גענוג צו דערמאנען, אז די צימערען, אין וועלכע די ארעסט־רטע ווארטען אויף זייער רייה צו ערשיינען פאר דעם געריכטס־אויספארשער, זיינען באַ־דעקט מיט לוזשעס פון אלערליי עקעלהאפטע פליסיגקייטען, און אז אין ליאנער „פאלאץ" זיינען פאראן עטליכע פינסטערע קאמע־רען, וואס דינען א דאפעלטען צוועק, איינער נאך דעם אנדערען: אמאל דינען זיי פאר א סארטיר, און באלד נאכדעם, נאך א גאנץ לייכטער רייניגונג, זעצט מען אין זיי ווידער אריין ארעסטאנטען. קיינמאל אין מיין לעבען האב איך ניט געזעהן אזא שמוציגע זאך, ווי אט דער „פאלאץ", וואס וועט אויף אייביג בלייבען אין מיין זכרון, ווי דער פאלאץ פון אלערליי שמוץ. מיט א געפיהל פון אמת'ער ערלייכטערונג האב איך זיך אומגעקעהרט פון איהם צוריק אין מיין פיסטאל, וואו איך האב אפגעלעבט נאך צוויי מאנאטען. אזוי לאנג, ווי מיינע חברים זיינען געגאנגען אין אפעלאציאנס־געריכט. אט דאס געריכט, ווי מען האט געקאנט ערווארטען, האט באשטעטיגט די אורטיילען, וואס דאס געריכט פון דער קארעקציא־נעלער פאליציי האט ארויסגעגעבען נאך דער אנווייזונג פון דער רעגירונג; און אין עטליכע טעג ארום, דאס הייסט, דעם 17־טען מערץ 1883, ביינאכט, מיט א גרויסער געהיימניספולקייט און מיט א קאמיש גרויסען קארטעזש פון פאליציי, האט מען אונז אפגע־שיקט צו דער אייזענבאהן סטאנציע. דא האט מען אונז פאר־שפארט אין איינצעל־וואגאנען און אוועקגעשיקט אין „מעזאן סענ־טראל" אין קלערוואַ.

עס איז נאר צום שטוינען, ווי אלע אויסבעסערונגען אין דעם געפענגניס סיסטעם, וואס זיינען אהן צווייפעל אויסגעקלערט גע־ווארן מיט'ן צוועק צו פארקלענערן א וועלכען עס איז עקזיסטי־

רענדען איבעל, באַשאַפען אַליין אַ נייע צרה און זיינען אַ קוואַל פון נייע מאַטערנישען פאַר די אַרעסטאַנטען. אַזעלכע געדאַנקען האָב איך געהאַט ווען מען האָט מיך פאַרשפּאַרט אין אַ קאַנורע פון דעם איינצעל־וואַגאָן, וואָס האָט לאַנגזאַם געצויגען אין דער ריכ־טונג פון קלערוואָ. כדי צו מאַכען אַזאַ וואַגאָן, נעמט מען אַ געוועהנ־ליכען וואַגאָן און מען בויט אין איהם פון לייכטע ווענטלאַך צוויי רייהען שאַפקעס, מיט אַ דורכגאַנג אינמיטען. איך זאָג „צוויי רייהען שאַפקעס“, ווייל אַנדערש קאָן מען ניט אָנרופען אָט די קעמערלאַך, אין וועלכע אַ מענש מוז זיצען אויף אַ שמאָלען בייג־קעל, באַריהרענדיג מיט די קניה די טיר, און מיט די עלענבויגענס די זייטיגע ווענט. מען דאַרף ניט זיין קיין באַזונדערס דיקער מענש, אַז עס זאָל זיין שווער זיך צו ריהרען אין דעם ענגען שטח, און אָטעמען אין איהם איז בוכשטעבליך ניטאָ מיט וואָס. כאָטש אין די טירען זיינען אויסגעשניטען קליינע פענסטערלאַך, וואָס זיינען פאַרקלאַפּט מיט אַן אייזערנער גראַטע, אָבער כדי די אַרעס־טאַנטען זאָלען ניט קאָנען זעהן איינער דעם צווייטען, איז דאָ פאַראַן אַ קליין טאַרטור־געצייג, אין דער פאָרם פון אַ פאַרשטעלער, וועלכען די וועכטער פאַרמאַכען, ווי נאָר זיי האָבען עמיצען פאַר־שלאָסען אין קעמערעל. אַנאַנדער אינסטרומענט צו מאַטערען איז אַן אייזערנער אויווען, וואָס שטעהט אין דורכגאַנג צווישען די שאַפקעס, — באַזונדערס ווען די וועכטער הייצען איהם שטאַרק אָן, כדי צו קאָכען אויף איהם זייער מיטאָג. מיינע חברים־אַרעס־טירטע זיינען כמעט אַלע געווען אַרבייטער פון דער גרויסער שטאָט, וואָס זיינען געוועהנט געווען צו אַ מאַנגעל אין פרישער לופט אין די ענגע וואַרשטאַטען, האָבען זיי נאָך ווי עס איז געקאָנט דערליידען; אָבער צוויי פון אונז האָבען ניט נע'חלש'ט נאָר אַ דאַנק דעם, וואָס מען האָט זיי ערלויבט אַרויסצוגעהן פון אונזערע שאַפקעס און שטעהן אין דורכגאַנג. צום גליק האָט אונ־זער רייזע געדויערט אינגאַנצען פופצעהן שעה; אָבער איינינע פון מיינע רוסישע פריינד, וואָס זיינען אַרויסגעטריבען געוואָרן פון פראַנקרייך, האָבען געמוזט פאַרברענגען מעהר פון 48 שעה אין דעם איינצעל־וואַגאָן, פאָהרענדיג פון פּאַריז צו דער שווייצער גרענעץ, ווייל מען האָט די וואַגאָנען אָפּגעטיילט פון צוג אויף אַ גאַנצע נאַכט אויף איינינע סטאַנציעס, ווען די וועכטער האָבען

געמוזט באזוכען די מאקאנער און אנדערע געפענגניסען אויפ'ן וועג.

אָבער דאס אונאנגענעמסטע איז דאס, וואס די ארעסטאנטען ווערן איינגאנצען איבערגעלאזען אין רשות פון צוויי וועכטער; אויב די וועכטער ווילען, קאָנען זיי אויף די ארעסטאנטען אָנטאָן האנט־קייטען, בעת זיי זיינען שוין פארשלאָסען אין די שאפקעס, און זיי טוען דאס אָפטמאָל אָהן א פארנינפטיגער אורזאך; נאך מעהר, זיי קאָנען נאך שמידען די פיס פון די ארעסטאנטען מיט קייטען, וואס זיינען צוגעשמידט צום דיל פון די שאפקעס. אלץ הענגט אָפּ פון דער גוטער אָדער שלעכטער שטימונג ביי די וועכ־טער, און ווי טיף זייערע פסיכאָלאָגישע שלוסען זיינען. אין אל־געמיין זיינען די פופצעהן שעה, וואס מיר איז אויסגעקומען צו פארברענגען אין איינצעל־וואגאן, איינע פון די ערגסטע עראי־נערונגען, סאי ביי מיר אליין, סאי ביי מיינע חברים, און מיר זיי־נען אלע געווען זעהר צופרידען, ווען מיר האָבען זיך ענדליך דער־זעהן אין די איינצעל־קאמערען פון דער געפענגניס אין קלערוואָ.

די צענטראלע געפענגניס אין קלערוואָ שטעהט אויף אן אָרט, וואו עס האט זיך אמאָל דערהויבען דער סען־בערנארדער קלויס־טער. דער גרויסער מאנאך פון צוועלפטען יאָהרהונדערט, ווע־מעס סטאטוע, אויסגעהאקט פון שטיין, זעהט זיך נאך ביז איצט אויף איינעם פון די ארומיגע בערגלאך, מיט הענט, וואס זיינען אויסגעשטרעקט אין דער ריכטונג פון דער געפענגניס, — אט דער מאנאך האט עס אויסגעקליבען דעם אָרט פאר'ן קלויסטער; דער לעצטער איז געשטאנען אין א שעהנעם קליינעם טאָל, וואס האט געהאט אויסגעצייכענטען קוואל־וואסער, ביים ארויסגאנג פון טאל צו דער עבענע, וואס ווערט איריגירט פון טייך אָב. אונגעהויערע וועלדער באדעקען נאך ביז איצט די נידריגע זייטען פון בערגלאך. פון וועלכע מען באקומט גוטע בוי־שטיינער. עטליכע קאלך־אוי־וועגס און שמידערייען געפינען זיך ארום, און אן אייזענבאהן פון פאריז אין בעלפאר געהט איצט דורך צוויי וויאָרסט ווייט פון געפענגניס.

אין דער צייט פון דער גרויסער רעוואלוציע האט די מלוכה קאָנפיסקירט דעם קלויסטער, און זיינע גרויסע און סאלידע גע־ביידעס זיינען פארוואנדעלט געוואָרן, אין די ערשטע יאָהרען

פון נײַנצעהנטען יאָהרהונדערט, אין א דעפּאָ פאַר אָרימע לײַט. שפּעטער האָבען זײ באַקומען אַנאַנדער באַשטימונג, און איצט האָט מען ענדליך דעם גרויסען קלויסטער פאַרוואַנדעלט אין א „הויז פון פאַרהאַפטונג און אויסבעסערונג" („מעזאָן דע דעטענ־סיאָן ע דע קאָרעקסיאָן"), וואָס נעמט אַרײַן אַרום 1400, און אַמאָל אַפילו 2000 אַרעסטאַנטען. דאָס איז איינע פון די גרעסטע געפענגניסען אין פראַנקרײַך, איהר אויסערליכער צאָם (מור ד'אַנסאַנט), אַן אונגעהויערע גרויסע שטײנערנע וואַנט, וואָס איז אַרום 20 פוס הויך, ציהט זיך אויף פינף ווײאָרסט. אינוועניג זײַנען ניט נאָר די געפענגנים געבײדען און די הײַזער פאַר דער אַדמיניסטראַציע, נאָר אויך די קאַזאַרמעס פאַר די סאָלדאַטען, די גערטנער און אַפילו די תבואה פעלדער. די געבײדעס פון דער אײַנצעלנער געפענגנים מיט איהרע צאָהלרײַכע וואַרשטאַטען פאַרנעמען א קוואַדראַט פון 1200 פוס אין יעדער זײַט און זײַנען אַרומגערינגעלט פון א צווײטער, נאָך א העכערער טאָפּל־וואַנט, וואו עס שטעהען די וואַך־היטער.

די הויכע קוימענס, פון וועלכע עס געהט טאָג און נאַכט א סך רויך, דער ריטמישער גערויש פון די מאַשינען, וואָס הערט זיך ביז שפּעט בײַנאַכט, גיבען צו דער געפענגנים דעם אויסזעהן פון א קלײנעם מאַנופאַקטור שטעטעל. און ווירקליך, הינטער די גע־פענגנים ווענט געפינען זיך מעהר וואַרשטאַטען, אײדער אין אַנ־דערע קלײנע שטעט. אזוי איז אין דער געפענגנים פאַראַן אַן אונגעהויער גרויסער וואַרשטאַט אויף צו מאַכען אײַזערנע בעטען און אײַזערנע מעבעל; דער וואַרשטאַט איז באַלויכטען מיט עלעק־טריציטעט, און אין איהם אַרבײטען מעהר ווי 400 מענשען. עס זײַנען פאַראַן וואַרשטאַטען אויף אויסמאַכען סאַמעט, טוך און לײַוונט; אויף אויסמאַכען בילדער־ראַהמען, שפּיגלען און היל־צערנע מאָסען; אויף שלײפען גלאָז און אויסאַרבײטען אַלערלײ פּערלמוטערנע קלײניגקײטען פאַר פרויען; א שטײנהאַקונגס הויף, א דאַמף מיהל און א סך קלײנע וואַרשטאַטען. אַלע קלײ־דער פון די אַרעסטאַנטען ווערן פון זײ אַלײן געמאַכט. די מע־כאַניזמען ווערן באַוועגט פון פיער מעכטיגע דאַמף מאַשינען און א טורבין. אַן אונגעהויער גרויסער גאַרטען און א תבואה פעלד, און אויך די קלײנע גאַרטענדלאַך, וואָס געהערן צו יעדען וועכטער

און באדינער פון געפענגנים, געפינען זיך אינערהאלב איהרע ווענט און ווערן באארבייט פון די ארעסטאנטען.

ווען מען האט דאס אליין ניט געזעהן, איז שווער זיך פאר־צושטעלען, וואס פאר א מאסע צוגרייטונגען און הוצאות עס איז נויטיג אויפצוהאלטען און באשעפטיגען 1400 ארעסטאנטען. עס איז קיין ספק ניט, אז די מלוכה וואלט קיינמאל זיך ניט אנט־שלאסען אויף אזעלכע אונגעהויערע הוצאות, ווען עס וואלטען ניט געווען קיין גרייטע געביידעס אין די אלטע קלויסטערס, אין קלערוואָ, אין סען-מישעל און אנדערע ערטער. און דאך וואלט דער מלוכה קוים געלונגען צו ארגאניזירן אזא גרויסע סיסטעם פון פראדוקטיווער ארבייט, ווען זי וואלט ניט צוגעצויגען קיין פרי־וואטע צושטעלער, אפגעבענדיג זיי די ארבייט פון די ארעסטאנ־טען צו א זעהר נידריגען פרייז, צום פארלוסט פאר דער פרייער פריוואטער אינדוסטריע. און דאך מוזען די לויפענדיגע הוצאות פון דער מלוכה אויפצוהאלטען די קלערוואָ'ער און אנדערע עהנ־ליכע געפענגניסען זיין גרויס. די צאהלרייכע און קאסטבארע אד־מיניסטראציע (70 ועכטער, וואס באקומען עסען און א דירה, מיט א געהאלט פון 450 ביז 650 רובעל א יאהר; אויסערדעם איז אין דער געפענגנים אלעמאל פאראן א ראטע סאלדאטען), וואס מוז פאלען ווי א שווערע לאסט אויף דעם געפענגנים בודזשעט, שוין ניט רעדענדיג וועגען די הוצאות אויף די צענטראלע אד־מיניסטראציע, אויף איבערפיהרן ארעסטאנטען, אויף שפיטאלען, א. אז. וו. עס ווייזט אויס, אז די אויבענדערמאנטע אראפרעכנונג פון א געוויסען טייל פון דעם ארעסטאנט'ס לוין, וואס איז אין אלגעמיין ניט העכער פון דרייסיג קאפיקעס א טאג אויף א מענשען, דעקט קוים אט די אלע אונגעהויערע הוצאות.

ניט רעכענענדיג די פאליטישע, וועלכע מען שיקט אמאל אין קלעוורא, זיינען דא פאראן צוויי פארשידענע קאטעגאריעס ארעסטירטע. די מעהרהייט באשטעהט פון קרימינעלע, וואס זיינען פאראורטיילט געווארן אויף מעהר ווי א יאהר געפענגנים, נאר אהן קאטארזשנע ארבייט (די פאראורטיילטע אויף קאטארגא ווערן פארשיקט אין ניי־קאלעדאניען); אבער אויסער די קרי־מינעלע, ווערן אין קלערוואָ געוועהנליך אויפגעהאלטען עטליכע צעהנדליג סאלדאטען, די אזוי גרופענע „דעטענסיאנער'ען", וואס

זיינען פאַר׳משפּט פון קריגסגעריכטען. אַט די ארעסטאַנטען זיי־נען א טרויעריגער פּראָדוקט פון אונזער מיליטאַריסטישען סיס־טעם. א סאָלדאַט, וואָס האָט באַליידיגט אַן אונטער־אָפיציר אָדער אַן אָפיציר, ווערט געוועהנליך פאַר׳משפּט צו טויט־שטראָף. אָבער אויב עס ווערט באַוויזען, אַז ער איז פּראָוואָצירט געוואָרען צו דער באַליידיגונג, ווי דאָס איז מעהרסטענטיילס דער פאַל, פאַרבייט מען איהם די טויט־שטראָף אויף צוואַנציג יאָהר געפענגניס, און מען שיקט איהם אין קלערוואָ. איך ווייס ניט, ווי אַזוי דאָס געשעהט, אָבער עס זיינען פאַראַן אַזעלכע „דעטענסיאָנערען", וועמען עס קומט אויס אָפּצוזיצען צווייפאַכע און דרייפאַכע שטראָף־טערמינען, וואָרשיינליך פאַר באַליידיגען די באַאַמטע שוין זייענדיג אין געפענג־ניס. אין משך פון אונזער זיצען אין קלערוואָ האָט מען א סך גערעדט וועגען איין ארעסטאַנט אַזאַ, וואָס איז אַלט געווען פערציג יאָהר און האָט ארום און ארום געדאַרפט אָפּזיצען נאָך פינף און זעכ־ציג יאָהר; ער וואָלט געדאַרפט אָפּלעבען איבער הונדערט יאָהר, כדי אָפּצוזיין זיין גאַנצען טערמין. אין דעם נאַציאָנאַלען יום־טוב, דעם 14טען יולי, האָט מען איהם, לויט דעם פּרעזידענט׳ס א דעקרעט, אַראָפּגענומען מיט אַמאָל 5 יאָהר; דאָך איז איהם נאָך געבליבען צו זיצען פערציג יאָהר. דאָס קאָן אויסווייזען אונוואַרשיינליך, אָבער דאָס איז א פאַקט.

יעדערער פאַרשטעהט די אונזיניגקייט פון אַזעלכע אורטיי־לען, און דעריבער ווערן די מיליטערישע ארעסטאַנטען באַפרייט פון יענע שטרענגקייטען, צו וועלכע עס זיינען אונטערוואָרפען די איבריגע ארעסטאַנטען. זיי זיינען פריי פון צוואַנג־ארבייט, און זיי ארבייטען אין די וואַרשטאַטען נאָר דעמאָלט, ווען זיי ווילען דאָס אליין. מען גיט זיי גרויע קליידער, וואָס זיינען פאַר־העלטניסמעסיג בעסער ווי די ארעסטאַנטישע, און מען ערלויבט זיי צו קויפען וויין פון דעם געפענגניס וועהרהויז. די פון זיי, וואָס געהען ניט אויף ארבייט, זיצען באַזונדער און פאַרברענגען גאַנצע יאָהרען אין פולשטענדיגער אונטעטיגקייט. מען קאָן זיך לייכט פאָרשטעלען, מיט וואָס עס קאָנען זיך באַשעפטיגען דריי־סיג סאָלדאַטען, וואָס האָבען פאַרבראַכט עטליכע יאָהר אין די קאַזאַרמען און זיינען איצט פאַרשפּאַרט אויף צוואַנציג יאָהר אין געפענגניס, וואו זיי זיינען ניט פאַרנומען מיט קיין גייסטיגער

אָדער פיזישער ארבייט. האָבען זייערע קאַמערען דעריבער אַזאַ רעפּוטאַציע, אַז די געפענגנים באַאַמטע וואָלטען געוועזען צופרידען, ווען אויף זיי וואָלט געקומען עפּעס אַ „הימעלשע שטראָף", ווי די, וואָס האָט פּאַרניכטעט די ביבלישע שטעט.

וואָס אַנבאַטרעפט די קרימינעלע, זיינען זיי אונטערוואָרפען אַ סיסטעם פון צוואַנגס־ארבייט און אַבסאָלוטען שווייגען. דאָס לעצטע איז, איבריגענס, אויף אַזוי ווייט אוננאַטירליך, אַז מען האָט פון דעם געמוזט מעהר־וועניגער זיך אָפּזאָגען. איינגאַנצען פּאַרהינדערן געשפּרעכען צווישען זיך, בעת דער ארבייט אין די וואַרשטאַטען, איז פּאַקטיש אוּנמעגליך. און אויב די אַדמיניסטראַציע וואָלט געוואָלט ניט דערלאָזען קיין געשפּרעכען אין דער צייט, ווען מען רוהט פון דער ארבייט, אָדער דאָס פּלוידערן אין די שלאָפצימערען, וואָלט זי געמוזט איינפיהרען גאַנצע שטאַטען וועכטער און אָנווענדען די שטרענגסטע שטראָפען. דעריבער איז, אין דער צייט, ווען מיר זיינען געווען אין קלערוואָ, דאָס סיסטעם פון אַבסאָלוטען שווייגען ביסלאַכוויז געפאַלען, און איצט, אויף וויפיעל מיר איז באַקאַנט, ווערן פאַרבאָטען נאָר הויכע געשפּרעכען און קריגערייען צווישען אַרעסטאַנטען.

גאַנץ פריה, — אַזייגער פינף אין זומער און זעקס אין ווינטער, — קלינגט דער גלאָק. די אַרעסטאַנטען מוזען באַלד אויפשטעהן פון די בעטען, צונויפוויקלען זייערע מאַטראַצען און אַראָפּגעהן אין הויף, וואו זיי שטעלען זיך אויס אין רייהען, איינטיילענדיג זיך אויף אָפּטיילונגען, נאָך זייערע וואַרשטאַטען, מיט אַן אויפזעהער אין דער שפּיץ פון יעדער אָפּטיילונג. אויף דעם באַפעהל פון דעם אויפזעהער, מאַרשירן זיי צוזאַמען, מיט לאַנגזאַמע טריט, אין דער ריכטונג פון די וואַרשטאַטען; דער אויפזעהער שרייט הויך אויס: „איינס, צוויי! איינס, צוויי!" און דאָס קלאַפּען פון די שווערע הילצערנע שיך קלינגט רעגעלמעסיג אָפּ אין איינקלאַנג מיט דער קאָמאַנדע. אין עטליכע מינוט אַרום דערהערט זיך דאָס פייפען פון די דאַמף־מאַשינען, און אין די וואַרשטאַטען הויבט זיך אָן די ארבייט. ניין אַזייגער (זומער — האַלב ניין) שטעלט די ארבייט זיך אָפּ אויף אַ שעה, און די אַרעסטירטע מאַרשירן אין די עסצימערען. דאָ זעצען זיי זיך אויף בענקלאַך, וואָס זיינען אַזוי צושטעלט, אַז די אַרעסטאַנ-

טען זאָלען קאָנען זעהן נאָר די רוקענס פון די, וואָס זיצען פאַר זיי, און זיי באַקומען דעם פריהשטיק. צעהן אַזייגער קערן זיי זיך אום אין די וואַרשטאַטען און אַרבייטען ביז צוועלף, ווען זיי באַקומען אַן אָפּרוה אויף צעהן מינוט; דערנאָך אַרבייטען זיי ווי־דער ביז האַלב דריי, ווען אַלע אַרעסטאַנטען, וואָס זיינען אינגער פון פינף און דרייסיג יאָהר און האָבען ניט באַקומען קיין בילדונג, ווערן אויף איין שעה געשיקט אין שול.

פיער אַזייגער באַקומען די אַרעסטאַנטען מיטאָג; ער פאַר־נעמט אַ האַלבע שעה, און נאָך איהם הויבט זיך אָן דער שפּאַציר אין הויף. מען שטעלט ווידער אוים די אַרעסטאַנטען א י ן ר י י ה ע ן, און זיי מאַרשירן לאַנגזאַם אַרום הויף, אונטער דעם אייביגען אויסגעשריי פון די וועכטער: „איינס, צוויי!" אָט די שפּאַצירען רופט מען אויף דער געפענגניס שפּראַך: „פער לאַ ניק דע סאָסיסאָן". פינף אַזייגער הויבט זיך ווידער אָן די אַר־בייט און דויערט ב י ז א כ ט א ז י י ג ע ר א י ן א ו ו ע נ ט זומער, און ביז נאַכט אין די אַנדערע צייטען פון יאָהר.

ווי נאָר מען שטעלט אָפּ די מאַשינען, — געוועהנליך, ז ע ק ס א ז י י ג ע ר א י ן א ו ו ע נ ט, און אַפילו נאָך פריהער, פון סעפּטעמבער ביז מערץ, — פאַרשליסט מען די אַרעסטאַנטען אין שלאָפצימערן. זיי קומט דעמאָלט אוים צו ליגען אין די בעטען פון האַלב זיבען אין אָווענט ביז זעקס אַזייגער אין דער פריה; און מיר דוכט, אַז אָט די שעה'ן פון צוואַנגס רוה זיינען פאַר דעם אַרעסטאַנט די שווערסטע צייט. אמת, מען ערלויבט זיי צו לייענען אין די בעטען ביז צוויי אַזייגער, אָבער מיט אָט דער ערלויבניש קאָנען זיך באַנוצען נאָר די, וועמעס בעטען עס שטע־הען לעבען די גאַז־רעהרען. ניין אַזייגער אין אָווענט פאַרקלע־נערט מען דאָס ליכט. אין פאַרלויף פון דער נאַכט ווערט יעדער שלאָפצימער באַוואַכט פון אַן „ערשטען", וואָס ווערט באַשטימט פון צווישען די אַרעסטאַנטען גופא, און וואָס מעהר אַזאַ „ער־שטער" שפּיאָנירט און דערצעהלט אויף זיינע חברים, אַלץ מעהר רויטע בענדלאַך באַקומט ער אויף די אַרבעל פון זיין רעקעל.

זונטאָגס ווערט די אַרבייט אָפּגעשטעלט. די אַרעסטאַנטען פאַרברענגען דעם גאַנצען טאָג אין די הויפען פון דער געפענגניס, אויב דאָס וועטער ערלויבט, אָדער אין די וואַרשטאַטען, וואו זיי

קאַנען לייענען און רעדען, — נאָר ניט הויך, — אָדער אין די שול־צימערען, וואו זיי שרייבען בריוו. אן אָרקעסטער, וואָס באַשטעהט פון דרייסיג מענשען, שפּילט אויפ'ן הויף און געהט ארויס פון דער געפענגניס וואנט אין „קור ד'אָנער", דאָס הייסט, אין הויף, וואו עס געפינען זיך די געביידעס פון דער אדמיניסטראַציע; אין דערזעלבינער צייט מאַכט די פייער־קאָמאַנדע איהרע איבונגען. זעקס אזייגער מוזען אַלע זיין אין בעט.

אויסער די ארעסטירטע, וואָס זיינען פארנומען מיט ארבייטען אין די ווארשטאַטען, איז נאָך פאַראַן די אַזוי גערופענע פרייע בריגאַדע, — דאָס הייסט, די ארעסטאַנטען וואָס טוען פארשידענע ארבייטען הינטער די ווענט פון דער געפענגניס גופא, אָבער דאָך אינערהאַלב דעם הויפּט צאַם; זיי פארנעמען זיך מיט פאַרריכטונגען, מאַלער ארבייט, זעגען האָלץ, א. אז. וו. זיי באַארבייטען אויך די גערטנער פון דער געפענגניס און פון די וועכטער, באַקומענדיג פאַר דעם א לוין, וואָס איבערשטייגט נים א פראנק א טאָג. איינינע פון זיי ווערען אויך געשיקט אין וואלד האַקען האָלץ, אָדער אָפּצוריינינען א קאַנאַל, און עהנליכע ארבייטען. אין אַזעלכע פאַלען האָט מען ניט מורא פאַר אנטרינונגען, ווייל אין די אויסערליכע בריגאַדע באַשטימט מען נאָר די, וועמען עס בלייבט איבער צו זיין אין קלערוואָ איננאַנצען א מאָנאַט אָדער צוויי.

דאָס איז דאָס געוועהנליכע לעבען פון דער געפענגניס, וואָס ציהט זיך יאָהרענלאַנג אָהן דער קלענסטער ענדערונג און האָט א דערדריקענדיגע ווירקונג אויף די ארעסטאַנטען, טאַקע מיט דער איינטאָניגקייט און דער אָפּוועזענהייט פון נייע איינדרוקען. דאָס איז א לעבען, וואָס א מענש קאָן אריבערטראָגען גאַנצע יאָהרען, אָבער וואָס פארוואַנדעלט איהם, — אויב דער מענש האָט ניט קיין אַנדער ציעל, אויסער דעם פּראָצעס פון לעבען, — אין א גערהאַרכזאַמע מאַשין, אָהן אַן אייגענעם ווילען; א לעבען, וואָס ענדיגט זיך מיט דער אָפּטעמפּונג פון די בעסטע אייגענשאַפטען פון דער מענשליכער נאַטור און מיט דער אַנטוויקלונג פון איהרע ערגסטע זייטען; א לעבען, וואָס, אויב עס דויערט לאַנגע יאָהרען, מאַכט עס דעם געוועזענעם ארעסטאַנט פאַר פולשטענדיג אונפעהיג צו לעבען אין א געזעלשאַפט פון פרייע מענשען.

וואָס אַנבאַטרעפט אונז, פּאָליטישע, זיינען מיר געוועזן אונ־

טערוואָרפען צו ספעציעלע רעגלען: מיר זיינען געשטעלט גע-וואָרן אין די לאַגע פון די אַרעסטאַנטען, וואָס געפינען זיך אין פּרעלימינערער פאַרהאַפטונג; און פון דעמאָלט אָן איז אָט דער רעגעל אָנגעווענדעט געוואָרן אין קלערוואָ אויף די אַנאַרכיסטען פון דעם פּראָצעס פון דרייסיג, אויף דעם הערצאָג פון אָרלעאַן און אויף די סאָציאַליסטען, וואָס זיינען פאַראורטיילט געוואָרן פאַר אַנטי-מיליטערישע פּראָפּאַגאַנדאַ. מיר זיינען געגאַנגען אין די אייגענע קליידער; מען האָט אונז ניט געצוואונגען צו גאָלען זיך, און עס איז אונז געווען ערלויבט צו רויכערן. מען האָט אונז אָפּגעגעבען דריי געראַמע זאַלען און איין באַזונדערן צימער, אַבי-סעל קלענער, פאַר מיר. מען האָט אין אונזער רשות אויך אָפּגעגע-בען א קליינעם גאָרטען, א צוואַנציג קלאַפטער לאַנג און פיר קלאַפ-טער ברייט, אין וועלכען מיר האָבען זיך פאַרנומען מיט גערט-נעריי אויף א שמאָלען פּאַס ערד ביי דער וואַנט, און איך האָב זיך דאָ פון מיין אייגענער ערפאַהרונג געקאָנט איבערצייגען, ווי גוט דאָס איז צו באַאַרבייטען אינטענסיוו די ערד. ווען איך וואָלט גע-קאָנט אויסרעכענען די גאַנצע מאַסע גרינסען, וואָס מיר האָבען אַרויסגעבראַכט פון יאָהר צו יאָהר אין אונזער גאָרטען, וועלכער האָט פאַרנומען ווייניגער פון זעכציג קוואַדראַט אַרשין, וואָלט מען מיך מסתמא פאַרגעוואָרפען, אז איך איבערטרייב.

מען האָט אונז ניט געצוואונגען צו אַרבייטען, אָבער מיינע חברים, — אַלע אַרבייטער, וואָס האָבען אין דער היים איבער-געלאָזען פאַמיליעס אָהן קיין שום מיטלען צום לעבען, — זיינען געווען זעהר צופרידען מיט יעדער האַנט-אַרבייט. זיי האָבען גע-פּרואווט נייהען דאַמען-קאָרסעטען פאַר א צושטעלער אין קלערוואָ, אָבער באַלד האָבען זיי די אַרבייט געוואָרפען, זעהענדיג, אז זיי וועלען ניט קאָנען אויסאַרבייטען מעהר פון צעהן-צוועלף קאָפּי-קעס א טאָג, נאָכדעם ווי מען וועט אָראָפּרעכענען דריי-צעהנטעל פון זייער פאַרדינסט פאַר דער מלוכה. גלייך נאָכדעם האָבען זיי זיך גענומען פאַר אַרבייט פון פּערלמוטער; כאָטש דאָס האָט זיך באַצאָהלט אַביסעל בעסער פון דער פריהערדיגער אַרבייט, אָבער די באַשטעלונגען זיינען געווען צופעליגע און זיינען געווען גענוג אינגאַנצען אויף עטליכע טעג א וואָך. די איבערפּראָדוקציע האָט אַרויסגערופען א שטיל-שטאַנד אין אָט דער מלאכה, און מיט

אנדערע ארבייטען האט מען אין אונזערע קאמערען ניט געקאנט זיך פארנעמען, ווייל א וועלכער עס איז פארקער מיט די קרימי־נעלע איז געווען שטרענג פארבאטען.

אויף אזא אופן זיינען די הויפט באשעפטיגונגען פון מיינע חברים געווען לייענען און שטודירן אויסלענדישע שפראכען. אר־בייטער קאנען זיך לערנען נאר דעמאלט, ווען זיי פאלען אריין אין געפענגנים, און מיינע חברים האבען זיך געלערענט זעהר ערנסט. דאס שטודירן שפראכען האט געהאט א גרויסען ער־פאלג, און איך האב מיט פרייד זיך איבערצייגט אויף דעם פראק־טישען ביישפיל אין קלערווא אין דער ריכטיגקייט פון מיין בא־הויפטונג, וואס איז פריהער געווען באגרינדעט אויף טעארעטישע שלוסען, — נעמליך, אז די רוסען זיינען גאר ניט דאס איינציגע פאלק, וואס קאן לייכט זיך אויסלערנען אויסלענדישע שפראכען. מיינע פראנצויזישע חברים האבען זעהר לייכט שטודירט די ענג־לישע, דייטשע, איטאליענישע און שפאנישע שפראכען; איי־ניגע פון זיי האבען באוויזען צו באהערשען אין דער צייט פון א צוויי־יאהריגער פארהאפטונג אין קלערווא צוויי אויסלענדישע שפראכען. בוכבינדעריי איז געווען אונזער באליבטע באשעפטי־גונג. צוערשט האבען מיר באנוצט אינסטרומענטען, וואס מיר האבען אליין געמאכט פון שטיקער אייזען און האלץ, און אנשטאט פרעסען האבען מיר באנוצט שווערע שטיינער און קליינע סטא־לערשע דרוקען. ווען אבער, צום סוף פון אנזער צווייטען יאהר אין געפענגנים, האט מען אונז ערלויבט איינצופיהרן ביי אונז אמת'ע אינסטרומענטען, האבען אלע חברים זיך אויסגעלערענט בוכבינדעריי מיט יענער לייכטקייט, מיט וועלכער אינטעליגענטע ארבייטער לערנען זיך אוים א נייע מלאכה, און די מעהרסטע פון אונז האבען דערגרייכט א פולקאמענהייט אין אט דער קונסט.

אין אונזערע קאמערען איז אלעמאל געווען א ספעציעלער וועכטער, און ווי נאר מיר זיינען ארויסגעגאנגען אין הויף, האט ער זיך באלד געזעצט אויף די טרעפ ביים טיר. ביינאכט האט מען אונז פארשלאסען וועניגסטענס אויף זעקס אדער זיבען שלע־סער, און פונדעסטוועגען זיינען אלע צוויי שעה געקומען צו אונז עטליכע וועכטער, און זיי זיינען צוגעקומען צו יעדען בעט, בא־לויכטענדיג מיט א לאנטערן דעם פנים פון דעם שלאפענדיגען,

צו איבערצייגען זיך, אַז קיינער פון אונז איז ניט פארשוואונדען. ווי נאָר די ארעסטאַנטען געהען ארויס פון די שלאָפצימערען, זיינען זיי אונטער דער שטרענגסטער, קיינמאָל ניט שוואַכער ווערענדיגער, אויפזיכט, און דאָס איז מעגליך נאָר דערפאַר, וואָס די וועכטער האַלטען איינער פאַר'ן אנדערן. אין פארלויף פון צוויי יאָהר האָב איך זיך געזעהן מיט מיין פרוי אין אַ קליינעם צימערל, אין די ווענט פון דער געפענגניס, לעבען דער וואך-בודקע, און מיטנעמענדיג עמיצען פון די קראַנקע חברים, פלעגען מיר זאַלבע־דריט ארויסגעהן אויף אַ שפּאַציר אין דעם איינזאַמען קליינעם פּארק פון דעם דירעקטאָר, אָדער אין דעם גרויסען גאָרטען; און קיינמאָל, אין פארלויף פון אָט די צוויי יאָהר, האָט דער וועכטער, וואָס האָט אונז באגלייט אויף אָט די שפּאַצירען, ניט אראָפּגענומען פון מיר קיין אויג, כאָטש נאָר אויף פינף מינוט. אזוי האָט מען באוואכט אַלעמען אין אָט דער גרויסער געפענגניס.

קיין צייטונגען האָט מען אין אונזערע קאַמערען ניט אריינגעלאָזען, אויסער די פּעריאָדישע וויסענשאַפטליכע אויסגאַבען און אילוסטרירטע וואָכענבלעטער. ערשט אויפ'ן צווייטען יאָהר פון אונזער פארהאַפטונג האָט מען אונז ערלויבט צו באַקומען דעם פארבלאָזען „פּטי זשורנאַל" און די רעגירונגס צייטונג, וואָס פלעגט ארויסגעהן אין ליאָן. קיין סאָציאַליסטישע ליטעראַטור האָט מען, נאַטירליך, ניט צוגעלאָזען, און איך האָב ניט געקאָנט באַקומען אפילו קיין איין בוך פון די, וואָס איך האָב אַליין אָנגעשריבען. וואָס אַנבאַטרעפט ליטעראַרישע ארבייטען, זיינען אַלע מאַנוסקריפּטען, וואָס איך האָב געשיקט פון געפענגניס, אויפ'ן שטרענגסטען אופן קאָנטראָלירט געוואָרן. ארטיקלען איבער סאָציאַלע פראַגען, באזונדערס וועגען רוסישע ענינים, האָט מען ניט ארויסגעלאָזען פון די געפענגניס ווענט. קרימינעלע פארברעכער ווערט ערלויבט צו שרייבען בריף איין מאָל אַ מאָנאַט, און דאָס נאָר צו די נאָהענטסטע קרובים, אָבער אונז האָט מען ערלויבט צו קאָרעספּאָנדירן מיט אונזערע פריינד, וויפיעל מיר האָבען געוואָלט; אָבער אַלע בריף, ווי די ארויסגעשיקטע, אזוי אויך די באַקומענע, זיינען געווען אונטער דער שטרענגסטער צענזור, און דאָס האָט פארורזאַכט שטענדיגע קאָנפליקטען מיט דער געפענגניס אדמיניסטראַציע.

שפייז האָט מען, אין מיין מיינונג, געגעבען ניט גענוג. די טעגליכע פּאָרציע איז באשטאנען הויפּטזעכליך פון ברויט, וועלכען מען האָט ארויסגעגעבען צו 850 גראם (א פונט און דריי פערטעל) א טאָג אויף א מענשען. דאָס ברויט איז פון גרויען קאָליר (פון קאָרן און ווייץ), פון א זעהר גוטען סאָרט; און אויב דער ארעס־טאנט באקלאָגט זיך, אז די געוועהנליכע פּאָרציע איז פאר איהם ניט גענוג, דערלעגט מען איהם נאָך איינס אָדער צוויי אזעלכע לעבלאך א וואָך. דער פריהשטיק באשטעהט פון זופּ, וואָס איז געקאָכט פון א קליין ביסעל גרינס, וואסער און אמעריקאנער חזיר־פעטס, — דאָס לעצטע איז אָפטמאָל ניט פריש און ביטערלאך. אויף מיטאָג ווערט געגעבען דער זעלביגער זופּ, צוזאמען מיט א טעלער (צוויי אונץ) געקאָכטע פּאסאָלעס, רייז, לינזען אָדער קאר־טאָפּעל. צוויי מאָל א וואָך גיט מען פליישיגען זופּ; אין אזעלכע פאלען ווערט צו פריהשטיק געגעבען בוליאָן, און צו מיטאָג באקומען די ארעסטאנטען, אָנשטאָט זופּ, צוויי אונץ געקאָכטע פלייש. צו־ליב אזא מאָגערער דיעטע זיינען די ארעסטאנטען געצוואונגען צו צוקויפען זיך שפּייז אין דער געפענגנים קראָם, וואו זיי קאָנען בא־קומען פאר א זעהר מעסיגען פּרייז (פון דריי ביז אכט קאָפּיקעס) קליינע פּאָרציעס קעז, וואורשטלאך, חזיר פלייש, און אויך מילך, פייגען, איינגעמאַכטס, און זומער אויך פרוכטען. אָט די צוגע־געבענע שפּייז איז איינפאך נויטיג אויפצוהאלטען די כחות; אָבער א סך פון די ארעסטאנטען, באזונדערס די עלטערע מענשען, פאר־דינען אזוי ווייניג, אז נאָכדעם, ווי מען רעכענט אראָפּ א געוויסען פּראָצענט פון פאַרדינסט פאר דער מלוכה, קאָנען זיי ניט אויס־געבען אפילו קיין פינף קאָפּיקעס א טאָג אויף איינקויפען אין קרעמעל. איך וואונדער זיך איינפאך, ווי אזוי זיי קאָנען עקזיסטירן.

אין קלערוואָ זיינען די ארעסטאנטען פארנומען מיט צוויי מינים ארבייט. איינינע פון זיי ארבייטען פאר דער מלוכה, פאר־נעמענדיג זיך מיט אויסארבייטען לייוועגט, טוך און קליידער פאר די ארעסטאנטען, אָדער זיי דיענען אין דער געפענגנים גופא, ווי סטאָלארעס, מאַליארעס, בוכהאלטערס, שפּיטאָל באדינער, א. אז. וו. זיי אַלע פאַרדינען פון דרייסיג ביז פערציג קאָפּיקעס א טאָג. אָבער די מעהרסטע פון זיי ארבייטען פאר פּריוואטע אונטערנעמער אין די אויבענדערמאָנטע ווארשטאטען. זייער ארבייטסלוין, וואָס

ווערט באשטימט פון דער קאמערץ פאלאטע אין טרוא, האלט אין איין ענדערען זיך און איז בכלל זעהר נידעריג, באזונדערס אין די מלאכות, וואו עס איז אוממעגליך איינצושטעלען א באשטימטע ראטע פון ארבייטסלוין, צוליב דער גרויסער פארשידענקייט פון אויסגעארביטע מוסטערען און דער גרויסער צוטיילונג פון ארבייט. זעהר פיל פארדינען איינגאנצען פון 35 ביז 40 קאפיקעס א טאג; נאר ביי דער אויסארבייטונג פון אייזערנע בעטען דערגרייכט דער פארדינסט ביז 80 קאפיקעס א טאג, און אמאל נאך מעהר. איך האב אויסגערעכענט, אז דער דורכשניטליכער פארדינסט פון 125 ארעסטאנטען, וואס זיינען פארנומען אין פארשידענע מלאכות, איבערשטייגט ניט 44 קאפיקעס א טאג. אבער אט די ציפער איז דאך העכער פון דער דורכשניטליכער, ווייל א באדייטענדע צאהל ארעסטאנטען פארדינען ניט מעהר פון 28 אדער אפילו 20 קאפיקעס א טאג, באזונדערס אין די זאקען ווארשטאטען, וואוהין מען שיקט די שלאפע זקנים צו שטארבען פון אויסצערונג, וואס אנטוויקעלט זיך שנעל פון דעם שטויב.

געוויס, מען קאן אנווייזען אויף פארשידענע אורזאכען, צו ערקלערען אזא נידעריגען ארבייטסלוין; אזוי, צום ביישפיל, איז נויטיג צו נעמען אין אכט די נידעריגע קוואליטעט פון דער גע־פענגנים ארבייט, די פארענדערונגען אין די מארק פרייזען, א. א. וו. אבער מען דארף אויך ניט פארגעסען דעם פאקט, אז צושטעלער, וואס זאמלען צונויף גרויסע פארמעגענס פון ארעסטאנטישער אר־בייט, זיינען גאר ניט קיין זעלטענהייט; און דאריבער זיינען די ארעסטאנטען פון זייער זייט גערעכט, ווען זיי באהויפטען, אז מען בארויבט זיי, ווען מען צאהלט זיי איינגאנצען עטליכע קאפיקעס פאר א צוועלף־שעה'דיגען ארבייטס־טאג. נאך מעהר איז אזא לוין ניט גענוג, ווייל א העלפט, און אמאל מעהר ווי א העלפט, ווערט צוגענומען פון דער מלוכה, בעת די שפייז, וואס די מלוכה גיט די ארעסטאנטען, ווערט זיי געגעבען אין א צו קליינער מאס, באזונ־דערס ווען מען נעמט אין באטראכט, אז די ארעסטאנטען מוזען שווער ארבייטען.

אויב דער ארעסטאנט איז שוין איינמאל געווען פאר'משפט, איידער ער איז אריינגעפאלען אין די צענטראלע געפענגנים, — און דאס געשעהט זעהר אפט, — און אויב זיין לוין איז 40 קאפיקעס

א טאָג, נעמט די מלוכה אראָפּ זעקס צעהנטלאך, דאָס הייסט, 24 קאָפּיקעס, און די איבעריגע 16 קאָפּיקעס ווערן איינגעטיילט אין צוויי גלייכע טיילען, פון וועלכע איינער ווערט אראָפּגערעכענט אין דעם ארעסטאַנט׳ס רעזערוו־פאָנד און ווערט איהם ארויסגעגעבען אין דעם טאָג פון זיין באפרייאונג, און דער אנדערער טייל, דאָס הייסט, 8 קאָפּיקעס, ווערט פארשריבען אויף זיין לויפענדיגען חשבון און קאָן ארויסגעגעבען ווערען אויף איינקויפען אין דער נעפּענגנים קראָם. עס ווייזט אָבער אויס, אז אן ארבייטער קאָן ניט לעבען און ארבייטען, אויסגעבענדיג נאָר 8 קאָפּיקעס אויף נאָך שפּייז. צוליב דעם האָט מען איינגעפיהרט א סיסטעם פון „באלוינונגען”, צווישען א רובעל און דריי א מאָנאט, און אָט די באלוינונגען ווערן אינגאנצען ארויפגעטראָגען אויף דעם ארעס־טאַנט׳ס לויפענדיגען חשבון. דאָס סיסטעם פון באלוינונגען האָט, ווייזט אויס, באלד געבראכט צו אלערליי מיסברויכונגען. מיר וועלען נעמען פאר א ביישפּיל אן ערפאהרענעם ארבייטער, וואָס ווערט פאר׳משפּט צום דריטען מאָל, און פון וועמעס ארבייטסלוין די מלוכה פארהאלט זיבען צעהנטלאך. מיר וועלען ווייטער אָנ־נעמען, אז זיין ארבייטסלוין דערגרייכט אין פארלויף פון א מאָנאט ביז צוואנציג רובעל. די מלוכה נעמט פון אָט דעם לוין אראָפּ פערצעהן רובעל, און אויף אזא אופן ווערט אויף זיין לויפענדיגען חשבון פארשריבען נאָר דריי רובעל. צוליב דעם ווענדט זיך דער ארעסטאַנט צום צושטעלער, אז ער זאָל פרייזען זיין ארבייט נאָר אין צעהן רובעל, זאָל איהם דערפאר ארייננשרייבען פינף רובעל „באלוינונג”. דער צושטעלער נעמט אָן דעם פאָרשלאָג, און די מלוכה באקומט פון דעם ארעסטאַנט׳ס ארבייט אינגאנצען זיבען רובעל; דער צושטעלער צאָהלט פאר די ארבייט, אָנשטאָט צוואנ־ציג, נאָר פופצעהן רובעל; און דער ארעסטאַנט באקומט נאָך פינף רובעל באלוינונג, אויסער די אָנדערהאלבען רובעל, וואָס זיינען פארשריבען אויף זיין לויפענדיגען חשבון, אזוי, אז זיין איינקונפט אויפ׳ן לויפענדיגען חשבון דערגרייכט ביז זעקס און א האלב רובעל, אָנשטאָט דריי. אויף אזא אופן זיינען אלע צופרידענגעשטעלט און אויב די מלוכה פארלירט אויף אָט דער אָפּעראציע זיבען רובעל, איז אלץ ערגער פאר איהר!

דעם ארעסטאַנט׳ס לעבען ווערט נאָך ערגער, ווען מען נעמט

אין אַכט דעם גרויסען פאַרפיהרער פון דעם מענשליכען מין, טאַבאַק. רויכערן איז שטרענג פאַרבאָטען אין געפענגנים, און די רויכערער ווערן באַשטראָפט מיט א פאַרלוסט פון 20 קאָפּיקעס ביז צוויי רובעל יעדעס מאָל, ווען מען כאַפּט זיי ביים פאַרברעכען. אָבער ניט קוקענדיג אויף דעם, רויכערן אָדער קייען טאַבאַק כמעט אַלע אין געפענגנים. טאַבאַק איז אַ טויש-ווערט, און דערצו נאָך אַזאַ הויכער, אַז איין פאַפּיראָס, דאָס הייסט, עטליכע ציהען, ווערט אָפּגעשאַצט אין 8 קאָפּיקעס, און פאַר א פאַקעט טאַבאַק, וואָס קאָסט אויף דער פריי 20 קאָפּיקעס, צאָהלט מען צוויי רובעל און אפילו מעהר, אויב עס איז פאַראַן אַ מאַנגעל. אָט דער טייערער פּראָדוקט האָט אַזאַ הויכען ווערט אין געפענגנים, אַז אַ קליין ביסעל טאַבאַק קייט מען צוערשט, דערנאָך טריקענט מען דאָס אויס און מען רויכערט, און ענדליך ווערט דער אַש פאַרברויכט ווי שמעק-טאַבאַק. עס פאַרשטעהט זיך, אַז עס זיינען פאַראַן צושטעלער פון ארבייט, וואָס עקספּלואַטירען אָט די מענשליכע שוואַכקייט און צאָהלען פאַר א העלפט ארבייט מיט טאַבאַק נאָך די אויבען אָנגעוויזענע פּרייזען. עס געפינען זיך אויך צווישען די וועכטער מענשען, וואָס מיאוסען זיך ניט מיט אָט דעם פּראָפיטאַבעלען האַנדעל. בכלל איז דער פאַרבאָט צו רויכערן אַ קוואַל פון אַזוי פיל שלעכטס, אַז די פראַנצויזישע געפענגנים אדמיניסטראַציע וועט מסתמא איג־גיכען נאָכטאָן דעם ביישפּיל פון דער דייטשער און וועט ערלויבען צו פאַרקויפען טאַבאַק אין די געפענגנים קרעמלעך. אַזאַ מיטעל וועט אָהן צווייפעל אויך פיהרען צו אַ פאַרקלענערונג פון דער צאָהל רויכערער צווישען די אַרעסטאַנטען.

מיר זיינען אָנגעקומען אין קלערוואָ אין א גאַנץ גינסטיגען מאָמענט. די גאַנצע אַלטע געפענגנים אדמיניסטראַציע איז ניט לאַנג צוריק אַנטלאַסען געוואָרען, און די באַהאַנדלונג פון די אַרעסטאַנטען איז געוואָרען וועניגער גרויזאַם. מיט אַ יאָהר אָדער צוויי פאַר אונזער אָנקומען איז איין אַרעסטאַנט ערמאָרדעט גע־וואָרען אין אַן איינצעל־קאַמער. די וועכטער האָבען איהם ער־מאָרדעט מיט די שליסלען. לויט דעם אָפיציעלען באַריכט, איז דער אַרעסטאַנט באַגאַנגען זעלבסטמאָרד, אויפהענגענדיג זיך; אָבער דער געפענגנים ארצט האָט זיך אָפּגעזאָגט אונטערצושרייבען דעם באַריכט און האָט אָנגעגעבען אַ באַזונדערע ערקלערונג, אין וועלכער

ער האָט אָנגעוויזען, אַז נאָך זיין מיינונג האָט מען דעם ארעסטאַנט ערמאָרדעט. אָט דער פאַקט האָט געפיהרט צו אַ ראַדיקאַלער רעפאָרם אין דער באַהאַנדלונג פון די ארעסטאַנטען, און איך באַשטעטיג מיט צופרידענהייט, אַז אין קלערוואָ זיינען די באַציהונגען צווישען די ארעסטאַנטען און וועכטער אַ סך בעסער, איידער אין ליאָן. עס איז דאָ געוועז ווייניגער גראָבקייט און מעהר מענשליכקייט, איידער איך האָב ערווארט צו געפינען, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס דאָס סיסטעם איז אַליין פאַר זיך שלעכט און מוז אומפאַרמיידליך פיהרן צו די פאַטאַלסטע רעזולטאַטען.

עס פאַרשטעהט זיך, אַז דער פאַרהעלטניסמעסיג גינסטיגער ווינט, וואָס האָט אין דער צייט געוועהט איבער קלערוואָ, קאָן זעהר שנעל זיך ענדערן צום ערגערן. דער קלענסטער סימן פון אַ בונט קאָן ארויסרופען אַ שאַרפע איבערקערעניש, באַזונדערס נאָך דערפאַר, וואָס עס זיינען פאַראַן ניט ווייניגער וועכטער און געפענגנים אינספעקטאָרען, וואָס בענקען נאָכן „אַלטען סיסטעם", וועלכע בלייבט נאָך אין קראַפט אין די אַנדערע פראַנצויזישע געפענגניסען. אַזוי, צום ביישפּיל, ווען מיר זיינען שוין געוועזן אין קלערוואָ, איז אַהין צוגעשיקט געוואָרן אַן ארעסטאַנט פון פּואַסי, דער צענטראַלער געפענגנים, וואָס געפינט זיך לעבען פּאַריז. ער האָט געהאַלטען דעם ווערדיקט פון געריכט פאַר ניט גערעכט און האָט גאַנצע טעג געשריען אין זיין צעל. אייגענטליך זיינען ביי איהם געוועזן אַלע סימנים פון אַן אָנהויב פון משוגעת. אָבער די געפענגנים באַאַמטע אין פּואַסי, כדי צו צווינגען איהם אַנשווייגען צו ווערן, האָבען ניט געפונען קיין בעסערן מיטעל, ווי צו שטעלען ביי די טירן פון זיין קאַמער אַ פייער לעש-מאַשין און באַגיסען איהם מיט וואַסער; דערנאָך האָט מען איהם איבערגעלאָזען, איינגאַנצען אַ נאַסען, אין זיין צעל, ניט קוקענדיג אויף דעם ווינטערדיגען פראָסט. די פּרעסע האָט זיך געמוזט אריינמישען, אַז דער דירעקטאָר פון דער געפענגנים אין פּואַסי, וואָס איז שולדיג געוועזן אין דעם באַרבאַריזם, זאָל אַנטלאָסען ווערן. די צאָהלרייכע בונטען, וואָס האָבען זיך אויפגעהויבען אין די יאָהרען 1883—1885 כמעט אין אַלע פראַנצויזישע געפענגניסען, ווייזען, איבריגענס, אַז דאָס „אַלטע סיסטעם" איז נאָך ביז איצט אין פולען גאַנג.

איך האָב אויבען געזאָגט, אַז די באַציהונגען צווישען די ארעס-

טאנטען און וועכטער אין קלערוואַ זיינען געווען בעסער, איידער אין ליאָן. אַ סך קאַפּיטלען וואָלט מען געקאָנט ווידמען אָט דער פראגע, אָבער איך וועל פרואווען זיך פאסען אזוי קורץ ווי מעגליך און וועל נאָר אָנווייזען אויף די הויפּט שטריכען. עס איז קיין צווייפעל ניט, אז דאָס לאנגע צוזאמענלעבען פון די וועכטער און דער כאַראַקטער גופא פון זייער דינסט האָבען אַנטוויקעלט צווישען זיי אַ געוויסען קאָאָפּעראַטיווען גייסט, צוליב וועלכען זיי האנדלען מיט אַ מערקווירדיגער אייניגקייט אין באַצוג צו די ארעסטאַנטען. ווי נאָר מען ברענגט צופיהרן אַ מענשען אין קלערוואָ, פרעגען באַלד די אָרטיגע וועכטער ביי די, וואס האָבען געבראַכט צופיהרן דעם נייעם: „סומי או ענסומי?‟ דאָס הייסט, איז דער נייער אַ געהאָרכזאמער, אָדער, פאַרקערט, אַ פּראָטעסטאַנט? אויב דער ענטפער איז אַ גינסטיגער, קאָן דעם געפאַנגענעם׳ס לעבען זיין פאַר־העלטניסמעסיג דערטרעגליך; אין דעם פאַרקערטען פאַל וועט ער ניט גיך זיך צושיידען מיט דער געפענגנים, און אפילו ווען מען לאָזט איהם ארוים אויף דער פריי, קומט ער געוועהנליך ארוים מיט אַ צושטערטען געזונט און מיט אַזאַ האַס קעגען דער געזעלשאַפט, אַז ער פאַלט באַלד ווידער אריין אין געפענגנים, וואו ער ענדיגט זיינע טעג, — אויב נאָר מען פאַרשיקט איהם ניט אין ניי־קאַלעדאָניען.

אויב דער ארעסטאַנט ווערט פון די וועכטער אַטעסטירט ווי אַ „ניט געהאָרכזאמער‟, שיט זיך אויף איהם אַ האָגעל פון שטראָפען. אויב ער רעדט אין די רייהען, מעג ער רעדען ניט העכער פון אַנ־דערע, וועט מען איהם אויסרעדען אין אַזאַ פאָרם, אַז ער וועט ענט־פערן און וועט דערפאר באַשטראָפט ווערן; און יעדע באַשטראָ־פונג וועט מיט איהר שווערקייט אזוי ניט אַנטשפּרעכען דעם פאַר־בּרעכן, אַז ער וועט פּראָטעסטירן יעדעס מאָל, און פאַר דעם וועט מען איהם טאָפּעלט באַשטראָפען. — „ביי אונז, ווען עמיצער פאַלט איין מאָל אריין אין קאָרעקציאָנס אָפּטיילונג, איז ווי נאָר מען וועט איהם פון דאָרטען ארויסלאָזען, וועט ער ווידער אריינ־פאַלען אין עטליכע טעג ארום‟. אזוי רעדען די וועכטער, אפילו די גוטמוטיגסטע צווישען זיי. און די באַשטראָפונג מיט דער קאָרעק־ציאָנס אָפּטיילונג איז ווייט ניט פון די לייכטסטע.

מען שלאָגט דאָרט ניט די מענשען; מען וואַרפט זיי ניט אום מיט קלעפּ אויף דער ערד. מיר זיינען צופיל ציוויליזירט פאַר

אזעלכע גרויזאמקייטען. דעם באשטראפטען פיהרט מען איינפאך אין איינצעלנעם קאמער און מען פארשפארט איהם דארטען. אין דער צעל איז ניטא גארנישט: ניט קיין בעט, ניט קיין בענקעל. אויף דער נאכט גיט מען א מאטראץ, און זיינע קליידער מוז דער ארעסטאנט איבערלאזען הינטער די טירען פון דער צעל. די שפייז באשטעהט נאר פון ברויט מיט וואסער. ווי נאר עס קלינגט אין דער פריה דער געפענגניס־גלאק, פיהרט מען ארויס דעם ארעס־טאנט אין א באזונדערע שטאל, און דארטען מוז ער — ארומגעהן. מעהר גארנישט! אבער אונזער ראפינירטע ציוויליזאציע האט געקאנט מאכען א מאטערניש אפילו פון אט דער נאטירליכער באוועגונג. מיט שטילע, געמאסטענע טריט, אונטער די אייביגע אויסגעשרייען: „איינס—צוויי! איינס—צוויי!" מוזען די אומגליקליכע געהן א גאנצען טאג, אין דער לענג פון די ווענט פון שטאל. זיי שפרייזען אזוי ארום צוואנציג מינוט. דערנאך קומט אן איבעררייס, אין פארלויף פון וועלכען זיי מוזען אפזיצען צעהן מינוט אומבאוועגליך, יעדערער אויף זיין נומערירטען פלאץ; נאכדעם נעמען זיי ווידער געהן צוואנציג מינוט. און אזא מא־טערניש דויערט א גאנצען טאג, אזוי לאנג ווי עס רוישען די מאשינען פון די ווארשטאטען. און די באשטראפונג דויערט ניט איין טאג און ניט צוויי: זי דויערט גאנצע מאנאטען, אמאל יאהרען. זי איז אזוי שרעקליך, אז די אומגליקליכע בעטען נאר איינס: „ערלויבט אונז זיך אומצוקערן אין די ווארשטאטען".— „גוט, מיר וועלען דאס זעהן אין א צוויי וואכען אדער אין א מאנאט ארום", — דאס איז דער געוועהנליכער ענטפער. אבער עס געהען אריבער צוויי וואכען, דערנאך נאך צוויי וואכען, און דער אומגליקליכער ארעסטאנט האלט אלץ אין איין שפא־צירן צו צוועלף און דרייצעהן שעה א טאג. ענדליך האלט ער ניט אויס און נעמט הויך שרייען אין זיין קאמער און באליידי־גען די וועכטער. דעמאלט דערהויבט מען איהם צום ראנג פון א „בונטאווטשיק", — א טיטעל, וואס איז זעהר געפעהרליך פאר יעדען איינעם, וואס איז נאר אריינגעפאלען אין די הענט פון די וועכטער: ער וועט פארפוילט ווערען אין איינצעלנעם קאמער און וועט אומגעהן גאנצע יאהרען. פאר ניט פאלגען וועט מען איהם פארטאפלען און פארדרייפאכען דעם געפענגניס טער־

מין אין קלערוואַ, און אויב ער וועט זיך אַ וואָרף טאָן אויפן וועכטער, כדי איהם צו ערמאָרדען, וועט מען איהם פאַר'משפט'ן צו קאַטאָרגאַ, אָבער אין נייִ־קאַלעדאָניען וועט מען איהם ניט שיקען: ער וועט דאָך מוזען צוערשט אָפּזיין דעם גאַנצען טערמין אין קלערוואַ. ער וועט בלייבען אין זיין איינצעל־קאַמער און וועט ווי פריהער גהען ארום די נומערירטע פלעצער... אין פאַרלויף פון אונזער זיין אין קלערוואַ האָט איין אַרעסטאַנט, אַ פויער, ניט זעהענדיג קיין אויסגאַנג פון דער שרעקליכער לאַגע, באַשלאָסען בעסער צו פאַר'סמ'ען זיך: ער האָט אויפגעגעסען אַלע זיינע עקסקרעמענטען און איז אינגיכען געשטאָרבען אין שרעקליכע מאַטערנישען.

ווען איך פלעג מיט מיין פרוי אַרויסגעהן אויף אַ שפּאַציר אין גאָרטען, וואָס געפינט זיך ניט ווייט פון דער אָפּטיילונג פון די איינצעל קאַמערען, פלעגען זיך אַמאָל דערטראָגען צו אונז פון דאָרטען שרעקליכע, פאַרצווייפעלטע געשרייען. מיין פרוי, דערהערענדיג זיי צום ערשטען מאָל, האָט זיך דערשראָקען און ציטערנדיג מיך אָנגעכאַפּט פאַר דער האַנט, און איך האָב איהר דערצעהלט, אַז דאָס זיינען געשרייען פון אַן אַרעסטאַנט, וועמען מען פלעגט אָפּגיסען מיט וואַסער פון דער לעש־מאַשין אין פּואַסי, און וועמען מען האָט איצט, טראָץ דעם געזעץ, אַריבערגעפיהרט אַהער אין קלערוואַ. אַמאָל פלעגט ער שרייען אָהן אויפהער צוויי־דריי טעג נאָכאַנאַנד: „וואַשע, גרעדען, אַסאַסען!” (וואַשע — קיה, אַזוי רופט מען אויף דעם געפענגניש זשאַרגאָן די וועכטער), אָדער ער פלעגט הויך אויסשרייען די געשיכטע פון זיין פאַר'משפּט'ונג, ביז וואַנען ער פלעגט אַנידערפאַלען אויף דער ערד אַ מידער. ער האָט, פאַרשטעהט זיך, פּראָטעסטירט געגען דער פאַרשפּאַרונג אין דער קאָרעקציאָנעלער אָפּטיילונג אין קלערוואָ און האָט הויך ערקלערט, אַז ער וועט טויטען דעם וועכטער, אַבי ניט בלייבען דאָס גאַנצע לעבען אין איינצעל־קאַמער. דערנאָך איז ער אַנשוויגען געוואָרן אויף צוויי מאָנאַטען. דער געפענגנים אינספּעקטאָר האָט איהם אָנגעטייט, אַז מען וועט איהם אפשר ערלויבען גהען אין די וואַרשטאַטען נאָך דעם 14טען יולי. אָבער אָט איז אַריבערגעגאַנגען אויך דער נאַציאָנאַלער יום טוב פון 14טען יולי, און דעם אומגליקליכען האָט

מען דאך ניט באפרייט. דעמאלט איז ער דערגאנגען ביז פאר־צוויפלונג: ער האט געיאמערט, געשימפט און אויף אלערליי אופנים באליידיגט די וועכטער, צושטערט די הילצערנע טיילען פון זיין קאמער און איז ענדליך אריינגעזעצט געווארן אין קארצער, וואו מען האט איהם אנגעטאן שווערע קייטען אויף די הענט און פיס. איך אליין האב די קייטען ניט געזעהן, אבער ווען ער איז ווידער ערשינען אין דער אפטיילונג פון איינצעל־קאמערען, האט ער הויך אויסגעשריען, אז מען האט איהם געהאלטען צוויי מאנאטען אין אזעלכע שווערע הענט און פיס קייטען, אז ער האט זיך ניט געקאנט באוועגען. ער איז שוין דעמאלט געווען האלב־משוגע, און מען וועט איהם האלטען אין איינצעל־קאמער, ביז וואנען ער וועט אינגאנצען ניט משוגע ווערן... דעמאלט וועט מען איהם פייניגען מיט די אלע מאטערנישען, וועלכע עס מוזען אריבערטראגען די משוגעים אין די געפענגנישען און אין די דול־הייזער...

און אט שטעהט פאר אונז אין איהר גאנצער גרויס אן אומ־געהויערע אויפגאבע — ווי אזוי מאכט מען א סוף צו אלע אזעל־כע גרויזאמקייטען? די באציהונגען צווישען דער געפענגנים אדמיניסטראציע און די ארעסטאנטען אין קלערווא זיינען ניט דורכגעדרונגען מיט דער גראבקייט, וואס כאראקטעריזירט די רוסישע געפענגניסען.

און דאך דערפיהרט דאס אלגעמיין אנגענומענע סיסטעם פון געפענגנים פאראהאפטונג צו אזעלכע רעזולטאטען. זיי זיינען דער אומפארמיידליכער פועל יוצא פון דעם סיסטעם גופא. אבער צוליב וואס אונטערווארפט מען מענשען צו אזעלכע מא־טערנישען? וואס ווערט דערגרייכט דורך אזעלכע ליידען? אין וואס פאר א ריכטונג דארף מען זוכען די לייזונג פון דעם אונגע־הויערן פראבלעם, וואס עס שטעלט מיט זיך פאר אונזער סיסטעם פון שטראפען און געפענגניסען? דאס זיינען די פראגען, וואס אנטשטעהען אליין פון זיך ביי יעדען געוויסענהאפטיגען באַ־אבאכטער.

ניינטער קאַפּיטעל.

וועגען דער מאָראַלער ווירקונג פון געפענגניסען אויף די אַרעסטאַנטען.

די צענטראַלע געפענגניס אין קלערוואָ, וואָס איז באַשריבען געוואָרען אין פאָריגען קאַפּיטעל, קאָן באַטראַכט ווערען ווי איינער פון די טיפּישע פאַרהאַפטונגס פּלעצער. אין פראַנקרייך איז זי איינע פון די בעסטע געפענגניסען, — איך וואָלט געזאָגט, די בעסטע, ווען איך וואָלט פון עליזע רעקליו ניט געוואוסט, אַז די מיליטערישע געפענגניס אין ברעסט איז מיט קיין זאַך ניט ערגער פון דעם „צענטראַל" אין קלערוואָ. און באמת, די פאַרהאַנדלונגען אין דעם פראַנצויזישען דעפּוטאַטען־קאַמער דאָ ניט לאַנג וועגען דעם צושטאַנד פון די פאַרהאַפטונגס פּלעצער, און אויך די בונטען, וואָס זיינען אויסגעבראָכען אין 1886 כמעט אין אַלע גרויסע פראַנצויזישע געפענגניסען, באַווייזען, אַז די מעהרהייט פון אָט די איינריכטונגען זיינען אַ סך ערגער פון דער, מיט וועלכער אונז איז אויסגעקומען צו באַקענען זיך אויף'ן גרונט פון דער איינענער ערפאַהרונג אין קלערוואָ.

אויב מיר וועלען פאַרגלייכען די געפענגניס דיסציפּלין אין קלערוואָ מיט דער דיסציפּלין פון די ענגלישע געפענגניסען (אויף וויפיעל מען קאָן וועגען די לעצטע אורטיילען פון די באַריכטען פון דער געפענגניס קאָמיסיע פון 1863, און אויך פון דעם אויסגעצייכענטען בוך פון דעם אירלענדישען פּאַטריאָט מייקעל דאַוויט*), און פון די אַרבייטער פון דזשאָן קעמפּבעל**), פון אַ דאָמע, וואָס שרייבט אונטער'ן פּסעוודאָנים „אַ געפענגניס אויפזעהער־

*) *Michael Davitt*, "Leaves from a Prison Diary," London, 1885.
**) *John Campbell*, "Thirty Years' Experiences of a Medical Officer in the English Convict Service," London, 1884.

רין",*) פון סער עדמונד דיו־קען,**) פון א בוך: „פינף יאהר געפענגניס פארהאפטונג",***) און פון בריף, וואס זיינען פאַ־ריגען יאהר פארעפענטליכט געוואָרן אין „דיילי ניוס", אונטערגע־שריעבען „געוועזענער B. 24")‚—ויען מיר זאָלען אורטיילען פון אַט די מאַטעריאַלען, וועלען מיר מוזען אַנערקענען, אז די פראַנצוי־זישע צענטראַלע געפענגניסען זיינען מיט קיין זאך ניט ערגער, און אין אייניגע פרטים מענשליכער פון די ענגלישע. און וואס אַנבאַטרעפט די דייטשע געפענגניסען, איז אויף וויפיעל מען קאַן אורטיילען וועגען זיי פון דער ליטעראַטור און פון די דערצעה־לונגען פון מיינע דייטשע פריינד, וואס האָבען די געפענגניסען געפיהלט אויף זיך, קאָן די באהאנדלונג פון ארעסטאנטען אין דייטשלאַנד ניט פארגליכען ווערן מיט דעם רעזשים אין קלערוואָ און ציייכענט זיך אוים מיט איהר גראָבקייט. וועגען די עסטריי־כישע געפענגנישען קאָן מען זאָגען, אז זיי געפינען זיך איצט אין דעם צושטאַנד, אין וועלכען געפענגניסען זיינען געווען אין ענג־לאַנד, פאר דער רעפאָרם פון 1863. אויף אזא אופן קאָנען מיר פריי זאָגען, אז די געפענגנים, וואס איז באַשריבען געוואָרן אין פאָריגען קאַפּיטעל, איז ניט נאָר ניט ערגער פון טויזענטער עהנ־ליכע איינריכטונגען, וואס זיינען פארשפּרייט איבער גאַנץ איי־ראָפּאַ, נאָר פארקערט, זי קאָן זיך רעכענען פאר איינע פון די בעסטע.

אויב מען וואָלט מיך געפרעגט, וועלכע רעפאָרמען מען קאָן איינפיהרען אין אַט דער געפענגנים און עהנליכע צו איהר, מיט דעם תנאי, אז זיי זאָלען פונדעסטוועגען ב ל י י ב ע ן ג ע פ ע נ ג־נ י ס ע ן, וואָלט איך געקאָנט אָנווייזען נאָר אויף אייניגע טייל־ווייזע אויסבעסערונגען, וואס וואָלטען אין אַלגעמיין פיל־ווינציג פארבעסערט די לאגע פון די ארעסטאַנטען; אָבער אין דערזעל־בינער צייט וואָלט איך געמוזט אָפען אַנערקענען, ווי שווער עס איז צו מאכען וועלכע עס איז אויסבעסערונגען, אפילו די אומבאַדיי־

*) "Prison Characters," by a *Prison Matron.* London, 1866.

**) *Sir Edmund Du Cane,* The Punishment and Prevention of Crime.—"English Citizen" Series. London, 1885.

***) "Five Years' Penal Servitude," by *One Who Has Endured It.* London, George Rutledge and Sons.

טענדיגסטע, ווען עס האנדעלט זיך וועגען איינריכטונגען, וואָס זיי־נען באַזירט אויף אַ פאַלשען פּרינציפּ.

מען וואָלט, צום ביישפּיעל, געקאָנט פאַרלאַנגען, אַז די ארעס־טאַנטען זאָלען פאַר זייער ארבייט באַקומען אַ העכערן לוין. די געפענגנים אדמיניסטראַציע וואָלט אויף דעם מסתמא געענטפערט, אַז עס איז שווער צו געפינען פּריוואַטע אונטערנעמער, וואָס זאָ־לען גרייט זיין איינצואָרדנען די קאָסטבאַרע וואַרשטאַטען אין גע־פענגנים, און צוליב דעם, וואָלט זי אָנגעוויזען, איז נויטיג ביליגע אַרבייט. פון דער אנדער זייט, וואָלט איך ניט פאַרגעשלאָגען, אַז די ארעסטאַנטען זאָלען ארבייטען אויסשליסליך פאַר דער מלוכה, ווייל איך וויים, אַז די מלוכה וואָלט די ארעסטאַנטען ניט גע־צאָהלט מעהר, אויב ניט ווייניגער, ווי איינציגע צושטעלער אין קלער־וואָ. די מלוכה וועט קיינמאָל ניט ריזיקירן אויסצוגעבען מיליאָ־נען אויף וואַרשטאַטען און אויף דאַמף־מאַשינען; און אויב זי וועט זיך אָפּזאָגען פון דער באַנוצונג פון פאַרפולקאָמטע מאַשינען, וועט זי ניט זיין אימשטאַנד צו באַצאָהלען פאַר די ארעסטאַנטישע אַרבייט בעסער, איידער איצט. דאָס הייסט, אַז מען וועט דאָך מוזען קומען צו דיזעלביגע דרייסיג אָדער פערציג קאָפּיקעס אַ טאָג. אויסער דעם, וועט די מלוכה קוים קאָנען באַשעפטיגען די ארעסטאַנטען מיט די פאַרשידענע מלאכות, וועלכע איך האָב אויסגערעכענט אין פאַריגען קאַפּיטעל, און אָט די פאַרשידענקייט פון מלאכות איז איינע פון די נויטיגע באַדינגונגען צו געפינען שטענדיגע באַשעפטיגונג פאַר די ארעסטאַנטען. אין ענגלאַנד, וואו פּריוואַט־אונטערנעמונג ווערט ניט ערלויבט אין די ווענט פון געפענגנים, איז די דורכשניטליכע פּראָדוקטיוויטעט פון יע־דען ארעסטאַנט אין 1877 ניט געווען העכער פון ניין־און־צוואַנציג רובעל, און דער מאַקסימום פון פּראָדוקטיוויטעט האָט נאָר דער־גרייכט ביז צוויי הונדערט רובעל.*)

---

*) ער האָט דערגרייכט זיבעציג פונט סטערלינג (זיבען הונדערט רובעל) אויף דער לוקער געפענגנים פאַרם, וואו עס זיינען געווען אינ־גאַנצען 42 אַרעסטאַנטען (זעה עד. דו־קען, „באַשטראָפונג און פאַרהיטונג פון פאַרברעכען"). פון זינט אָט די שורות זיינען אָנגעשריבען געוואָרן, האָט מען אין פראַנקרייך, כמעט אומעטום, אָפּגעשאַפט די ארבייט פאַר פּריוואַטע אונטערנעמער אין די

דערנאָך וואָלט איך, פאַרשטעהט זיך, פאָרגעשלאָגען, אז מען זאָל אראפּנעמען דעם פאַרבאָט צו ריידען צווישען די ארעסטאַנטען, ווייל אָט דער פאַרבאָט, וואָס עקזיסטירט סאַי אין פראנקרייך, סאַי אין ענגלאנד*), סאַי אין אמעריקע, בלייבט אייגענטליך אַ טויט בוכשטאַב און קאָן נאָר פירן צו דעם, אַז די לאַגע זאָל ווערן שווערער. איך וואָלט אויך פאָרגעשלאָגען, אז מען זאָל ערלויבען צו רויכערן אין געפענגנים, ווייל דאָס איז דער איינציגער מיטעל אָפּצושטעלען דעם געמיינעם געהיימען פאַרקויף פון אָט דעם פּראָדוקט, וואָס איז פאַרבאָטען אין די געפענגניסען, אַ האַנדעל, וואָס ווערט פּראַקטיצירט פון די וועכטער אין ענגלאַנד**), אזוי גוט ווי אין פראנקרייך. אָט די רעפאָרם איז שוין איינגעפיהרט געוואָרן אין דייטשלאַנד, וואו טאַבאַק ווערט פאַרקויפט אין די געפענגנים קראָמען. און אָט די רעפארם וועט געווים פיהרן צו אַ פאַרקלענערונג פון דער צאָהל רויבערער צווישען די ארעסטאַנטען. אָבער אזעלכע רעפאָרמען זיינען, נאַטירליך, נאָר קליינינקייטען, וואָס קאָנען ניט פאַרבעסערן אין אַ באַדייטענדיגער מאָס אונזערע שטראָף איינריכטונגען.

כדי אויסצובעסערן זיי אויף אַ גרינדליכען אופן, וואָלט מען געווים געקאָנט פאָרשלאָגען, אַז אין דער שפּיץ פון יעדער געפענגנים זאָל שטעהן אַ פּעסטאלאָצי, און זעכציג אנדערע פּעסטאַלאָצים זאָלען פאַרנעמען די ערטער פון וועכטער. איך האָב נאָר מורא, אז די געפענגנים אדמיניסטראציע קאָן מיר אויף דעם ענטפערן,ווי אלעקסאנדער דער צווייטער, וואָס האָט אנגעשריבען

געפענגניסען. די סאָציאַליסטישע דעפּוטאַטען האָבען אויפגעהויבען די פראַגע וועגען קאָנקורענץ מצד די געפענגנים אונטערנעמער צו דער אַרבייט פון פרייע ארבייטער, און בעת די דעבאַטען האָבען די מיטגלידער פון פראנצויזישען פּאַרלאַמענט זיך ברייט באַנוצט מיט אַט דעם קאַפּיטעל פון מיין בוך, צו קריטיקירן די אָרגאַניזאַציע פון פּריוואַטע ווארשטאַטען אין די געפענגניסען. אויף וויפיל מיר איז באַקאַנט, זיינען איצט פּריוואַטע אונטערנעמער פאַרטריבען פון קלערוואָ; אַבער איך צווייפעל זעהר, צי די לאַגע פון די אַרעסטאַנטען האָט זיך צוליעב דעם פאַרבעסערט.

---

*) M. Davitt's "Leaves".
**) "Five Years' Penal Servitude," p. 61.

איינמאָל אויף אן אדמיניסטראַטיווען באריכט: „וואו זאָל איך נעמען מענשען?" ווייל עס איז קיין צווייפעל ניט, אז ביז וואַנען אונזערע געפענגניסען וועלען בלייבען געפענגניסען, וועט אַ פעסטאַלאָצי זיין א זעלטענע אויסנאַם צווישען געפענגנים פאַרוואַלטער און וועכטער, וועמעס שטעלען וועלען, ווי פריהער, פאַרנומען ווערן פון דעמיסירטע סאָלדאַטען.

וואָס מעהר מען טראַכט וועגען טיילווייזע אויסבעסערונגען, וואָס קאָנען איינגעפיהרט ווערן, וואָס מעהר מען באַטראַכט זייער רעאַלען, פראַקטישען ווערט, אַלץ מעהר איבערציינגט מען זיך, אַז די ווענינע פון זיי, וואָס ק אָ נ ע ן איינגעפיהרט ווערן, האָבען ניט קיין גרויסע באדייטונג, און גרויסע פאַרבעסערונגען זיינען אינגאַנצען אונמעגליך ביי דעם איצטיגען סיסטעם. הייסט דאָס, אז מען מוז זוכען א וועלכען עס איז אַנדערן אויסוועג. דאָס איצטיגע סיסטעם איז פעהלערהאַפט אין עצם.

איינע פון די מערקווירדיגסטע זאַכען אין דעם סיסטעם פון אונזערע שטראַף איינריכטונגען איז דאָס, וואָס קוים איז אַ מענש איינמאָל געווען אין געפענגנים, זיינען פאַראַן דריי שאַנסען קעגען איינעם, אז באַלד נאָך דער באפרייאונג וועט ער אהין ווידער אריינפאַלען. עס פאַרשטעהט זיך, אז עס זיינען פאַראַן אייניגע אויסנאַמען פון דעם כלל. אין יעדער געפענגנים וועט איהר געפינען מענשען, וואָס זיינען אהין אריינגעפאַלען צופעליג, און זייער לעבען איז געווען אזא פאַטאַלע צוזאַמענטרעפונג פון אומשטענדען, וואָס האָט ארויסגערופען א שטורמיגע אויסערונג פון ליידענשאַפט אָדער שוואַכקייט, און דער רעזולטאַט איז געווען, אז זיי זיינען אריינגעפאַלען אין געפענגנים. מיר דוכט זיך, אז יעדערער וועט איינשטימען, וועגען אזעלכע פערזאָנען, אז אויב מען וואָלט זיי אינגאַנצען ניט פאַרשפאַרט אין געפענגניסען, וואָלט די געזעלשאַפט דערפון גאר ניט געליטען. און פונדעסטוועגען מאַטערט מען זיי אין געפענגניסען, און קיינער וועט ניט קאָנען ענטפערען אויף דער פראַגע: „צו וואָס?" זיי פאַרשטעהען אַליין די שעדליכקייט פון זייערע טאַטען, און אָט דאָס געפיהל וואָלט אָהן צווייפעל געווען אין זיי אַ סך טיפער, ווען מען וואָלט זיי אינגאַנצען ניט געהאַלטען אין געפענגנים.

די צאָהל פון אזעלכע פערזאָנען איז גאר ניט אזוי קליין, ווי

מען מיינט געוועהנליך, און די אומגערעכטיגקייט פון זייער פאַר־האפטונג איז אזוי אויבענאויף, אז אין דער לעצטער צייט קערן זיך א סך אויטאָריטעטישע שטימען, צווישען זיי אויך פון ענגלישע ריכטער*), וואָס שטרייכען אונטער די נויטיגקייט צו געבען די ריכטער דאָס רעכט צו באפרייען אזעלכע פערזאָנען, ניט באַ־שטראָפענדיג זיי איינגאנצען.

אָבער די קרימינאַליסטען וועלען געווים זאָגען, אז עס איז פאראן נאָך א צאָהלרייכער קלאַס פון געפענגניס באוואוינער, פאר וועלכע אונזערע שטראף איינריכטונגען זיינען אייגענטליך באַ־שטימט. און דאָ אנשטעהט די פראגע: אויף וויפיל אנטשפּרע־כען די געפענגניסען זייער ציל? אויף וויפיל פארבעסערן זיי? און אויף וויפיל שרעקען זיי אָן, פארהיטענדיג אויף אזא אופן די ווייטערדיגע פארלעצונג פון געזעץ**).

אויף אָט די פראגען קאָנען ניט געגעבען ווערן קיין צוויי ענטפערס. די ציפערן באווייזען אונז גאנץ קלאָר, אז דער כלומרש'טער טאָפּעלטער איינפלוס פון די געפענגניסען, — דער איינהאַלטענדיגער און דער מאָראַליש־געזונט־מאַכענדיגער, — עקזיסטירט נאָר אין דער פאַנטאַזיע פון די יוריסטען. אין פראנקרייך זעהען מיר, אז פון צוויי פינפטעל ביז א העלפט פון אַלע געשטעלטע צו א קרימינאַלען געריכט פון געשווארענע און צוויי פינפטעל פון אַלע פּראָצעסירטע פון דער קאָרעקציאָנעלער פּאָליציי זיינען שוין פריהער געוועזן אין געפענגניסען. יעדעס יאָהר ווערן ארעסטירט ניט ווייניגער פון זיבעציג ביז צוויי און זיבעציג טויזענט רעצידיוויסטען. פון 42 ביז 45 פּראָצענט פון אַלע מערדער, און פון 70 ביז 72 פּראָצענט פון אַלע גנבים, וואָס ווערן יעדעס יאָהר פארמשפּט, זיינען רעצידיוויסטען. אין די גרויסע שטעט איז אָט די פּראָפּאָרציע נאָך העכער. פון אַלע

*) ווי באַקאַנט, זיינען שוין דורכגעפיהרט געוואָרן געזעצען, אין פראנקרייך (דאָס געזעץ פון בערענזשע) און אין ענגלאַנד, וואָס גיבען דעם ריכטער דאָס רעכט צו באפרייען דעם באשולדיגטען פון זיין שטראָף.

**) Compte Rendu Général de L'Administration de la Justice Criminelle en France en 1878 et 1879; Reinach, Les Récidivistes. Paris, 1882.

אַרעסטירטע אין פּאַריז אין 1880 זיינען מעהר ווי א פערטעל שוין מעהר ווי פיער מאָל געווען פּאַראורטיילט אין פאַרלויף פון די פריהערדיגע צעהן יאָהר. וואס אנבאטרעפט די צענטראַלע געפענגניסען, איז פון אַלע זייערע יעהרליך באפרייטע אַרעסטאַנ־טען פאַלען פון 20 ביז 40 פּראָצענט צוריק אַריין אין צענטראַלע גע־פענגניסען שוין אין פאַרלויף פון דעם ערשטען יאָהר נאָך זייער באפרייאונג, — מעהרסטענטיילס, שוין אין די ערשטע מאָנאַטען. די צאָהל רעצידיוויסטען וואָלט געווען נאָך גרעסער, ווען ניט דער פאקט, אז א סך באפרייטע מיידען אויס די אויפמערקזאַמקייט פון דער פּאָליציי, בייטענדיג זייערע נעמען און פּראָפעסיעס; אויסערדעם, עמיגרירן א סך פון זיי אדער שטאַרבען באַלד נאָך זייער באפרייאונג*).

די אומקערונג פון די באפרייטע צוריק אין געפענגניס איז אזא געוועהנליכע ערשיינונג אין די פראַנצויזישע צענטראַלע געפענג־ניסען, אז איהר קאָנט אָפט הערן, ווי די וועכטער ריידען צווישען זיך: „א מערקווירדיגע זאך! נ. איז נאָך ביז איצט ניט געקו־מען צוריק אין געפענגניס! צי דען האָט ער שוין באוויזען אַרי־בערצוגעהן אין אַנאַנדער געריכטליכען באַצירק?” אייניגע אַרעס־טאַנטען, אַרויסקומענדיג פון געפענגניס, וואו זיי האָבען צוליעב זייער גוטער אויפפיהרונג געהאַט א װעלכע עס איז פּריווילעגיר־טע שטעל, — צום ביישפּיעל, אין שפּיטאָל, — בעטען געוועהנליך, מען זאָל אָט די שטעל האַלטען פאַר זיי ביז זייער נעקסטען צוריק־קער אין געפענגניס! די אָרימע ווייסען זעהר גוט, אז זיי וועלען ניט קאָנען ביישטעהן די נסיונות, וואָס וועלען זיי באַגעגענען אויף דער פריי; זיי ווייסען, אז זעהר גיך וועלען זיי צוריק אַריינפאַלען אין געפענגניס, וואו זיי וועלען ענדיגען זייער לעבען.

אין ענגלאַנד, אויף וויפיעל מיר איז באַקאַנט, איז די לאַגע ניט בעסער, ניט קוקענדיג אויף די אָנשטרענגונגען פון 63 „געזעל־שאפטען צו העלפען די באפרייטע אַרעסטאַנטען”. אַרום 40% פון

*) „אויב מיר וועלען נעמען אין באַטראַכט די, וואָס שטאַרבען נאָך דער באפרייאונג, און די, וועמענס פאַרברעכען נאָכ'ן אַרויסגעהן פון געפענגניס בלייבען ניט אויפגעדעקט, בלייבט אָפען די פראַגע — צי די צאָהל רעצידיוויסטען איז ניט די צאָהל פון אַלע באפרייטע פון געפענגניס?” — לאָמבראָזאָ, “L'Home Delinquente.”

אלע פאראורטיילטע פערזאנען זיינען רעצידיוויסטען, און, לויט דעם עדות זאגען פון מר. דייוויט, האבען 95% פון אלע קאטארזש־נע ארעסטאנטען שוין פריהער באקומען א געפענגנים בילדונג, האבענדיג געווען שוין איינמאל, און אמאל צוויי מאל, אין געפענג־נים.

נאך מעהר, אין גאנץ איירא פא האט מען באמערקט, אז אויב א מענש איז אריינגעפאלען אין געפענגנים פאר א וועלכען עס איז פארהעלטניסמעסיג קליינעם פארברעך, קומט ער געוועהנליך צו־ריק, שוין א פאראורטיילטער פאר א פיעל וויכטיגערע זאך. אויב דאס איז געווען גנבה, וועט זי זיין א סך ראפינירטער אין פאר־גלייך מיט דער פריהערדיגער; אויב ער איז פריהער געווען פאר־אורטיילט פאר קליינע גוואלדטאטען, זיינען פאראן א סך שאנ־סען, אז נעקסטען מאל וועט ער אריינפאלען אין געפענגנים ווי א מערדער. מיט אייןווארט, דער רעצידיוויזם איז אויסגעוואקסען אין אזא ריזיגע פראבלעם, אז איבער איהם ברעכען זיך דעם קאפ אהן ערפאלג די שרייבער־קרימינאליסטען אין איירא פא; און מיר זעהען, אז אין פראנקרייך, אונטער דעם איינדרוק פון דער אומאי־בערוועלטיגענדער קאמפליצירטקייט פון אט דעם פראבלעם, ווערן ערפונדען פלענער, וואס האבען אין עצם דעם צוועק צו פאראור־טיילען אלע רעצידיוויסטען צום טויט, דורך אויסשטארבען אין איינער פון די אומגעזונטסטע קאלאניעס פון דער פראנצויזישער רעפובליק.*)

גראד אין דער צייט, ווען איך האב געשריבען אט דעם קאפיטעל, האט זיך אין די פאריזער צייטונגען געדרוקט א דער־צעהלונג וועגען א מארד, וואס איז באגאנגען געווארן פון א פער־זאן, וועלכע איז מיט א טאג צוריק ארויסגעלאזען געווארן פון געפענגנים. איידער אט דער מענש איז ארעסטירט געווארן צום ערשטען מאל און איז פאראורטיילט געווארן צו דרייצעהן מא־נאטען געפענגנים (פאר א פארהעלטניסמעסיג ניט וויכטיגען

*) פארגלייך די מערקווירדיגע ביכער פון ליאר־קורטוא: „סוא־געניר פון פארשיקונג" און „נאך דער פארשיקונג" (Liard-Curtois, "Souvenir du Bagne" et "Après le Bagne," Paris, Tosquelle, 1904-5), וואס זיינען באגרינדעט אויף דעם אויטאר'ס פערזענליכער ערפאהרונג.

פאַרברעך), האָט ער זיך באַקאַנט מיט אַ פרוי, וואָס האָט גע־האַלטן אַ קליין קרעמל. ער האָט גוט געוואוסט איהר אַרט לעבען, און באַלד נאָך זיין באַפרייאונג פון געפענגניס איז ער צו איהר אַוועק אַהין אָוונט, פונקט ווען זי האָט פאַרמאַכט דאָס קרעמל, האָט זי געקוילעט און געוואָלט פאַרכאַפּען די קאַסע. דער גאַנצער פּלאַן, ביז צו די קלענסטע איינצעלהייטען, איז פון דעם אַרעסטאַנט אויסגעאַרבייט געוואָרן אין געפענגניס.

אַזעלכע עפּיזאָדען זיינען וויים ניט קיין זעלטענהייט אין דער קרימינעלער פּראַקטיק, כאָטש, נאַטירליך, ניט אַלעמאָל האָ־בען זיי אַזאַ סענסאַציאָנעלען כאַראַקטער, ווי אין דעם געגעבענעם פאַל. די שרעקליכסטע פּלענער פון די ברוטאַלסטע מאָרדען ווערן מעהרסטענטיילס ערפונדען אין די געפענגניסען, און אויב די געזעלשאַפטליכע מיינונג ווערט אויפגעבראַכט פון אַ וועלכען עס איז באַזונדערס ברוטאַלער טאַט, איז די לעצטע כמעט אַלעמאָל אַ דירעקטער אָדער אינדירעקטער רעזולטאַט פון געפענגניס ערציהונג: זי איז די אַרבייט פון אַ מענשען, וואָס איז באַפרייט געוואָרן פון געפענגניס, אָדער זי ווערט באַגאַנגען אונטער דער ווירקונג פון אַ וועלכען עס איז געוועזענעם אַרעסטאַנט.

ניט קוקענדיג אויף אַלע פאַרזוכען צו איזאָלירען די אַרעס־טאַנטען אָדער פאַרבאָטען געשפּרעכען צווישען זיי, בלייבען די געפענגניסען ביז איצט שולען פון פאַרברעכערישקייט. די פּלע־נער פון וואוילמיינענדיגע פילאַנטראָפּען, וואָס האָבען גע'חלומ'ט צו פאַרוואַנדלען אונזערע שטראָף איינריכטונגען אין קאָרעקציאָ־נעלע, זיינען פולשטענדיג דורכגעפאַלען. און כאָטש די אַפּי־ציעלע ליטעראַטור מיידט אויס אָט דעם געגענשטאַנד, ווערט צו־געגעבען פון יענע געפענגניס דירעקטאָרען, וואָס האָבען באַ־טראַכט דאָס געפענגניס לעבען אין זיין גאַנצער נאַקעטקייט, און וואָס ציהען פאָר דעם אמת צום אָפיציעלען ליגען, אַז די גע־פענגניסען בעסערן קיינעם ניט אויס, און אַז, פאַרקערט, זיי ווירקען מעהר אָדער ווייניגער פאַרדאַרבענדיג אויף די אַלע, וועי־מען עס קומט אויס צו פאַרברענגען אין זיי עטליכע יאָהר.

און אַנדערש קאָן גאָר ניט זיין. מיר מוזען צוגעבען, אַז די רעזולטאַטען מוזען זיין פונקט אַזעלכע, אויב נאָר מיר ווילען

אויפמערקזאם אנאליזירן דעם איינפלוס פון דער געפענגנים אויפ'ן ארעסטאנט.

פריהער פון אלץ אנערקענט ניט קיינער פון די ארעסטאנ־טען, מיט ווייניגע אויסנאמען, די גערעכטיגקייט פון זיין פאר־משפט'ונג. אלע ווייסען דאס, אבער אלע באציהען זיך עפעס צו דעם צו לייכט, בעת אין אזא ניט אנערקענען ליגט א פאראורטיי־לונג פון אונזער גאנצער געריכטליכער סיסטעם. דער בינעזער, וואס ווערט פאראורטיילט פון דעם פאמיליען געריכט פון דער „ניט צוטיילטער משפחה" ארויסגעטריבען צו ווערן,*) אדער א טשוק־טשא, וואס ווערט באיקאטירט פון זיין שטאם, אדער א פויער, וואס ווערט פאראורטיילט פון „וואסער געריכט" (א געריכט, וואס האט צו זאגען איבער איריגאציע) אין וואלענציע אדער אין טור־קעסטאן, אנערקענט כמעט אלע מאל די גערעכטיגקייט פון דעם ווערדיקט, וואס זייערע ריכטער טראגען אויף זיי ארויס. אבער מען טרעפט ניט אזא זאך צווישען די איינוואוינער פון אונזערע מא־דערנע געפענגניסען.

נעמט, צום ביישפיל, איינעם פון די „אריסטאקראטען" פון דער געפענגנים, וואס איז פאראורטיילט געווארן פאר א „פינאנציעלע אפעראציע", דאס הייסט, פאר אזא מין אונטערנעמונג, וואס איז אינגאנצען אויסגערעכנט געווען אויף די „געלטגייציגקייט און אונוויסענהייט פון דעם עולם", ווי עס דריקט זיך אויס איינער פון די העלדען פון די מערקווירדיגע באשרייבונגען פון געפענג־נים לעבען, וואס געהערן דער פעדער פון מייקעל דייוויט. פרואווט איבערצייגען אזא מענשען, אז ער האט געהאנדעלט ניט גערעכט, באשעפטיגענדיג זיך מיט אזעלכע אפעראציעס. ער וועט אייך מסתמא ענטפערן: „מיין הער, קליינע גנבים'לעך פאלען ווירק־ליך אריין, אבער גרויסע, ווי אייך איז באקאנט, זיינען פריי און ווערן געאכטעט פון דיזעלביגע ריכטער, וואס האבען מיך פאר־אורטיילט". און באלד נאכדעם וועט ער אייך אנווייזען אויף א וועלכע עס איז קאמפאניע, וואס איז געגרינדעט געווארן אין „סיטי או לאנדאן" מיט דעם ספעציעלען צוועק צו בארויבען נא־איווע מענשען, וואס האבען גע'חלומ'ט וועגען רייך ווערן פון

*) פארגלייך איוזשען סימאן, „לא סיטע שינואז".

עפּעס גאָלדגרובען אין דעוואָנשיר, בלייקוואַלען אונטער דער טעמזע, א. א. וו. אונז אַלעמען זיינען באַקאַנט אַזעלכע קאָמפּאַניעס, אין דער שפּיץ פון וועלכע עס שטעהט אַלעמאָל אין ענגלאַנד אַ לאָרד, אַ גייסטליכער און אַן מ. פּ. (פּאַרלאַמענט מיטגליד); מיר אַלע באַקומען זייערע פּאַרפירערישע צירקולאַרן; מיר אַלע ווייסען, ווי אַזוי עס ווערן אַרויסגעפּישט די לעצטע גראָשענס פון די קעשענעס ביי די אָרימעלייט... וואָס־זשע קאָנען מיר זאָגען, צו ענטפערן דעם „געפענגנים אַריסטאָקראַט”? אָדער מיר וועלען נעמען פאַר אַ ביישפּיל אַן אַנדערן, וואָס איז פאַראורטיילט געוואָרן פאַר אַ זאַך, וואָס רופט זיך אויפ׳ן פראַנצויזישען זשאַרגאָן „מאַנזשע לאַ גרענואיל”, און וואָס מיר, רוסען, רופען אָן „פאַרליבע צום קהל׳שען ביסען”, — מיט אַנדערע ווערטער, וואָס איז פאַראורטיילט געוואָרן פאַר פאַרשווענדען קהל׳שע געלט. אַזאַ הערר וועט אייך זאָגען: „איך בין ניט געווען גענוג פלינק, מיין הערר, אין דעם באַשטעהט מיין שולד.” וואָס קאָנט איהר איהם ענטפערן, ווען איהר ווייסט גוט, וואָס פאַר ריזיגע ביסענס עס פאַרשווינדען שפּורלאָז אין די מיילער פון די יעגער נאָך אַזעלכע זאַכען און דערביי ווערן אָט די גאַסטראָנאָמען ניט נאָר ניט געבראַכט אין געריכט, נאָר זיי ווערן נאָך געאַכט פון דער געזעלשאַפט. „איך בין ניט געווען גענוג פלינק”, — וועט ער ווידערהאָלען, אַזוי לאַנג ווי ער וועט טראָגען דאָס אַרעסטאַנטען־רעקעל; און צי ער וועט זיך מאַטערן אין איינצעל־קאַמער, אָדער ער וועט אויסטריקענען די דאַרטמוטער זומפּען, וועט זיין מוח אָהן אויפהער אַרבייטען אין איין און דערזעלביגער ריכטונג: ער וועט אַלץ מעהר און מעהר דערצאָרענט ווערן קעגען דער אונגערעכטיגקייט פון דער געזעלשאַפט, וואָס שפּרייט רויזען אויפ׳ן וועג פון די גענוג פלינקע און זעצט אין געפענגנים די שלימזל׳ס. און ווי נאָר ער וועט אַרויסגעלאָזען ווערן פון געפענגנים, וועט ער פּרובירען אַרויפקריכען אויפ׳ן העכסטען שטאַפּעל פון לייטער; ער וועט אָנווענדען אַלע גייסטיגע קרעפטען, כדי צו זיין „גענוג פלינק”, און דאָס מאָל וועט ער אַזוי איינשלינגען דעם קהל׳שען ביסען, אַז מען זאָל איהם ניט כאַפּען.

איך וועל ניט באַהויפּטען, אַז יעדער אַרעסטאַנט קוקט אויף די פאַרברעכען, וואָס האָבען איהם געבראַכט אין געפענגנים, ווי

אויף עפעס, וואס איז לויבענסווערט; אבער עס איז קיין ספק ניט, אז ער רעכענט, אז ער איז מיט גארניט ערגער פון יענע פאב־ריקאנטען, וואס מאכען אפעלסין זאפט פון רעטאך און פאברי־צירען ויין פון וואסער, וואס איז געפארבט מיט פוקסין און גע־מישט מיט אלקאהאל; אז ער איז מיט גארניט ערגער פון יענע אונטערנעמער, וואס בארויבען דעם לייכטגלויביגען עולם, וואס ספעקולירן אויף די פארשידענסטע אופנים אויף די „געלטגיי־ציגקייט און אונוויסענהייט" פון דעם עולם, און וואס ווערט פונ־דעסטוועגען פון אלעמען געאכט. „גנב'ע, אבער פאל ניט אריין!" — דאס איז דאס געוועהנליכע שפריכווארט אין די געפענגניסען פון דער גאנצער וועלט, און אומזיסט וועלען מיר באשטרייטען די וויזהייט פון דעם שפריכווארט, אזוי לאנג ווי אין דער וועלט פון געשעפטליכע פארהעלטניסען וועלען די באגריפען וועגען עהר־ליכקייט און אונעהרליכקייט זיין אזוי וואקעלדיג, ווי זיי זיינען איצט.

די לעהרע, וואס די ארעסטאנטען באקומען אין געפענגניס, איז מיט גארנישט ניט ערגער פון דער, וואס זיי באקומען אין דער אויסערליכער וועלט. איך האב שוין דערמאנט אין דעם פאריגען קאפיטעל וועגען דעם סקאנדאליעזען האנדעל מיט טאבאק, וואס ווערט פראקטיצירט אין די פראנצויזישע געפענגניסען, אבער ביז דער גאר לעצטער צייט האב איך געמיינט, אז די דאזיגע צרה איז אין ענגלאנד גאר אומבאקאנט; איך האב אבער ערפאהרן פון איין בוך,*) אז דאס איז ניט אזוי. עס איז כאראקטעריסטיש, אז אפילו די ציפערן זיינען כמעט דיזעלביגע. אזוי מוזען פון יעדע צוואנציג שילינג, וואס ווערן איבערגעגעבען דעם ארעס־טאנט, צעהן אפגעגעבען ווערן דעם וועכטער, און אויף די איבע־ריגע צעהן שטעלט ער צו טאבאק און די איבעריגע קאנטראבאנד לויט א פאנטאסטישען טאריף. אט אזוי פיהרט זיך אין מיל־באנק. דער פראנצויזישער טאריף ווידער איז: פון פופציג פראנק פינף און צוואנציג דעם וועכטער, און אויף די איבעריגע פינף און צוואנציג ווערט צוגעשטעלט טאבאק, א. א. וו., נאך די אויבענדערמאנטע פרייזען. וואס אנבאטרעפט די ארבייטען, ווע־

*) "Five Years Penal Servitude," by *One Who has Endured It*, p. 61.

רען סאַי ביי דעם שטאַטליכען, סאַי ביי דעם צושטעלערישען סיס־טעם, וואָס ווערן פּראַקציטירט אין די גרויסע געפענגניסען, באַ־גאַנגען אַזוי פיל פאַרשידענע קליינע גנבות, אַז מיר איז ניט איינ־מאָל אויסגעקומען צו הערן אין קלערוואָ פון די אַרעסטאַנטען: „אמת'ע גנבים, מיין הערר, זיינען ניט מיר, נאָר די, וואָס האַלטען אונז דאָ." מען וועט מיר געוויס זאָגען, אַז די אַדמיניסטראַציע דאַרף שטרענג אויסוואָרצלען אָט דאָס שלעכטס, און אַז אַ סך איז שוין אין אָט דער ריכטונג געטאָן געוואָרן. איך בין אַפילו גרייט צו אַנערקענען, אַז אָט די באַמערקונג איז אַ גערעכטע. אָבער די פראַגע איז: צי קאָן אַזאַ שלעכטס א י נ ג א נ צ ע ן אויסגעוואָרצעלט ווערן? שוין דאָס אַליין, וואָס דאָס שלעכטס עקזיסטירט אין די מעהרסטע געפענגניסען פון אייראָפּא, באַווייזט, ווי שווער עס איז צו געפינען אַ געפענגנים אַדמיניסטראַציע, וואָס מען זאָל ניט קאָנען אונטערקויפען.

איבריגענס, דערמאָנענדיג וועגען אָט דער אורזאַך פון דעמאָ־ראַליזאַציע, וועל איך זי ניט אונטערשטרייכען; ניט דערפאַר, ווייל איך אַנערקען ניט איהר אונגעהויער שעדליכען איינפלוס, נאָר איינ־פאַך דערפאַר, ווייל אויב די אויבענדערמאָנטע אורזאַך וואָלט אינ־גאַנצען פאַרשוואונדען פון געפענגנים לעבען, וואָלטען אויך דער־מאָלט געבליבען אין אונזערע שטראָף איינריכטונגען אַ סך אַנדערע פאַרדאַרבענדיגע אורזאַכען, פון וועלכע מען קאָן זיך ניט באַ־פרייען, אַזוי לאַנג ווי די געפענגנים וועט בלייבען אַ געפענגנים. צו זיי וועל איך איצט איבערגעהן.

אַ סך איז אָנגעשריבען געוואָרן וועגען דעם געזונט־מאַכענ־דיגען איינפלוס פון אַרבייט, — באַזונדערס פון פיזישער אַרבייט, — און איך וועל, נאַטירליך, אָט דעם איינפלוס באַשטרייטען ווע־ניגער פון אַלע. ניט געבען די אַרעסטאַנטען קיין שום באַשעפטי־גונג, ווי דאָס ווערט פּראַקטיצירט אין רוסלאַנד, הייסט — אינ־גאַנצען זיי דעמאָראַליזירן, אַרויפלעגען אויף זיי אַ נוצלאָזע שטראָף און אָפּטויטען אין זיי יעדען פונק פון ענערגיע, וואָס מאַכט זיי אינגאַנצען אונפעהיג צו אַן אַרבייטס לעבען נאָך דער געפענגנים. אָבער עס איז פאַראַן אַרבייט און אַרבייט. עס איז פאַראַן פרייע אַרבייט, וואָס דערהויבט אַ מענשען, באַפרייט זיין מאַרך פון טרויעריגע געדאַנקען און קראַנקהאַפטיגע אידעען, —

אַן אַרבייט, וואָס צווינגט אַ מענשען צו פיהלען זיך ווי אַ טייל פון דעם אַלוועלטליכען לעבען. עס איז אָבער אויך פאַראַן צוואַנגס אַרבייט, אַרבייט פון אַ קנעכט, וואָס דערנידעריגט אַ מענשען, — אַן אַרבייט, מיט וועלכער מען באַשעפטיגט זיך מיט עקעל, אויס מורא פאַר שטראָף, און אַזאַ איז די געפענגנים אַרבייט. דערביי האָב איך, נאַטירליך, ניט אין זינען אַזאַ געמיינע ערפינדונג, ווי דאָס דרעהענדיגע ראָד אין די ענגלישע געפענגניסען, וואָס אַ מענש מוז דרעהען, ווי אַ וועווערקע, כאָטש מען וואָלט די באַוועגונגס קראַפט געקאָנט באַקומען אויך אויף אַנ'אַנדער אופן, אַ סך אַ ביליגערן. איך האָב אויך ניט אין זינען דאָס קנעטען קיט, ביי וועלכען אַ מענש קאָן פראָדוצירן אין אַ טאָג פונקט דעם ווערט פון איין קאָפּיקע.*) די אַרעסטאַנטען האָבען אַ רעכט צו באַטראַכטען אַזאַ מין אַרבייט, ווי אַ געמיינע נקמה מצד דער געזעלשאַפט, וואָס האָט ניט געזאָרגט, אין די טעג פון זייער קינדהייט, אָנצואווייזען זיי בעסערע וועגען צו אַ העכערען לעבען, וואָס איז ווירדיגער פאַר אַ מענשען, און איצט איז די געזעלשאַפט זיך נוקם אַן זיי דערפאַר. איך רעכען, אַז עס איז ניטאָ קיין געמיינערע זאַך, ווי צו פיהלען, אַז מען צווינגט דיך צו אַרבייטען, ניט דערפאַר, ווייל דיין אַרבייט איז עמיצען נויטיג, נאָר פאַר אַ שטראָף. אין דער צייט ווען די גאַנצע מענשהייט אַרבייט אויפצוהאַלטען דאָס לעבען, איז דער אַרעסטאַנט, וואָס קנעט קיט אָדער פלאָנטערט פאַנאַנדער פאָדים, באַשעפטיגט מיט אַן אַרבייט, וואָס איז קיינעם ניט נויטיג. ער איז אַרויסגעוואָרפען פון דער געזעלשאַפט. און אויב ער וועט, אַרויסקומענדיג פון דער געפענגנים, ווידער זיך באַנעמען מיט דער געזעלשאַפט, ווי אַן אַרויסגעוואַרפענער, קאָנען מיר קיינעם ניט באַשולדיגען, אויסער זיך אַליין.

אָבער ניט בעסער איז אויך די לאַגע מיט דער פראָדוקטיווער אַרבייט אין די געפענגניסען. די מלוכה קאָן זעלטען אַרויסטרעטען

---

*) דיו קען, זייט 176. אנאנדער מין ארבייט, וואָס איז אויסגעטראַכט געוואָרן אין ענגלאַנד, באַשטעהט אין דעם פאָלגענדען: מען גיט דעם ארעסטאַנט אַ צונויפגעפלאָנטערטען בינטעל פאָדעם. ער מוז אין אַ טאָג צייט דאָס פאַנאַנדערקלייבען נאָך די פארבען. ווען די אַרבייט איז פארטיג, קומט אריין אין צעל דער וועכטער, פארפלאָנטערט ווידער אַלע פעדים און זאָגט: „דאָס וועט זיין די אַרבייט אויף מאָרגען!”

אין דער ראָל פון אַן ערפאָלגרייכען קאָנקורענט אויפ'ן מאַרק, וואו פּראָדוקטען ווערן געקויפט און פארקויפט צוליב די נוצען, וואָס קאָנען רעאַליזירט ווערן ביים קויפען און פארקויפען. צו־ליב דעם איז די מלוכה געצוואונגען אַנצוקומען צו דער הילף פון צושטעלער, כדי צו באַזאָרגען די ארעסטאַנטען מיט ארבייט. אָבער אום צוצוציהען אַט די צושטעלער און באַוועגען זיי אויסצוגעבען געלט אויף בויען ווארשטאַטען, — גאַראַנטירענדיג אין דערזעל־ביגער צייט א באַשטימטע מאָס ארבייט פאַר א געוויסער צאָל ארעסטאַנטען, ניט קוקענדיג אויף די שוואַנקונגען פון מארק פריי־זען (דערביי איז נויטיג צו האָבען אין זין די אונגינסטיגע אומ־געבונג פון דער געפענגנים און די ארבייט פון ארעסטאַנטען־אר־בייטער, וועלכע מען האָט ניט געלערענט קיין מלאכה), — כדי צוצוציהען אַזעלכע צושטעלער, מוז די מלוכה פארקויפען די ארעס־טאַנטישע ארבייט פאַר א גאַר קליינעם פּרייז, שוין ניט רעדענדיג וועגען כאַבאַר, וואָס העלפט אויך אראָפּדריקען די פּרייזען אויף ארבייט. פאַר וועמען די ארעסטאַנטען זאָלען אויף אַזא אופן ניט ארבייטען, פאַר דער מלוכה צי פאַר די צושטעלער, וועלען זייערע פאַרדינסטען זיין נישטיג.

מיר האָבען געזעהן אין פאָריגען קאַפּיטעל, אז דער העכסטער לוין, וואָס ווערט געצאָהלט פון צושטעלער אין קלערוואָ, איבער־שטייגט זעלטען אכציג קאָפּיקעס א טאָג, און אין די מעהרסטע פאַלען איז ער נידעריגער פון פערציג קאָפּיקעס, פאַר צוועלף שעה ארבייט; דערביי פאַרהאַלט די מלוכה פאַר זיך א העלפט פון אַט דעם לוין, און אמאָל מעהר. אין פּואַסי פאַרדינען די ארעסטאַנ־טען ביי א צושטעלער צו צוועלף קאָפּיקעס א טאָג, און ווענינער פון אכט קאָפּיקעס, ווען זיי ארבייטען פאַר דער מלוכה.*)

אין ענגלאַנד, פון זינט די געפענגנים קאָמיסיע האָט אין 1863 געמאַכט די אנטדעקונג, אז די ארעסטאַנטען פאַרדינען צו־פיל, איז זייער פאַרדינסט רעדוצירט געוואָרען כמעט צו נול, אויב מען זאָל ניט רעכענען א קליינע פאַרמינדערונג פון דעם געפענגנים טערמין פאַר פלייסיג ארבייטענדיגע ארעסטאַנטען. אין די ענג־

*) די רעדע פון מ. דיופּיואַי (פון עין) אין דעם פראַנצויזישען דעפּוטאַטען־קאַמער, דעם 18טען יאַנואַר 1887.

לישע געפענגניסען בעשעפטיגט מען די ארעסטאַנטען מיט אזעלכע מלאָכות, וואו נאָר געניטע ארבייטער קאָנען פארדינען מעהר ווי פופציג קאָפּיקעס א טאָג (שוסטער, שניידער און קארב־פלעכטער).*) אין אנדערע מלאָכות באטרעפט די ארעסטאַנטישע ארבייט, ווען איבערגעפיהרט אין מארק־ווערטען, צווישען צוועלף און פערציג קאָפּיקעס א טאָג.

עס איז קיין צוויפעל ניט, אז די ארבייט, וואָס איז ביי אזעלכע באדינגונגען אליין פאר זיך ניט אָנציהענד, ווייל זי גיט ניט קיין איבונג די גייסטיגע פעהיגקייטען פון דעם ארבייטער און ווערט באצאָהלט אזוי שלעכט, קאָן נאָר באטראכט ווערן, ווי א פאָרם פון שטראָף. ווען איך האב געקוקט אויף מיינע פריינד אנארכיסטען אין קלערוואָ, וואָס האָבען אויסגעארבייט דאמען־קאָרסעטען אָדער פערעלמוטער קנעפּ און האָבען דערביי פארדינט פיר־און־צוואַנציג קאָפּיקעס פאר צעהן שעה ארבייט, און פון דעם האָט די מלוכה פארהאַלטען אכט קאָפּיקעס פאר זיך (ביי קרימינעלע פארברעכער האָט מען אראָפּגערעכענט צוועלף קאָפּיקעס און אפילו מעהר), — האָב איך פאלקאָם פארשטאַנען, וואָס פאר אן עקעל עס מוז ארויסרופען אזא מין ארבייט ביי מענשען, וואָס זיינען געצוואונגען צו פארנעמען זיך מיט איהר גאַנצע וואָכען. וואָס פאר א פארגניגען קאָן אזא ארבייט געבען! וואָס פאר א מאָראַלע ווירקונג קאָן זי אויסאיבען, אויב דער ארעסטאַנט זאָגט שטענדיג זיך אליין, אז ער ארבייט נאָר פאר דער באַרייכערונג פון דעם צושטעלער? האָבענדיג באקומען צוויי־און־זיבעציג קאָפּיקעס פאר א גאַנצע וואָך ארבייט, קאָנען ער און זיינע חברים נאָר אויסרופען: „ווירקליך, די אמת'ע גנבים זיינען ניט מיר, נאָר די, וואָס האַלטען אונז דאָ.”

און דאָך האָבען מיינע חברים, וועלכע מען האָט ניט געצוואונגען צו באַשעפטיגען זיך מיט אָט דער ארבייט, זיך פארנומען מיט איהר פרייוויליג, און אמאָל, דורך שווערע אָנשטרענגונגען, האָבען איינינע פון זיי באוויזען צו פארדינען ביז פערציג קאָפּיקעס א טאָג, באזונדערס, ווען די ארבייט האָט געפאָדערט א

*) „דהוי פּאָנישמענט ענד פּריווענשאָן אָוו קראַים”, זייט 176.

געוויסע געשיקטקייט אָדער אַן אַרטיסטישען געשמאַק. אָבער זיי האָבען זיך באַשעפטיגט מיט אָט דער אַרבייט דערפאַר, ווייל אין זיי האָט זיך אויפגעהאַלטען דער אינטערעס צו אַרבייט. די פון זיי, וואָס זיינען געווען פאַרהייראַט, האָבען געפיהרט אַ שטענדיגע קאָרעספּאָנדענץ מיט די פרויען, וואָס האָבען איבערגעלעבט אַ שווערע צייט, אַזוי לאַנג ווי זייערע מענער זיינען געווען אין גע־פענגנים. צו זיי זיינען דערגאַנגען בריף פון דער היים, און זיי האָבען געקאָנט ענטפערען אויף זיי. אויף אַזאַ אופן זיינען די פעדים, וואָס האָבען פאַרבונדען די אַרעסטאַנטען מיט דער פאַ־מיליע, ניט איבערגעריסען געוואָרן. ביי די אומפאַרהייראַטע ווי־דער, ביי די, וואָס האָבען ניט קיין פאַמיליע, פאַר וועלכע צו זאָר־גען, איז געווען אַנ'אַנדער ליידענשאַפט, — די ליבע צו וויסענ־שאַפט; און זיי האָבען געבויגען דעם רוקען ביי דער אויסאַר־ביימונג פון פערלמוטער קנעפּ און בראַשקעס, האָפענדיג אויסצו־שרייבען סוף חודש אַ בוך, וואָס זיי האָבען לאַנג געוואָלט האָבען זיי האָבען געהאַט אַ ליידענשאַפט. אָבער וועלכע נאָבעלע ליידענשאַפט קאָן באַהערשען דעם קרימינעלען אַרעסטאַנט, וואָס איז אָפּגעריסען פון הויז און האָט שוין ניט קיין שום פאַרבינדונגען מיט דער אויסערליכער וועלט? מענשען, וואָס האָבען ערפונדען אונזער געפענגנים סיסטעם, האָבען זיך געמיהט מיט אַ ראַפיניר־טער גרויזאַמקייט אָפּצושניידען אַלע פעדים, וואָס האָבען אַזוי צי אַזוי פאַרבונדען דעם אַרעסטאַנט מיט דער געזעלשאַפט. זיי האָבען צוטראָטען אַלע בעסטע געפיהלען, וואָס זיינען פאַראַן ביים אַרעס־טאַנט, פּונקט ווי ביי יעדען אַנדערען מענשען. אַזוי, צום ביי־שפּיל, קאָנען אין ענגלאַנד אַ פרוי און קינדער ניט זעהן דעם אַרעס־טאַנט אָפטער פון איין מאָל אין דריי מאָנאַטען. די פילאַנטראָ־פען, וואָס האָבען ערפונדען די ענגלישע געפענגנים דיסציפּלין, זיינען דערגאַנגען ביז צו אַזאַ קאַלטער פאַראַכטונג צו דער מענש־ליכער נאַטור, אַז מען ערלויבט די אַרעסטאַנטען נאָר אונטערצו־שרייבען געדרוקטע פּאַפּירן, וואָס זיינען פון פריהער צוגעגרייט געוואָרן! אָט דער רעגעל איז נאָך געמיינער מיט דעם, וואָס יעדער אַרעסטאַנט, ווי נידריג עס זאָל ניט זיין זיין גייסטיגע אַנטוויק־לונג, פאַרשטעהט זעהר גוט אָט די קליינליכע נקמה, וואָס דיקטירט אַזעלכע מאַסרעגלען, — וויפיל מען זאָל זיך ניט פאַרענטפערן

מיט דעם אויסרייד וועגען דער נויטיגקייט צו פאַרהינדערן א פאַרקעהר מיט דער אויסערליכער וועלט.

אין די פראַנצויזישע געפענגניסען, — ווענינגסטענס אין די צענטראַלע, — איז אָפטער ערלויבט צו באַזוכען קרובים, און דער געפענגנים דירעקטאָר האָט אין אויסשליסליכע פאַלען דאָס רעכט צו ערלויבען זעהן זיך אין צימערען, אָהן יענע גראַטעס, וואָס טיילען געוועהנליך אָפּ דעם אַרעסטאַנט פון די, וואָס זיינען געקומען איהם זעהן. אָבער די צענטראַלע געפענגניסען געפינען זיך ווייט פון די גרויסע שטעט, און גראַד די גרויסע שטעט שטעלען צו די גרעסטע צאָהל אַרעסטירטע; דערביי געהערן די פאַראורטיילטע הויפּטזעכליך צו די אָרימסטע קלאַסען פון דער באַפעלקערונג, און נאָר ווייניג פרויען האָבען גענוג געלט צו פאָהרן אין קלערוואָ, מיט׳ן ציעל צו דערשלאָגען זיך צו עטליכע זעהונגען מיט׳ן אַרעסטירטען מאַן.

אויף אַזאַ אופן ווערט סיסטעמאַטיש אַרויסגעטריבען פון דעם אַרעסטאַנט׳ס לעבען יענע גוטע ווירקונג וואָס וואָלט געקאָנט פאַרנאָבלען דעם אַרעסטאַנט, אַריינטראָגען א שטראַל פון פרייד אין זיין לעבען, — דער פאַרקער מיט זיינע קרובים און קינדער. די געפענגניסען פון אַמאָל האָבען זיך אויסגעצייכענט מיט ווענינער ריינקייט; אין זיי איז געווען ווענינער „אָרדנונג", איידער אין די מאָדערנע, אָבער אין דעם אויבען אָנגעוויזענעם פּרט זיינען זיי געווען מענשליכער.

אין דעם גרויען אַרעסטאַנטישען לעבען, וואָס האָט ניט קיין ליידענשאַפטען און קיין שטאַרקע איינדרוקען, שטאַרבען באַלד אָפּ אַלע בעסערע געפיהלען, וואָס קאָנען אויסבעסערן דעם מענשען׳ס כאַראַקטער. אפילו אַרבייטער, וואָס האָבען ליעב זייער מלאכה און געפינען אין איהר א באַפרידיגונג פון זייערע עסטעטישע באַדערפינשען, פאַרלירן דעם געשמאַק צו אַרבייט. די געפענגנים טויט אָפּ, פריהער פון אַלץ, די פיזישע ענערגיע. מיר דערמאָנען זיך איצט די יאָהרען, וואָס איך האָב פאַרבראַכט אין געפענגנים אין רוסלאַנד. איך בין אַריין אין קאַזעמאַט פון דער פעסטונג מיט דעם פעסטען באַשלוס — ניט אונטערצוגעבען זיך. כדי צו דערהאַלטען די פיזישע ענערגיע, האָב איך רעגעלמעסיג געמאַכט יעדען טאָג א זיבען־ווייאָרסטיגען שפּאַציר, און צוויי מאָל א טאָג

האָב איך געמאַכט גימנאַסטישע איבונגען מיט אַ שווערען דעמבענעם טאַמבורעט. און ווען מען האָט מיר ערלויבט צו באַנוצען אַ פעדער און טינט, האָב איך זיך גענומען ברענגען אין אָרדנונג אַ גרויסע אַרבייט, — איך האָב, נעמליך, סיסטעמאַטיש רעווידירט אַלע עקזיסטירענדע באַווייזען, אַז עס איז געווען אַן אייז־פעריאָד. שפּעטער, אין דער פּראַנצויזישער געפענגניס, האָב איך מיט לייַדענשאַפט זיך פאַרנומען אויסצואַרבייטען די גרונדלאַגען פון יענער וועלטאָנשויאונג, וועלכע איך האַלט פאַר אַ סיסטעם פון אַ נייער פילאָזאָפיע, — די טעאָרעטישע יסודות פון אַנאַרכיע. אָבער איןביידע פאַלען האָב איך אינגיכען גענומען פיהלען ווי אַ מידקייט האָט מיך באַהערשט. די קערפּערליכע ענערגיע איז ביסלעכווייז פאַרשוואונדען. אפשר קאָן מען פאַר׳ן בעסטען פאַראַלעל פון דעם אַרעסטאַנט׳ס צושטאַנד אָננעמען דאָס ווינטערן פון די פּאָלאַרע לענדער. לייענט איבער די באַריכטען וועגען פּאָלאַרנע עקספּעדיציעס פון דער פריהערדיגער צייט, צום ביישפּיל, פון דעם גוטמוטיגען פּערי אָדער דעם עלטערען ראָס. לייענענדיג אָט די טאָג־ביכער, כאַפּט איהר אויף אַ געפיהל פון פיזישער און גייסטיגער מידקייט, וואָס איז אָפּגעשטעמפּעלט אויף יעדער זייט פון די טאָג־ביכער, און וואָס דערגעהט כמעט ביז צו פאַרצווייפלונג, ביז עס באַווייזט זיך ניט ענדליך אויפ׳ן האָריזאָנט די זון, וואָס ברענגט מיט זיך ליכט און האָפנונג. פּונקט אַזאַ איז דער צושטאַנד פון דעם אַרעסטאַנט. דעם מאַרך פעהלט ענערגיע אויפצוהאַלטען די אויפמערקזאַמקייט; דאָס דענקען ווערט לאַנגזאַמער און נאָכגיביגער: דעם געדאַנק פעהלט טיפקייט. אין איין פאַר־אַ־יאָהריגען אַמעריקאַנער באַריכט ווערט, צווישען אַנדערס, געזאָגט, אַז בעת דער שטודיום פון שפּראַכען ווערט פון די אַרעסטאַנטען געפיהרט מיט אַ גרויסען ערפאָלג, קאָנען זיי זעלטען פאַרנעמען זיך לאַנג מיט מאַטעמאַטיק; אָט די באַאָבאַכטונג איז גאַנץ ריכטיג.

מיר דוכט זיך, אַז אָט די דערדריקונג פון לעבעדיגער נערווען ענערגיע ווערט אַם בעסטען ערקלערט מיט אַן אָפּוועזענקייט פון איינדרוקען. אין דעם געוועהנליכען לעבען באַריהרן אונזערע געפיהלען טויזענטער קלאַנגען און פאַרבען; טויזענטער קליינע פאַרשידענע פאַקטען ווערן איינגעקריצט אין אונזער באַוואוסטזיין

און רעגנען אויף די טעטיגקייט פון מארך. אָבער דעם ארעס־טאַנט׳ס לעבען איז אין אַט דעם פּרט אינגאַנצען אוננאָרמאַל: זיינע איינדרוקען זיינען גאַנץ מאָגערע און אַלעמאָל דיזעלביגע. דערפון נעמט זיך דעם ארעסטאַנט׳ס פארליבע צו אַלערליי נייַ־איגקייטען, דער גײַעג נאָך יעדען נייעם איינדרוק. איך וועל קיינ־מאָל ניט פארגעסען, מיט וואָס פאר אַן אָנגעשטרענגטער אויפ־מערקזאַמקייט איך האָב באַמערקט אין געפענגניס, בעת אַ שפּאַ־ציר איבער׳ן הויף פון טרובעצקאָי באַסטיאָן, דעם שפּיל פון ליכט אויף דעם באַגאָלדטען שפּיץ פון קאַטעדראַל, — דער שפּיץ איז געוועזן ראָז ביים זון־פארגאַנג און פול מיט בלויע שאַטירונגען אין דער פריה. איך האָב באַמערקט אַלע שאַטירונגען פון פארבען, וואָס בייטען זיך אין וואָלקענדיגע און לויטערע טעג, אין דער פריה און אין אָוועגט, ווינטער און זומער. נאָר די קאָלירען פון דעם שפּיץ׳ס פארבען האָבען זיך געענדערט; דאָס איבעריגע איז אַלץ געבליבען אין דערזעלביגער פינסטערער אונפארענדערליכקייט. די ערשיינונג פון אַ שפּערלינג אויפ׳ן געפענגניס הויף איז געוועזן אַ גרויסע ערשיינונג: זי האָט אריינגעטראָגען אַ נייעם איינדרוק. מסתמא ערקלערט זיך מיט דעם אויך דאָס, וואָס די ארעסטאַנטען האָבען אַזוי ליב צייטונגען און אילוסטראַציעס: זיי גיבען זיי נייע איינדרוקען אויף אַן אונגעוועהנליכען וועג. אַלע איינדרוקען, וואָס ווערן באַקומען אין געפענגניס דורך לייענען, אָדער דורך איינגענעם דענקען, ווירקען ניט אונמיטעלבאר, נאָר דורך די פאַר־שטעלונג; ווען דער מארך, וואָס ווערט שלעכט גענעהרט פון דעם אָפּגעשוואַכטען הארצען און פאַראָרימטען בלוט, ווערט שנעל מיד, פאַרלירט ער זיין ענערגיע. דעריבער פיהלט זיך אין געפענגניס אַזאַ שטאַרקע באַדערפניש אין אויסערליכע, אונמיטעלבארע איינ־דרוקען.

מיט אַט דעם אומשטאַנד ערקלערט זיך מסתמא אויך די מערקווירדיגע אָפּוועזענהייט פון ענערגיע און ענטוזיאַזם אין דער ארבייט פון די ארעסטאַנטען. יעדעם מאָל, ווען איך האָב גע־זעהען אין קלערוואָ אַן ארעסטאַנט, וואָס האָט זיך פויל באַוועגט איבער׳ן הויף, אין דער באַגלייטונג פון אַ וועכטער, וואָס האָט אויך פויל געשפּרייזט נאָך איהם, האָב איך אין געדאַנק זיך אומ־געקעהרט צו די טעג פון מיין יוגענט, אין מיין פאָטער׳ס הויז,

אין די סביבה פון די לייב־אייגענע. די אַרעסטאַנטישע אַרבייט איז אַן אַרבייט פון קנעכט, און אַזאַ אַרבייט קאָן ניט באַגייסטערן אַ מענשען, קאָן איהם ניט געבען דאָס באַוואוסטזיין פון דער נויטיגקייט צו אַרבייטען און שאַפען. מען קאָן דעם אַרעסטאַנט אויסלערנען אַ מלאכה, אָבער קיין ליבע צו דער מלאכה קאָן מען איהם ניט אַריינגעבען; פאַרקערט, אין די מעהרסטע פאַלען גע־וועהנט ער זיך צו צו באַציהען זיך צו זיין אַרבייט מיט האַס.

עס איז נויטיג אָנצואווייזען נאָך אויף איין אורזאַך פון דער־מאָראַליזאַציע אין די געפענגניסען, וואָס איך האַלט פאַר אַ באַ־זונדערס וויכטיגע, צוליב דעם, וואָס זי איז דיזעלביגע אין אַלע געפענגניסען, און וואָס איהר וואָרצעל ליגט אין דעם פאַקט גופא, וואָס מען האָט ביי אַ מענשען אַפּגענומען זיין פרייהייט. אַלע פאַרברעכען געגען די איינגעשטעלטע פרינציפען פון מאָראַל קאָן מען דערוצירען צו איין פונדאַמענטאַלער אורזאַך: דער אַפּוועזענהייט פון אַ פעסטען ווילען. די מעהרסטע באַוואוינער פון אונזערע גע־פענגניסען זיינען מענשען, וואָס האָבען ניט געהאַט גענוג פעסט־קייט צו קאָנען ווידערשטעהן די נסיונות, וואָס זיי האָבען באַגע־גענט אויף זייער לעבענסוועג, אָדער צו דערשטיקען אַ ליידענ־שאַפטליכען אימפּולס, וואָס האָט זיי מיטאַמאָל באַהערשט. אָבער אין געפענגניס, פונקט ווי אין אַ קלויסטער, איז דער אַרעסטאַנט אָפּגעצאַמט פון אַלע נסיונות פון דער אויסערליכער וועלט, און זיינע באַציהונגען מיט אַנדערע מענשען זיינען אַזוי באַגרענעצט און אַזוי רעגולירט, אַז ער פיהלט זעלטען די ווירקונג פון שטאַרקע ליידענשאַפטען. צוליב דעם באַקומט ער זעלטען די געלעגענהייט צו איבען און פאַרשטאַרקען דעם אָפּגעשוואַכטען ווילען. ער איז פאַרוואַנדעלט אין אַ מאַשין און געהט אויף אַ וועג, וואָס איז איינגעשטעלט געוואָרן איינמאָל פאַר אַלעמאָל; און די ווענינע פאַלען, ווען ער האָט דעם פרייען אויסוואַהל, זיינען אַזוי זעלטען און נישטיג, אַז אַנטוויקלען אויף זיי זיין ווילען איז אונמעגליך פאַר איהם. דאָס גאַנצע לעבען פון דעם אַרעסטאַנט איז פאָראויס באַשטימט און רעגלאַמענטירט; איהם בלייבט נאָר איבער זיך אָפּ־געבען דעם שטראָם, פאָלגען בלינדערהייט, אונטער דער מורא פאַר גרויזאַמע באַשטראָפונגען. אונטער אַזעלכע באַדינגונגען, אויב ער האָט אפילו געהאַט אַ געוויסע פעסטקייט פון ווילען פאַר זיין

פאַראורטיילונג, פאַרשווינדט זי אין געפענגניס. און דער־ריבער, — וואו זאָל ער געפינען די פעסטקייט פון כאַראַקטער, צו קאָנען ווידערשטעהן די נסיונות, וואָס רינגלען איהם פלוצלונג ארום, ווי אזוי וועט ער קאָנען איינהאַלטען די ערשטע אימפּול־סען פון דעם ליידענשאַפטליכען כאַראַקטער, אויב אין פאַרלויף פון אַ סך יאָהרען האָט מען אָנגעווענדעט אַלע מיטלען, כדי אָפּצור־טויטען אין איהם די אינערליכע ווידערשטאַנדס־פעהיגקייט, צו פאַרוואַנדלען איהם אין אַ געהאַרכזאַמען געצייג אין די הענט פון די, וואָס האָבען איבער איהם געהערשט?

דער אויבען אָנגעוויזענער פאַקט איז, אין מיין מיינונג (און מיר דוכט, אַז וועגען דעם קאָנען קיין צוויי מיינונגען ניט זיין), די שטרענגסטע פאַראורטיילונג פון אַלע סיסטעמען, וואָס זיינען באַגרינדעט אויף אָפּנעמען ביי אַ מענשען זיין פרייהייט. מען קאָן לייכט ערקלערן די אָפּשטאַמונג פון אונזערע שטראָף־סיס־טעמען, וואָס זיינען באַגרינדעט אויף אַ סיסטעמאַטישער אונטער־דריקונג פון דעם אינדיווידועלען ווילען אין די ארעסטאַנטען און אויף דערנידעריגען די מענשען ביז צום גראַד פון מאַשינען, וואָס האָבען ניט קיין אורטייל־פעהיגקייט. דאָס סיסטעם איז אויסגע־וואַקסען פון דעם פאַרלאַנג צו פאַרהינדערן אַלע שטערונגען פון דיסציפּלין און פון דער שטרעבונג צו האַלטען אין צוים אַ וואָס גרעסערע צאָהל ארעסטאַנטען ביי אַ וואָס קלענערער צאָהל אויפ־זעהער. און ווירקליך, מיר זעהען אַ גאַנצע, גרויסע ליטעראַטור וועגען געפענגניסען, אין וועלכער די הערדען „ספּעציאַליסטען" רעדען מיט דער גרעסטער אנטציקונג גראַד וועגען די סיסטעמען, ביי וועלכע די געפענגניס דיסציפּלין ווערט אויפגעהאַלטען מיט דער קלענסטער צאָהל וועכטער. אַן אידעאַלע געפענגניס וואָלט אין די אויגען פון אַזעלכע ספּעציאַליסטען געווען אַ טויזענט אויי־טאָמאַטען, וואָס שטעהען אויף און ארבייטען, עסען און געהען שלאָפען אונטער דער ווירקונג פון אַן עלעקטרישען שטראָם, וואָס געפינט זיך אין רשות פון איין־איינציגען וועכטער. אָבער אויב אונזערע מאָדערנע, פאַרפאָלקאָמטע געפענגניסען פאַרקלענערן אפשר אין דעם מלוכה־בודזשעט אייניגע, פאַרהעלטניסמעסיג קליי־נע הוצאות, זיינען זיי אָבער די הויפּט שולדיגע אין דעם פוראַ־דיגען פּראָצענט רעצידיוויסטען, וואָס ווערט איצט באמערקט אין

אַלע לענדער פון אייראָפּאַ. וואָס וועניגער די געפענגניסען דער־נעהענטערן זיך צום אידעאַל, וואָס איז אויסגעאַרבייט געוואָרן פון די געפענגניס ספּעציאַליסטען, אַלץ וועניגער רעצידיוויס־טען גיבען זיי.*) מען דאַרף זיך גאָר ניט וואונדערען, וואָס מענ־שען, וואָס זיינען אויסגעלערנט געוואָרן צו זיין מאַשינען, זיינען ניט אימשטאַנד צוצופּאַסען זיך צום לעבען אין דער געזעלשאַפט.

געוועהנליך טרעפט, אַז באַלד ביים אַרויסגעהן פון געפענג־ניס, באַגעגענט זיך דער אַרעסטאַנט מיט זיינע געוועזענע חברים, וואָס וואַרטען שוין אויף איהם ביים אַרויסגאַנג. זיי נעמען איהם אויף ברידערליך, און כמעט באַלד נאָך דער באַפרייאונג פאַלט ער ווידער אַריין אין יענעם שטראָם, וואָס האָט איהם שוין איינמאָל געבראַכט צו די ווענט פון געפענגניס. אַלערליי פילאַנטראָפּען און די „געזעלשאַפט צו העלפען די באַפרייטע אַרעסטאַנטען" העלפען דאָ איינענטליך וועניג. זיי קומט אויס איבערצומאַכען דאָס, וואָס די געפענגניס האָט אויפגעטאָן, פאַרגלעטען יענע שפּור־רען, וואָס די געפענגניס האָט איבערגעלאָזען אויף דעם באַפריי־טען. אין דער צייט ווען דער איינפלוס פון עהרליכע מענשען, וואָס וואָלטען דעם מענשען אויסגעשטרעקט אַ ברודערליכע האַנט, אײדער ער איז אַריינגעפאַלען אין געפענגניס, וואָלט איהם געקאָנט ראַטעווען פון די טאַטען, וואָס האָבען איהם דערפיהרט ביז צו דער געפענגניס, איז איצט, ווען ער האָט דורכגעמאַכט דעם קורס פון געפענגניס לעהרע, וועלען אַלע אַנשטרענגונגען פון די פילאַנטראָפּען אין די מעהרסטע פאַלען ניט פיהרן צו קיין רע־זולטאַטען.

און וואָס פאַר אַן אונטערשיד צווישען דער ברידערליכער אויפנאַהם, מיט וועלכער עס באַגעגענען דעם באַפרייטען זיינע גע־וועזענע חברים, און דער באַציהונג צו איהם פון די „עהרליכע בירגער", וואָס באַהאַלטען אונטער דעם אויסערליכען צודעק פון קריס־טענטום זייער פאַריסעאישען עגאָאיזם! פאַר זיי איז דער באַ־פרייטער אַרעסטאַנט עפּעס אַ מין פאַרפּעסטעטער. ווער פון זיי וועט זיך אַנטשליסען, ווי דאָס האָט געטאָן לאַנגע יאָרען דר. קעמפּ־

*) אין רוסלאַנד איז די צאָהל רעצידיוויסטען ניט העכער פון 18 פּראָצענט, בעת אין מערב אייראָפּאַ דערגרייכט זי ביז 50—40 פּראָצענט.

בעל פון עדינבורג, איינצולאַדען איהם אין זיין הויז און איהם זאָ־גען: „אַט האָסטו דיר דיין צימער; זיץ ביי מיין טיש און זיי א מיטגליד פון מיין פאַמיליע, ביז וואַנען מיר וועלען געפינען אר־בייט״? א מענש, וואָס איז ארויסגעלאָזען געוואָרן פון געד פענגנים, נויטיגט זיך מעהר פון אנדערע אין שטיצע, נויטיגט זיך אין א ברידערליכער האנט, וואָס זאָל ווערן אויסגעשטרעקט צו איהם; אָבער די געזעלשאַפט, האָבענדיג געטאָן אַלץ, וואָס זי האָט געקאָנט, צו מאַכען פון איהם איהר פיינד, האָבענדיג איינגע־פלאַנצט אין איהם די אַלע זינד, וואָס די געפענגנים אנטוויקעלט, אנטזאָגט איהם גראָד אין דער ברידערליכער הילף, וואָס איז איהם אזוי נויטיג.

וועלען זיך געפינען א סך אַזעלכע פרויען, וואָס וועלען איינ־שטימען צו חתונה האָבען מיט א מענשען, וואָס איז געוועזען אין געפענגנים? מיר ווייסען, ווי אָפט א פרוי האָט חתונה, מיט׳ן ציעל צו „ראַטעווען א מענשען״; אָבער מיט ווענינע אויסנאַמען, טרעטען אפילו אַזעלכע פרויען אינסטינקטיוו אָפּ אָן א זייט פון מענשען, וואָס האָבען באַקומען א געפענגנים בילדונג. אויף אַזא אופן מוז דער באַפרייטער ארעסטאַנט זיך געפינען א לעבענס־באַגלייטערין צווישען די זעלביגע פרויען, — די טרויעריגע פּראָ־דוקטען פון א שלעכט-אָרגאַניזירטער געזעלשאַפט, — וואָס זיינען אין די מעהרסטע פאַלען געוועזען איינע פון די הויפּט אורזאַכען, וואָס האָבען איהם געבראַכט אין געפענגנים. איז קיין וואונדער ניט, אויב די מעהרהייט פון די באַפרייטע ארעסטאַנטען פאַלען ווידער אריין, נאָכדעם ווי זיי האָבען פאַרבראַכט אינגאַנצען עטליכע מאָנאַטען אויף דער פרייהייט.

עס וועלען זיך קוים געפינען א סך מענשען, וואָס וואָלטען געוואַגט צו באַהויפּטען, אַז די געפענגניסען דאַרפען אויסאיבען נאָר אַן איינשרעקענדיגע ווירקונג, ניט האָבענדיג אין זינען קיין צוועקען פון מאָראַלער אויסבעסערונג. אָבער וואָס טוען מיר, צו דערגרייכען אָט דעם לעצטען ציעל? אונזערע געפענגניסען זיי־נען הפנים ספּעציעל איינגעריכט געוואָרן, צו דערנידעריגען אויף אייביג די, וואָס זיינען אהין איינמאָל אריינגעפאַלען, אויף אַלעמאָל פאַרלעשען אין זיי די לעצטע פונקען פון זעלבסט-אַכטונג. יעדען מענשען איז געוויס אויסגעקומען צו פיהלען אויף זיך

די ווירקונג פון אנשטענדיגע קליידער. אפילו חיות שעהמען זיך צו באווייזען זיך צווישען אייגענע, אויב זייער אויסערליכער אויסזעהן האט אן אונגעוויינליכען, קאמישען כאראקטער. א קאטער, וועמען א אינגעל א שטיפער וואלט אויסגעפארבט אין געלע און שווארצע פאסען, וואלט זיך געשעהמט צו באווייזען זיך צווישען אנדערע קאטערס אין אזא קאמישען אויסזעהן. אבער מענשען הויבען אן פון דעם, וואס זיי טוען אן אין א קאסטום פון א פאיאץ די יעניגע, וועמען זיי ווילען כלומר'שט אונטערווארפען צו א קורס פון מאראלער היילונג. ווען איך בין געווען אין דער ליאנער געפענגניס, איז מיר אפט אויסגעקומען צו באאבאכטען דעם עפעקט, וואס די געפענגנים קליידער מאכען אויף די ארעסטאנטען. איבער'ן הויף, וואו איך האב געמאכט מיין שפאציר, פלעגען דורכגיין ארעסטאנטען, מעהרסטענטיילס ארבייטער, ארים, אבער אנשטענדיג געקליידט, אויפ'ן וועג אין צעכהויז, וואו זיי האבען איבערגעלאזען זייערע קליידער און אנגעטאן ארעסטאנטישע. ארויסקומענדיג פון צעכהויז אנגעטאנענע אין אן ארעסטאנטישען קאסטום, וואס איז באדעקט מיט לאטעס פון פארשידענפארביגע שמאטעס, מיט א העסליכען רונדען היטעל אויפ'ן קאפ, האבען זיי זיך טיף געשעמט צו ווייזען זיך פאר מענשען אין אזא געמיינער קליידונג. אין א סך געפענגניסען, באזונדערס אין ענגלאנד, גיט מען די ארעסטאנטען קליידער, וואס זיינען געמאכט פון פארשידענפארביגע שטיקלאך מאטעריאל, און וואס דערמאנען גיכער דעם קאסטום פון א מיטעלאלטערליכען פאיאץ, איידער די קליידער פון א מענשען, וועלכען אונזערע געפענגנים פילאנטראפען ווילען כלומרש'ט אויסבעסערן.

דאס איז דער ערשטער איינדרוק פון דעם ארעסטאנט; און אין פארלויף פון זיין גאנצען לעבען אין געפענגנים וועט ער ליידען פון א באהאנדלונג, וואס איז פול מיט א טיפער פאראכטונג צו מענשליכע געפיהלען. אין דער דארטמורער געפענגנים, צום ביישפיל, באטראכט מען די ארעסטאנטען, ווי מענשען, וואס פארמאגען ניט דעם קלענסטען טראפען שעמעוודיגקייט. מען צווינגט זיי צו פאראדירן אין גרופען, אינגאנצען נאקעטע, פאר די געפענגנים באאמטע, און אזוי מאכען גימנאסטישע איבונגען. „רעכטס ארום! אויפהויבעןביידע הענט! אויפהויבען דעם לינקען פוס!

האלטען דעם זויל פון ליינקען פוס אין דער רעכטער האנט!"
א. ז. וו.*)

דער ארעסטאנט הערט אויף צו זיין א מענש, וואס זאל האבען א וועלכען עס איז געפיהל פון זעלבסט־אכטונג. ער ווערט פאר־וואנדעלט אין א זאך, אין א נומער אזא און אזא, און מען באַ־געהט זיך מיט איהם, ווי מיט א נומערירטער זאך. אפילו א חיה, אויב מען וועט זיך מיט איהר אזוי באגעהן יאהרנלאנג, וועט אויף אייביג פארדארבען ווערן; און דא באהאנדלען מיר אזוי מענשליכע וועזענס, וואס וועלען, אין עטליכע יאהר ארום, דארפען ווערען ניצליכע מיטגלידער פון דער געזעלשאפט. אויב מען ערלויבט דעם ארעסטאנט א שפאציר, וועט דאס ניט זיין עהנליך צו א שפאציר פון אנדערע מענשען. מען וועט איהם צווינגען צו מארשירן אין די רייהען, און דערביי וועט א וועכטער שטעהן אינמיטען הויף און הויך אויסשרייען: „אן־דעים, אן־דעים! ארש־פער, ארש־פער!" אויב דער ארעסטאנט וועט נאכגעבען איינעם פון די נאטירליכסטע מענשליכע פארלאנגען, — צו טיי־לען מיט אנאנדער מענשליכען וועזען זיינע איינדרוקען אדער גע־דאנקען, — וועט ער זיין שולדיג אין צושטערן די דיסציפלין. עס איז גאר קיין וואונדער ניט, וואס די געהארכזאמסטע ארעס־טאנטען קאנען זיך ניט אפהאלטען פון אזעלכע צושטערונגען פון דיסציפלין. פאר'ן ארייננעהן אין געפענגניס קאן א מענש פיהלען עקעל צו ליגען אין באטרוג; דא געהט ער דורך א פולען קורס פון אט די זאכען, ביז ליגען און באטרוג ווערן ניט זיין צווייטע נאטור.

ער מעג האבען אן אומעטיגען אדער פרעהליכען, גוטען אדער שלעכטען כאראקטער, — דאס מאכט ניט אויס: אים וועט אין געפענגניס ניט אויסקומען ארויסצואווייזען אט די אייגענשאפטען פון זיין כאראקטער. ער איז א פארנומערירטע זאך, וואס דארף זיך באוועגען נאך די איינגעשטעלטע רעגלען. איהם מעגען שטי־קען טרערען, אבער ער מוז זיי איינהאלטען. אין פארלויף פון אלע יאהרען פון קאטארגע לאזט מען איהם קיינמאל ניט אליין; אפילו אין דער איינזאמקייט פון זיין קאמער וועט דעם וועכטער'ס

*) "Datmoor," by Date B. 24, in "Daily News," 1886.

אויג שפּיאָנירן נאָך זיינע באַוועגונגען, באַאָבאַכטען די אויסערונ־
גען פון זיינע געפיהלען, וועלכע ער וואָלט געוואָלט באַהאַלטען,
ווייל זיי זיינען מענשליכע געפיהלען, וואָס ווערן אין געפענגניס
ניט ערלויבט. צי דאָס וועט זיין רחמנות צו אַ חבר אין ליידען,
ליבע צו קרובים, אָדער אַ פאַרלאַנג מיטצוטיילען זיינע צרות
עמיצען, אויסער די פּערזאָנען, וואָס זיינען אָפּיציעל באַשטימט
פאַר אָט דעם צוועק, צי דאָס וועט זיין איינס פון יענע געפילען,
וואָס מאַכען דעם מענשען בעסער, — אַלע אַזעלכע „סענטימענ־
טען" ווערען שטרענג פאַרפאָלגט פון יענער רויהער מאַכט, וואָס
לייקענט אָפּ אין אַרעסטאַנט דאָס רעכט צו זיין אַ מענש. דער
אַרעסטאַנט ווערט פאַראורטיילט אויף אַ ריין טיריש לעבען, און
אַלץ, וואָס איז מענשליך, ווערט פון אָט דעם לעבען שטרענג אַרויס־
געטריבען, דער אַרעסטאַנט טאָר ניט זיין קיין מענש, — דאָס
איז דער גייסט פון די געפענגניס רעגלען.

ער טאָר ניט פאַרמאָגען קיין מענשליכע געפיהלען. און וועה
איז איהם, אויב עס וועט זיך, אויף זיין אונגליק, דערוועקען אין
איהם דאָס געפיהל פון מענשליכער ווירדע! וועה איז איהם,
אויב ער וועט אויפגעבראַכט ווערן, ווען די וועכטער וועלען
אַרויסווייזען אונצוטרוי צו זיינע ווערטער; אויב ער וועט גע־
פינען פאַר דערנידעריגענדיג די שטענדיגע באַזוכונג פון זיינע
קליידער, וואָס ווערט ווידערהאָלט עטליכע מאָל אין אַ טאָג; אויב
ער וועט ניט וועלען זיין אַ היפּאָקריט און באַזוכען די געפענגניס
קירך, אין וועלכער קיין זאַך איז פאַר איהם ניט אָנציהענד; אויב
ער וועט מיט אַ וואָרט, אָדער אפילו מיט דער אינטאָנאַציע פון
קול אַרויסווייזען פאַראַכטונג צום וועכטער, וואָס פאַרנעמט זיך
מיט טאַבאַק־האַנדעל און ציהט אויף אַזאַ אופן אַרויס ביים אַרעס־
טאַנט די לעצטע גראָשענס; אויב רחמנות צו אַ שוואַכערן חבר
וועט איהם באַוועגען צו טיילען זיך מיט איהם מיט זיין פּאָרציע
ברויט; אויב אין איהם בלייבט נאָך גענוג מענשליכע ווירדע, אויפ־
געבראַכט צו ווערן פון אַ ניט פאַרדינטען פאָרוואורף, אַ ניט
פאַרדינטען פאַרדאַכט, אַ גראָבקייט אָהן אַן אורזאַך; אויב ער איז
גענוג עהרליך, אויפגעבראַכט צו ווערן פון די קליינע אינטריגען
און פאַוואָריטיזם פון די וועכטער, — דעמאָלט וועט די געפענגניס
ווערן פאַר איהם אַן אמת'ער גיהנם. מען וועט איהם דערשטיקען

מיט אונערטרעגליכע ארבייט, אָדער מען וועט איהם שיקען פוילען אין פינסטערען קארצער. די קלענסטע צושטערונג פון דיסציפּלין, וואָס ווערט פארצייהט דעם ארעסטאַנט, וועלכער שמייכעלט דעם וועכטער, וועט טייער קאָסטען א מענשען מיט א מעהר אָדער ווע־ניגער אונאָפּהענגיגען כאראקטער; דאָס וועט פארשטאַנען ווערן, ווי אן אויסערונג פון אונגעהארכזאמקייט און וועט ארויסרופען א שטרענגע באשטראפונג. און יעדע באשטראפונג וועט פירן צו נייע און נייע באשטראָפונגען. דורך קליינע פארפאָלגונגען וועט דער מענש דערפיהרט ווערן ביז צו וואנזין, און גליקליך וועט ער זיין, ווען איהם וועט געלינגען ארויסצוגעהן ענדליך פון דער גע־פענגניס, ניט ארויסגעטראָגען ווערן פון איהר אין א טרונע.

עס איז ניטאָ קיין לייכטערע זאך, ווי שרייבען אין די צייט־טונגען וועגען דער נויטיגקייט צו האַלטען די געפענגנים וועכטער אונטער א שטרענגען קאָנטראָל, וועגען דער נויטיגקייט צו באַ־שטימען פאר פארוואַלטער פון געפענגניסען די ווירדיגסטע מענ־שען. בכלל איז ניטאָ קיין לייכטערע זאך ווי בויען אדמיניסטראַ־טיווע אוטאָפּיעס! אָבער מענשען בלייבען מענשען, צי דאָס זיי־נען וועכטער אָדער ארעסטאַנטען. און ווען מענשען זיינען פאר־אורטיילט אויף א גאַנץ לעבען אויפצוהאַלטען פאַלשע באַציהונגען צו אַנדערע מענשען, ווערן זיי אַליין פאַלש. זייענדיג אַליין אין א געוויסער מאָס אין דער לאַגע פון ארעסטאַנטען, ווייזען די וועכטער ארויס די אַלע זינדיגע אייגענשאַפטען פון קנעכט. אין ערגעץ ניט, א חוץ אפשר אין די קלויסטערס, האָב איך ניט באַאָבאַכטעט אַזעלכע אויסערונגען פון קליינליכע אינטריגען, ווי צווישען די וועכטער און בכלל צווישען דער געפענגנים אדמיניסטראַציע אין קלערוואָ. פאר־שפּארטע אין דער ענגער וועלטעל פון קליינליכע אינטערעסען, פאַ־לען די געפענגנים באַאמטע גיך ארונטער אונטער זייער איינפלוס. רכילות, א וואָרט, וואָס דער האָט געזאָגט, א זשעסט, וואָס יענער האָט געמאַכט, — דאָס איז דער געוועהנליכער אינהאַלט פון זייערע געשפּרעכען.

מענשען בלייבען מענשען, — און איהר קאָנט ניט באַקליידען איין מענשען אין אונבאַשרענקטע מאַכט איבער אַן אַנדערען, ניט פארדארבענדיג אָט דעם מענשען. מענשען וועלען מיסברויכען אָט די מאַכט, און אָט די מיסברויכען וועלען זיין נאָך געוויסענ־

לאָזער און נאָך פיהלבאַרער פאַר די, וועמען עס קומט אויס צו
ליידען פון זיי, וואָס באַשרענקטער און ענגער עס איז די וועלטעל,
אין וועלכער זיי פאַרקעהרן. זייענדיג געצוואונגען צו לעבן צווי־
שען אַרעסטאַנטען, וואָס זיינען פיינדליך געשטימט צו זיי, קאָנען
די וועכטער ניט זיין קיין מוסטערן פון גוטסקייט און מענשליכ־
קייט. דעם בונד פון די ארעסטאַנטען ווערט אַנטקעגענגעשטעלט
אַ בונד פון וועכטער, און אַזוי ווי אין די הענט פון די וועכטער איז
די מאַכט, מיסברויכען זיי זי, ווי אַלע, וואָס האָבען מאַכט. די גע־
פענגנים איבט אויס די שעדליכסטע ווירקונג אויך אויף די וועכ־
טער, מאַכענדיג זיי פאַר קליינליכע, געמיינע פאַרפאָלגער פון די
אַרעסטאַנטען. שטעלט אַוועק אויף זייער אָרט אַ פעסטאַלאָצי
(אויב מען זאָל נאָר אָננעמען, אַז פעסטאַלאָצי וואָלט אָנגענומען
אַזאַ פּאָסט) און ער וואָלט זיך גיך פאַרוואַנדעלט אין אַ טיפּישען
געפענגניס וועכטער. און ווען איך קלער וועגען דעם און נעם אין
באַטראַכט אַלע אומשטענדען, בין איך גענויגט צו זאָגען, אַז דאָך
זיינען מענשען בעסער איידער די אינסטיטוציעס.

דאָס בייזע געפיהל געגען דער געזעלשאַפט, וואָס איז אַלעמאָל
געווען אַ שטיפמוטער פאַר דעם אַרעסטאַנט, וואַקסט אין איהם
ביסלעכווייז. ער לערענט זיך האַסען, פון גאַנצען הארצען האַסען
אָט די אַלע „עהרליכע״ מענשען, וואָס טויטען אין איהם אָפּ מיט
אַזאַ בייזער ענערגיע אַלע בעסערע געפיהלען. דער אַרעסטאַנט
נעמט איינטיילען די וועלט אין צוויי טיילען: צו איינעם גע־
הערען ער אַליין און זיינע חברים, צו דעם אַנדערען — דער גע-
פענגניס דירעקטאָר, די וועכטער, די צושטעלער. דאָס געפיהל פון
חבר׳שאַפט וואַקסט שנעל צווישען אַלע באַוואוינער פון געפענגניס,
און דערביי ווערן אַלע, וואָס טראָגען ניט קיין אַרעסטאַנטסקע קליי־
דער, באַטראַכט ווי די שונאים פון אַרעסטאַנטען. יעדער באַטרוג
אין באַצוג צו אָט די פיינד איז ערלויבט. אָט די „פיינד״ קוקען
אויפ׳ן אַרעסטאַנט, ווי אויף אַן אַרויסגעשטויסענעם, און אַליין פון
זייער זייט ווערן זיי אַרויסגעשטויסענע אין די אויגען פון די אַרעס-
טאַנטען. און ווי נאָר דער אַרעסטאַנט באַפרייט זיך פון געפענג־
ניס, נעמט ער אָנווענדען די געפענגניס מאָראַל אויף דער געזעל
שאַפט. פאַר׳ן אַריינקומען אין געפענגניס האָט ער געקאָנט באַ־
געהן פאַרברעכען, ניט איבערטראַכטענדיג. די געפענגניס בילדונג

וועט איהם אויסלערנען צו באַטראַכטען די געזעלשאַפט, ווי אַ שונא; איצט האָט ער אַן איינגעאַרטיגע פילאָסאָפיע, וועלכע זאָלאַ האָט סומירט אין די פאָלגענדע ווערטער: „קעל גרעדין לעז אָונט זשאַן!” („וואָס פאַר אַ געמיינע קערלען עס זיינען דאָס די עהרליכע מענ־שען”.) *)

די געפענגנים אנטוויקעלט אין איהרע באוואוינער ניט נאָר אַ האַס צו דער געזעלשאַפט, ניט נאָר טויט זי אָפּ אין זיי סיסטע־מאַטיש יעדעס געפיהל פון זעלבסטאַכטונג, מענשליכער ווירדע, מיטלייד און ליבע, אַנטוויקלענדיג אין דערזעלביגער צייט די אַנט־קעגענגעזעצטע געפיהלען, — זי פלאַנצט איין אין דעם ערעסטאַנט די געמיינסטע זינד. עס איז גוט באַקאַנט, אין וואָס פאַר אַ פּראָ־פּאָרציע עס פאַרמעהרען זיך פאַרברעכען, וואָס האָבען דעם כאַראַק־טער פון צושטערען די סעקסועלע מאָראַל, ווי אויפ'ן איראָפּעאי־שען קאָנטינענט, אַזוי אויך אין ענגלאַנד. דער וואוקס פון אָט דעם מין פאַרברעכערישקייט ערקלערט זיך דורך אַ סך אורזאַכען, אָבער איינע פון די וויכטיגסטע צווישען זיי איז — דער אָנשטע־קענדיגער איינפלוס פון די געפענגניסען. אין אָט דער הינזיכט פיהלט זיך דער שעדליכער איינפלוס פון די געפענגניסען אויף די געזעלשאַפט מיט אַ באַזונדערער קראַפט.

דערביי האָב איך אין זינען ניט נאָר די אונגליקליכע באַשע־פענישען, וועגען וועלכע איך האָב אויבען גערעדט, — די קינדער, וועלכע איך האָב געזעהן אין דער ליאָנער געפענגנים. מען האָט מיך פאַרזיכערט, אַז טאָג און נאַכט איז די גאַנצע אַטמאָספער פון זייער לעבען אָנגעזאַפּט מיט דיזעלביגע געדאַנקען, און איך בין טיף איבערצייגט, אַז די יוריסטען, וואָס שרייבען וועגען דעם וואוקס פון די אַזוי גערופענע „פאַרברעכערישע קלאַסען”, וואָלטען גע־דאַרפט פאַרנעמען זיך פריהער פון אַלץ מיט אַזעלכע פאַרשפּריי־טער פון פאַרדאַרבונג, ווי די אָפּטיילונג פאַר אינגלאַך אין דער סען־פּאָול'ער געפענגנים, און גאַר ניט מיט די געזעצען פון פאַראַרב־ליכקייט. אָבער דאָס זעלביגע קאָן מען זאָגען אויך וועגען די גע־פענגניסען, אין וועלכע עס האַלטען זיך אויף דערוואַקסענע. די פאַקטען, וואָס זיינען אונז באַקאַנט געוואָרען, בעת מיר זיינען גע־

---

*) זעה ביילאַגע ד.

ווען אין קלערוואַ, איבערשטייגען אַלץ, וואָס עס קאָן אונז מאָלען די צולאָזענסטע פאָרשטעלונג. עס איז נויטיג, אַז אַ מענש זאָל אָפּזיין לאַנגע יאָרען אין געפענגנים, אָהן קיין שום פאַרנעבעלענדע איינפלוסען, אָפּגעגעבען אינגאַנצען צו זיין אייגענער פאָרשטעלונג און דער ארבייט פון דער פאָרשטעלונג פון אַלע זיינע חברים, נאָר דעמאָלט קאָן ער דערגעהן צו יענעם אונגלויבליכען גייסטיגען צו־שטאַנד, וועלכען מען קאָן באָאָבאַכטען ביי איינינע ארעסטאַנטען. און איך מיין, אַז אַלע אינטעליגענטע און אויפריכטיגע געפענגנים־דירעקטאָרן וועלען זיין אויף מיין זייט, אויב איך וועל זאָגען, אַז די געפענגניסען זיינען די אמת'ע פאַרשפּרייטער פון די עקעל־האַפטסטע מינים פאַרברעכען אנטקעגען נעזעלשאַפטליכער מאָ־ראַל.*)

איך קאָן ניט אריינגעהן אין איינצעלהייטען וועגען דעם ענין, צו וועלכען מען האָט זיך דאָ ניט לאַנג צו לייכט באַצויגען אין דער ליטעראַטור פון אַ געוויסען מין. איך וועל נאָר באַמערקען, אַז די, וואָס מיינען, אַז פאַר אַ שטערונג און אַ צאַם קאָן דינען די פולשטענדיגע צוטיילונג פון די ארעסטאַנטען און די איינצעל־פאַרהאַפטונג, מאַכען זעהר אַ גרויסען טעות. די פּער־ווערזיטעט פון פאָרשטעלונג איז די אמת'ע אורזאַך פון אָט די אַלע ערשיינונגען, און די פאַרשפאַרונג אין איינצעל־קאַמער איז דער זיכערסטער מיטעל צו געבען דער פאָרשטעלונג אַ קראַנק־האַפטיגע ריכטונג. ווי ווייט די פאָרשטעלונג קאָן דערגעהן אין אָט דער ריכטונג, דאָס ווייסען קוים אפילו די וויכטיגסטע ספּע־ציאַליסטען איבער פּסיכישע קראַנקהייטען: דערצו איז נויטיג אָפּצוזיין עטליכע מאָנאַטען אין איינצעל־קאַמערען און געווינען דעם פולען צטרוי פון די ארעסטאַנטען, שכנים אין די קאַמערען, ווי דאָס איז געווען דער פאַל מיט איינעם פון אונזערע חברים.

בכלל, ווען מען וואָלט די איינצעל־פאַרהאַפטונג, וואָס האָט איצט אַזוי פיל אָנהענגער, איינגעפיהרט אומעטום, וואָלט דאָס געווען אַ נוצלאָזע מאַטערניש און וואָלט געפיהרט צו נאָך אַ

---

*) איינינע באַמערקונגען פון מ. דייוויט אין זיינע „ליווז פראָם אַ פּריזאָן דייערי" באַווייזען, אַז די לאַגע איז אין אָט דעם פּרט ניט בעסער אויך אין די ענגלישע געפענגניסען.

גרעסערער אפשוואכונג פון קערפערליכער און גייסטיגער ענערגיע פון די ארעסטאנטען. די ערפאהרונג פון גאנץ אייראפא און די אומגעהייערע פראפארציע פון גייסטיגע קראנקהייטען, וואס ווערט באמערקט אומעטום, צווישען ארעסטאנטען, וואס ווערן גע־האלטען אין איינצעל־פארהאפטונג א מעהר אדער וועניגער דויערהאפטיגע צייט, באווייזט קלאר די ריכטיגקייט פון דעם, וואס איז געזאגט געווארן; און עס בלייבט נאר איבער צו שטוינען, ווי וועניג מענשען אינטערעסירן זיך מיט די אנווייזונגען פון ערפאהרונג. פאר א מענשען, וואס איז באשעפטיגט מיט א טעטיגקייט, וועלכע פארשאפט איהם א געוויסען פארגעניגען, און וועמעס שכל איז אליין א רייכער קוואל פון איינדרוקען; פאר א מענשען, וואס זארגט ניט וועגען דעם, וואס קומט פאר אין די וועלט פון דער געפענגניס, וועמעס פאמיליען־לעבען איז גליקליך, וועמען עס באאומרוהיגען ניט קיין געדאנקען, וואס זיינען א קוואל פון שטענדיגע גייסטיגע ליידען, — פאר אזא מענשען קאן דאס אפשיידען זיך פון דער געזעלשאפט ניט האבען קיין פאטאלען אויסגאנג, אויב דאס דויערט אינגאנצען עטליכע מאנאטען. איז פאר מענשען אבער, וואס קאנען ניט לעבען אין דער געזעלשאפט נאר מיט די אייגענע געדאנקען, און באזונדערס פאר די, וועמעס באציהונגען מיט דער אויסערליכער וועלט צייכענען זיך ניט אויס מיט קיין באזונדערער גלאטקייט, און וואס זיינען צוליב דעם שטענדיג אויפגערעגט פון פינסטערע געדאנקען, — פאר זיי זיינען אפילו עטליכע מאנאטען פון איינצעל־פארהאפטונג א זעהר געפעהרליכער נסיון.

צעהנטער קאַפּיטעל.

זיינען געפענגניסען נויטיג?

אויב מיר וועלען נעמען אין באַטראַכט אַלע איינפלוסען, וואָס זיינען ביילויפיג אָנגעוויזען געוואָרן אין פאָריגען קאַפּיטעל, וועלען מיר מוזען צוגעבען, אַז יעדער פון זיי באַזונדער און זיי אַלע צוזאַמען אַרבייטען אין אַ ריכטונג, וואָס מאַכט די מענשען, וועלכע זיינען אָפּגעוועזען עטליכע יאָהר אין געפענגניס, אַלץ ווע־ניגער און וועניגער צוגעפּאַסט פאַר'ן לעבען אין דער געזעלשאַפט. פון דער אַנדער זייט פיהרט ניט, בוכשטעבליך, קיין איינער ניט פון די אויבען אָנגעוויזענע איינפלוסען צו אַ וואוקס פון אינטע־לעקטועלע און מאָראַלע אייגענשאַפטען, דערהויבט ניט דעם מענ־שען צו אַן אידעאַלערער פאַרשטענדניש פון לעבען און זיינע פליכטען, מאַכט איהם ניט בעסער, מענשליכער, אין פאַרגלייך מיט דעם, וואָס ער איז געוועזען פאַר'ן אַריינקומען אין געפענגניס.

די געפענגניסען פאַרבעסערן ניט די מאָראַל פון זייערע באַוואוינער; זיי פאַרהינדערן ניט קיין ווייטערע פאַרברעכען. און ניט ווילענדיג שטעלט זיך די פראַגע: וואָס זאָלען מיר טאָן מיט די, וואָס פאַרברעכען ניט נאָר קעגען דעם געשריבענעם געזעץ, — אָט די טרויעריגע ירושה פון אַ טרויעריגער פאַרגאַנגענהייט, — נאָר וואָס צושטערן די פּרינציפּען פון מאָראַל, וואָס זיינען איינ־געשריבען אין דעם האַרצען פון יעדען מענשען? אָט די פראַגע באַשעפטיגט איצט די בעסטע קעפּ פון אונזער יאָהרהונדערט.

עס איז געוועזען אַ צייט, ווען די גאַנצע קונסט פון מעדיצין איז באַשטאַנען אין פאַרשרייבען איניגע רפואות, וואָס זיינען אַנטדעקט געוואָרן אויף אַן עמפּירישען וועג. קראַנקע, וואָס זייי־נען אַריינגעפאַלען אין די הענט פון אַן אַרצט, האָבען געקאָנט פאַר'סמ'ט ווערן פון אָט די רפואות, אָדער האָבען געקאָנט געזונט

ווערן טראָץ זיי; אָבער דער דאָקטאָר האָט אַלע מאָל געקאָנט אָנ־ ווייזען, אז ער האָט געטאָן, ווי אַלע אנדערע דאָקטוירים: ער האָט ניט געקאָנט אריבערוואקסען זיינע מיטצייטלער.

אָבער אונזער יאָהרהונדערט, וואָס האָט דרייסט אויפגע־ הויבען א מאַסע פראגען, וואָס זיינען קוים אָנגעמערקט געווארן אין די פאָריגע יאָהרהונדערטער, האָט זיך באַצויגען צו מעדיצין אויף אַנאַנדער אופן. ניט באשרענקענדיג זיך נאָר מיט היילען קראנקהייטען, שטרעבט די מאָדערנע מעדיצין צו פארהינדערן זיי, און מיר ווייסען, וואָס פאר אן אומגעהויערער פראגרעס עס איז דערגרייכט געווארן אין אָט דער הינזיכט, א דאנק דער מאָ־ דערנער אנזיכט אויף די אורזאכען פון קראנקהייטען. היגיענע איז דער ערפאָלגרייכסטער צווייג פון מעדיצין.

דיזעלביגע באַציהונג דארף זיין צו דער גרויסער סאָציאַלער ערשיינונג, וואָס רופט זיך איצט „פארברעכערישקייט", אָדער וואָס אונזערע קינדער וועלען רופען „סאָציאלע קראנקהייט". די פארהינדערונג פון קראנקהייטען איז דער בעסטער היילונגס־ מיטעל, — צו אזא שלוס איז געקומען א גאנצע יונגע שול פון שרייבער, וואָס וואקסט מיט יעדען טאָג, באזונדערס אין איטאַ־ ליען, און וועמעס פארשטעהער עס זיינען: פאָלעטי[1], פערי[2], קאָלאדזשאני[3] און, ביז א געוויסען גראד, לאמבראזא; צו זיי דארף מען אויך צורעכענען די גרויסע שול פון פסיכאָלאָגען, אין דער שפּיץ פון וועלכע עס שטעהען גריזאנער[4], קראפט־עבינג[5], דעספין[6] — אויפ'ן קאָנטינענט, און מאָודסלי[7] אָין ענגלאנד; סאָ־

1) *Il Delinquente;* Udine, 1875.

2) *Nuovi orizzonti del Diritto e della Procedure penale; Socialismo e Criminalita,* און איניגע אַנדערע אַרבייטען.

3) *L'Alcoolismo, sue consequenze morali e sua cause.* Catania, 1887. אָט די אַרבייט רעקאָמענדיר איך באַזונדערס דער אויפמערקזאַמ־ קייט פון די שרייבער וועגען אַלקאָהאָליזם, וואָס מישען אַזוי אָפט צונויף פאָלגען מיט אורזאַכען.

4) *Gesammelte Abhandlungen. Berlin, 1882. Pathologie der Psychischen Krankheiten.*

5) *Zweifelhafte Geistzustände.* Erlangen, 1873; *Grundzüge der Criminal-Psychologie,* 1872; *Lehrbuch der Gerichtlichen Psychopatie,* Stuttgart, 1875.

6) *Psychologie Naturelle,* Paris, 1868; *Congrès Penitentiare de Stockholm en 1878,* Vol. II.

7) *Insanity with relation to Crime,* London, 1880.

ציאָלאָגען, ווי קעטלע און זיינע, צום באַדויערן, וועניגע נאָכ־פאָלגער; און ענדליך די מאָדערנע שול פון פסיכאָלאָגיע אין איהר באַציהונג צום אינדיווידום און די סאָציאַלע רעפאָר־מאַטאָרען, וואָס באַטראַכטען די געזעלשאַפט. אין זייערע ארבייטען געפינען מיר שוין פאַרטיגע עלעמענטען, פון וועלכע עס דאַרף זיך אויסאַרבייטען א נייע באַציהונג צו יענע אומגליקליכע, וועלכע מיר הענגען איצט, קעפען אָדער פאַרשיקען אין געפענגניסען.

דריי גרויסע ערשטע אורזאַכען פיהרן צו דעם, וואָס ווערט אָנגערופען פאַרברעך: סאָציאַלע אורזאַכען, אַנטראָפּאָלאָגישע און קאָסמישע.

די ווירקונג פון דער לעצטער פון אָט די אורזאַכען איז נאָך ניט גענוג אויסגעפאָרשט, כאָטש מען קאָן זי ניט אָפּלייקענען; קעטלע האָט שוין לאַנג באַוויזען איהר באַדייטונג. פון די יעהר־ליכע באַריכטען פון דעם ענגלישען גענעראַל־פּאָסטמייסטער ווייסען מיר, צום ביישפּיל, אַז די צאָהל בריף, אין וועלכע מען האָט אריינגעלייגט געלט־אַנווייזונגען און אריינגעוואָרפען זיי אין די פּאָסט־קעסטלאַך פון ענגלאַנד אָהן אַן אַדרעס, ווערט פון יאָהר צו יאָהר כמעט ניט פאַרענדערט. אויב אַזאַ קאַפּריזנער עלעמענט פון אונזער לעבען, ווי צושטרייטקייט אין באַצוג צו איין געגענ־שטאַנד פון א געוויסען מין, איז אונטערוואָרפען צו געזעצען, וואָס זיינען פּונקט אַזוי שטרענג, ווי די, וואָס רעגולירן די באַוועגונג פון די הימעלישע קערפּער, איז דאָך דאָס נאָך מעהר ריכטיג אין באַ־צוג צו פאַרברעכען קעגען רעכט. מיר קאָנען מיט א גרויסער פּינקטליכקייט פאָראויסזאָגען מיט א יאָהר פריהער די צאָהל מאָר־דען, וואָס וועלען באַגאַנגען ווערן אין יעדען לאַנד פון אייראָפּאַ; און אויב מיר וועלען נעמען אין באַטראַכט איינינגע זייטיגע איינ־פלוסען, וואָס קאָנען פאַרגרעסערן אָדער פאַרקלענערן די צאָהל מאָרדען אין פאַרלויף פון קומענדיגען יאָהר, וועט די ציפער פון אונזער פאָראויסזאָגונג זיין נאָך פּינקטליכער.

מיט עטליכע יאָהר צוריק איז אין דעם ענגלישען זשורנאַל „נייטשור" געווען פאַרעפענטליכט א סטאַטיסטישער ארטיקעל וועגען דער צאָהל געשלעגען און מאָרדען, וואָס זיינען געשעהן אין אינדיען, אין פאַרבינדונג מיט דער טעמפּעראַטור און פייכטקייט פון דער לופט. יעדערער ווייס, אַז איבעריגע וואַרימקייט און

פייכטקייט פון דער לופט מאַכען מענשען נערוועזער, איידער ווען די טעמפעראַטור איז געמעסיגט, און עס וועהט א טרוקענער ווינט. אין אינדיען, וואו די טעמפעראַטור דערגרייכט אמאָל אן אומגעהויערע הויך, און די לופט צייכענט זיך אויס אין דערזועלביגער צייט מיט אַן אומגעוועהנליכער פייכטקייט, — פיהלט זיך, נאַטירליך, דער אָפּשוואַכענדיגער איינפלוס פון דער אַטמאָספער אין א סך א גרעסערער מאָס, איידער אין אונזערע געאָגראַפישע ברייטען. צוליב דעם האָט ס. א. היל ארויסגעבראַכט א פאַרמול, פון ציפער דאַטען, וואס נעמען ארום עטליכע יאָהר, — א פאַרמול, וואָס ערלויבט אייך, אויב איהר ווייסט די דורכשניטליכע טעמפעראַטור און די מאָס פון אַטמאָספערישער פייכטקייט פון יעדען מאָנאַט, פאַראויסצוזאָגען מיט א מערקווירדיגער דערנעהענטערונג צו די ווירקליכע ציפערען, די צאָהל זעלבסטמאָרדען און בלוטיגע גוואַלדטאַטען, וואס וועלען פאַררעגיסטרירט ווערען אין פאַרלויף פון דעם באַטרעפענדען מאָנאַט*).

אזעלכע אויסרעכענונגען קאָנען, נאַטירליך, אויסווייזען זאַנדערבאַר פאַר מענשען, וואס זיינען ניט געוועהנט צו באַטראַכטען פסיכישע ערשיינונגען אין פאַרבינדונג מיט זייערע פיזישע אורזאַכען; אָבער די פאַקטען ווייזען אָן אויף אָט דער אפּהענגיגקייט מיט אזאַ קלאָרקייט, אז עס בלייבט מעהר קיין אָרט ניט פאַר צווייפלען. און מענשען, וועלכע עס איז אויסגעקומען צו פיהלען

*) S. A. Hill: "The Effects of the Weather Upon the Death-Rate and Crime in India," Nature, Vol. 29, 1884, p. 338. די פאָרמולע וואָס היל האָט אויסגעאַרבייט, אז די צאָהל זעלבסטמאָרדען און אַקטען פון גוואַלדטאַטען, וואָס ווערן באַגאַנגען יעדען מאָנאַט, איז גלייך צו דעם א י ב ע ר פ ל ו ס פון דער דורכשניטליכער ציפער פון דער טעמפעראַטור יעדען חודש איבער 48° פאַרענהייט, געכופּל׳ט אויף צוויי. דער אויטאָר לעגט צו: „פאַרברעכען פון אַ געוואַלטזאַמען כאַראַקטער אין לאַנדאָן, קאָן מען זאָגען, זיינען פראָפּאָרציאָנעל אין זייער צאָהל צו דער טענדענץ צו „שטעכיגער היץ", אָט דעם פיינליכסטען צושטאַנד פון דער הויט, וואָס ווערט אַרויסגערופען דורך אַ הויכע טעמפעראַטור, פאַרבונדען מיט פייכטקייט. יעדערן, וועמען עס איז אויסגעקומען צו ליידען פון אָט דער קראַנקהייט, וועט לייכט זיין צו פאַרשטעהן, פאַרוואָס די אורזאַכען, וואָס רופען אַרויס אָט די ליידען, קאָנען אַמאָל פיהרן צו מאָרדען און אַנדערע פאַרברעכען". ביי אַ קיהלען וועטער וועלען מיר האָבען אַ פאַרקערטע ווירקונג.

די ווירקונג פון דער טראָפּישער היץ אין פארבינדונג מיט דער טראָפּישער פייכטקייט אויף זייער נערוועז סיסטעם, וועלען זיך ניט וואונדערן, וואָס גראד אין אַזעלכע טעג זיינען די הינדוס גענייגט צו כאפּען זיך פאר אַ מעסער צו לייזען דיספּוטען, און וואָס מענשען, וואָס האָבען זיך אנטוישט אין לעבען, וועלען אין אַזעלכע טעג גיכער זיך אנטשליסען אויף זעלבסטמאָרד*).

די ווירקונג פון קאָסמישע אורזאַכען אויף אונזערע האנד־לונגען איז נאָך ניט אנאַליזירט געוואָרן אַלזייטיג; פונדעסט־וועגען זיינען איניגע פאַקטען פעסטגעשטעלט געוואָרן. עס איז, צ. ב. ש., באַקאַנט, אַז אָנפאַלען אויף פּערזאָנען (גוואַלדטאַטען, מאָרד, א. אַז. וו.) שטייגען אין פארלויף פון זומער, אין ווינטער דערגרייכען אַ מאַקסימום פאַרזוכען, וואָס זיינען געווענדט קעגען אייגענטום. באַטראַכטענדיג די קרומע ליניען, וואָס פּראָפעסאָר ע. פערי**), האָט אנגעצייכענט, און קוקענדיג גלייכצייטיג אויף די קרומע ליניען פון טעמפּעראַטור און די קרומע ליניען, וואָס ווייזען אָן די צאָל פאַרזוכען אויף פּערזאָנען, מוז מען דערשטוינט ווערן פון זייער עהנליכקייט: זיי זיינען אמאָל אזוי עהנליך, אַז עס איז שווער אונטערצושיידען פון איינער ביז צו דער אַנדערער. צום באַדויערן פאַרנעמט מען זיך ניט מיט אַזעלכע אויספאָרשונ־גען מיט יענער ענערגיע, וואס זיי פארדינען, און צוליב דעם זיי־נען נאָר ווייניג פון די קאָסמישע אורזאַכען אַנאַליזירט געוואָרן אין פארבינדונג מיט זייער איינפלוס אויף מענשליכע האנדלונ־גען.

מען מוז אָבער צוגעבען, אַז אַזעלכע אויספאָרשונגען זיינען פארבונדען מיט אַ סך שוועריגקייטען, צוליב דעם, וואָס די מעהרס־טע קאָסמישע אורזאַכען איבען אויס זייער ווירקונג נאָר אינדי־רעקט; אזוי, צום ביישפּיל, ווען מיר זעהען, אַז די צאָהל פאַר־ברעכען געגען רעכט איז דאָ העכער, דאָ נידריגער, אין איינקלאַנג

זעה אויך Mayr, “Gesetzmassigkeit in Gesellschafts-leben,” E. Ferri אין *Archivis di Psychiatria*, fasc. 2; “La téoria dell’imputabilita e la Negazione del libero Arbitrio,” Bologna, 1881, און אַ סך אַנדערע.

**) Das Verbrechen in Seiner Abhänsigkeit von Temperatur, Berlin, 1882; אויך Colojanni, “Oscillations térmometriques et délits contre les Personnes”, אין *Bibl. d’Anthropologie Criminelle*, Lyon, 1886.

מיט דער גערעטעניש אויף תבואות אדער וויינטרויבען, ווייזט זיך די ווירקונג פון קאסמישע אגענטען ארויס נאר דורך א גאנצער רייה איינפלוסען פון א סאציאלען כאראקטער. און דאך וועט קיינער ניט אפלייקענען, אז ביי א גוטען וועטער, א רייכער ערנטע און, פאלגליך, א גוטער שטימונג פון די דארפס־איינוואוינער, זיינען די לעצטע וועניגער גענויגט צו לעזען זייערע קליינע שטרייטען דורך געוואלט, איידער בעת א שטורמיגען אדער פינסטערען וועטער, ווען, חוץ אלעמען, רופען נאך די שלעכטע גערעטענישען אויך ארויס אן אלגעמיינע אומצופרידענהייט. איך רעכען, אז פרויען, וואס האבען א שטענדיגע מעגליכקייט צו באאבאכטען די גוטע און שלעכטע שטימונג ביי זייערע מענער, וואלטען געקאנט מיטטיילען א סך אינטערעסאנטע דאטען וועגען דעם איינפלוס פון וועטער אויפ׳ן פאמיליען גליק.

די אזוי גערופענע „אנטראפאלאגישע אורזאכען״, וועלכע מען האט געשאנקען זעהר פיל אויפמערקזאמקייט אין די לעצטע יאהרען, שפילען נאך אהן צווייפעל א וויכטיגערע ראל, איידער די קאסמישע אורזאכען. דער איינפלוס פון גע׳ירש׳ענטע אייגענשאפטען אין דער קערפערליכער ארגאניזאציע אויף די נייגונג צו פארברעכען איז אין דער לעצטער צייט אילוסטרירט געווארן פון אזוי פיל אינטערעסאנטע אויספארשונגען, אז מיר קאנען פאסען א פולשטענדיג באגרינדעטען אורטייל וועגען אט דער קאטעגאריע אורזאכען, וואס ברענגען מענשען צו די טירען פון אונזערע געריכטען. געווים, מיר קאנען פולקאם איינשטימען מיט יענע שלוסען, צו וועלכע עס איז געקומען איינער פון די אנגעזעהענסטע פארשטעהער פון אט דער שול, דר. לאמבראזא*), באזונדערס אין איינער פון זיינע לעצטע ארבייטען.**) ווען ער ווייזט אן, אז א סך באוואוינער פון אונזערע געפענגניסען ליידען פון פעהלערען פון דער מארך ארגאניזאציע, מוזען מיר אט דעם פאקט אנערקענען. מיר זיינען אפילו גרייט אנצונעמען, אויב דאס איז ווירקליך באוויזען, אז די מעהרסטע פארברעכער און ארעסטאנטען האבען לענגערע הענט, איידער מענשען, וואס געפינען זיך אויף דער פריי. און ווידער, ווען לאמבראזא ווייזט אונז אן, אז די ברוטאלסטע

*) L'Homo delinquente, 3 ed., Torino, 1884.
**) Sull incremento del delitto, Roma, 1879.

מאָרדען זיינען באַגאַנגען געוואָרען פון מענשען, וואָס האָבען גע־ליטען פון ערנסטע דעפעקטען פון דער קערפּערליכער אָרגאַניזאַ־ציע, קאָנען מיר נאָר זיך בויגען פאַר אָט דער באַהויפּטונג און אָנ־ערקענען איהר ריכטיגקייט. אָבער אַזעלכע באַהויפּטונגען בלייבען נאָר אַן ערקלערונג פון דעם פאַקט, ניט מעהר. און דעריבער קאָנען מיר ניט געהן נאָך הערערן לאָמבראָזאָ, ווען ער ציהט צו ברייטע שלוסען פון אָט די און עהנליכע פאַקטען, און ווען ער זאָגט ארויס דעם געדאַנק, אַז די געזעלשאַפט האָט דאָס רעכט אָנצונעמען וועלכע זי וויל מיטלען געגען מענשען, וואָס ליידען פון אַזעלכע פעהלערען פון דער קערפּערליכער אָרגאַניזאַציע. מיר קאָנען ניט אָנערקענען דאָס רעכט פון דער געזעלשאַפט אויסצוראָטען אַלע מענשען, וואָס האָבען אַ ניט פולקאָמע סטרוקטור פון מאַרך, און נאָך ווייניגער — אַריינצוזעצען אין געפענגניס אַלעמען, וועך עס האָט נאָר געהאַט דאָס אומגליק געבאָרן צו ווערן מיט צו לאַנגע הענט. מיר קאָנען אָנערקענען, אַז די מעהרסטע שולדיגע אין די ברוטאַליטעטען, וואָס דערצאָרענען פון צייט צו צייט די געזעל־שאַפט, זיינען ניט ווייט אוועק פון די אידיאָטען נאָכ׳ן גראַד פון זייער אַנטוויקלונג. אַזוי, צום ביישפּיל, קאָן דער קאָפּ פון אַ גע־וויסען גרויזאַמען מערדער, פּרעי, אַ בילד פון וועלכען איז דורכ־געגאַנגען די גאַנצע פּרעס אין 1886, זיך רעכענען פאַר אַ באַ־שטעטיגענדען פאַקט. אָבער פּונקט ווי ניט אַלע אין אינדיען נעמען זיך פאַר׳ן מעסער אין אַ הייסען וועטער, אַזוי ווערן ניט אַלע שוואַכזיניגע מענער און פרויען — מערדער. און דער ביטערסטער קרימינאַליסט פון דער אַנטראָפּאָלאָגישער שול וועט מוזען זיך אָפּזאָגען פון דעם געדאַנק אויסצוראָטען אַלע אידיאָטען, אויב ער וועט זיך דערמאָנען, וויפיל פון זיי עס געפי־נען זיך אויף דער פריי (איינינגע אונטער אויפזיכט, און אַ סך אפילו געזונטע מענשען אונטער זייער אויפזיכט); און דאָך איז דער גאַנ־צער אונטערשיד צווישען אָט די אונגליקליכע און די, וואָס מען האָט אָפּגעגעבען אין די הענט פון תליון, אייגענטליך נאָר אַן אונ־טערשיד פון אומשטענדען, אונטער וועלכע זיי זיינען געבאָרן גע־וואָרן און זיינען אויסגעוואַקסען. געפינען מיר דען ניט אין אַ סך פאַמיליען, וואָס זיינען אין אַנדערע הינזיכטען גאַנץ „רעספּעקטאַ־בעלע", און אויך אין פּאַלאַצען, שוין ניט רעדענדיג וועגען אַנשטאַל־

טען פאר משוגעים, מענשען, וואס לײדען פון אזעלכע פעהלערען פון מארך־ארגאניזאציע, וועלכע דר. לאמבראזא האלט פאר כאראקטע־ריסטיש, ווי סימנים פון „פארברעכערישען משוגעת״? מארך־קראנקהייטען קאנען העלפען דער אנטוויקלונג פון פארברעכע־רישע נייגונגען; אבער ביי אנדערע אומשטענדען קאן אויך אזא ווירקונג זיך ניט ארויסווייזען. דער געזונטער פארשטאנד און דאס גוטע הארץ פון טשארלז דיקענס האבען איהם געהאלפען צו פאר־שטעהן גרינדליך אט דעם איינפאכען אמת און פארקערפערן איהם אין דער געשטאלט פון מר. דיק.

קאנען מיר, הייסט דאס, ניט איינשטימען מיט אלע שלוסען פון דר. לאמבראזא, און נאך וועניגער — פון זיינע נאכפאלגער; אבער מיר דארפען זיין דאנקבאר דעם איטאליענישען שרייבער דערפאר, וואס ער האט זיך אפגעגעבען מיט דער מעדיצינישער זייט פון דער פראגע און האט פאפולאריזירט אזעלכע נייע אידעען. איצט וועט יעדער מענש אהן פאראורטיילען קאנען ציהען פון דר. לאמבראזא׳ס פארשידענע און אונגעהויער אינטערעסאנטע באאב־אכטונגען דעם איינציגען שלוס, נעמליך, אז די מעהרהייט פון די, וועמען מיר פאראורטיילען ווי פארברעכער, זיינען מענשען, וואס לײדען פון וועלכע עס איז קראנקהייטען אדער אונפולקאמקייטען פון ארגאניזם, און אז דעריבער איז נויטיג זיי צו היילען, און ניט פ א ר ש ט א ר ק ע ן זייער קראנקהאפטיגען צושטאנד דורך גע־פענגנים פארהאפטונג.

מאדסלי׳ס אויספארשונגען וועגען דער פארבינדונג צווישען משוגעת און פארברעכען זיינען גוט באקאנט אין ענגלאנד.*) לײ־ענענדיג אויפמערקזאם זיינע ארבייטען, מוז מען ארויסטראגען דעם איינדרוק, אז די מעהרסטע באוואוינער פון אונזערע געפענג־ניסען, וואס זיינען פאראורטיילט פאר גוואלדטאטען, זיינען מענ־שען, וואס לײדען פון וועלכע עס איז מארך־קראנקהייטען. נאך מעהר, דער „אידעאלער משוגע׳נער״, וואס איז באשאפען געווארן אין דער פארשטעלונג פון די יוריסטען, וועלכען זיי זיינען גרייט צו דערקלערן ניט פאראנטווארטליך פאר זיינע טאטען, איז פונקט אזא זעלטענהייט, ווי דער „אידעאלער פארברעכער״ וועלכען דאס

*) “Responsibility in Mental Disease,” London, 1872; “Body and Will,” London, 1883.

נעזעץ שטרעבט צו באַשטראָפען. עס איז אָהן צווייפעל פאַראַן, ווי מאָדסלי זאָגט, אַ „ברייטע צווישען־פראָווינץ צווישען פאַרברעכען און משוגעת, און דערביי באַגעגענען מיר אויף איין גרענעץ אַ געוויסע אויסערונג פון משוגעת, אָבער נאָך מעהר — אַן אויסערונג פון פאַרברעכערישקייט, ריכטיגער וואָלט געוועז צו זאָגען: פון אַ באוואוסטזיניגען פאַרלאַנג צו טאָן עפּעס שלעכטס; ביי דער אַנדער גרענעץ ווידער באַגעגענען מיר, פאַרקערט, אַ קלענערע אויסערונג פון פאַרברעכערישקייט און אַ גרעסערע — פון משוגעת". אָבער, גיט ער צו, „די גערעכטע באַשטימונג פון מאָראַלער פאַראַנטוואָרטליכקייט ביי די אונגליקליכע מענשען, וואָס באוואוינען אָט דעם צווישען־פּאַס, וועט קיינמאָל ניט דערגרייכט ווערן, ביז מיר וועלען זיך ניט באַפרייען פון פאַלשע פאָרשטעלונגען וועגען „זינד" און „בייזען ווילען". *)

*) מאָדסלי'ס „רעספּאָנסיביליטי"; אויף זייט 27 זאָגט מאָדסלי: „כאָטש מען קאָן זיך באַציהען צום פאַרברעכער מיט מיטלייד, פונדעסטוועגען איז נויטיג אָפּצונעמען ביי איהם די מעגליכקייט צו טאָן ווייטער שלעכטס; די געזעלשאַפט האָט אַ פולשטענדיג רעכט צו באַשטעהן אויף דעם; און הגם מען קאָן זיך צו איהם באַציהען מיט רחמים, באַשטעהט דאָך די אמת'ע גוטסקייט און באַזאָרגטקייט, ווי צו איהם אַליין, אַזוי אויך צו אַנדערע, אין — *אונטערוואַרפען איהם צו אַזאַ דיסציפּלין, וואָס וועט קאָנען, אויב מעגליך, איהם ברענגען אין אַ געזונטען צושטאַנד, מעג דאָס זיין אַפילו קאַטאָרזשנע אַרבייט, אויב זי וועט זיין נאָך זיינע כחות*". שוין ניט רעדענדיג גאָרנישט וועגען דעם „רעכט" פון דער געזעלשאַפט צו באַשטראָפען ווען עס איז מיט קאַטאָרזשנער אַרבייט, — אין זועלכען רעכט גופא מען קאָן נאָך שטאַרק צווייפלען, ווייל מאָדסלי אַליין אַנערקענט, אַז די געזעלשאַפט „פאַבריצירט אַליין פאַרברעכער", — קאָנען מיר זיך נאָר וואונדערן, וואָס אַ מענש מיט אַזאַ קלאָרן פאַרשטאַנד האָט אָנגענומען, כאָטש אויף אַן אויגענבליק, *אַז די געפענגניס פאַרהאַפטונג מיט קאַטאָרזשנער אַרבייט קאָן זיין דער בעסטער מיטעל צו ברענגען עמיצענס פאַרשטאַנד אין אַ געזונטען צושטאַנד*. דאָ באַגעגענען מיר זיך מיט איינעם פון יענע ווידערשפּרוכען, מיט וועלכע עס איז פול דאָס ענגלישע לעבען און די ענגלישע ליטעראַטור, וואו אַ געניאַלער טאַלאַנט לעבט זייט ביי זייט מיט דעם שמאָלסטען פיליסטערטום.

צום באַדויערן, זיינען נאָך ביז איצט אונזערע שטראָף־איינ־ריכטונגען נאָר אַ קאָמפּראָמיס צווישען די אַלטע אידעען פון נ ק מ ה, ב א ש ט ר אָ פ ע ן דעם „בייזען ווילען" און די „זינד" און די נייערע אידעען פון א י י נ ש ר ע ק ע ן, און דערביי ווערןביידע אין אַ גאַנץ אונבאַדייטענדיגער מאָס מילדער גע־מאַכט פון פילאַנטראָפּישע טענדענצען. אָבער מיר האָפען, אַז עס איז שוין ניט ווייט די צייט, ווען די נאָבעלע אַנזיכטען, וואָס האָבען באַגייסטערט גריזינגער'ן, קראַפט־עבינג'ען, דעפּינ'ען און אייניגע מאָדערנע רוסישע, דייטשע און איטאַליענישע קרימינאַ־ליסטען, וועלען אריינדרינגען אין דאָס געזעלשאַפטליכע באַוואוסט־זיין; און מיר וועלען זיך דעמאָלט שעמען, דערמאָנענדיג, ווי לאַנג מיר האָבען אָפּגעגעבען מענשען, וועלכע מיר האָבען אָנגע־רופען „פאַרברעכער", אין די הענט פון תליונים און געפענגנים וועכטער. ווען די געוויסענהאַפטיגע און גרינדליכע אַרבייטען פון די אויבענדערמאָנטע שרייבער וואָלטען געווען מעהר באַקאַנט, וואָלטען מיר אַלע לאַנג פאַרשטאַנען, אַז די מעהרסטע מענשען, וועלכע מיר האַלטען איצט אין געפענגניסען אָדער פאַר'משפּט'ען צום טויט, נויטיגען זיך, אַנשטאָט אַ שטראָף, אין דער פאָרזיכ־טיגסטער, ברידערליכער באַציהונג צו זיי. איך מיין ניט, נאַ־טירליך, פאַרצושלאָגען, מען זאָל פאַרבייטען די געפענגניסען אויף דול־הייזער; שוין דער געדאַנק אליין וועגען דעם וואָלט מיך שרעקליך אויפגעבראַכט. די דול־הייזער זיינען, אייגענטליך, די זעלביגע געפענגניסען; און די, וועלכע מיר האַלטען אין געפענג־ניסען, זיינען גאָר ניט קיין משוגעים; זיי זיינען אפילו ניט אַלע־מאָל באַוואוינער פון יענער גרענעץ פון דער „צווישען־פּראָווינץ", אויף וועלכער אַ מענש פאַרלירט דעם קאָנטראָל איבער זיינע האַנדלונגען. איך בין פונקט אַזוי ווייט פון דער אידעע, וואָס ווערט פּראָפּאַגאַנדירט פון אייניגע, — אָפּצוגעבען די געפענג־ניסען אין רשות פון פּעדאַגאָגען און מעדיצינער. די מעהרסטע מענשען, וואָס ווערן איצט געשיקט אין געפענגניסען, נויטיגען זיך נאָר אין ברידערליכער הילף מצד די, וואָס רינגלען זיי ארום; זיי נויטיגען זיך אין הילף צו אַנטוויקלען די העכערע אינסטינק־טען פון דער מענשליכער נאַטור, וועמעס וואוקס איז דערשטיקט אָדער אָפּגעשטעלט געוואָרן פון אַ קראַנקהאַפטיגען צושטאַנד פון

דעם ארגאניזם (אנעמיע פון מארך, קראנקהייט פון הארץ, לעבער, מאָגען, א. אז. וו.) אָדער, נאָך אָפטער, — דורך די שענדליכע באדינגונגען, אונטער וועלכע עס וואקסען אויס הונדערטער טויזענטער קינדער און אונטער וועלכע עס לעבען מיליאָנען דערוואקסענע אין די אזוי גערופענע צענטרען פון ציוויליזאציע. אָבער אָט די העכערע אייגענשאפטען פון דער מענשליכער נאַטור קאָנען זיך ניט אנטוויקלען און אויסאיבען, ווען דער מענש האָט ניט קיין פרייהייט, און עס איז ביי איהם, צוליב דעם, אָפּגענומען געוואָרן די מעגליכקייט פריי צו קאָנטראָלירן זיינע האנדלונגען; ווען ער איז איזאָלירט פון די פארשיידענע איינפלוסען פון דער מענשליכער געזעלשאפט. פּרואווט אויפמערקזאם אנאליזירן וועלכע עס איז פארלעצונג פון דעם ניט געשריבענעם מאָראלען געזעץ, און איהר וועט אלעמאָל געפינען, ווי דער גוטער אלטער גריזינגער האָט געזאָגט, אז אָט די פארלעצונג קאָן מען דערקלערן מיט א פ ל ו צ ל ו נ ג ע ן אימפולס: „דאָס, — זאָגט ער, — איז א רעזולטאט פון איינפלוסען, וואָס האָבען אין פארלויף פון א סך יאָהרען טיף געווירקט אויפ׳ן מענשען״ *) לאָמיר נעמען פאר א ביישפּיעל א מענשען, וואָס איז באגאנגען א וועלכע עס איז גוואלדטאט. די בלינדע ריכטער פון אונזער צייט שיקען איהם אָפּ, אָהן ווייטערן נאָכדענקען, אין געפענגניס. אָבער א מענש, וואָס איז ניט פאר׳סמ׳ט געוואָרן פון א שטודיום פון רוימישער יוריספּרודענץ, נאָר שטרעבט פריהער צו אנאליזירן, איידער ער טראָגט ארויס זיין אורטייל, וועט זאָגען עפּעס אנדערש. צוזאמען מיט גריזינגער׳ן וועט ער באמערקען, אז אין דעם געגעבענעם פאל, אויב דער באשולדיגטער האָט ניט געקאָנט איינהאלטען זיינע געפיהלען און האָט זיי געגעבען אן אויסוועג אין דער גוואלדטאט, געהערט די צוגרייטונג צו אָט דעם אקט צו א פריהערדיגען פעריאָד פון זיין לעבען. איידער ער איז אָט דעם אקט באגאנגען, האָט אפשר דער באשולדיגטער אין פארלויף פון זיין גאנצען פריהערדיגען לעבען שוין ארויסגעוויזען אן אוננאָרמאלע גייסטיגע טעטיגקייט דורך א רוישיגע אויסערונג פון זיינע געפיהלען, אנהויבענדיג מיט טומעלדיגע קריי-

*) Vierteljahrschrift für gerichtliche und öffentliche Medicin, 1867.

געריייען צוליעב די נישטיגסטע אורזאַכען אָדער באַלייידיגענדיג, אונטער דעם אונוויכטיגסטען אויסרייד, מענשען, וואָס זיינען נאָהנט צו איהם; דערביי, האָט זיך, צום באַדוירען, ניט געפונען קיין איינער, וואָס וואָלט שוין אין זיין קינדהייט געפּרואווט געבען זיין נערוועו עמפּינדליכקייט אַ בעסערע ריכטונג. די וואָרצלען פון די אורזאַכען פון דער גוואַלדטאַט, וואָס האָט געבראַכט דעם באַשולדיגטען אין געריכט, דאַרף מען אויף אַזאַ אופן זוכען אין דער פאַרגאַנגענהייט, מיט אַ סך יאָהרען צוריק. און אויב מיר וועלען וועלען נאָך מעהר פאַרטיפען אונזער אַנאַליז, וועלען מיר אַנטדעקען, אַז אַזאַ קראַנקהאַפטיגער גייסטיגער צושטאַנד ביי דעם באַשולדיגטען איז אַ רעזולטאַט פון אַ וועלכער עס איז פיזישער קראַנקהייט, אַ געבאָרענער אָדער וואָס האָט זיך אַנטוויקעלט שפּעטער צוליעב די אוננאָרמאַלע לעבענס־באַדינגונגען, — אַ קראַנקהייט פון האַרץ, מאַרך, אָדער פאַרדייהונגס סיסטעם. אין פאַרלויף פון אַ סך יאָהרען האָבען אָט די אורזאַכען אויסגעאיבט אַ ווירקונג אויף דעם באַשולדיגטען און דער רעזולטאַט פון זייער געמיינשאַפטליכער טעטיגקייט איז ענדליך געוועזן די גוואַלדטאַט, מיט וועלכער דאָס נשמה'לאָזע געזעץ האָט צו טאָן.

נאָך מעהר, אויב מיר וועלען אַנאַליזירען זיך אַליין, אויב מיר וועלען זיך אָפען מודה זיין אין די געדאַנקען, וועלכע לויפען אַמאָל דורך אין אונזער מאַרך, וועלען מיר דערזעהן, אַז יעדערער פון אונז האָט אָנגאַבען פון דיזעלביגע געדאַנקען און געפיהלען (וועלכע מען קאָן אַמאָל קוים כאַפּען), וואָס פאַרוואַנדלען זיך אין אורזאַכען פון די אַקטען, וועלכע ווערן באַטראַכט, ווי פאַרברעכערישע. אמת, מיר האָבען באַלד געשטרעבט צו פאַרטרייבען אַזעלכע געדאַנקען; אָבער אויב עס וואָלט געוועזן פאַר זיי אַ גינסטיגער באָדען צו באַוואַקסען זיך ווידער און ווידער; אויב די אומשטענדען וואָלטען אין דעם געהאָלפען, אַ דאַנק דער אונטערדריקונג פון די נאָבעלערע ליידענשאַפטען: ליעבע, מיטלייד און די אַלע געפיהלען, וואָס זיינען אַ רעזולטאַט פון אַ האַרציגער באַציהונג צו די פריידען און ליידען פון די מענשען, צווישען וועלכע מיר וואוינען, — דעמאָלט וואָלטען אָט די פאַרבייגעהענדע געדאַנקען, וואָס מיר באַמערקען קוים אונטער נאָרמאַלע באַדינגונ־

נען, געקאָנט אויסוואַקסען אין עפּעס שטענדיגס און ווערן אַ קראַנקהאַפטיגער עלעמענט פון אונזער באַראַקטער.

אַט דאָס דאַרפען מיר לערנען אונזערע קינדער פון דער פריה־סטער יוגענד, אָנשטאָט אָנשטאָפּען זייערע קעפּ, פון די פריהסטע טעג פון זייער יוגענד, מיט אידעען וועגען „גערעכטיגקייט", וואָס דריקט זיך אויס אין דער פאָרם פון נקמה, באשטראָפונג, גריכט. ווען מיר וואָלטען די קינדער אַנדערש ערצויגען, וואָלט אונז ניט אויסגעקומען רויט צו ווערן פאַר שאַנד ביים געדאַנק, אַז מיר דינגען אָן מערדער אויף אויסצופיהרן אונזערע אורטיילען, און מיר צאָה־לען די געפענגנגיס וועכטער פאַר אויספיהרן אַזאַ דינסט, צו וועל־כער קיין געבילדעטער מענש וועט ניט וועלען צוגרייטען זיינע אייגענע קינדער. און אויב מיר אַליין רעכענען אַזאַ דינסט פאַר אַ שענדליכע, איז וואָס פאַר אַ רייד קאָן שוין זיין וועגען איהר כלומר'שט מאָראַל־אויסבעסערענדיגען כאַראַקטער!

ניט געפענגניסען, נאָר ברידערליכע אָנשטרענגונגען כדי צו דערשטיקען די אַנטי־געזעלשאַפטליכע געפיהלען, וואָס אַנטוויקלען זיך אין אייניגע פון אונז, — דאָס זיינען די איינציגע מיטלען, וואָס מיר האָבען אַ רעכט אָנצוואווענדען און קאָנען אָנווענדען מיט אַ געוויסען ערפאָלג צו די, אין ועמען אַט די געפיהלען האָ־בען זיך אַנטוויקעלט צוליעב קערפּערליכע קראַנקהייטען אָדער געזעלשאַפטליכע איינפלוסען. און מען דאַרף ניט מיינען, אַז אַזאַ באַציהונג צום פאַרברעכער איז אַן אוטאָפּיע. מיינען, אַז שטראָף קאָן אָפּשטעלען דעם וואוקס פון אַנטי־געזעלשאַפטליכע נייגונגען, דאָס איז אַן אוטאָפּיע, און דערצו נאָך אַ געמיינע אוּ־טאָפּיע, וואָס איז ארויסגעוואַקסען פון אַ טיף־עגאָאיסטישען גע־פיהל: „לאָזט מיך צורוה, און זאָל אַלץ אויף דער וועלט געהן ווי ביזאַהער".

אַ סך פון די אַנטי־געזעלשאַפטליכע געפיהלען, — זאָגט דר. בריום טאָמפּסאָן,*) און צוזאַמען מיט איהם אַ סך אַנדערע, — האָבען מיר גע'ירש'ענט, און די פאַקטען באַשטעטיגען פולשטענ־דיג אַזאַ אַנשויאונג. — אָבער וואָס קאָן גע'ירשנ'ט ווערן? דער כלומרשט'דיגער גוז פון פאַרברעכערישקייט"? אָדער עפּעס

*) „דזשורנאַל אָוו מענטאַל סייענס", יאַנואַר, 1870, זייט 488.

אַנ'אַנדער זאַך? — מען נעמט איבער בירושה: אַ ניט גענוגענדיגען זעלבסט־קאָנטראָל, אַן אָפּוועזענהייט פון פעסטען ווילען, אַ פאַרלאַנג צו ריזיקירן, אַ דורשט נאָך אויפרעגונג, *) אַן אונגעהויערן עהרגייץ. עהרגייץ, צום ביישפּיעל, ווען דאָס איז פאַרבונדען מיט אַ שטרעבען צו געפעהרליכע טאַטען און צו אויפרעגונג, איז איינער פון די כאַראַקטעריסטישסטע שטריכען ביי די מענשען, וואָס באַוואוינען די געפענגניסען. אָבער מיר ווייסען, אַז עהרגייץ געפינט אַ סך געביטען, אויף וועלכע זיך ארויסצואַווייזען. ער קאָן שאַפען אַ מאַניאַק, ווי נאַפּאָלעאָן דער ערשטער אָדער אַ טראָפּמאַן; ער קאָן אָבער אויך באַגייסטערן, אונטער אַנדערע באַדינגונגען, — באַזונדערס ווען ער ווערט אויפגערעגט און באַהערשט פון געזונטען פאַרשטאַנד, — די מענשען, וואָס גראָבען דורך טונעלען און שניידען דורך לאַנדפאַסען, וואָס פאַרשען אוים ארקטישע ימים אָדער גיבען אָפּ זייער גאַנצע ענערגיע אויף דורכפיהרן אין לעבען אַ וועלכען עס איז גרויסען פּלאַן, וואָס זיי האַלטען פאַר אַ טובה פאַר דער מענשהייט. אויסערדעם קאָן די אנטוויקלונג פון עהרגייץ אָפּגעשטעלט ווערן אָדער אינגאַנצען פאַראַליזירט ווערן פון אַ פאַראַלעלער אנטוויקלונג פון פאַרשטאַנד. דאַסזעלבינע באַציהט זיך אויך אויף אַנדערע פעהיגקייטען, וואָס זיינען דאָ אָנגערופען געוואָרן. אויב אַ מענש האָט איבערגענומען בירושה אַן אָפּוועזענהייט פון פעסטען ווילען, ווייסען מיר אויך, אַז אָט דער כאַראַקטער־שטריך קאָן פיהרן צו די פאַרשידענאַרטיגסטע פאָלגען, אין איינקלאַנג מיט די לעבענסבאַדינגונגען. ליידען דען וועניג פון אונזערע באַליעבטסטע באַ־

---

*) די וויכטיגקייט פון אָט דעם פאַקטאָר, אויף וועלכען עס האָט שוין אָנגעוויזען עד. דיור־קען, ווערט באַוויזען שוין מיט דעם, וואָס דער אַזוי־גערופענער „פאַרברעכערישער עלטער" איז דער עלטער צווישען 25 און 34 יאָהר. נאָך אָט דעם עלטער ווערט די צאָהל פאַרברעכען אונגעהויער פאַרקלענערט פון אַ שטרעבען צו אַ רוהיגען לעבען. דער פאַרשלאַג פון דיור־קען („מענשען, וועמעס קאַריערע זאָגט עדות וועגען פאַרברעכערישע נייגונגען, דאַרפען פאַרשפּאַרט ווערן אָדער אָפּגעגעבען ווערן אונטער אויפזיכט, ביז זיי וועלען ניט דערגרייכען אונגעפעהר אַ פערציגיאָהריגען עלטער") איז אַ טיפּישער מוסטער פון יענער באַזונדערער לאָגיק, וועלכע אנטוויקעלט זיך ביי מענשען, וואָס זיינען אַ געוויסע צייט געוועזן דירעקטאָרען פון געפענגניסען.

קאַנטע גראַד פון אַט דעם פעהלער? און איז ער דען אַ געני־
גענדע אורזאַך, אַז מען זאָל זיי פאַרשפּאַרן אין געפענגנים?

די מענשהייט האָט זעלטען געפּרואווט באַהאַנדלען די פאַר־
שולדיגטע מענשען, ווי מענשליכע וועזענס; אָבער יעדעס מאָל,
ווען זי האָט דאָס פּרובירט טאָן, איז זי גוט באַלוינט געוואָרן
פאַר איהר דרייסטקייט. אין קלערוואָ האָט מיך אַמאָל ערשטוינט
די גוטסקייט, מיט וועלכער אייניגע דיענער אין שפּיטאָל האָבען
זיך באַצויגען צו די קראַנקע אַרעסטאַנטען. און דאָקטאָר קעמפּ־
בעל, וואָס האָט געהאַט אַ סך אַ ברייטערען פעלד פאַר באָבאַכ־
טונגען אויף אָט דעם געביט, ווייל ער איז אָפּגעווען דרייסיג
יאָהר אַ געפענגנים אַרצט, זאָגט דאָס פאָלגענדיגע: „באַהאַנד־
לענדיג די קראַנקע אַרעסטאַנטען מיט צערטליכקייט, — ווי אַ
שטייגער מיט דאַמען, וואָס געהערן צו דער העכערער געזעל־
שאַפט, (איך ציטיר זיינע ווערטער בוכשטעבליך), האָב איך באַ־
קומען דעם רעזולטאַט, אַז אין שפּיטאָל האָט געהערשט די גרעס־
טע אָרדנונג”. קעמפּבעל איז געווען ערשטוינט „פון דעם העכסט־
ליעבענסווערטען כאַראַקטער־שטריך ביי די אַרעסטאַנטען, וואָס
באַמערקט זיך אַפילו ביי די גרעסטע פאַרברעכער, — נעמליך,
די אויפמערקזאַמקייט, מיט וועלכער זיי באַציהען זיך צו קראַנקע”.
„די איינגעוואָרצעלטסטע פאַרברעכער, — זאָגט קעמפּבעל, —
האָבען אָט דאָס געפיהל”. און ער לעגט צו ווייטער: „כאָטש
אַ סך פון אָט די מענשען רעכענען זיך, צוליעב זייער פריהער־
דיגען אונזיניגען לעבען און פאַרברעכערישע געוואוינהייטען, פאַר
איינגעוואָרצעלטע און מאָראַליש אָפּגעטעמפּטע, פונדעסטוועגען
באַזיצען זיי אַ זעהר שאַרפען באַוואוסטזיין פון רעכט און אומ־
רעכט”. אַלע עהרליכע מענשען, וועמען עס איז אויסגעקומען צו
האָבען אַ באַריהרונג מיט די אַרעסטאַנטען, קאָנען נאָר באַשטעד־
טיגען די ווערטער פון דר. קעמפּבעל.

אין וואָס זשע ליגט דער סעקרעט פון אָט דעם כאַראַקטער־
שטריך פון די אַרעסטאַנטען, וואָס דאַרף באַזונדערס ערשטוינען
מענשען, וועלכע זיינען געוואוינט צו רעכענען די אַרעסטאַנטען
פאַר באַשעפענישען, וואָס זיינען ניט ווייט אַוועק פון ווילדע
חיות? די דינער אין די געפענגנים שפּי־
טאָלען האָבען אַ מעגליכקייט אַרויסצואַ־

ווייזען די גוטע געפיהלען, וואָס מענשען האָבען, און זיי ווייזען זיי ארויס. זיי האָבען אַ מעגליכקייט ארויסצואווייזען דאָס מיטליידס געפיהל, און דער דאָזיגער געפיהל האָט זיך אָפּגעשפּיגעלט אין זייערע האנדלונגען. אויסער דעם, האָבען זיי אין שפּיטאָל געהאַט מעהר פרייהייט, איידער די אַנדערע ארעסטאַנטען, און די פון זיי, וועגען וועלכע דר. קעמפּבעל רעדט, זיינען נאָך דערצו געווען אונטער דער דירעקטער מאָראַלער ווירקונג פון דעם דאָקטאָר, — דאָס הייסט, פון אזאַ גוטען און קלוגען מענשען, ווי קעמפּבעל, און ניט פון אַ וועלכען עס איז גראָבען דעמיסירטען אונטעראָפיציר.

קורץ גערעדט, די אַנטראָפּאָלאָגישע אורזאַכען, דאָס הייסט, די חסרונות פון אָרגאַניזאַציע, זיינען איינע פון די הויפּט-אורזאַכען, וואָס שטויסען מענשען אין געפענגנים; אָבער אייגענטליך קאָן מען זיי ניט אָנרופען „אורזאַכען פון פארברעכערישקייט". דיזעלביגע אַנטראָפּאָלאָגישע חסרונות באַגעגענען מיר ביי מיליאָנען מענשען, וואָס געהערן צום מאָדערנעם פּסיכאָפּאַטישען דור; אָבער זיי פיהרן צו אַנטי-געזעלשאַפטליכע האנדלונגען נאָר ביי געוויסע גינסטיגע אומשטענדען. וואָס אָנבאַטרעפט די געפענגניסען, היילען זיי ניט אויס אָט די פּאַטאָלאָגישע חסרונות: זיי פארשטאַרקען זיי נאָר; און ווען אַ מענש קומט ארויס פון געפענגנים, האָבענדיג אויסגעפּרואווט אויף זיך, אין פארלויף פון עטליכע יאָהר, איהר פארדארבענדיגען איינפלוס, איז ער אַ סך ווייניגער פּאַסיג צום לעבען אין דער געזעלשאַפט, איידער ער איז געווען פאַר זיין פאַרהאַפטונג. אויב די געזעלשאַפט וויל פאַרמיידען נייע אַנטי-געזעלשאַפטליכע האַנדלונגען פון זיין זייט, איז דאָס מעגליך צו דערגרייכען נאָר איבערמאַכענדיג דאָס, וואָס די געפענגנים האָט אויפגעטאָן, דאָס הייסט, אויסגלעטענדיג די אַלע שטריכען, וועלכע די געפענגנים קריצט אויס אין יעדערן, וואָס האָט געהאַט דאָס אונגליק אריינצופאַלען אין איהרע ווענט. אייניגע מענשענפריינד געלינגט דאָס צו דערגרייכען אין באַזונדערע פאַלען, אָבער מעהרסטענטיילס ברענגען אָנשטרענגונגען קיין שום פּעולה ניט.

מען מוז דאָ זאָגען נאָך עטליכע ווערטער וועגען יענע אונגליקליכע, וועמען די קרימינאַליסטען באַטראַכטען, ווי געבאָרענע

מערדער, און וועמען מען שיקט צו דער תליה אין אַ סך לענדער, וואָס האַלטען זיך ביי דער אַלטער ביבלישער מאָראַל: „אַ צאָן פאר אַ צאָן". פאר די ענגלענדער קען דאָס אויסזוייזען זונדערבאר, אָבער איבער גאַנץ סיביר, — וואו עס איז פאַראַן אַ ברייט פעלד פאר באָאָבאַכטונגען איבער פאַרשידענע קאַטעגאָריעס פאַרשיקטע, — ווערען די מערדער צוגערעכענט צום בעסטען קלאַס פון דער געפענגנים באַפעלקערונג. מיך האָט זעהר געפרעהט, וואָס דאָס איז אויך באַמערקט געוואָרען פון מייקעל דייוויט, וועלכער האָט מיט אַזאַ דורכדרינגליכקייט אַנאַליזירט „פאַרברעכערישקייט" און איהרע אורזאַכען אין אויסגעצייכענטע סקיצען פון געפענגנים לעבען.*) אַלע אין רוסלאַנד ווייסען, אַז דאָס רוסישע געזעץ אַנערקענט ניט טויט־שטראָף שוין מעהר ווי אַ יאָהרהונדערט; ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס אין דער צייט פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטען און דעם דריטען זיינען פּאָליטישע אין רוסלאַנד געשיקט געוואָרען מאַסענווייז צו דער תליה, ווערט טויט־שטראָף אין רוסלאַנד ניט אָנגעווענדעט אויף קרימינעלע פאַרברעכער, אויסער אין זעלטענע פאַלען פון קריעגסגעריכטען. טויט־שטראָף איז אָפּגעשאַפט געוואָרען אין 1753, און פון יענער צייט אָן ווערען מערדער פאַר׳משפט נאָר צו קאַטאָרזשנער אַרבייט, אויף טערמינען פון 8 ביז 20 יאָהר (פאָטערמערדער און מוטערמערדער אויף אַ גאַנץ לעבען), און נאָך דעם טערמין ווערען זיי פאַרשיקטע־קאָלאָניסטען און בלייבען אין סיביר זייער גאַנץ לעבען. צוליעב דעם איז מזרח סיביר פול מיט באַפרייטע מערדער; און ניט קוקענדיג אויף דעם, וועט קוים זיך געפינען אַ וואָסער עס איז אַנדער לאַנד, אין וועלכען מען קאָן לעבען און ארומפאָהרען מיט מעהר זיכערקייט. אין פאַרלויף פון מיינע לאַנ-

*) ער זאָגט: „מאָרדען זיינען אַמאָל פאַרבונדען מיט רויבערייען, — דאָס קאָן מען ניט לייקענען; אָבער כמעט אַלעמאָל זיינען זיי אַ צופעליגקייט ביי דער רויבעריי און זעלטען ווען זיי ווערען געפּלאַנט. דאָס שרעקליכסטע פון אַלע פאַרברעכען, — אַ פאָראויס געפּלאַנטער מאָרד, — איז געוועהנליך אַ רעזולטאַט פון נקמה אָדער אייפערזוכט, אָדער אַ רעזולטאַט פון פּאָליטישער אָדער סאָציאַלער אונגערעכטיגקייט, און מען קאָן איהם גיכער צושרייבען צו אַ פערווערזירונג פון די נאָבעלסטע זייטען פון דער מענשליכער נאַטור, איידער צו לעבענס ליידענשאַפטען און אַפּעטיטען". („ליוז פראָם ע פּריזאָן דייערי", באַנד 1, זייט 17).

גע רייזען איבער סיביר האב איך קיינמאל מיט זיך ניט גענומען קיין געוועהר; דאסזעלביגע קאן איך זאגען וועגען אלע מיינע פריינד; יעדערן פון זיי איז אויסגעקומען, ארום און ארום, דורכ־צופאהרן יעדעס יאהר פון צעהן טויזענט ביז פופצעהן טויזענט וויארסט, איבער די ווילדסטע, אונבאפעלקערטסטע געגענטען. דערצו, ווי עס איז שוין געזאגט געווארן אין איינעם פון די פרי־הערדיגע קאפיטלען, איז די צאהל מארדען, וואס ווערן באגאנגען אין סיביר פון באפרייטע מערדער און אונצעהליגע וואגאבונדען, אין אלגעמיין זעהר אונבאדייטענד; בעת די שטענדיגע רויבע־רייען און מארדען, אויף וועלכע די סיביריאקעס באקלאגען זיך, ווערן געוועהנליך באגאנגען אין טאמסק און בכלל אויף דעם שטח פון מערב סיביר, וואוהין עס ווערן פארשיקט די ווענינגער וויכ־טיגע פארברעכער, ניט די מערדער. אין די ערשטע צייטען פון נײנצעהנטען יאהרהונדערט פלעגט מען די באפרייטע מערדער, מיט שפורען פון קאטארזשנע צייכענס, ניט זעלטען באגעגענען אין סיביר, אין די הייזער פון באאמטע, ווי קוטשערס און אפילו אמען, און דערביי פלעגען אט די אמען זיך באציהען צו די אנ־פארטרויטע קינדער מיט דער העכסט מוטערליכער זארג. די, וואס וואלטען געמיינט, אז אפשר צייכנען זיך די רוסען אויס מיט א ווייכערען כאראקטער, אין פארגלייך מיט די מערב־אייראפעער, קאן איך ענטפערן מיט אנווייזען אויף סצענען פון גרוי־זאמקייטען, וואס קומען פאר, בעת מען שטילט איין רוסישע פויערשע בונטען. איך וועל נאר צוגעבען, אז די אפוועזענהייט פון הינריכטונגען און עקעלהאפטע געשפרעכען וועגען די איינ־צעלהייטען פון אט די הינריכטונגען, — געשפרעכען, וועלכע די ארעסטאנטען אין די ענגלישע געפענגניסען האבען זעהר ליעב צו פיהרן, — האט מיטגעווירקט דערצו, אז אין די רוסישע ארעס־טאנטען זאל זיך ניט אנטוויקלען קיין קאלטע פאראכטונג צום מענשליכען לעבען.

די שענדליכע פראקטיק פון לעגאלע מארדען, וואס ווערט ביז איצט אנגעפיהרט אין מערב אייראפא, די שענדליכע פראק־טיק פון אנדיינגען פאר א גיני (צעהן רובעל) א תליון,*) אויס־

*) Du Cane. "Punishment and Prevention of Crime," p. 23.

צופיהרן אן אורטייל, — וואס דער ריכטער אליין האט ניט דעם מוט צו טאן, — אט די שענדליכע פראקטיק און די טיפע נשמה פארדארבונג, וואס זי טראגט אריין אין דער געזעלשאפט, האבען ניט קיין בארעכטיגונג אפילו אין דער טענה, אז מיט דעם ווערען כלומר'שט פארהינדערט מארדען. די אפשאפונג פון טויט־שטראף האט אין ערגעץ ניט פאראורזאכט קיין פארקלענערונג פון דער צאהל מארדען. אויב מען הינריכטעט מענשען ביז איצט, איז דאס איינפאך א רעזולטאט פון א שענדליכער מורא, וואס ווערט פארבונדען מיט עראינערונגען וועגען דער נידריגערער שטופע פון ציוויליזאציע, ווען דער פרינציפ „א צאהן פאר א צאהן" איז געפּרעדיגט געווארן פון רעליגיע.

אבער אויב קאסמישע אורזאכען איבען אויס, — דירעקט אדער אינדירעקט, — אזא מעכטיגען איינפלוס אויף די יעהר־ליכע צאהל פון אנטי-געזעלשאפטליכע אקטען; אויב די פיזיא־לאגישע אורזאכען, וואס האבען זייערע ווארצלען אין די געהיימ־ניסען פון דעם קערפערליכען בוי, זיינען אויך א מעכטיגער פאק־טאר, וואס פיהרט צו רעכט־פארלעצונגען, — וואס זשע וועט בלייבען פון די טעאריען פון די באשאפער פון קרימינעלען רעכט, אויב מיר וועלען צו די אויבען־אנגעוויזענע אורזאכען פון די ער־שיינונגען, וואס ווערן גערופען פארברעכען, נאך צוגעבען סאציא־לע אורזאכען?

אין אלטערטום איז געווען א מנהג, לויט וועלכען יעדע קא־מונע (קלאן, מארק, געמיינדע, עדה) האט זיך גערעכענט, ווי א גאנצע קערפערשאפט, פאראנטווארטליך פאר יעדען אנטי-געזעל־שאפטליכען אקט, וואס ווער עס איז פון איהרע מיטגלידער איז באגאנגען. אט דער אלטער מנהג איז איצט פארשוואונדען, ווי א סך גוטע איבערבלייבענישען פון דער אלער געמיינדע ארדנונג. אבער מיר קערן זיך ווידער אום צו איהם, און איבערלעבענדיג א פעריאד פון מיט קיין זאך ניט געצוימטען אינדיווידואליזם, נעמען מיר ווידער פיהלען, אז די גאנצע געזעלשאפט איז אין א באדיי־טענדער מאס פאראנטווארטליך פאר די אנטי־געזעלשאפטליכע אקטען, וואס זיינען צווישען איהר באגאנגען געווארן. אויב עס פאלען אויף אונז די שטראלען פון דעם רוהם פון די זשעניען פון

אונזער צייט, זיינען מיר אויך ניט פריי פון די פלעקען פון שאַנד פאַר די מעשים פון אונזערע מערדער.

פון יאָהר צו יאָהר וואַקסען אויס הונדערטער טויזענטער קינדער אין דעם שמוץ, — מאַטעריעלער און מאָראַלער, — פון אונזערע גרויסע שטעט; זיי וואַקסען פאַרוואָרפענע, צווישען אַ באַפעלקערונג, וואָס איז דעמאָראַליזירט פון דעם ניט שטאַנדהאַפטיגען לעבען, פון דער אונזיכערהייט אין מאָרגענדיגען טאָג און פון אַזאַ אָרימקייט, וועגען וועלכער די פריהערדיגע צייטען האָבען גאָר קיין פאָרשטעלונג ניט געהאַט. איבערגעלאָזען צו זיך אַליין און צו די ערגסטע איינפלוסען פון גאַס, כמעט אָהן קיין שום אויפזיכט מצד די עלטערן, וואָס זיינען דערדריקט פון דעם שרעקליכען קאַמף פאַר עקזיסטענץ, — זיינען פאַר אָט די קינדער פרעמד אפילו פאָרשטעלונגען וועגען אַ גליקליכער פאַמיליע; דערפאַר אָבער זויגען זיי איין אין זיך, פון דער פריהסטער יוגענט אָן, די זינד פון די גרויסע שטעט. זיי טרעטען אריין אין לעבען, ניט וויסענדיג אפילו פון קיין מלאכה, וואָס וואָלט זיי געקאָנט דערנעהרן. דער זוהן פון ווילדען לערענט ביים פאָטער די קונסט פון יאַגד; זיין שוועסטער ווערט פון דער יוגענט אָן געלערענט צו פיהרן אַ ניט קאָמפּליצירטע ווירטשאַפט. אָבער די קינדער, וועמעס פאָטער און מוטער מוזען פון אין דער פריה אָן פאַרלאָזען זייערע שמוציגע נאָרעס צו זוכען וועלכע עס איז ארבייט, זיך ווי עס איז דורכצושלאָגען אין פאַרלויף פון דער וואָך, — אַזעלכע קינדער טרעטען אריין אין לעבען וועניגער צוגעגרייטע, איידער די קינדער פון די ווילדע. זיי קענען ניט קיין מלאָכה; די שמוציגע גאַס פאַרבייט זיי אַ הויז; די לעהרע, וואָס זיי באַקומען אין די גאַסען, איז באַקאַנט צו די, וואָס האָבען באַזוכט די ערטער, וואו עס געפינען זיך די שענקען פון די אָרימע און די פרעהליכע פאַרוויילונגס־פּלעצער פון די פאַרמעגליכערע קלאַסען.

אויסברעכען אין צאָרנדיגע רעדען וועגען דער נייגונג צו שכרות ביי אָט דעם קלאַס פון דער באַפעלקערונג, — עס איז ניטאָ קיין לייכטערע זאַך, ווי דאָס. אָבער ווען די הערען באַשולדיגער וואָלטען אַליין אויסגעוואַקסען אונטער דיזעלביגע באַדינגונגען, ווי די קינדער פון דעם אַרבייטער, וועמען עס קומט אויס יעדען מאָרגען צו באַנוצען די פּויסטען, כדי צו פאַרנעמען אַן אָרט ביי די טויערן

פון די לאָנדאָנער דאקס, — צי וואָלטען א סך פון זיי זיך אָפּגע־האלטען פון באַזוכען די אויסגעפּארבטע שענקען, אָט די איינציגע „פּאלאצען", מיט וועלכע די רייכע האָבען באלוינט די אמת'ע פּראָ־דוצירער פון אלע עשירות.

קוקענדיג אויף אָט די אונטערוואקסענדיגע באַפעלקערונג פון אלע אונזערע גרויסע מאַנופאקטור צענטרען, הערן מיר אויף צו וואונדערן זיך, וואָס אונזערע גרויסע שטעט זיינען די הויפּט צו־שטעלער פון דעם מענשען־מאַטעריאל פאַר די געפענגניסען. פאַר־קערט, איך האָב זיך אלע מאָל געוואונדערט, וואָס אזא פארהעלט־ניסמעסיג אונבאדייטענדע צאָהל פון אָט די גאסען קינדער ווערן גנבים און רויבער. איך האָב קיינמאָל ניט אויפגעהערט צו וואונ־דערען זיך, ווי טיף עס זיינען איינגעוואָרצעלט די סאָציאלע געפיה־לען אין מענשען פון נייןצעהנטען יאָהרהונדערט, וויפיל גוטהער־ציגקייט עס איז פאראן אין די באוואוינער פון אָט די שמוציגע גאסען; נאָר מיט דעם קאָן מען ערקלערן, וואָס אזוי ווייניג פון די אויסגעוואקסענע אין פולשטענדיגער פארוואָרפענקייט ערקלערן אן אָפענע מלחמה אונזערע געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען. גאָר ניט דער „איינשרעקענדיגער איינפלוס פון די געפענגניסען", נאָר אָט די גוטע געפיהלען, אָט דער עקעל צו גוואלדטאטען, אָט די געהאָרכ־זאמקייט, צוליב וועלכער די אָרימע לייט מאַכען שלום מיט'ן ביי־טערען מזל, ניט אויפברענגענדיג אין זייערע הערצער קיין טיפען האס, — נאָר זיי, אָט די געפיהלען, זיינען יענער צאם, וואָס לאָזט די אָרימע לייט ניט טרעטען אָפען אלע געזעלשאפטליכע צאמען. ווען ניט אָט די גוטע געפיהלען, וואָלט שוין לאנג קיין שטיין אויף א שטיין ניט געבליבען פון אונזערע מאָדערנע פּאלאצען.

און פון דער אנדערער זייט, אויפ'ן אנדערען עק פון דעם גע־זעלשאפטליכען לייטער, ווערט געלט, — אָט די פארזאכליכטע מענשליכע ארבייט, — פארשווענדט מיט אן אונערהערטער לייכט־זיניגקייט, אָפטמאָל נאָר כדי צו באַפרידיגען דעם נאַרישען עהרגייץ. ווען ביי זקנים און דער ארבייטענדער יוגענט איז אָפטמאָל ניטאָ קיין ברויט, און זיי געהען אויס פון הונגער ביי די טירען פון רייכע געשעפטען־פּאלאצען, — פארשווענדען אין דיזעלביגע געשעפטען די רייכע מאסען געלד אויף איינקויפען אוננוצליכע לוקסוס־זאכען.

ווען אלץ, וואס רינגעלט אונז ארום, — געשעפטען און מענ־שען, וואס מיר באגעגענען אויף די גאסען, די ליטעראטור פון דער לעצטער צייט, די פארגעטערונג פון געלט, וואס עס קומט אוים צו באאבאכטען יעדען טאג, — ווען אט דאס אלץ אנטוויקעלט אין מענשען אן אונשטילבארע דורשט צו עראבערען גרענעצלאזע רייכ־טימער, א ליבע צו שרייענדיגען לוקסוס, א טענדענץ צו ווארפען נאריש געלט פאר יעדען אפענעם אדער באהאלטענעם צוועק; ווען אין אונזערע שטעט זיינען פאראן גאנצע קווארטאלען, אין וועלכע יעדעס הויז דערמאנט אונז, ווי א מענש קאן זיך פארוואנדלען אין א חיה, ניט קוקענדיג אויף די אויסערליכע אורזאכען, מיט וועלכע ער זוכט צו פארדעקען די חיה'שאפט; ווען פאר א דעוויז פון אונזער ציוויליזירטער וועלט קאן מען אוועקשטעלען די ווערטער: „באריי־כערט אייך! צושטערט אלץ, וואס איהר באגעגענט אויף אייער וועג, אנווענדענדיג אלע מיטלען, אויסער סאידען די, וועלכע קאנען אייך ברענגען אין געריכט!" — ווען מען לערענט יעדען טאג אויף טויזענטער אופנים אלעמען, מיט ווייניג אויסנאמען, פון דעם ערד־באזיצער ביז צום בעל מלאכה, אז דער אידעאל פון לעבען איז אזוי איינצוארדנען אייערע געשעפטען, אז אנדערע זאלען ארבייטען פאר אייך; ווען קערפערליכע ארבייט ווערט אזוי פאראכט, אז מענשען, וואס ריזיקירן קראנק צו ווערן פון א ניט גענוגענדיגער קער־פערליכער איבונג, ציהען פאר גימנאסטיק, נאכמאכענדיג די באוועגונגען פון דעם האלץ־זעגער אדער האלצהאקער, אנשטאט צו פארנעמען זיך באמת מיט זעגען האלץ אדער גראבען ערד; ווען פון ארבייט פארגרעבטע און פארשווארצטע הענט ווערן גערעכענט ווי עפעס ערנידעריגענדיגס, און האבען זיידענע קליידער און קאנען שטרענג האלטען די באדינער ווערט פאררעכענט פאר א סימן פון „גוטען טאן"; ווען די ליטעראטור איז איין הימן צו רייכקייט און באציהט זיך מיט פאראכטונג צו די „אונפראקטישע אידעאליסטען", — היינט צו וואס נאך רעדען וועגען „אייגנעבארענער פארברעכע־רישקייט?" אט די גאנצע מאסע פאקטארען פון אונזער לעבען ווירקט אין איין ריכטונג: זי גרייט צו מענשען, וואס זיינען ניט פעהיג צו אן עהרליכער עקזיסטענץ און וואס זיינען דורך און דורך אנגעזאפט מיט אנטי־געזעלשאפטליכע געפיהלען!

אויב אונזער געזעלשאפט וועט אזוי ארגאניזירט ווערן, אז

פאַר יעדען וועט זיין אַ מעגליכקייט שטענדיג צו ארבייטען פאַר אַלגעמיין ניצליכע צוועקען, — און דעמאָלט וועט מען, נאַטירליך, מוזען אינגאַנצען ענדערן די איצטיגע באַציהונגען צווישען קאַפּיטאַל און אַרבייט; אויב מיר וועלען געבען יעדען קינד אַ געזונטע ערציהונג, לערנענדיג איהם ניט נאָר וויסענשאַפטען, נאָר אויך פיזישע אַרבייט, געבענדיג איהם אַ מעגליכקייט אין פאַרלויף פון די ערשטע צוואַנציג יאָהר פון זיין לעבען אויסצולערנען זיך אַ נוצליכע מלאכה און באַקומען די געוואָהנהייט צו אַן עהרליכען אַרבייטסזאַמען לעבען, — וועלען מיר מעהר ניט דאַרפען ניט קיין געפענגניסען, ניט קיין ריכטער, ניט קיין תליונים. דער מענש איז אַ רעזולטאַט פון די אומשטענדען און באַדינגונגען, אין וועלכע ער איז אויפגעוואַקסען. גיט איהם אַ מעגליכקייט אויסצוואַקסען אַ צוגעוואָהנטער צו ניצליכער אַרבייט; ערציהט איהם אַזוי, אַז ער זאָל פון דער פריהער יוגענט קוקען אויף דער מענשהייט, ווי אויף איין גרויסער משפחה, וואָס מען קאָן צו קיין איין מיטגליד איהרען ניט טאָן קיין שאָדען, אַז דאָס זאָל ניט פיהלען אַ ברייטער קרייז מענשען, און סוף כל סוף די גאַנצע געזעלשאַפט; גיט איהם אַ מעגליכקייט צו ערציהען אין זיך אַ געשמאַק פאַר העכערע פאַרגניגענס, וואָס וויסענשאַפט און קונסט גיבען, — פאַרגניגענס, וואָס זיינען מעהר דערהויבען און לאַנג־דויערענדיג, איידער די באַפרידיגונג פון די נידריגערע ליידענשאַפטען, — און מיר זיינען זיכער, אַז די געזעלשאַפט וועט דעמאָלט ניט דאַרפען צוזעהן פאַרלעצונגען פון די פּרינציפּען פון מאָראַל אין אַזאַ גרויסער צאָהל, ווי מיר זעהען דאָס איצט.

צוויי דריטעל פון אַלע רעכט־פאַרלעצונגען, נעמליך, די אַלע אַזוי גערופענע „פאַרברעכען קעגען אייגענטום", וועלען אָדער אינגאַנצען פאַרשווינדען, אָדער זיי וועלען רעדוצירט ווערן צו אַן אונבאַדייטענדיגער צאָהל פאַלען, ווייל אייגענטום, וואָס איז איצט דאָס פּריווילעגיום פון איינצעלנע מענשען, וועט זיך אומקערן צו זיין אמת'ן קוואַל, צו דער געמיינדע. וואָס אַנבאַטרעפט „פאַרברעכען, וואָס זיינען געווענדט געגען דער פּערזאָן", ווערט זייער צאָהל שוין איצט שנעל פאַרקלענערט, צוליב דעם וואוקס פון מאָראַלע און ס אָ צ י אַ ל ע ג ע װ אָ ה נ ה י י ט ע ן, וואָס אַנטוויקלען זיך אָהן צווייפעל אין יעדער געזעלשאַפט און וואָס וועלען אָהן צוויי־

פעל שטייגען, ווען די געמיינשאַפטליכע אינטערעסען פון אַלעמען וועלען ענגער ווערן.

נאַטירליך, וואָס עס זאָלען ניט זיין די עקאָנאָמישע יסודות פון דער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג, וועט אַלעמאָל זיך געפינען אַ געוויסע צאָהל מענשען, וועמעס ליידענשאַפטען זיינען שטאַרקער און ווערן ווייניגער קאָנטראָלירט, איידער ביי די איבריגע מיטגלי־דער פון דער געזעלשאַפט; עס וועלען אַלעמאָל זיך געפינען מענ־שען, וועמעס ליידענשאַפטען קאָנען צופעליג זיי באַוועגען צו באַ־געהן טאַטען פון אַן אַנטי־געזעלשאַפטליכען כאַראַקטער. אָבער אין די מעהרסטע פאַלען קאָנען די מענשליכע ליידענשאַפטען, וואָס פיהרען איצט צו רעכט־פאַרלעצונגען, באַקומען אַנאַנדער ווענדונג, אָדער די פאַראייניגטע אָנשטרענגונגען פון די אַרומיגע קאָנען זיי מאַכען כמעט אינגאַנצען אונשעדליך. אין דער איצטיגער צייט, אין די שטעט, לעבען מיר אין אַ צו גרויסער אָפּגעזונדערטקייט איינער פון אַנדערן. יעדערער זאָרגט נאָר וועגען זיך, אָדער העכ־סטענס וועגען זיינע נאָהנטסטע קרובים. דער עגאָאיסטישער, דאָס הייסט, ניט פאַרנינפטיגער אינדיווידואַליזם אויף די מאַטעריעלע לעבענס־געביטען, האָט אונז אונפאַרמיידליך געמוזט פיהרען צו אַן אינדיווידואַליזם, וואָס איז פונקט אַזוי עגאָאיסטיש און שעדליך, אויפ'ן געביט פון געגענזייטיגע באַציהונגען צווישען מענשען. אָבער פון דער געשיכטע ווייסען מיר, און אפילו איצט קאָנען מיר באַ־אָבאַכטען געמיינדען, אין וועלכע מענשען זיינען אַ סך ענגער פאַרבונדען צווישען זיך, איידער אין אונזערע מערב־אייראָפּעאישע שטעט. אין אָט דער הינזיכט קאָן פאַר אַ ביישפּיל דינען כינאַ: „די אונגעטיילטע משפחה" איז ביז היינטיגען טאָג אין איהרע אור־אַלטע פּראָווינצען דער יסוד פון געזעלשאַפטליכער אָרדנונג: אַלע מיטגלידער פון דער „ניט געטיילטער פאַמיליע" קענען איינער דעם אַנדערן פולקאָם; זיי שטיצען איינער דעם אַנדערן, העלפען איי־נער דעם אַנדערן, — ניט נאָר אין „מאַטעריעלע" מיטלען, נאָר אויך אין די זאָרגען און ליידען פון יעדערן פון זיי; און די צאָהל „פאַרברעכען" געגען אייגענטום און פערזאָן איז אין אָט די פּראָ־ווינצען מערקווירדיג נידריג (מיר האָבען, פאַרשטעהט זיך, אין זינען נאָר די צענטראַלע פּראָווינצען פון כינאַ, ניט די פּראָווינצען ביים ים). די סלאַווישע און שווייצאַרישע אַגריקולטורעלע געמיינדען

זיינען אַן אַנדער ביישפּיל. מענשען קאָנען גוט איינער דעם צוויי־טען אין אָט די קליינע געמיינדען, און אין אַ סך הינזיכטען שטי־צען זיי געגענזייטיג איינער דעם צווייטען. אין אונזערע שטעט אָבער זיינען אַלע פאַרבינדונגען צווישען די איינוואוינער פאַר־שוואונדען. די אַלטע פאַמיליע, וואָס איז באַגרינדעט אויף די גע־מיינשאַפטליכע אָפּשטאַמונג, איז זיך צופאַלען. אָבער מענשען קאָ־נען ניט לעבען אין אַזאַ אָפּגעזונדערטקייט, און די עלעמענטען פון נייע געזעלשאַפטליכע גרופּען וואַקסען. עס אַנטשטעהען נייע פאַר־בינדונגען, צווישען די באַוואוינער פון איינער און דער זעלבער גע־גענט, צווישען מענשען, וואָס פאַרפאָלגען אַ וועלכען עס איז גע־מיינשאַפטליכען ציל, און דער וואוקס פון אַזעלכע נייע גרופּירונגען קאָן נאָר פאַרשנעלערט ווערן, אויב אין דער געזעלשאַפט וועלען פאָרקומען ענדערונגען, וואָס פיהרען צו אַן ענגערער געגענזייטיגער אָפּהענגיגקייט און צו מעהר גלייכהייט צווישען אַלעמען.

ניט קוקענדיג אויף אָט די אַלע ענדערונגען, וועט דאָך אָהן צווייפעל בלייבען אַ קליינע צאָהל מענשען, וועמעס אַנטי־געזעל־שאַפטליכע ליידענשאַפטען, — אַ רעזולטאַט פון זייערע קערפּער־ליכע אונפאָלקאָמענהייטען און קראַנקהייטען, — וועלען מיט זיך פאָרשטעלען אַ געוויסע געפאַהר פאַר דער געזעלשאַפט. און דע־ריבער אַנטשטעהט די פראַגע: וועט די מענשהייט ווי פריהער דאַרפען אָפּנעמען ביי זיי דאָס לעבען אָדער זיי פאַרשפּאַרן אין געפענגניסען? — וועגען דעם ענטפער קאָן גאָר קיין צווייפעל ניט זיין. געוויס וועט די געזעלשאַפט ניט אָנווענדען אַזאַ עקעל־האַפטיגע לעזונג פון אָט דער שווערקייט.

עס איז געווען אַ צייט, ווען מיט משוגעים, וועלכע מען האָט געהאַלטען פאַר „באַזעסענע", פאַר מענשען, וואָס האָבען אין זיך אַ „ניט־גוטען", איז מען זיך באַגאַנגען אויף דעם געמיינסטען אופן. געשמידטע האָבען זיי געלעבט אין שטאַלען, ווי די בהמות, און זיינען געווען אַ געגענשטאַנד פון שרעק אפילו פאַר די מענשען, וואָס האָבען געהאַט די אויפזיכט אויף זיי. צובּרעכען זייערע קיי־טען, באַפרייען זיי וואָלט מען אין יענער צייט געהאַלטען פאַר אַ משוגעת. אָבער צום סוף פון אַכצעהנטען יאָהרהונדערט איז ער־שינען אַ מענש, פּינעל, וואָס האָט געוואַגט אַראָפּצונעמען פון די אונגליקליכע די קייטען און האָט זיך געווענדט צו זיי מיט פריינד־

ליכע ווערטער, האָט גענומען קוקען אויף זיי, ווי אויף אונגליקליכע ברידער. און די, וועלכע מען האָט גערעכענט פאַר פעהיג צו צו־רייסען אויף שטיקער יעדען איינעם, וואָס וואָלט געוואָגט צו דער־נעהנטערן זיך צו זיי, האָבען זיך אַרומגעקליבען ארום זייער באַ־פרייער און האָבען מיט זייער אויפפיהרונג באַוויזען, אַז ער איז געווען גערעכט אין זיין גלויבען אין די בעסערע שטריכען פון דער מענשליכער נאַטור: זיי, אַט די בעסערע מענשליכע שטריכען, פארשווינדען ניט אינגאַנצען אפילו ביי די, וועמעס פארשטאַנד ווערט פארטונקעלט פון אַ קראַנקהייט. פון יענעם טאָג אָן האָט די מענשליכקייט געזיגט. אויף דעם משוגע'נעם האָט מען אויפ־געהערט צו קוקען, ווי אויף אַ ווילדע חיה. מענשען האָבען אנער־קענט אין איהם אַ ברודער.

די קייטען זיינען פארשוואונדען, אָבער די הייזער פאַר משור־געים, — דיזעלביגע געפענגניסען, ווי פאַר די פארברעכער, — זיי־נען געבליבען, און הינטער זייערע ווענט איז ביסלעכווייז אויסגע־וואקסען אַ סיסטעם, וואָס האָט זיך גאָר ווייניג אונטערשיידט פון דעם, וואָס מען האָט פראַקטיצירט אין דער צייט פון קייטען. אָבער אַט האָבען די פויערים פון אַ בעלגישען דערפעל, באַוועגט נאָר פון איינפאכען געזונטען פארשטאַנד און גוטהערציגקייט, אָנגעוויזען אַ נייעם וועג, וואָס די געלעהרטע אויספאָרשער פון מארך־קראַנקהיי־טען האָבען גאָר אפילו ניט פאָרדעכטיגט, אַז דאָס איז מעגליך. זיי האָבען אָנגעהויבען אריינגעמען זיי אין זייערע פאַמיליען, אין זייערע אָרימע הייזער; זיי האָבען זיי געגעבען אַן אָרט ביי זייער טיש פאַר זייער אָרימען מיטאָג און אין זייערע רייהען אין דער צייט פון ניצליכע ארבייטען; זיי האָבען זיי צוגעלאָזען צו נעמען אנטייל אין די דאָרפישע יום־טובים און פרעהליכע אָוועגטען. און באַלד האָט זיך איבער גאַנץ אייראָפּאַ פאַנאַנדערגעטראָגען דער רוהם וועגען „וואונדערליכע" אויסהיילונגען, און אַז דער שולדיגער אין דעם איז געווען כלומר'שט אַ הייליגער, צו וועמעס עהרע עס איז אויפגעשטעלט געוואָרען אַ קירך אין געיל (Gheil). די היילונג, וואָס די פויערים האָבען אָנגעווענדעט, האָט זיך אויסגעצייכענט מיט אַזאַ איינפאַכקייט, זי איז געווען אַזוי אַלגעמיין באַקאַנט שוין פון לאַנג (דאָס איז געווען פרייהייט!), אַז געבילדעטע מענשען האָבען פאַר־געצויגען צוצושרייבען די דערגרייכטע רעזולטאַטען צו אַ געטליכען

איינפלוס אַנשטאָט צו באטראכטען דאָס געשעהענע איינפאַך, אָהן פאָראורטיילען. צום גליק אָבער איז ניט געווען קיין מאנגעל אין עהרליכע און גוטהערציגע מענשען, וואָס האָבען פארשטאַנען די וויכטיגקייט פון דעם היילונגס מעטאָד, וואָס די געילער פויערים האָבען אויסגעפונען; זיי האָבען גענומען פראָפּאַגאַנדירען אָט דעם מעטאָד און האָבען אַנגעווענדעט די גאַנצע ענערגיע צו באקעמפען די אינטעלעקטועלע אינערץ, פויגהייט און קאַלטע גלייכגילטיגקייט פון די ארומיגע.*)

די פרייהייט און ברידערליכע זאָרג זיינען געווען דער בעסטער היילונגס־מיטעל אין דער אויבענדערמאָהנטער בריטער צווישען־פּראָווינץ „צווישען משוגעת און פארברעכען". און מיר זיינען זי־כער, אז זיי וועלען זיך ארויסווייזען פאר דעם בעסטען היילונגס מי־טעל אויך אויף דער אנדערער זייט פון איינעם פון די גרענעצען פון אָט דער פּראָווינץ, — דאָרט, וואו עס הויבט זיך אָן דאָס, וואָס עס איז אָנגענומען צו רופען פארברעך. דער פּראָגרעס געהט אין אָט דער ריכטונג. און אַלץ, וואָס העלפט איהם, וועט אונז ברענגען נאָהנטער צו דער לייזונג פון דער גרויסער פראגע, — דער פראגע וועגען גערעכטיגקייט, וואָס האָט ניט אויפגעהערט צו באַשעפטיגען די מענשליכע געזעלשאַפטען פון דעם ווייטסטען אַלטערטום, אָבער וועלכע מען קאָן ניט לעזען מיט דער הילף פון געפענגניסען.

ס ו ף

---

*) איינער פון אַזעלכע מענשען, דר. אַרטור מיטשעל, איז גוט באוואוסט אין שאָטלאנד. זעה זיין ווערק "Insane in Private Dwelling," Edinburgh, 1864 און אין "Care and Treatment of Insane Poor" אין "Edinburgh Medical Journal", 1868.

ביילאַגע א.

די ראָל פון די פאַרשיקטע אין דער קאָלאָניזירונג פון סיביר.
(צו זייטען 144—151)

ביי דער ניט פינקטליכקייט און צוואוואָרפענקייט פון די סטאַטיסטישע דאַטען וועגען סיביר איז זעהר שווער צו באַשטימען, אויף וויפיעל די פאַרשיקטע האָבען געהאָלפען פאַרגרעסערן די באַפעלקערונג פון סיביר. די פאָלגענדיגע ריכטיגע ציפערען, וואָס זיינען מיטגעטיילט געוואָרען אין 1886 אין דער אָפיציעלער „טאָבאָלסקאַיאַ גאַזעטאַ” און זיינען איבערגעדרוקט געוואָרען אין „וואָסטאָטשנאָיע אָבאָזרעניע” (דעם 20טען מערץ), פאַרדינען אונזער אויפמערקזאַמקייט. אין פאַרלויף פון צעהן יאָהר, פון 1875 ביז 1885, האָט מען אין טאָבאָלסקער גובערניע ארויסגעשיקט 38,577 מענער און 4,285 פרויען. נאָך זיי האָבען נאָכגעפאָלגט אין פאַרשיקונג 23,721 פרייע פרויען און קינדער, צוזאַמען, הייסט דאָס, 66,583 מענשען. אין פאַרלויף פון דיזעלביגע צעהן יאָהר זיינען 11,758 פאַרשיקטע געשטאָרבען און 10,094 זיינען אַנטלאָפען; 4,735 זיינען ווידער פאַר'משפט געוואָרן און אַרויסגעשיקט אָדער אַריבערגעפיהרט געוואָרן אין אַנדערע טיילען פון סיביר; 1854 האָט מען אומגעקערט אין רוסלאַנד, און נאָר 28,670 זיינען אַריינגערעכנט געוואָרן אין די ליסטען פון פויערים און קליינבירגער („מעשטשאַנעס”) פון טאָבאָלסקער גובערניע. די גאַנצע פאַרשיקטע באַפעלקערונג פון טאָבאָלסק איז אין יענער צייט באַשטאַנען פון 35,100 מענער און 12,000 פרויען. די שטערבליכקייט פון אָט דער באַפעלקערונג איז איינגעשלאָסען אין די אויבענגעבראכטע צאָהל 11,758 געשטאָרבענע. אָבער אַפילו אויסשליסענדיג די אויבענגעבראַכטע ציפער פון דער אַלגעמיינער סומע, וועט זיך אַרויסשטעלען, אַז וועניגסטענס 20,000 פון 66,583 מענשען, — אונגעפעהר אַ דריטעל, — זיינען אַרויסגעשיקט געוואָרן אין טאָבאָלסקער גובערניע נאָר כדי צו שטאַרבען דאָרט באַלד נאָכ'ן אָנקומען אין סיביר, אָדער צו אַנטלויפען. די באַפעלקערונג פון טאָבאָלסקער גובערניע איז אין 1875 געוועזן 1,131,246 מענשען, און זי האָט זיך פאַרגרעסערט אין פאַרלויף פון דעם יאָהר אויף 187,626 מענשען, בעת דער נאַטירליכער צוּוואוקס פון דער באַפעלקערונג האָט גע־

דאַרפט זיין ווייניגער פון 100,000 מענשען. עס שטעלט זיך אַרויס, אַז די פאַרשיקטע האָבען אין פאַרלויף פון אַט דער צייט פאַרגרעסערט די באַפעלקערונג ניט מעהר ווי אויף 45,000 מענשען; דער ווייטערדי־גער צואוואוקס ערקלערט זיך שוין מיט דער פרייער עמיגראַציע פון רוסלאַנד.

וואָס אָנבאַטרעפט די אַרבייטספעהיגקייט פון אַט דער פאַרשיקטער באַפעלקערונג, קאָן מען וועגען איהר אָם לייכטסטען אורטיילען פון דעם, וואָס אין 1875 האָבען זיך גערעכענט צווישען די פאַרשיקטע נאָר 10,798 הויז באַזיצער. אין פאַרלויף פון צעהן יאָהר זיינען 5588 מענשען צוגעשטאַנען צו אַט דער צאָהל, אָבער 3,775 האָבען געוואָרפען זייערע הייזער, אַזוי אַז אין 1885 האָבען נאָר 12,611 פאַרשיקטע גע־האַט שטענדיגע וואוינונגען. אויסער דעם האָבען אין 1875, פון די 20,846 צוגעשריבענע צו די פויערים, געפעהלט אויף די ערטער, וואו זיי זיינען צוגעשריבען געוואָרען, 8,525 מענשען, — זיי זיינען פאַר־שוואונדען.

ביילאַגע ב.

אויסצוגען פון ה' שאַקעיעוו'ס רעדע, וואָס ער האָט גע־האַלטען אין דער פעטערבורגער אַדעל־פאַרזאַמלונג דעם 17טען פעברואַר, 1881.

(צו זייט 161)

ווי באַקאַנט, האָט מען נאָך דעם אויפרייס אין ווינטער פאַלאַץ באַשטימט לאָריס־מעליקאָוו'ען אויפ'ן פאָסט פון מיניסטער פון אי־נערליכע אַנגעלעגענהייטען און מען האָט איהם געגעבען כמעט דיקטאַ־טאָרישע מאַכט; פאַקטיש האָט אַלעקסאַנדער דער צווייטער איבערגעגעבען די גאַנצע מאַכט אין זיינע הענט. איינער פון די ערשטע שריט פון לאָ־ריס־מעליקאָוו איז געווען צו ערלויבען די גובערניע זעמסטוואָס און אַדעל־פאַרזאַמלונגען פריי ארויסצוזאָגען זייערע מיינונגען. זיי האָבען זיך באַנוצט מיט אַט דער ערלויבניש, און איינע פון די ערשטע פאַר־לאַנגען, וואָס די פאַרזאַמלונגען האָבען אַרויסגעזאָגט, איז געווען דער פאַרלאַנג, אַז עס זאָל אָפּגעשאַפט ווערען דאָס סיסטעם פון „אַדמיני־סטראַטיווער פאַרשיקונג". דאָס פעטערבורגער פריצענטום איז געווען איינע פון די ערשטע, וואָס האָבען פראָטעסטירט קעגען אַט דעם שענד־ליכען סיסטעם; און אין פאַרלויף פון דער זיצונג פון 17טען פע־ברואַר, 1881 האָבען זיי וואָטירט אַ רעזאָלוציע, אין וועלכער זיי האָ־בען געפונען פאַר נויטיג צו דערלאַנגען דעם אימפעראַטאָר אַן אַדרעס מיט דער ביטע, אַז דאָס געזעץ, וואָס גאַראַנטירט די אונבאַריהרבאַרקייט פון דער פערזאָן פון יעדען בירגער, זאָל ניט פאַרלעצט ווערן.

אין פאַרלויף פון די פאַרהאַנדלונגען פון אַט דער רעזאָלוציע, האָט ע. א. שאַקעיעוו איבערגעלייענט אַ רעפעראַט וועגען דעם סיסטעם פון אַדמיניסטראַטיווער פאַרשיקונג, אין וועלכער ער האָט, צווישען אַנדערעס, געזאָגט דאָס פאָלגענדיגע:

„ווענדענדיג זיך צו די רוסישע געזעצען, געפינען מיר, אַז לויט זיי קאָן קיין שטראָף ניט אַרויפגעלעגט ווערן אָהן אַן אורטייל פון געריכט... מען וואָלט דאָך געמיינט, אַז נאָך דער פאַרעפענטליכונג פון דעם געזעץ פון 1864 קאָן שוין מעהר קיין רייד ניט זיין וועגען אַן אַריינמישונג פון די אַדמיניסטראַטיווע באַאַמטע אין די פונקציעס פון די יורידישע באַהערדען, און אַז שטראָף קאָן זיין נאָר אַ רעזולטאַט פון אַ געריכטס אורטייל. באַשטראָפונגען אָהן אַ געריכט זיינען באַטראַכט געוואָרן פון מלוכה ראַט ווי אַן ערשיינונג פון ווילקיר... אָבער אין דער לעצטער צייט באַמערקט מען עפּעס נייעס. די רעכט, וואָס דאָס געזעץ גיט יעדען בירגער, האָבען פאַרלאָרען אינגאַנצען זייער ממשות. אונטער דעם אויסרייד פון אַפּרייניגען רוסלאַנד פון מענשען, וואָס זיינען פּאָליטיש אונפאַרלעסליך, האָט די אַדמיניסטראַציע גענומען אַנווענדען די אַרויסשיקונג, צוערשט זעלטען, אָבער אין די לעצטע יאָהרען וואַקסט די צאָהל פאַרשיקונגען אַלץ מעהר און מעהר... אין אַנהויב איז די געזעלשאַפט אויפגעבראַכט געוואָרן פון אַזעלכע האַנדלונגען פון דער אַדמיניסטראַציע, אָבער מיט דער צייט האָט זי זיך צוגעוועהנט צו אַט די אויסערונגען פון ווילקיר, און די פּלוצלונגע פאַרשווינדונג פון מענשען, וואָס מען האָט אַרויסגעריסען מיט אַמאָל פון זייערע משפחות, האָט אויפגעהערט אויסצואווייזען ווי עפּעס אונגעוועהנליכס."

„די פאַרפאָלגונגען זיינען הויפּטזעכליך געווען געווענדט קעגען יונגע לייט, בחורים און מיידלאַך, וואָס זיינען מעהרסטענטיילס נאָך געווען מינדעריעהריגע. *אָפטמאָל פלעגען יונגע לייט פאַרשיקט ווערען נאָר פאַר באַקאַנטשאַפט, קרובה'שאַפט, אָדער אַפילו אַנגעהעריגקייט צו אַ וועלכען עס איז לעהר־אַנשטאַלט, וואָס האָט געהאַט אַ שלעכטע רעפּוטאַציע אין די אויגען פון דער אַדמיניסטראַציע, פאַר אַ וועלכען עס איז אויסדרוק אין אַ בריף, פאַר האַלטען אַ פאָטאָגראַפיע פון אַ וועלכען עס איז פּאָליטישען פאַרשיקטען...* דער אָפיציעלער „פּראַוויטעלסטווענני וועסטניק" האָט ניט לאַנג צוריק געבראַכט ציפער דאַטען וועגען פערזאָנען, וואָס מען האָט אויף אַזאַ אופן פאַרשיקט (אין סיביר) נאָר אויפ'ן באַפעהל פון דער אַדמיניסטראַציע, און די ציפערען באַווייזען, אַז די צאָהל פאַרשיקטע איז צווישען 250 און 2500 מענשען יעהרליך; אָבער אויב מיר וועלען צו אַט די ציפערען צוגעבען דאַטען וועגען פערזאָנען, וואָס ווערן אויף דעמזעלביגען

אופן פאַרשיקט אין די אינערליכע גובערניעס פון אייראָפּעאישען רוסלאַנד (און דערביי קאָנען מיר נאָר פּראָווען טרעפען די צאָהל פון אַזעלכע פּערזאָנען), וועט פאַר אונז אויפשטעהן אַן אמת'ע העקאַטאָמב פון מענשליכע באַשעפענישען."

ה' שאַקעיעוו האָט געענדיגט זיין רעדע מיט אַ פאָרשלאַג אונטערצושרייבען די אויבענדערמאַנטע ערקלערונג. זיין רעדע איז אָפט אונטערבראָכען געוואָרן פון אויסגעשרייען: „בראַוואָ!" „גאַנץ ריכטיג!" דער פאָרזיצער פון דער פאַרזאַמלונג, באַראָן פ. ל. קאָרף, האָט געשטיצט דעם פאָרשלאַג פון ה' שאַקעיעוו, צוגעבענדיג, פון זיין זייט, אַז ער האָט אַ זעהר טיפע באַדייטונג פאר גאַנץ רוסלאַנד.

און „נעמענדיג אין באַטראַכט, אַז דאָס סיסטעם פון אַדמיניסטראַטיווער פאַרשיקונג ווערט ניט גערעכטפאַרטיגט פון געזעץ", האָט די פאַרזאַמלונג אונטערגעשריבען די פעטיציע, וועלכע איז איבערגעגעבען געוואָרן דעם אימפּעראַטאָר. עס פאַרשטעהט זיך, אַז אַלץ איז געבליבען ווי געווען. די איינציגע נייע איינפיהרונג אויף אָט דעם געביט איז געווען די באַשטימונג פון אַ ספּעציעלען קאָמיטעט, וואָס רעווידירט פּעריאָדיש אַלע פּראָצעסען מיט אַדמיניסטראַטיווער פאַרשיקונג און לעגט פּעריאָדיש צו צו דריי און צו פינף יאָהר פאַרשיקונג פאר די פּערזאָנען, וועלכע זיי געפינען פאר געפעהרליך. די פאַרשיקטע, וועמען עס ווערט ערלויבט זיך אומצוקערן אין רוסלאַנד, ווערט פאַרבאָטען צו וואוינען אין אַ וועלכער עס איז גרויסער שטאָט, וואו זיי וואָלטען געקאָנט געפינען מיטלען צום עקזיסטירן.

ביילאַגע ג.

(צו זייט 203)

דער בונט פון יונגע לייט, וועלכע מען האָט געהאַלטען אין דער קאַרעקציאָנעלער קאָלאָניע אין פאַרקעראָל, האָט געפיהרט צו דער אויפדעקונג פון דעם שוידערליכען רעזשים, צו וועלכען זיי זיינען געוועזען אונטערוואָרפען. די פאַקטען, וואָס זיינען אויפגעקלערט געוואָרן פאר'ן געריכט, האָבען אַנגעוויזען, צווישען אַנדערעס, אַז די שפּייז וואָס מען האָט זיי געגעבען, איז געווען פון אַן אויסערגעוועהנליך שלעכטער קוואַליטעט און איז אויסער דעם אַרויסגעגעבען געוואָרן אין אַ ניט גענוגענדיגער קוואַנטיטעט, אַזוי אַז זיי איז אויסגעקומען שטענדיג צו הונגערן. דער רעזשים אין קאָלאָניע איז געווען באמת שרעקליך. די דאַמע, די אייגענטימערין פון דער קאָלאָניע, און די וועכטער האָבען באַנוצט פאר באַשטראָפונגען דעם „קראַפּאַדין", אַ מיטעלאַלטערליכען טאָרטור־אינסטרומענט.

וואָס אַנבאַטרעפט די קאָלאָניע אין מעטראָ, וועלכע מען האָט אָפט

געוואָלט פאַרשטעלען ווי אַ מוסטערהאַפטע, האָט זיך אַרויסגעוויזען פון די דעבאַטען אין פראַנצויזישען דעפּוטאַטען־קאַמער (דעם 31טען מערץ, 1887), אַז די באַהאַנדלונג פון קינדער אין אָט דער קאָלאָניע האָט זיך אויך אויסגעצייכענט מיט אַן אויסערגעוועהנליכער גרויזאַמקייט. די פאַקטען, וואָס זיינען געוואָרן באַקאַנט צוליעב די אויבענדערמאָנטע דעבאַטען, פאַלען פולשטענדיג צונויף מיט יענע ידיעות וועגען דער באַרבאַרישער באַהאַנדלונג אין אָט דער קאָלאָניע, וואָס זיינען מיר מיטגעטיילט געוואָרן פון פריוואַטע פערזאָנען.

ביילאַגע ד.

וועגען די „האָפנונגסלאָזע פאַרברעכער".

(צו זייט 260)

וויליאַם דאָגלאַס מאָריסאָן, אין זיין אַרבייט „מינדעריעהריגע פאַרברעכער" (W. D. Morrison, “Juvenile Offenders”), וואָס איז אַרויסגעגעבען געוואָרן אין 1897, ווי דער דריטער באַנד פון אַ סעריע, “The Criminalogy Series”, האָט געגעבען עטליכע סטאַטיסטישע דאַטען, וואָס באַשטעטיגען דאָס געזאָגטע אין טעקסט וועגען דעם שעדליכען איינפלוס פון די געפענגניסען. — „יעדען געלעהרטען, וואָס שטודירט די פראַגע וועגען שטראָפען, אין ענגלאַנד אָדער אויף'ן קאָנטינענט, — זאָגט מאָריסאָן, — איז גוט באַקאַנט, אַז די פּראָפּאָרציע פון די „האָפנונגסלאָזע", וואָס זיצען אין די געפענגניסען, וואַקסט יעהרליך און איז קיינמאָל ניט געווען אַזוי הויך ווי איצט". — דאָס ווערט באַשטעטיגט פון דער געפענגניס סטאַטיסטיק פון פראַנקרייך, דייטשלאַנד, איטאַליען, ענגלאַנד און אַנדערע לענדער. און מאָריסאָן באַווייזט, אַז די „האָפנונגסלאָזע" זיינען די, וואָס האָבען אָנגעהויבען באַקומען אַ געפענגניס בילדונג פון די יונגע יאָהרען אָן. דער אויטאָר קומט צו אַ גאַנץ באַשטימטען שלוס, נעמליך: „וואָס אַנבאַטרעפט, זאָגט ער, די גרויסע מעהרהייט פון אונזער געפענגניס באַפעלקערונג, איז אין באַצוג אויף זיי האָבען זיך דאָס קרימינעלע געזעץ און די געפענגניס פאַרהאַפטונג אַרויסגעוויזען פאַר פולשטענדיג באַנקראָט. אונזער שטראָף סיסטעם האָט באַנקראָטירט אין זיין הויפּט און ערשטען ציעל, וואָס איז באַשטאַנען אין דעם, אַז מען זאָל שטערן דעם פאַרברעכער צו באַגעהן נייע פאַרברעכען. פאַרקעהרט, אָט דאָס סיסטעם פאַרמערט, ווייזט אויס, אויף אַ פאַטאַלען אופן די צאָהל פון די געוועהנליכע עקספּערטען אין אַנטי־געזעלשאַפטליכע אַקטען".

די שלוסען פון ה' מאָריסאָן, ווי מען האָט געדאַרפט ערוואַרטען פון אַזאַ שרייבער, צייכענען זיך אויס מיט אַן אויסערגעוועהנליכער מעסיגקייט. אָבער אין איין פּונקט זיינען זיי אויסגעדריקט געוואָרן

מיט אַ פולשטענדיגער באַשטימטקייט. דער איינציגער ווירקליכער מי־
טעל, — זאָגט ער, — וואָס וועט פאַרקלענערן די צאָהל פון יונגע פאַר־
ברעכער, איז — „באַזייטיגען די באַדינגונגען, געזעלשאַפטליכע און עקאָ־
נאָמישע, וואָס באַשאַפען אַט די פאַרברעכער". די געפענגניסען אָבער
דערגרייכען דאָס בשום אופן ניט. פאַרקערט, זיי פיהרן צו אַ פאַרמעה־
רונג פון פאַרברעכערישקייט.

M. KISLIUK